Der heyliger Hiſpaniſcher

Inquiſitie, etlicke liſtighe

ſecrete Conſten ende practijcken, ontdeckt ende int licht ghebracht.

Item/

Eenighe by ſondere Exempelen/behaluen de ghene die hier ende daer int Boeck gheſtelt zijn/ wt de welcke men als in eenighe gheſchilderde Tafelen/der Inquiſiteuren practijcken/int gebruyck ende oeffeninghe ſelfs inſien ende ſpeuren mach.

Wy hebben oock hier by ghevoecht de ghetuyghenisſen van eenighe Godſalighe Martelaren/de welcke de Inquiſiteuren met hare practijcken van ontrou ende afval beſchuldicht ende ghediffameert hebben/als ſy om de belydenisſe des Gheloofs/met eene Chriſtelijcke ſtantachtichevt de ſtraffe des doots ghe leden hadden.

Eerſt int Latijn beſchreuen door Reginaldum Gonſaluium Montanum, ende nu nieuwelick in onſe Nederlantſche ſprake ouergheſet.

Pſalm 74. Vſ. 22.

Maect dy op God/ende voert wt dijn ſake.

Anno, 1569.

Aen den Inghesetenen vanden Nederlanden, mijnen seer lieuen ende beminden Lantstieden.

ICk hadde wel verhoept / seer lieue ende beminde Lantstiedē / dat ghy beter v deuoir ende plicht ghequeten soudt hebben / om te helpen verdrijuen eñ van ons laghen (met de hulpe des almogendē Godts / eñ de middelen ons bā den seluē God voorgestelt) die tweede / ia ooch / bynden Heydenē ongehoorde tyrannye / die ouer ons by eenen vreemden tyran wort ghepleecht: ghemerckt de vrome ende moedige daden / die wy lesen / by onse Voorouders / int bystaen van onsen natuerlicken Prinsen ende Lantsheeren bedreuen / daer alle Historien so onde als nieuwe vol van zijn: ons behooren te prickelen hare vrome exempten tot de weluaert onses Vaderlandts / met herte / ghemoet / goet ende bloet na te volghen. Maer wat helpt ons het voorgaende lof van onsen Voorvaderen / als wy de selue met ons verwijfde herten niet alleen verduysteren / maer gantselick te mets doen? Wat grooter blaemte / schande ende lasteringhe / sal ons naerghelachteren worden / niet alleen tot verdriet ende onverwinneliche schade van onse huysvrouwen / kinderen ende nacomelinghen / maer ooch tot een eewich verwijt / dat wy de Priuilegien / by onsen Voorouderen met so groote moeyte vercreghen / nu soo lichtelick sonder achterdencken ouerghenen? ende ghewillighe slauernye ende eewighe seruitupt aennemen? ende dat niet met ghewelt daer toe ghedwongen zijnde / maer alleen door vreese die wy hebben / voor acht oft thien duysent Spaengniaerden / daer van alreede bynа den meesten hoop al om den hals gecomen is? Sonder aen te mercken / dat onse voorleden natuerlicken gebooren Princen ende Lantsheeren / die de Landen hebben begaeft ende gheprimilegeert / hare eygen personen niet en hebben gespaert / om hare eyghen ghegeuene priuilegien voor te staen: daer toe sy ooch door hulp ende bystant van onse Voorouderē / eertijts die machtichste Princen van al Christenrijck hebben derwen wederstaen / ende met alleen niet verlorē / maer met grooter triumphe de Landē ende Priuilegiē vermeerdert / ende alle tyranden die de Landen ende Priuilegien wilden aenvechten / victorieuselick afghecleert hebben? Daer wy nu eenen vreemden tyran / met blooten hoofden / gheboghen knyen ende open herten aennemen ende die-

nen/die de Landen niet alleen berooft bã hare vryheden
ende premilegien/maer ons oock beroofft van Vader/Moe-
der/wijf ende kinderen/goet ende bloedt/daer mede hy
ryck maeckt die vreemde bloetgierige gasten/die hy met hem
inde Nederlanden gebracht heeft. Noch is dit het minste:
want wy niet alleen onsen ende onses Vaderlants vyan-
den niet wederstaen oft verlaghen/daer wy de macht wel
thien dobbel toe hadden: maer/dat noch arger is/wy hel-
pen/staen by ende voorderen onse openbare vyanden ende
tyrannen/teghens den ghenê/die comen om ons wt de slaue-
rnye/daer wy inne zijn/te redden. Twelck wel gebleken
is/als die doorluchtige ende Hoochgheboren Prince en-
de Heere/Heere Wilhelm van Nassou/Prince van Oran-
gne/&c. met sulcken schoonen hoop/so ruyteren als knech-
ten ouer de Maze ghecomen is/om ons ende onse Vader-
lant te helpen wt de slauernye ende Babylonische ghenan-
ghenisse. Tsijnder coemste/wat hebben wy ghedaen? heb-
ben wy hem gheholpen? neen wy/want wy hebben onse
poorten voor hem ende syne ghelelschap ghesloten. Heb-
ben wy ons stille ghehouden? ghewisselick neen/maer zijn
met alle vlijt na onsen vyant geloopen/om onsen vrienden
te crencken ende helpen schutten. Wat willen wy dã meer
na verlossinghe verlanghen/als wy de verlossinghe ons
aengheboden sonde/niet hebben willen aennemen? Wat
weldaet hebbê wy voor onse ontrouwicheyt banden goet-
gierigen ende bloetghierigen tyran ghenoten? anders dan
onghehoorde moorderye ouer den onnoselen ende beste on-
derlaten vande Coninckliche Maiesteyt/onlijdelicke ghe-
eyschte schattingen/begeerde Casteelen inde beste Steden
ende alle andere onghehoorde tyrannie ende gheheele ver-
woestinghe van onse Vaderlant. Soomen sijn mach aen
de moorde/by hem bedreuen aen den vromen ende edelen
Graue van Hoorn/Graue van Egmont ende den Baro
nen van Batenburch/miisgaders ontallicke vele trefrighe
Edelieden ende Borgheren/welcker ghetal noch alle da-
ghe vermeerdert worde/die hy sonder Sentencie/sonder
Informatie soo iammerlick heeft doen vermoorden: daer
en bouen noch andere onghehoorde schattinghen/die nu
van nyeus by hem vandê Staten sijn begeert/om daer me-
de ende met ons eyghen Schat eñ gelt meer andere Spaig-
naerden ende vreemt Christvolck/inde Nederlanden
te brenghen/daer mede hy dan voorts syne onverstandelicke
bloetghierichevt ende goetgierichevt/ende verder verdel-
ghinghe ende vernielinghe van ons Vaderlant sal mogen
te weghe brenghen. Nu is dese wreede tyran wel soo ver-
sinnich/dat hy de verstanden der Nederlanden/so het oft
anders nutlick sijn can achten/dat sy hen tot alsodanighe
slauer-

dauermye ende ſeruitruyt/ beroouinghe van haer goet ende bloet ſouden willen oft connen begheuen/ ten ware dat hy ſulcx dede onder decxel ende ſchijn van eenige deucht ende heylicheyt/ daer mede hy den menſchen tot ghehoorſaemheyt vā ſyne ſtinckende hoouerdye ende tyrannie gebracht heeft. Als eerſt aengaende den ſchijn van deuchde/ heeft hy de natuere vande menſchen inde Nederlanden ghekent ſo vroom/oprecht ende goedich te weſen/ dat ſy lieuer lijf/ goet ende bloet willen verlieſen inde onderdanicheyt van haren ghebozen natuerlicken Lantſheere/dan hen met onghehoorſaemheyt ſtellen tegen haren Prince: onder welcke decxel hy eerſt der menſchen herten ghewonnen heeft/ als ſeggende hem te comen uyten name van onſen Aldergenaedichſten/ſaechtmoedichſten Heere/Heere Philippo Coninck van Spaigne/ꝛc. als Heere vanden Nederlanden/ſonder pemandt nochtans ſyne Commiſſie verthoont te hebben/ ſo wel te vermoeden is/ dat ſyne Commiſſie alleen houdt vāde Spaenſche Inquiſiteurs/ ſonder wien de goedertieren Con. Maieſteyt in Spaigne niet vermach: Ten anderen/ onder decxel vande Religie/ daer mede die nieuwe beroemde Chriſtenen (die bouen hondert ende vijf tich Jaren van Chriſto niet gheweten hebben/ ſoo ſy ooch noch niemant min kennē/ dan onſen eenigen Heylant ende Salichmaker Jeſum Chriſtum/eñ inde plaetſe vanden ſeluen houten/ſteenen/gouden ende ſilueren beeldē eeren/ick laet Heyligen ſtaen) pooghen alle de Nederlanden te ouerualle̅/ende de oprechte Religie ende Gods kenniſſe gantſchelick wt te roeyen. Te weten/ met de inbooringe van de heylighe Spaenſche Inquiſitie/waer mede niet alleene de ghene/die ſy ketters noemen/ maer ooch die goede Catholiſche/om een ſeghwoort/ende bylonder de tſchen vay lijf/ goet ende bloet/berooft werden. Ja wort daer inne ſulcke tyrannye ghepleecht/ datmen in gheene oude Hiſtorien vā dierghelijcke̅ leeſt/noch van gheene wzoede menſchen ſulcx beſchzeuen en vindt. Wt welcke oꝛſake bemindt Lantſlieden/ ende op dat ghy voor ooghen/claer als in een Spieghel die groote afgrijſelicheyt/ grouwel tegen God onſen Salichmaker/ ende teghen zijn heylich woort ſult mogen ſien ende kennen/ met alle de tyrannye die doo̅r de Spaenſche Inquiſitie wort bedzeuen/ ſoo hebbe ick deſen myne̅ arbeyt beſtaen/ ende de Spaenſche Inquiſitie tot uwe ende myns Vaderlants beſten/ uyten Latijnſche in onſe Nederlantſche ſpraake ouergheſet ende vroeghe̅ghen. Wilt daerom̄e de ſelue neerſtelick ende met aendacht leſen/verſtaen ende ooch in dancke nemen/ tghene by my tot uwen ende myns Vaderlants beſten ghedaen is. Waer na/ laet ons wederom̄e een moet grijpen/ ende de voorgaende

Kaechept met een nieuwe wackerheyt verlmoozen. Laet
wns die middelen ghebruycken/ die ons nu God aen allen
cantē toeseynt. Summa/ Laet ons den Tyran met gelijc-
ker handt malcanderē helpen verlagen/verdelgeneñ wt roo-
den/eñ onse Vaderlāt met Gods hulpe in zijn oude gestalt
brenghen / tot eere ende dienste van God almachtich ende
Philippo den Coninck van Spaigne / onsen oprechten/
natuerlicken gebozen Lantsheere. Oft wy alschoon in Re-
ligie niet eens zijn/ sullen wy dan int verlaghen van onsen
alghemeenen vyant oneens moeten blijuen ? het berooueñ
van onse vryheyt ende priuilegien/gaet het ons niet ghe-
lijck aen ? Gaet het ons niet ghelijck aen/ dat ons Vader-
lant vanden meesten ende treffelijcksten Adel/vroome opzech
te lieden/Cooplieden/ende van soo vele Inwoonderen be-
rooft wort? Gaet het ons niet ghelijck aen (segghe ick) dat
onsen Coninck ende Lantsheere soo iammerlich dooz der
Inquisiteuren tyrannye wort verdoert / ende wt syne Ma-
iesteyts Nederlanden (onse Vaderlant) alle handelinghe/
coopmanschappe/neeringe ende welvaert wort verjaecht?
Worden de only deliche schattinghen / niet so wel vanden
Catholijcken (soomense noemt) als vanden anderen ghe-
voordert ? Wie isser inde Nederlanden / van wat Religie
hy sy/die/achtervolghende de Spaensche Inquisitie/zijns
luts ofte goets seker is/als hy wat heeft te verliesen ? se-
ker niemant : want men bevindt / dat alsoo wel die vande
Roomsche als andere Religie der Inquisiteuren straffe on
derghegaen/ ende van goederen ende leuen berooft zijn/so
ock de armen in hare armoede ock niet en worden ghe-
spaert : dwelckmen in diuersche exempelen hier na sal mo
ghen sien. Hebben die Heydenen so grooten lof achterge-
laten/om dat sy eenighe tyrannen verdreuen/omghebracht
ende haer Vaderlandt daer van ghesuyuert hebben / wat
lof salmen ons ouer de gantsche wereit gheuen / dat wy
ons Vaderlandt van desen onsen tyran/dies ghelijck noyt
gheboren is ghewest / ghesuyuert / ende wedunwen ende
weesen voor heen bescherme sullen hebben ? Laet ons sulex
met ghemeender handt/alle tweedracht ter syden stellende/
den tyran met alle syne tyrannye wt onsen Vaderlande wt
roeyen/ende ghestadelick den Almoghenden God bidden/
dat hy om zijns Soons Christi Jesu wille / ons met mal-
canderen vrientlicken inde Religie wil vereenighen. In
dien wy dit doen/te weten/ God boven al met een boetuer
dich leuen ende vernedert herte aenroepen / ende syne mid-
delen die hy ons toeseynde/waernemen /ongheruwelt wy
sullen verhoort/ende van alle tyrannen/ Duuel ende Hel-
le verlost worden. Want wie heeft hy oyt verlaten/die op
hem vertrout/ende hem aengheroepen hebben ? voorwaer

nie-

smart: waerom souden wy dē twijfelen? God mach, dus
een weynich ouermits onse groulaume sonden / doch op hes
sonderlijs deel niet na onse verdienste / castijen / maer synre
barmhertichheyt sal ons nemmermeer verlaten. Allen desen
wilt doch / seer lieue Landslieden ende broeders / aenmee-
den ende bysonder dese Spaensche Inquisitie doorlesen:
het welcke in dit ghy doet / so verhope ich dat ghy v plichs
beter suit volbrenghen / ende sal God dan v voortnemen /
ongherijfelt voorspoedighen. W. L. hier mede den sel-
uen almachtighen God bevelende / die W. L. wille verlee-
nen om tghene dat voorschreuen is te volbrenghen / een
volstandich herte ende broom ghemoet / ende daer
naer een volcomen verlossinghe van alle
Tyrannen / bysonder van desen / ende
ons dit tijtlicke leuen een ee-
wich leuen. Amen.

☞ Hier nae volghen de principale Hooftſtucken, die int eerſte deel van dit Boecxken begrepen zijn, de welcke wy in ſulcker ordinantie gheſtelt hebben, als ſy vanden Inquiſiteuren, in haren handel, ghepleecht werden.

Die eyghentlicke maniere, die vande Inquiſiteurs, int roepen, oft oock int vangen, vanden aenghebrochten onderhouden wort. Fol. 1.

De Beſchrijuinge der Goederen. 6.

Veelderhande Audientien. 8.

Openbaringe der Ghetuygen. 18.

VVederlegginge der Ghetuygen. 25.

Vant Pijnighen. 29.

Andere ſecrete Conſten. 40.

Hoemen met de Gheuangens handelt, den Coſt belangende. 48.

Verſoeckinge der Kerckeren. 57.

Acten des Gheloofs, oft pronunciatie der Sentencien. 59.

Interpretacien vande Sentencien. 74

Eenighe listighe Consten, des Spaensche Inquisitions, ontdect ende int licht ghebrocht.

Die eyghentlicke maniere, die vande Inquisiteurs, int roepen, ofte oock int vanghen vanden aenghebrochten, onderhouden werdt.

ALs die Inquisiteurs van yemant eenige aenclachte (so zy't noemen) oft lieuer bespiedinghe/ontfangen hebben/van eenighe seer lichte saken (soo by dese Vierschare by na niet soo licht en is/oft de Beclaechde moet daerom grootelic lijden) so pleghen sy dit stratagema ofte kampstuck te ghebruycken. Sy malen yemant wt/wt veelen/die sy in dat officie weten wel ghelecrt te wesen (diemen *Familiares* noemt) dewelcke dē Beclaechdē met voorraet tegens comēde/met dese ghemaecte woorden aenspreecht. Ick heb ghisteren by gheual/by münen Heerē den Inquisiteurs ghewcest/de welcke/als sy nae v vraechden/seyden/dat sy eenighe saken hadden/die sy met v wilden handelen/hebben my ooc belast dat ick vā haren t'wegen v de bootschap soude doen/dat ghy morgen op sodanighe vre by henlieden soudt comen. De ghecroepene en mach den toeganck tot de Inquisiteurs/niet te rugghe setten/noch vertrecken/dan met sy-

Familiares zijn Dieners vande Inquisitie/die de lieden verclicken aenbrenghen eñ oock vangen.

ne aldergrootste perijckel. Daerō gaet de Ghe-
claechde s'daechs nauolgende totten Inquisi-
teurs/eñ seyt den Poortier dat hy zijn Heeren
ende Baders te kennen gheue / dat hy daer is.
Hoo haest als sy dat weten/ comen sy alle drie
te samen/indien sy by huys zijn: indien niet/so
comender twee (want daer is ghemeenlijck
een Triumvirat) inde Camer daermen sulcke
saken ghewoonlic is te dryuen / als tot Sevil-
le/int Casteel Triannia ghenaemt / eñ in dier-
ghelijcke plaetsen in andere Steden / eñ hem
gheboden zijnde in te gaen / vraghense hem
wat hy hebben wil? Die Gherocpene andt-
woort/ dat hem ghisteren vā henlieder wegen
gheboden is/ dat hy hen aen soude comen spre-
ken. Dan vraghen sy/ hoe hy heet/ eñ synen na-
me ontfangen hebbende/ vragen sy wederom
wat hy hebben wil: want so veel als ons aen-
gaet (seggen sy) en weten wy niet oft ghy die
ghene zijt/ die wy ontboden hebben. Siet oft
ghy yet hebt / dat ghy in dit heylighe officie te
kennen gheeft/tzy van v seluen/oft van yemāt
anders/op dat ghy v conscientie ontlast/ꝛc. De
Gherocpene/so hy antwoort dier dingen geen
te hebben (ende in de selue antwoorde/ totten
eynde te volherden / ende volstandich te bli-
uen voor henlieden/ is altoos de beste eñ god-
lijcste raet gheweest/midts dat sy niet dan des
aenwijsenden/ eñ der geenre die hy aenwijsen
soude/ bederffenisse soecken) oft niet wetende/
in wat strickē hy sich selfs brengen sal/slaet hy
van hemseluen oft van een ander onverdachte
lick yet wt. Myn Heeren de Inquisiteurs dā

blijde

Wie conde doch seggen/ dat dese Hr. Baders niet eenuoudelick handelen/die so neerstelick na den beken den weeg vra ghen?

Het is somtijts meerder consten te swijghen dan te spreken.

blÿde zÿnde vande achterhalinge by henliedē bedzeuen/op dat sy hem (die sich selfs henliedē onbedachtelic tot een roof gegeuē heeft)te lichtelicker veruaert eñ verbaest souden maken/ sien sy malcanderen aen/ makē haer wesen als die de sake te weten gheeregen hebben/ stellen haer oogen vast in des Aenwÿsers aengesicht/ lupsteren malcanderen wat (ofte/om de waerheyt te seggen/niet)in d'oore/ten lactsten ractslagen sy/oft/dat die Gheroepene inde geuangenisse blÿue/indien de saken/daer van hy sich selfs bedzagen heeft/swaer schÿnē te wesen:oft indien hy by gealle niet aēgebzocht en heeft/ ghebieden sy hem wech te gaen/ seggende dat sy niet en weten / tot dat sy beter onderwesen zÿn/ oft hy die man is die sy hebben doen roepen. Gheduerende dese examinatie/so hebben sy al bestelt / dat de gene die dese Gheroepene aenghebzocht heeft / van binnen achter een tapetserie verbozgen sy/waer van hy den geroepenen wt zÿn aensicht bekennen mach/sonder van hem ghesien te zÿn/ indien hy den Inquisiteurs niet wel bekent en is.

Watsontligs. Watemētspeel dergzÿn dit.

Den Seclaechde (want so noemen sy de gene/wiens naem in desen raet der Inquisiteurs aengebzocht is)gebiedē sy in dese voorgeschzeuen maniere wech te gaē/ versekert zÿnde dat hy dē ghene is/ die de aenstaende tragedie stof gheuen sal/ eñ t'ghebeurt altemet / dat sy hem erst een deel Maenden ouerleden zÿnde/wederom roepen / bysonder so hy een Inlander is/want dē vzeemdelingen en geuen sy so veel bestants niet. Daerom alst henlieden belieft/so

vermanen ſy den Gheroepenen wederom/dat indiē hy yet weet oft gehoort heeft/ dat tot die heyligue Vierſchaer behoort/hy dat te kennen gheue: want henlieden bekent is/dat hy eenighe dingen tgelooue aengaende/ met eenigen ſuſpecten perſoone gehandelt heeft: dewelcke indien hy by ſich ſelfs belijdt/ dat hy verſekert mach zijn/dat hem niet quaets daer uuer gheſchien ſal: dat hy daerom in zijn ſakē wel vooz hem ſiet: dat hy ghedencke/ſoot een goet Chriſten menſch toeſtaet/ in zijn memozie te ouerleggen/alles wes hem ſulcr ghebeurt is/want het geſchieden mach (ſo doch des menſchē memozie cranck is) dat hem yet is vergeten/ dat hy te kennen geue wat hy weet/ indien hy yet ſulcr onthoudē heeft. Met dier ende ſodanige aenlockinghen meer verleyden ſy vele ſimpele menſchen: indien niet/ ſoo laten ſy haer gaen/ ſo nochtans/dat ſy hen niet ſullē laten beduncken/dat ſy gantſch ontſlagen zijn/ maer lieuer dat ſy in een ewige zozchſuldicheyt des herten eñ vzeeſe moetē zijn/ ouermits het geſchieden mach/dat ſy wederō gerozpen werden. Het geburt ooc wel/ dat ſy met de ſommige vele dagē/ ſomtijts Jaren veynſen/ eer ſy hem weder doē vangen/ maer altoos wtgemaect hebbēde een ofte twee vā haer volcken/die den ſimpelen eñ geenen lagen vermoedende/ liſtelijc een ewige eñ onuerſcheyden medegeſel zy/ eñ gemeenlick ſal ſulcke Werelicker hemſelucn liſtelick in des armen menſchs vzientſchap eñ gemeenſchap voeghen/ op dat hy ſo veel te vzyer hem dagelijx mach gaen beſoeckē/ aentecke-

Wyde ſchrijnt dich zijn deſe Kelozgers ouer de ſuuerheyt haerder ſchapen.

nende

nēde met wiē hy hādelt/waer hy gaet/wat hy doet ēñ ooc wat hy int herte voert: alſo dattet niet mogelick is/ ſonder ſonderlinge hulpe ēñ voorſichtichept Gods/ dat yemant ſodanighe valſtrichen ontgaē mach. Indien t'eeniger tijt ghebeurt/dat yemant vande Inquiſiteurs/ eenigen die ſo wy gelaten is/tegen coēt/ſo groot hy hem gedertierentlick / thoont hem een goet herte/ ende dooz een beleeft gelaet/ toont hy ēñ gebiet hem zijn vzient te weſen/alle welcke wegen van beleeftheyt daer toe ſtreckē/ dat hy den menſche te vzymoediger make/ tot dat hy hem haeſtelick met zijn verderffeniſſe ouervalt. Men can niet bemercken/dat ſy ſodanige archliſticheydt/die vooz goede ēñ vzome menſchen te veruloecken ſtaet/eenich ander pzofijt genieten/dan de luſt die een Vogelaer raept in zijn vogelvanginge / als hy met het vogelken leuendich zijnde/ſpeelt ēñ hem vermaect: ofte een Viſſcher met den viſſche/dien hy nu al aen den hangel vaſt hebbende / den dzaet wat langer geeft/ om hem met een ydele ēñ haeſt verganckelicke luſte onder t'water een weynich te vermaken: ofte ſeker de Catte met de Muys/ die haer nu niet ontgaē mach/ ēñ die lendenen in ſtucken ghebzoken heeft / met de welcke ſy haer genoechelick vermaect/ſomtijts haer vzylatēde/ēñ dan fluer hem wederom wzeder dā te vozen met zijn tanden verdzuckende. Ons mach ooc mogelick (hoewel onwetēde) eenige cōſte onbewuſt zijn/ die het heylige officie niet qualick ſoude te paſſe comen. Maer deſe maniere met den roof te ſpelen / daer wy terſtont

Alſo dededen Judas / ſeggende/ Wereth gegroet Meſter. Mat. 26

van geseyt hebben / en onderhouden sy gemeynsins met een yegelick: sy houden een seer groote monstreringe der persoonen ende der saken/ van welcke monstringe de oorsake wel wesen mach/ dat sy metten vreemdelingen sodanighe maniere van doen niet en onderhouden/ noch ooc niet de Inlandigen/ die sy sorgen dat henlieden door so groote vrychevt ontsnappē sou de mogen: noch seker ooc metten ghenen/ die van swaere saken aengebrocht zijn/ eñ nae haer voordeel corte expeditie behoozen te hebben/ eñ bysonder als sy verhopē/ dat door sodanigens biechte oft belijdinge/ eenige andere henlieden bekent sullen werden.

Als sy nu voorgenomen hebben yemant die aengebracht is/ te vangen/ so roepen sy by henliedē de gene die des Landts Bisschops/ te weten/ des opperstē Herders plaetse bewaert (sy noemen hem een Prouisoor/ oft Vicarius/ ofte ooc een Ordinarius) den welckē gethoont heb bēde de Informatie (so noemē sy hē de getuygenisse der tuygen) die sy tegens den aenghebrochten hebben/ eñ de sake met hem gheraetslaecht hebbende/ so onderteeckenen sy alle te samen het Libel / waer mede sy hem gebieden gevangen te voordē. Dese maniere schijnt seer schoon te wesen: sy en willen niet schijnen die handen ghesaghen te hebben in eens anders schaepskoye/ sonder toelaten eñ consent vandē Pastoor dewelcke so hy int ampt des Herderschaps seer ongeleert is (als int Pausdom dē meesten hoop plach te wesen) staet suler lichtelick toe/ eñ consenteert/ dat die schaepskoye/

Dit is een suyverlic schaeps vel om den Wolf mede te bedecken.

dis

die hem beuolen is/eerst die huyt afgetrocken zÿnde/daer na onmenschelick gemartelt woꝛt. Tot noch toe en heeftmē geen twist gesien tusschen den Inquisiteurs eñ den Pꝛouisooꝛ/ die eenen yemant tot straffe eyschēde/ eñ dandere zÿn beuel des geloofs getrouwelic beschermēde. hoewel daer niet weynich gesien en zÿn/eñ dagelick gesien woꝛden/den welcken(na dat sy dooꝛ die lange ghetuangenisse seer vermagert zÿn/na dat alle haer leden eñ zenuwē/ int harde eñ meer dā onmēschelick pÿnigen/ wt haer plaetse getrocken zÿn / na dat ooc sommige in des pÿnigers handen tleuen ghelaten hebben/ daer wy op zÿn plaetse van spꝛeken sullen) de Inquisiteurs selfs getuygenisse geuen vā haer onnoselheyt/als tot haer onschult geuāgen eñ ghepÿnicht zÿnde. Hier wt blÿct claerlick/dat een Pꝛouisooꝛ/ geroepen zÿnde tot het raetslagen om eenige van zÿn schapen te vangen/ vā beyde sÿden meer een gheueynsde ceremonie vooꝛtgebzacht/dan die sake niet ernst eñ recht gehandelt heeft ; nochte als wy seggen/dat hy mede tot de maeltÿdt/ die van tbloedt zÿnder schaephēs bereyt is/genoot woꝛt/om (als met de andere Woluē ouer een comēde) mede zÿn rechte poꝛtie te ontfangē/ so en seggen wy niet anders dan de waerheyt is. Taet nu de Pꝛince alder Verderen comen/ eñ een yegelick na zÿn verdienstē straffen. Het gebeurt ooc dicmaels dat die ceremonien/ van dē Pꝛouisooꝛ tot raet te roepen/ niet en geschieden vooꝛ dat die aengebzachte geuangen is. Aengesien dat het dan kenlÿck sy/dat hy daer niet tegens seggen sal/

Sonde dē eenen wolf met den anderen niet wel eens zÿn/so soudē hen de schapē somtÿdts wt hare clauwen ontgaen.

Waer toe doꝛ doch dese Waders alle desen arbeyt/ anders dan om de ronde ßelē te gewinnen/daermen de hauer om coopt?

so dunct het henlieden genoech te wesen dat sy na dat de aenghebrochte nu gevangen is/ den Pastoor het Proces der saken thoonē/ dewelc he als hint gelesen heeft/ sal datter gedaen is eñ noch te doen staet/ mildelick prijsen ende voor goet houden.

Siet hier hoe Annas/ Caiphas en Pilatus malcanderen den hals toe caetsen.

Als het by auontuere geschiet/ dat yemandt die aengebrocht is/ zijn gevangenisse door wech loopen verhoet/ oft wt de gevangenisse breect/ so gebruycht sy wonderliche scherpsinnicheyt/ ia listicheyt om hem te vinden eñ wederom te brengen. Het is henlieden niet genoech/ dat sy den genen die om hem te verrapen / wtgesonden werden / met woorden eenighe gemeene teecknen geven/ als die cleedinge/ die gestalt des lichaēs/ het maecksel des aēsichts/ den ouderdom/ ꝛc. daer mede de voorzuluchtige behēt mach worden/ maer laten oock so nau men ym mermeer mach/ des voorzuluchtigen gedaente na t'leven in veel doecksens wercken eñ verschilderen / eñ die contrefeytsels deylen sy wt onder de Verclickers/ waer wt sy hem geuon den hebbende/ lichtelic kennen/ die sy mogelic nemmermeer gesien hebben. Dit nauolgende exempel sal sodanige schalckheyt verclaren.

Van der wtgebrokene eñ onloopene vervolginge.

Exempel der voorsyder lichcyt.

Niet seer lange geleden hebben sy in Seuille/ een Italiaen gevangen / die tot Romen eenen dienaer der Inquisitie (die sy *Alguisil* noemen) ghewondt hadde. Die *Familiares* die om na hem te vernemen wtgesonden waren/ hoe wel sy zijn figuere na de gewoōte by haer droegen/ nochtās als sy hem in Seuille gewaer geworde warē/ vervolchdē sy hem langewijl on

seker

seker zynde of hyt was/ by sonder so hi nu zyn cleedinge eñ naem neerstelic hadde verandert vermoedese niet te min vastelick wt het beelt dat hy de selfde mā was. Daerom als hy in de groote Kercke tot Seuille met anderen ginck spreken eñ wandelen/ so gaen sy hem aen/ met een nieu vriētlick eñ bedriechlick gelaet. Twee oft drie gaen tot hem/ eñ als hy den rugge hen lieden toegekeert hadde/ die redenē inde wandelinge geuallen/ verhalende/ een van henlieden spreect hem haestelick aen/ hem by synen ouden name noemende. Hy (soo hy gantsche lic inde reden vierich was/ suler nyet vermoedende) keert onuersichtich zyn aensicht om/ eñ antwoort op zyn oude naē: terstont is hy van den lagenleggers selfs geuangē/ die nu gants niet meer en twyfelden. Hy is lang inde gheuangenisse der Inquisiteuren geweest/ eñ ten laetsten na lange geuangenisse eñ openbaerlic gegeesselt zynde/ is hy eewelic opte galeyē gebannē/ straffe ontfangende/ niet so seer om dat hy dē Alguisil gewondt hadde/ als om zyn onnachtsaemheyt eñ onuoorsichticheyts willen.

Dese Conuertaers gaen Judam verre te bouen.

Hoe wel dat dese *Stratagemata* ofte campstucken seer listich zyn/ die schynen dat sy met gheene menschelicke voorsichticheyt verhoet mogen werden/ so en salt niet buytē proposite zyn/ dat ic met eē ander sonderling exēpel verthoone/ hoe God henlieden dieuwils verdwaest eñ verblindet/ dē synen dicmael met eene heylige listicheyt eñ wtcoēste toerustende/ tot een spot eñ confusie der Inquisiteurs. Twee Jaré geleden is wt der Inquisiteuren geuangenisse

Een ander Exempel.

tot Validolid een Nederlander ontcomen/ die om het Euangelie geuangen zÿnde veel dagē inde geuangeniſſe verſleten hadde. Om hem te verclickē/zÿnder na het oude gebruych Familiares hem naiagēde wtgemaect. Weynich Mylen van daer achterhalen ſy den Man/eñ taſten hem aen middē opte wech. Die Nederlander bleef daer ſtracks by/dat hy die mā niet en was/dien ſy ſochten/maer die Familiares en hieldē daerom nochtans niet op/ tot dat ſy met ghewelt eñ boeyen hem hebben begonſt wederom te leydē/ ſeggende ter contrarie dat hy de ſelfde man was: eñ ſeyden/ En zÿt ghy niet ghewiſſelick de man/die geleden acht dagen/ tot Validolid wt der Inquiſiteuren gheuangeniſſe gebrokē zÿt? Waerop hy niet een bedaert aenſicht weder ſeyde / Siet my bidt aen/want ic de man niet en ben/ ſo ic vā Leon come / daer ic nu veel dagen mÿn hantwerck gedaen hebbe: eñ op dat ghy beter weten moget dattet ſo zy/ſo leeſt deſe ghetuygeniſſe/die ic daer van met my dzaghe. Eñ terſtont ſeker ſchrift wtgehaelt hebbēde/geeft hÿt henlieden te leſen: het welcke geleſen hebbende/ geuē ſy den man terſtont ghelooue/ eñ laten hem vry gaen/niet ſonder ſchaemte/dat ſy int vanghen van hem inde plaetſe van een ander(ſo henlieden dochte) kintſelick gedoolt hadde. Eñ met de getuygeniſſe/daer hy wel te paſſe mede geuryst was/ iſt alſo gelegen geweeſt. Na dat hy wt de geuangeniſſe gegaē was/eñ terwÿle hy hem niet tragelick op de wech begeuen hadde/ſo geraecte hy by auontuere by een van ſyne

Alſo beſpot de Heere by wÿlē de ſcalcken in hare ſchalckheyt.

ne Lantslieden/ die hy te vozen hadde gekent/ die wt Leon (een stadt in Spaengnien) quam. Hy/ soot zyn saken wt eyschten/ doet hem die getuygenisse geuē. Uyet welche/ als God buyten haer beyder weten/ also door zyn verborgē voorsichtichept geordēt hadde/ op dattet desen dienen soude/ om hem wt so grooten pericule te verlossen/ de een den anderen zyn getuygenisse te bewaren gegeuen hebbende/ is dander twee dagen te vozen wech gegaē/ waer mede hy dese valsche aendragers tūtlick eñ lustelick begheet heeft/ eñ is so ten laetsten ontcomen. Die vzientschūnende geesten/ plegen int naiagen vande voozuluchtigē/ eenige andere neerstichept te gebzuycken. Want eenige van hen lieden volghen ofte op des voozloopers voetstappen/ ofte op die wech/ die na haren besten raet/ hen dunct dat de voozlooper nemen sal. Zindere (alleē om een vliechskē/ dat wt de Inquisitie ontvliet/ te verclicken) gaen/ om haer lagen te leggē/ op de wech by nacht nederliggen/ so sy seker weten/ dat die voozlooper/ by nacht licuer dan by dage ouer wech gaen sal. Tegen dese neerstichept/ sal God den ghenen wel onderwūsen/ dien hy beschermen wil. Dit is nu van de geuangenisse: nu sullen wy spzeken/ wat sy na de geuangenisse ghewoonlick zyn te doen.

De Beschrijuinghe der Goederen.

Asser yemant by dē Alguisil geuangen/ ofte by de Familiares aenghebzocht is/ so begeeren sy terstont/ eñ benemen hem alle de sleutelen van alle

alle die kisten eñ Comptoiren/indien hy eenige heeft: eñ seynden eenen Notaris met eenige vanden Familiares eñ den Alguisil selfs/ die alle die goeden die hy thuys heeft/hoe die mogen zyn/int Register stelt: t'welcke neerstelick volbracht zynde/geuen sy/ al dat sy geuonden hebben/eenen wt zyn gebuerte/die rück is/ te bewaren/dewelcke ter gorder trouwē belooft daer rekeninge van te geuen/als zyt van hem eyschen sullen. In sodanige Geschrÿuinge is bysonder noodich/ dat de gene die de sake gelt zyn oogen niet af en keere vandē handen der genē/die by de Geschrÿuinge zyn/ eñ dooz dē welckē de beschrÿuinge geschiet/ eñ bysonder daer gelt/gouden ofte silueren Juweelen/ofte eenige costelicke dingen/ die lichtelic verstelē eñ verborgen mogen worden in sodanige Registeren gebzocht sullen werdē: want aen heenlieden blyft gemeenlick yet van sodanige dingen hangē/daer sulcke toes.cht gebzeert. Wāt de oorde van sodanige Familiares hangt gemeenlick tsamē van stoffianen dienen/ eñ ten laetsten van een gerÿpende ende schelmachtich hoop volck/die gewoon zynde vanden roof te leuen/haer handen niet en connen ofte mogen betemmē. Hier dient noch toe/dat sy hen niet eens laten duncken/ dat sy haer handen sullen sticken in gantsch vzeemder lieden goeden/tot de welcke sy geen recht en hebben.

Alsulcke meesters / alsulcke knapen.

Nu staet daer met weynich woozden te seggen/tot welcken eynde/sodanige Geschrÿuinge geschiet. Te weten/oft gebeurde dat die gevangen gecondamneert wozde met verlies vā syne

syne goederē/ oft een deel van dien/ tot Confiscatie/ dat alsdan voor het heylighe officie niet/ ia niet een schotelken verlozen blijue. Men is doc wel seker/ dat sy in alle den handel niet en soecken/ dan den roof eñ buyt der ellendigen menschen. Wat soudē die Vaders des geloofs alleē nauolgers der godsuruchticheyt/ doch an dero met de rijcdommē doē/ der geenre/ diē sy beluyden wederom int gelooue te willen bzengen: oste wie is so rasende/ die gelooue soude/ dat die dwalinge int gelooue/ door boete van eenich gelt oft goet/ soude mogen genesen werden? Ten is dacrom den Chzistē menschen geen schande/ dat sy om de Geluydenisse Chzisti van alle hare rijcdommē/ ia ooch vā hare kleederen/ vanden vyanden berooft worden/ aengesien/ dat met haren heere/ diens lidmaten sy zijn/ eñ wiens waerheyt sy beliydē so gehandelt is/ so dat als sy hem t'leuen wzeedelic benomen hadden/ om zijn kleederen/ die niet veel weerdich waren/ byauontuere ooc gants versleten/ t'lot te werpen/ voorgenomen hebben.

Sy doen alle dinghe om de wolle te plucken/ het gaet met de salicheyt hoe dat het wil.

Dese dieuerye is nu door t'gemeen toedoen der Schzijfgeleerden/ te weten/ Monicken eñ Clercken so seer heylich ghemaect/ dat sy alle schaemte te rugge stellende/ predicken eñ leeren/ dat de gene die in eeniger manieren/ des Paus leeringhe niet toe en staet/ oste somtijts wat anders daer vā geuoelt opter daet in zijn conscientie (so sy seggen) gehouden is/ alle syne rijcdommen/ in handen vanden Comine te bzengen/ dien hy dis alle schuldich is/ recht oft hy te

O wat heylsamer doctrijne/ godt voor die arme schapē

hy te vozen hem de selue ontstolen hadde. Dit reden is (seggen sy) want daer mede dat hy vā de leere der Roomscher Kercke gewerē heeft/ heeft hy hem selfs gemaect eē onrechte besitter van alle syne goederen/ maer den Coninck (dien de Paus de selue toeghewesen heeft) een rechte besitter. Waerom hy gehoudē is de selue van sich selfs den Coninck ouer te gheuen/ al had die Inquisitie alschoon noyt vā zyn dingen gewetē. In deser voegen/ met desen strick des alder loostē vogelaers/ makē sy haer voor den Coninck seer aenghenaem/ eñ verstricken de consciencien eñ bozsen des slechten eñ ellendighen volcx/ die henlieden voor een licht der werelt houden.

Spreeckt dese sentencie oock niet een wat Fonteyn?

Maer op dat wy wederom tot ons voornemen comen: So haest als die geuangen de eerste deure des geuāgenis ingegaē is/ so vraecht de Cypier met eē Notaris/ oft hy ooc een mes/ gelt/ ringh ofte eenich costelic Juweel by hem heeft. Ist een vrouwe/ ende heeft sy aen haren kiem een kokerkē met cleyne messen hangen/ de/ oft heeft sy ringen/ ketenen/ vrasletten/ of eenige andere vrouwelicke chieraet/ dat nemē sy haer al af/ eñ dat coemt gemeenlick tot een roof vanden genen diet haer af nemē. Dat geschiet op dat de geuangene niet en soude hebben/ daer mede hy eenichsins vermaect soude mogen werdē. Sy ondervragen ooc/ oft hy by auonture heymelick met hem inde geuangenisse brengt eenich geschrift/ boecken/ oft yet desgelycx. Als hy inde geuangenisse gecomen is/ wort hy in een (vā velen) cellekēs gesloten

da

dat van aenſien eñ dooz de duyſterniſſen een graf niet ongelijc en is/ſommige wozden acht oft vijfthien dagen alleen geſet/ ſommighe eenige Maenden ſommige ooc eewelic/ſommige geuen ſy ooc den eerſten dach medegeſellē/ ooc den Heere de Inquiſiteurs dooz hare compaſſien/ voozderlijcſt ſchijnt te weſen.

Veelderhande Audientien.

Als hy nu een weech oft twee geuangen geweeſt is/ſo maken de Inquiſiteurs met opſet den Cypier wt/ dewelcke/ recht oft hijt wt ſich ſelfs dede/ den gheuangen radet/dat hy Audientie begeeren ſal/het welcke(te weten/dat die gheuangen die Actie eerſt begint) niet te gelooue is/ of theeſt ooch al een heymeliche ſin in ſich. Dacrom gaet de Cypier totte geuangen/ opte Middach/ ofte eenige andere bequamer tijdt/ eñ brengt de ſake onder andere woozdē ſo verre dat hy hem vzaecht/hoe dat het by coēt/ dat hy/om zijn ſake haeſtelicker te voozderen/niet en pozt / om Audientie te vercrijghen? Raedt hem daerom/dat hy metten eerſten Audientie begheere/eñ vermaent hem/ dat zijn ſake daer dooz niet weynich ſal verlicht wozden / eñ ten laetſten / dat zijn ſake te geringer tot een goet eynde gebzocht ſal wozden:eñ dat hy nu vzient met hem gewozden zijnde/ghedwongen wozt hem ten beſten te raden/ eñ beloeſt hem voozt aen alle ghetrouwe ende vzientliche bystandt.

Men

Men mach wel vrpelick geloouen/ indien di
gheuangen weygert audientie te begeeren/ e
wacht tot dat hy vande Inquisiteurs geroep
wort/dattet syne sake eē weynich profijtelicke
wesen sal/ indiē den ellendigen mēsche/tot e
roof vande wilde Dieren ouergegeuen zynde
eenich profijt noch te wachten staet. Om des
vrsake seker (al waert anders niet) dattet doo
die verwachtinge gebeuren sal dat sy die act
eerst beginnende/die gheuangen anders niet t
doen staet/dan op hare aenseggen te antwoo
den. Eñ aengesien het een verborgen misteri
is/so wilt doch nu eens gheraden/hoe het m
de sentencie toe gaet.

Die gheuangen in sodanige consten onver
uaren zynde/ volcht gemeenlick des Cypiers
raet/dien hy gelooft dat hem tot syne voordee
geraden heeft/eñ bidt den Cypier/ dat hy van
synen t'wegen Audientie wil begeerē. Wiens
begheerte de Inquisiteur terstont toelaet. Die
gheuangen inde Vierschaer gecomen zynde/
spreeckt die Inquisiteur hem aen in deser ma
nieren met sulckē gelaet/ of hy nergens vā en
wiste: Die Cypier is hier gecomen eñ seyt dat
ghy Audientie versoect: wat wilt ghy dan heb
ben? Die gheuangen antwoort/dat hy begeer
datter hemmisse van zyn sake ghenomen mach
werden. Eñ indien hy niet seer schalck en is/so
begint hy (door twerdriet vande geuangenisse/
eñ door vreese van tgene dat hem dunct/dat hē
in toecomende tyden geschieden soude/indien
hy daer toe gedwongen worde) eenige dingen
te lyden/ daer van hy vermoet dat hy verclie

Hier gaen de schapen met den Wolf te raede.

oft

oft aengebzecht is. Dat is die Vaders seer aengenaem so sy op dier wüse eñ daer na dooz vele diergelijcke meer den geuägen tot dien eynde plegen audientie te consenteren/ eñ de selue dicwils tot de Vierschaer te roepen/ eer dat hẽ/ van alle syne beschuldinge/ eñ de getuygenisse der tuygen rechte Copie/ geleuert is (d'welcke na slechte de eerste actie behooꝛde te wesen) eñ dat daerom op dat de Beclaechde yet van sich selfs onbedachtelick seggen soude / dat henlieden noch niet bekent en is. Sy vermanẽ hem/ dat hy vã sich selfs beklijde/ eñ bekouen hem/ dat indien hy syne dwalinghe self bekent/ hem zũn huys haest wedergeleuert/ eñ in zũn sake haest gesloten sal werden eñ dat sy alle bermhertichept tegens hem gebꝛuycken sullen. Maer indien hy (dat beter is) op die ydele eñ gantsch bedꝛiechlicke beloftẽ volstãdelic swijcht/ so vermanẽ sy hem met ernst/ dat hy zũn conscientie quite/ eñ dan Audientie begeere/ als hy gesloten heeft vã sich selfs te beklijden: dat sy daeren tusschen zũn sake deursien sullen: eñ so seynden sy hem wederom inde gheuangenisse.

Hoe dese beloofte gehoudẽ wort/ wort de Beclaechde menter tijdẽ wel wijs.

Na ses/ acht/ oft meer dagen doẽ sy hem weder voozcomen/ eñ vzagen hem/ oft hy voozgenomen heeft yet te lijden. Die gheuangen antwooꝛt oft dat hy niet met allẽ heeft/ eñ onschuldich is oft hy geual lijdt hi yet. Hy antwooꝛde wat hy wil/ altijt verhalen sy die oude vermaningen wederom/ dat hy syne conscientie ontledige/ dat sy niet dã zũn pꝛofijt eñ salichept en soecken eñ dat sy tegens hem met bermhertichept seer genegẽ zijn: welcke sachtmoedicheyt

indiē hyse versmaet/dat hy eē wzeeder recht sal moeten besoecken als die Fiscael hem beschuldigen sal/ eñ so seynden sy hem wederom inde geuangenisse. Die Fiscael noemen sy de gene te wesen/ de welcke de aenclachte vanden Aenbzengers ontfangen hebbende/ in alle die saken van zyns officiums wegen Aenclager is/ende wozt sonder twiñfel also ghenaemt/ om dat hy bysonder tot de confiscatie tact/ ende alle syne vermogen daer toe wtstelt.

Die Beclaechde tot de derde Audientie(soo noemen wy dooz bekende eñ gebzuycte woozden/die Rechtwoozdeningen) geroepen zynde/ vzagen sy hem wederom/ hoe hy hem bedacht heeft / eñ diemaels die voozgaende protestatie vernieuwende/ seggen sy hem/ dat hy van sich selfs segge/ wat vander saken is: indien hyt niet en doet/ dat sy sullen doen/ dat van rechts wegen behoozen sal/ (op dese plaetse/ verstaen sy by dat woozdekē rechtswegē wzeedelic te pijnigen/ eñ wt te marteleñ die menschē/ die ooc na haer eygen wettē suler niet verdient en hebben) dat hy wel seker denchē mach/ dat die heylige Vierschaer niemant ongelijc en doet/ noch nemmermer yemant en vangt/ dan wel gheinfozmeert zynde &c. Indien die gheuangen yet ontdeckt so versieren sy noch dat henlieden niet genoech en is voldaen eñ dat sy meenē dat hy met opset noch veel dingē verswijcht/ eñ seynden heim so wederom in zyn geuangenisse/ die wonde so veel te grooter gemaect / eñ die Audientien vermeerdert hebbende / tot dat sy bemercken / dat hy allenskens meer dingen wtbzengt,

Soo warachtich dat dit is sammen wt de ervaringe wel af nemen.

brengt. ¶Maer indien de Geclaechde/ met eē stā
tachtich gemoet antwoort / dattet zyns dings
niet en is inde plaetse yet te verclarē: verlaten-
de de conste/ gaen sy hem met een ander listic-
heyt aen van hem een eedt begeerende / waer
toe sy hem een afgod wtreycken/ een Crucifix
met een swart cleet bedeckt/ om daer mede die
Religie te betoeckenen/ voorthalende/ eñ oock/
ick weet niet/ wat afgoden met een misboeck:
somtijts een simpel Cruysbeelt/ want dese listē
eñ groote beuselinghen vermeerderen oft ver-
minderen sy/ soot hen best dunct te wesen/ op-
sicht nemēde opten man daer sy mede te doen
hebben. Hier is de Christen mensche dan ghe-
dwongen op een schrede weechs op dewelcke
hy die beliddenisse zyns gheloofs openthch eñ
claerlick doen moet. Want indien die Geschul
dichde een warachtich gelooutch mensch is/ eñ
in zyn hert een verschricken heeft vande Afgo-
derye/ so sal hy seker hem wachtē (door het ge-
bieden des eenigen sterckē ende Jalourschen
Gods/ die de glorie om by hem te sweeren in
zyn heylige Wet hem allē toegeeygent heeft)
dat hy de selue glorie geen smadelicke houten
ofte steenen afgoden mededeelt/ dewelcke hoe
sy met hooger beeldinghe becleet worden/ hoe
dat sy voor de ooghen Gods eñ synen Kercke
verschrickelicker zyn. Daerom sal een godsa-
lich mensch hem wachten vā sodanigen scha-
delicken eñ ongodlicken eedt/ al soudemē hem
van lidt tot lidt ontleden/ aengesien het Afgo-
den zyn eñ gheen God/ diemen alleen die eere
schuldich is/ eñ dat sullē die Inquisiteurs selfs

O dunelsche Grichen / hoe langhe sal de rechtueerdige God uwe grouwele verdragen.

niet mogen loochenen. Wanden gevangen den
eedt ontfangen hebbende/ so beginnen sy hem
met dusdanighe vragestucken te examineren.
Van waer hy zy/ wt wat Lande/ wt wat Aerts-
bisdō ofte Bisdom: wt wat Stadt ofte Dorp:
vā wat Grootevaders oft Voorgrootevaders
hergecomen: hoe sy hieten: wat Ghoeders ofte
Susters hy heeft: eñ ten laetstē wat hy anders
gehadt mach hebbē/ eñ hoe haer namen/ han-
delinge eñ manieren vā leuen waren? Oft hy/
oft yemant van zijn gheslacht ooc oyt voor de
Inquisitie is beschuldicht geweest/ eñ om wat
saken. Hoe oudt hy zy? eñ als hy die Jarē zijns
ouderdoms geseyt heeft/ so vragē sy/ met wat
exercitie eñ met wat personen hy die versletē
heeft? eñ hy is hier gedwongen goede rekenin
ghe te geuen van een yeder Jaer zijns leuens/
eñ vā een yeder plaetse daer hy gewoōt heeft:
wt een yeder der selver vragen/ nemen sy geen
cleyne aentyninge/ waer mede sy des elendigē
menschen saken grootelick beswaren. Antwoor-
de op dese bootsen eñ wtwegen ontfangē heb-
bende/ so verhalē sy wederom de oude verma-
ninge nu met sinecdochen dā met dzy gementen
hem radende dat hy vā selfs de waerheyt seg-
ghe. dat hy wel selder weten mach/ dat sy noyt
yemant hebben doen vangen/ sonder rechtuer-
dige oorsake/ eñ genoechsame getuygenissen/ eñ
so seyndē sy hem wederom inde geuangenisse/
gheleden hebbende ofte niet.

In dese dzie eerste Audientien/ bekennen ve-
le tgene dat hen van henliedē geuraecht wozt/
gelockt zijnde dooz de hope vande beloftenisse

daer

daer de Inquisiteurs hen mede verstrichē/ als/ dat sy hen in hare huysen weder sullen laten gaē: ofte voorts bevangen zijnde met grooter vreesen/ die sy crijgen wt die wreede dreygemē ten/ gheven sommige dingen te kennen/ die de Inquisiteurs gantsch onbewust waren/ meenende dat sy door anderen/ daer sy die dingen mede bedreuē hebben/ daer vā bedragen mocht ten zijn/ hoewel niemandt hen te vozen na die dingen vercyschte. Met sulcker wijse (dewijle sy haer eygen feytē int licht brengē) wentelē sy ooc anderē mede in hare ellendicheyt/ die by auonture noyt sulex en haddē geureest/ eñ waer van die H. Vaders noyt yet vernomen haddē: bysonder als sy nu beginnen te bemerckē/ dat sulex dē Alderheylichste Vaders (die altijts na een nieuwe roof verlangen) seer aenghenaem zijn sal/ om welcker gratie te gewinnen sy seer neerstich zijn in wat manicre dattet ooc zy/ op dat sy wt de ellende verlost mochten werden. Soo gebeurt het dicmael/ dat sy eerst om een cleyne sake geuangen zijnde/ henselven eñ anderen meer/ om den hals helpē/ geloof geuende de valsche beloften eñ smeecken der Inquisiteuren/ niet wetēde wat regel sy in haer sake behoozen te houdē/ eñ bysonder in wat plaetse sy die Vaders behoozen te achten/ dat is/ niet in een plaetse van Vaders (so sy henlieden tot spot van alle redelicheydt ende godsvruchticheydt doen noemen) maer van de alder onmenschelicrste vyanden/ die met hare lichtuerdicheyt/ lagen/ logenen/ eñ alle manieren van bedroch/ na het leuen eñ goederen staen/ so wel vanden

digen als onschuldigen. Teghen alle dese valstrichen isser noch een eenich remedie/te wetē/ dat de gene die door Gods voorsichtichheyt ende voorschickinge in henlieder handen coemt/ voor al henlieden (hoewel sy vele ende groote dingen beloven) niet en gheloove/ noch oock en vreese/ oft sy alschoon het wterste dreyghden/ al toos voor oogen houdende de vreese eñ liefde vanden ghenē/ die na dat hy t'lichaem gedoot heeft/ ooc die macht heeft om de siele in de Hel le te werpen eñ bedrucken. De selue/ dié de hayren van onsen hoofde getelt zijn/ en sal niet lijden/ datter een vande selue/ sonder synen goeden wille/ opter aerdē vallen sal. Het ander is/ dat hy syne tonghe stantachtelick bedwinghe/ noch en antwoorde / voor dat hy copie heeft vā syne beschuldinge eñ getuygenisse der tuyghen/ dien hy gehouden is in goeder ordene te beantwoorden.

Want die is een vriendt Christi: wacht voor de menschen/ want sy sullen vberē Matth. 10.

Voorts inde vierde Audientie/ so wort vā de Geclaechde wederom een eedt geeyscht/ daer by voorgende seer swaere protestatiē/ dat hy self beluyde tgene dat hy weet/ ofte indē niet so salmen met het recht tegen hem handelen/ als die Fiscael teghens hem zijn Actie sal instituieren/ &c. Indien hy noch stantachtelic daer by bluft/ dat hy niet en heeft dat hy van sich selfs soude verclarē/ so houdē sy hem tē lactstē voor wt eē brieflien syne beschuldinge/ eñ die wel vol met vele eñ redichte beswaernissen de de Geclaechde voort gedacht/ eñ daer vā niemant hem opt voor de Inquisiteurs bedzagen en heeft: So is de warachtighe eñ aengebozen conste der Inquisiteu-

quisiteuren (te weten/der heyligher Vaderen) beswaernissen oft lieuer schelmstuckē vā haer eygen houtken te snyden/tot desen eynde: Ten eersten/dat sy den ellendigen mensch ouerual lēde met de veelheyt eñ swaerheyt der verdich ter feyten/hem verbaest verwondert ende sich selfs onmachtich maken/dat hy niet en weet waer hy is/waer hy heem keert/eñ wat hy ant woort. Daerna/om te onderstoecklē/oft de Ge claechde/by auontuere yet der aengetogen feyten/toelaten mochte/oft ten minsten/oft sy vā eenige der seluer met hem mochten spzekende wozden/waer door sy hem int net mochtē trec ken. Is dat Gods ozdeel nauolgē/wiēs voetstappen na te volgen die Vaders des geloofs hen beroemē/by het ellendige ongeleert volcs eñ bysonder als sy opte dzempel vā t'schouspel eñ triumphe/daer sy den onnooselē vooztbzengen/om terstont ellendelic gestraft te wozden/ onschamelick singen/*Heere staet op, ende oordeelt vsake?* Comen hare consten oock tot het gelooue voozt/daer van sy Vaders genoemt willen wesen? Hebben die warachtige Vaders sodanighe consten oyt geleert oft ghebruyct? Sijn dit rechte wegen/om weder op de wech te bzengē die onwetende van Gods woozt gedwaelt is/om den onwetende te leeren/eñ om de gene te straffen/die na de mēschelicke conditie misdaē heeft? Oft zijnt lieuer Sathans strichen/die altijdt by lasteraers eñ dupuelsche menschen met gebruyck geweest hebben/eñ secretelic wtgestelt om den armen menschē bedziechtlic te vellen/die met voozbedachte boose practijcken al

Sy bewijsen claerlijc ghenoech dat sy ware kinderē des Sathās zijn/die een doodslagere eñ leugenaer is van den beginne. Joan. 8.

wat doense doch hier mede anders/dā datse het verschzickelic ozdeel Gods ouer harē eygē cop halen.

willēs gemaect zÿn/aē de welcke hy sich stoot eñ ontsinnich maken/alle de gene die daer onuoorsichtich/eñ deur simpelheyt/zÿn leuē niet achtende/voor hy gaet? Want wie soude denken/dat die H. Vaders arbeyden souden om sodanige muysualten wt te stellē? Eñ hoe veel ellendige menschen in sodanige stricken geualle zÿn/die daer aen lÿf eñ siele verlies geledē hebbē/door het verulocete bedroch eñ toedoē van die constenaers des ongodlicheyts eñ gewelts/dat sal die Vierschaer Christi/die eē eenich eñ warachtich Inquisiteur is/cēs bekent maken.

Hebben sy noch so lang dach/so willense den kerk noch grooter maken.

Die eerste vande voorschreuen beswaernissen/plegen ghemeene dingen te zÿn/daer van men in dese H. Vierschaer swarichept maeckt. Dat als hy gedoopt was/eñ een onderdanich kint der Roomscher kercke gewoorden/der selluer beliddenisse verlaten hebbende/ouergetreden is tot de secte van Lutero/die dwalinghen zÿns ketterÿs toelatende eñ aēnemende: noch daer mede te vredē zÿnde dat hy allēē een Ketter was/maer ooc met zÿn leerē eñ onderwÿsen/anderē tot Ketters gemaect heeft &c. Hier hangen sy gemeenlic noch vele opgeblasen eñ smadige woorden by/daer mede sy den simpelen menschen veruaert maken. Na dese eerste beswaernisse volgen noch andere beswaernissen meer/altemet vā minder altemet vā meerder importantie/die sy met opset daer tusschē saeyen/als te weten/daer die Geclaechde van beschuldicht is geweest/oft die suspicie die yemant van hem gehadt heeft/eñ dat niet onder

Sy doen ymmers wijslic/dat sy hen niet en vergrijpē/de Christelicke kercke voor de Roomsche gesmeedt.

de

de naem van ſuſpicie/ maer als een beueſticht
eñ betuycht ſeyt / want in deſe alderheylichſte
Vierſchaer machmen alles voortbzengen/wat
voordeel doen mach.

Die Beſchuldichde / antwoordt dan op een
yeder der ſelver hem aengeſeyde eñ opgewor-
pen beſwaerniſſe byſonder/ de ſelue kennende
oft onthkennende/ſo hy beſt mach/t'welcke ge-
durende/die Secretaris de ſelue woorden by
geſchrifte ſtelt. Van hem ontfangen hebbende
deſe haeſtige/onruſtighe eñ niet wel bedachte
belydeniſſe/ſo biedē ſy hem inet eñ papier/ op
dat/indien hy wil/hy by gheſchrifte mach ant-
woorden. Hier is haren raet/op dat ſy bethoo-
nen dat ſy niet verby en laten / waer mede de
Beclaechde bequamelicker eñ beter zyn on-
ſchult ſoude mogen verclaren eñ beſchermen:
maer onder die ſchoone mantel van oprechtic-
heyt/ leyt die Inquiſitiſche conſte verborgen/
welche is/dat als ſy wt des Beclaechdē mont
die ſchoonluydē de eñ tegenwoordige belyde-
niſſe gehoort hebbē/die Beclaechde daer noch
een ander byvoege die met meerder neerſtic-
heyt gemaect is/tuſſchen den welcken eñ den
eerſten men lichtelick eenich onderſcheyt vin-
dē mach/ſo hy die eerſte niet by hem en heeft/
eñ niet mogelick is te bedencken alle de woor-
den die hy daer in gheſeyt heeft / ofte die hem
door vreeſe ontvallē zyn. In dē dat ſulcx tuyſt
niet en geſchiet / ten minſten ſal die Beclaech-
de vele oft eenige dingen by die eerſte voegen.
This henlieden voorderlick dat ſy ſtof hebbē/
waer mede ſy die Contradictien die ſy bege-

Somma/ ten mach de H. Vaders niet faelgerē/miſt hen eenē ſtric ſy hebbende noch wel ewintich regs

een/met hare sonderlinge *Dialectica* vindē mo
gen/wt des Geclaechdē nieuwe eñ welbedach
te schrift/t'welck haer meerder stof gheeft tot
nieuwe aenclaginge. Die dit bedzoch wijsselic
eñ voozderlich voozcomē wil/die en antwooz-
de daer opter stondt eñ onbedacht niet: maer
laet hem op alle anderen dingen stoin blijuen/
eñ met besnoeyde eñ getelde woozdē copie vā
zijn beschuldinge begeerē/ ooc inet eñ papier/
mitsgaders ooch tijt/ op dat hy gerustelick eñ
met rijpe deliberatie antwooz dē mach op tge-
ne dat hem opgheleyt is. Eñ dewijle sy sonder
twijfel meenen sullen/dat sy met sodanige ant
wooz t niet genoech gedaen en zijn/eñ haer be-
ste sullen doē om beyde de antwooz den te ver
crijgen/tot den eynde als wy vooz geseyt heb-
ben/ so moet die antwooz der sich selfs wel be-
dencken/op dat hy dooz sodanigen Laconischē
antwooz de/ haren lagen ontgaen mach: ende
alhoewel sy van hem vzagen eñ wedervzagē/
eñ hare Inquisitische dingen roemen/ dā mit
ernst/dan met quaetheyt/ so en laet hem doch
niet wijcken van die alder cozte ste eñ beknoop-
ste antwooz de. Eñ hoewel sy de voozgheseyde
haestige antwooz de seer begeerē/nochtās ach
ten sy veel op de antwooz de die by geschzifte
geschiet/by sonder alsi vā geleerde lieden coēt/
de welcke sy dooz lange experientie weten vā
dier aert te zijn/dat als sy(na haer seggen) een
oste twee dwalingen/die dicwils van geender
weerden zijn/poogen te beschermen eñ bedu
den/pleghen dicwils vele dwalingen daer aen
te knoopē/oft ten minstē/als sy wt haer boeck

yet

yet voortbzengen / den begrüpelicke menſchē
oock ſtof geuen om te beſchuldigen oft laſterē.
So gebeurt het dicmael / dat ſodanige geleer-
de lieden eerſt om ſeer cleyne ſaken in dat gat
vallende / daer na met vele eñ ſeer ſware hooft-
ſtucken beſwaert / eñ ſo voorts verbzant woz-
den / oft comē tot een weynich verdzagelicker
ſtraffe / waer dooz ſy al hare volgende leuen in
ſchaemte moeten eynden / het welcke wy met
vele exempelen ſouden mogen beueſtigen / ten
ware dat wy vreeſden / dat wy wt de Commē-
taria vande conſtē des Inquiſiteurs / een vol-
komen Hiſtozie maken ſouden.

Daerom doet hy op die plaetſe wÿſſelic / die
met rÿpen rade cozt eñ volcomelick antwoozt /
met hulpe vāde Chriſtelicke wÿſheyt / die met
geene gewimpelde oft cleynhertige waerheyt
die conſciencie queſt / noch met geen al te lan-
ge antwoozt den wederpartyen ſtof geeft om
nieuwe ſtricken te bzeyden / het welcke ſy ſon-
der twÿfel wt de antwoozde / dat by geſchzifte
geſchiet / crÿgē. Het is oock noodich / dat de Ge
daechde / indien hy mach / ſyne ſake beueſtige /
met hare Canones oft ſententiſche Theologā
ten (ſo ſyſe noemen.) Want dā en ſal de waer-
heyt van thare niet ontbeeren / eñ de antwoz-
de en ſal ſo lichtelic niet gelaſtert mogen woz-
den / eñ die vyanden ſullen met haer eygen wa
penen beſtozmt zÿn. Als yemant by geſchzifte
oft mondelic henlieden yet belÿdt / dat na haer
eygen ſeggen ketterſch is / ſo plegen ſy deſe ma
niere te gebzuycken. Wt die ſententie bzengen
ſy hem tot een goede beleydinghe oft anders:

eñ

eñ beswarē hem so seere vā een yeder seyt by-
sonder/ recht oft hy die bysonder toeghestaen
oft geleert hadde / hoe wel de Secktaechde die
noyt gesept en heeft/noch toestaet/ noch ooch
verstaet. Maer op dat de salue dooz een exem-
pel te lichter soude wesen/so sullen wy een exē-
pel voortbzengen/dat weynich Jaren geleden
in Seuille gebeurt is: want men behoeft geen
versierde exempelen in een salue/ die byna alle
dage in die H. Vierschaer/tot laste vanden sim-
pele eñ bysonder botte mēschē gebzuyet wozt.
Eener is tot de Seuillische Inquisitie gheco-
men/daer toe gheroepen zynde/ om dat hy sie-
tende by synre goede vziendē gesept hadde/ dat

Dat was een schadelicke ketterye/wāt so daer ghenen Vageuier en ware/ so viel de Sielle/ Vigilie/ Missen/ Almoessen/ met al de pzuerel in dallchen.

hy bouen t'bloet Chzisti/dat den Chzistenē al-
le daghe van sonden afwasscht eñ reynicht/an-
ders geen Vageuier en hēde. Dit was een sim-
pel mēsch opt Landt altēt opgeuoet/eñ sonder
eenige chierlicke leeringhe. Dat mocht hy by
auontuere eens van synre medeghesellen ghe-
hoozt hebbē/ t'welck hem niet en musschaechde.
Als hy stondt voor de Vaders des geloofs/ se
bekent hy wel van dier meeninge gheweest te
hebben: maer soot hare Eerweerdicheyt nie
voor goet hielde/ so wilde hy dat ghzerne wo-
derroepen. Maer o elēdige mensch wat heeft
v doch die plōpe eñ haestige wederroepinghe
ghebaet? nu ghy die salue beleden hebt so heb
ghy henlieder toezn ontsticken/ hadt ghy ghe
swegen so soudt ghy haer getecht hebbē: hadt
ghy v ten laetsten ontschuldicht/so haddy ver
lozen arbeyt gedaen. Dat en was mijn Heeren
de Inquisiteurs niet genoech/men moest daer

noch

noch een ander list in soecken / op dat die Inquisitische ouergeleen / door langhe ledicheyt verruyt zynde / niet stincken en soudē. Wt het gene dat voorseyt is / seggen sy tegen den ellendigen ploecheseel: Ergo / so doolt de Roōsche Kerke die voorsyts met hare wetten contrarie gesloten heeft. Item t'Concilium dwaelt. Item dat de Kerchtuerdichmakinge alleen int geloouue bestaet / waer door de mensche vā schult eñ pūne ontslagen is: eñ op dat wy ten eynde geraken / sy halen daer voort alle het verhael van den leeringen / die sy kettersch noemen / eñ een yeder van henliedē beschuldicht tweemael dē armen menschē / recht oft hyt al met goede reden toegestaen hadde hoewel hy daer obstinatelic tegēs riep eñ creesch / dat hi niet en wiste / wat dat te bedupden hadde / so veel te min dat sy hem inden sin gecomen souden zyn. Wie en siet niet hoe vol verzochs eñ duuelsse lasteringe die maniere van handelen is?

Ja gants bloetpotten wat grouwelickes stucke zyn dit suiker en staet dē D. Waders doch niet te lesen / neen / neē / al onder in Luciferg ketel met sulcken ketters.

Maer men moet hier aensien eñ bysonder aenroepē die godlicke voorsichticheyt ouer dē genen die God vercoren heeft / dewelcke alo sy beroofst zyn vande bequame middelē haerder beroepinge eñ leuen / so roept / leert eñ verlicht hy haer / met dit selue soo seer in contrarie / dat het water het vyer niet meer contrarie en zy. Die Inquisiteurs die beliden selfs / dat sy tegenstrenders vande waerheyt zyn / die selue (segghe ich) zyn door de selue middele (die wy geseyt hebben) Predicantē / Leeraers / eñ verheyders vande waerheyt. Het is by heerlicke erē pelen beyondē van vele lieden / die welcke niet

wetende

wetende vā eenige dingen totter salicheyt die-
nende/inder Inquisiteurs handē geuallē zijn/
te weten/dat sy meer dooz wulpsheyt dan met
voozdacht yet geclapt hebben/datter geen wa-
geuier en is eñ diergelijckē/maer dooz der sel-
uen Inquisiteurē vragen/consequutien/ indu-
tien/wel oft qualic beleet/wel geleert eñ geoor-
sent van daer geschepdē zijn/waer af de Hoer
selfs/daer wy van gesproken hebben/een claer
exempel wesen mach. Hier plegen sy ooc (dat
is/als hen vandē Geclaechde yet gecōsenteert
is) een nieuwe stricke die periculeus ghenoech
is/wt te leggen. Sy vragen hem/van wien hy
tgene wat hy weet geleert/gehoozt/oft hy aūō
ture gelesen heeft/eñ in wat boeck? Itē oft hy
met anderen van die sake heeft gehandelt oft/
of hy anderen geleert/ oft in eenige manieren
ter presentie van anderen vooz den daer vā ge
hadt heeft / in wat plaetsen / in wiens teghen-
vooz dicheyt : want alle de gene/die ooc tegen
haren danck/dat ghehoozt eñ terstont den au-
theuren aendē Inquisiteurs niet aengebzocht
en hebbē/al warent alschoon haer ouders/ oft
andere naerder magen/ coemt eē groot perijc-
kel ouer/ eñ comen in een ontwijfelicken roof
der Inquisiteurē. Het is goet alle dese dingē te
wetē/ op dat de gene/diet by auōtuer gebeurt
in dese stricken te vallen dooz de wille Gods/
deur zijn wet eñ wille weten mach eñ geleert
sy/ wat een yeder op dusdanige vragē behoozt
te antwooz den/ op dat hy hem selue eñ andere
onnooselen niet in last en bzenghe.

Die beschuldinge vooztgestelt zijnde/indien

hy

de Geclaechde een weeſkint is (welck ouderdom ſy minder van Jaren noemē) ſo voorſien ſy hem in deſe Audientie met een Voorſpraake (dat by henlieden een Procureur oft Curateur genoemt plach te werden) het ſoude ſeker een godlicke ſake zijn/waert dat ſulcx eene tot ſoo een werck gecozen wozden/die des weeſkints ſyde vzomelick/ na dat de officie wteyſcht/ beſchermen ſoude. Maer hy en is de ghene niet/ die het weeſkint begeert/oft ſeer vā doē heeft/ op dāt na zijn ſake beter ſoude geſien wozden: maer het iſſer een die ſy beghecren/ de welcke als een Wolf tegens het ſchaepken den anderen van mens toegedaen is/ oft ten minſtē/die anders niet en doet/ dan dat hy eenige geueynſ de ceremonien onder dē naem van een Voorſpraeck voortbzengt/ om daer t'recht allē mede vol te doen. Soo dit officie diemael bedient wozdt byden Deurwachter des Inquiſitiſche huys: oft by gebzeecke van hem eenich ander Dienaer van dien winckel: want ſoo hy gants niet te doen en heeft / ſo mach ſeker eē Muylbewaerder vā mijn Heere de Inquiſiteur/ſonder eenige moeyte/Curateur weſen/ vā alle de ghcuangene ghelijck / die inde ghcuangeniſſe zijn. Die Deurwachter en ſal oock niet ophouden al cloptē ſy allegader aen de deure/in tijts te antwoozden. Siet ſo ſeere onderhouden deſe H. Vaders/de mēſchelicke eñ godlicke Rechten/ooc tegens de weeſen/ die den menſchē eñ byſonder dē Rechters/ doozde Wet Gods eñ die billicheyt ſelfs/ſoo ſeere beuolen zijn.

Merckt het groot mcdeliden/dat de H. Vaders met dit weeſkints hebben/ wants om dattet ymmers niet en verſuyme den ſpit in daſchē te wenden/ſo geuen ſy hem een gerou huſpe daer toe.

Noch ſy en connen oock met deſe hare ſpotterye/

terie/ na de gradē des Rechts selue niet bestaē
Want met de selue redenen gaen sy het ander
deel der Rechten eñ billicheyts verby/ dat van
geen cleynder importantie en is/ te weten/ dat
men allen Geclaechden wel voorsiet met een
recht geleert Aduocaet/ die hare saken wijslick
beleyde nade regel der Rechten eñ billicheyts
selues/ eñ hare onschult/ indien daer eenige is/
bescherme/ indiē daer geen onschult en is/ dat
hy de Rechten ten minsten versachte/ om dat
sy niet int meeste ongelück en vallen: desen deel der Rechten (segge ick) dat vā so grooten im-
portancie is/ eñ dat den ellendigen benauden
een eenich toelucht onder dē menschē schijnt
te wesen/ loopen sy ouer/ oft voldoen sy met de
selue ledige Ceremonien/ daer wy bouen van
der Weesen Procureur/ van geseyt hebbē: be-
halue/ soot een seer swaere sake is/ soo doen sy
ooc haer beste om die ongodlicheyt eñ versma-
dinge der wetten te bedecken/ ende onder een
schoon gelaet wat beleefder te schijnē. Sy nee-
men den Geclaechde dzie oft vier wt die ver-
maerde Rechtgeleerdē/ op dat hy daer van een
voor hem kiese/ die syne sake voorstaet. Met
dese beleefdheyt noch niet te vredē zijnde/ so ra-
den sy hem (te weten/ wt een vaderlick herte)
dat hy so eenen kiese/ die sy voor de gheleerste
houden. Wat hebben wy hier ghebreck? want
die gecozen Aduocaet sal hem wel wachtē/ hoe
danich oft wie hy zy/ den Geclaechden/ wiens
sake hy aenghenomen heeft/ eenich punct der
Rechten vzoet te makē/ waer mede hy syne sa-
ke in eeniger manieren soude mogen verlich-

Wat behoeftmē doch hier zijn hooft ouer te backen de wale men den ketters crouwe noch geloone houden moet?

ten,

ten. Want hy weet dat hy niet ongestraft bliuen en sal/indien de Inquisiteurs sulcx in eenige manieren vernemē. Want de Geclaechde hier met geē Aduocaet voorstē en wort/om dat zijn sake een beschermer hebbē soude(tot welcke oorsake die Aduocaet met den Geclaechdē/ met heymelic van eenigen saken te samen mogen handelen ofte spreken/ dan in presentie vāden Heeren de Inquisiteurs eñ den Secretaris) maer om dat de gemeen man soude meenen (hoewel sy hare dingen doen sonder godlick eñ wereltlick recht) dat sy nae rechte handelen/en dat sy sulcke billicheyt ghebruycken/als sodanige H. Vaders toestaet. Wat doet de Aduocaet dan? hy hoort vanden Geclaechde (op dat wijt nu oock seggen) eene botte eñ niet welgemaecte antwoorde op zijn beschuldinge eñ die na rechts ordeninge onordentlic gestelt (dewijls ooc misnaect) zijnde/brengt hy in eē rechte ordentlicke ordinantie. Daerentusschen voert hy noch de naem van een Aduocaet/ op dat die Heeren de Inquisiteurs/ het recht bespotten mogen. Laet ons nu voortgaen.

Daerom dē derdē dach/na dat de Geclaechde Copie van syne beschuldinghe ontfanghen heeft/wort hy inde Vierschaer geroepen/ daer is dan zijn Aduocaet tegenwoordich/ recht oft hy vromelic alle de pijlen des onrechts afkeeren sonde/vanden ghenen dien hy te voren in zijn beschermenisse ontfangen heeft. Dan wijst die Inquisiteur met een wtgestrecte vinger dē Geclaechde zijn Aduocaet/ recht oft hy hem groote weldaet dede/eñ in dat deel des rechts

ſich gantſchelick quijte: dan ſingt hy hem (na
zijn gewoonlicke booſheyt) het ghewoonlicke
liedeken voor te weē dat hy de waerheyt ſeg-
ghe: dat hy ſijne conſcientie wel ernſtlic te ra-
de gae eñ voorſie eñ dat hy te kennen gene in
dien hy yet meer heeft te kennē te geuen. Dat
entuſſchen ſtaet oft ſit de Aduocaet ſo ſtil oft
een block ware. Dat hy by auontuer yet ſeggē
dat en mach niet int licht comen dan met raet
vanden Inquiſiteur die maeckāder ter wijle de
reden duert meerſtelick aenſien. Want die In-
quiſiteur vreeſt dat de Aduocaet door zijn clap
oft onuoorſichtichcheyt yet wt ſlae mochte waer
mede (de Geclaechde zijns Rechts vermaent
zijnde) ſijne ſtricken / die liſtelic om te vangen
verborgen zijn / verſtoort mochtē werden. Ter
contrarie wordt die Aduocaet / t'perijckel ſeer
ſchroomende / met vreeſe beuanghen / dat hem
niet een woordt onuoorſichtich ontualle / daer
door mān Vrere de Inquiſiteur verſtoren wer-
de. Die Aduocaet vanden Geclaechde aenge-
nomen zijnde / ſeyt die alleen by leſſe tot ver-
troſtinge van zijn Meeſtmatte wesen dat hy
goets moets ſoude zijn ende voor al de waer-
heyt te kennen ſoude geuē: want dat alleen in
deſe Vierſchaer voordeel doet. Soo vele als
hem aengaet dat hy niet voorby ſal laten gaē
van tgene hem mogelick ſoude. So begint die
Inquiſiteur wederom t'ſelue liedeken te ſin-
ghen / eñ de Geclaechde wort dan wederom in
zijn graf ghedonden.

Na deſe Audientie ſo begint de Geclaechde
een weynich beter moets te crijgen / voet ge-

maect zynde / dat zyn sake nu haest een eynde hebbē sal. Maer die sake is al wel anders: wāt sommige plegen inde gheuangenisse recht als een huyt in des Teertouwers halsch / om te vermageren eñ af te plucken vergeten te wozden ren Jaer oft anderhalf / oft ooc somtyts ganssche dzie oft vier Jaren / na dbelieuen der Sade ren des geloofs / welcke tūt geduerēde sy niet rens voozgeroepen wozdē: noch oor niet eēs van hare sake te voozderē en wozt gesprōken. Indien de Secretarie vergaen zynde dooz de lange gheuangenisse / eñ die onuerdzaechliche vuytlichcyt des Kerckers / Audiētie begeert / so wozt den sommigen toegelaten / maer sommighe cloppen vooz een Boosmans deure / maer beyde gader hebben sy euen groot geluck. Dē genen die na lang naloopē Audientie gegunt is / eñ alo sy belast zyn inde Secretarie gelaten te wozden / so vzagen sy den seluen / met sodanigen gelaet / dacr wt sy wel bespoonen / dat sy haerder ganso niet sozchfuldich zyn / sulcke dingen / diemen menschē / die groene swaricheyt en hebben / vzagen soude / te weten / Wat hy begheert: hier op seyt de Secretarie / dat in syne sake gehandelt eñ daer na gestaten mach werden. So excipieren sylieē / dat sy met alle sozchfuldicheyt eñ neerstichcyt daer toe ghencghen zyn / eñ dat hy niet gelooucn sal / dat sy zynder vergeten hebbē: indien hy met ernst eynde dā zyn sake begeert / dat hy gedēcke de waerheyt te openbaren / eñ waerom hy syne conscientie so weynich acht / &c. Eñ so op den ellendighen mensche (die gheerne tot den brandt wt gaen

Waert dat mēn dcerē de Inquisiteurs sodanige diere te een haer seluen gebruycks so en soudense bynnen niet so sweren pac haerder dcrten buyckē niet so seer ouerladen wesen.

soude) die schult van het lange vertreck gelept hebbende/ seyndē sy hem wederom in zün slaetencuyl. Den welcken hoewel sy hem dickwerf gehoor gunnen/ inden welcken hy al tselue begeert/ antwoordensy hem ooc een dinck/ so lanc ghe tot dat henlieden dunct/ dat hy rijp eñ bequaem is/ dat die woordē der getuygen tegēs hem te wercke gelept worden: t'welck sy openbaringe der ghetuygen noemen.

De Openbaringhe der Ghetuyghen.

DAerom als die arme ellendighe ghevangen nu door der Vaderen oordeel/ ouermits die lange ende vuyle onmenscheliche slaefcuyl/ soo seer cranckertich is/ dat het schijnt dat hy zün wtganck om die straffe coopen/ eñ meer te kennē geuen soude/ dan men hem vraecht. Eñ als sy hem inde Audientie geroepen hebben/ so vragen sy hem/ met een reden gemaect wt hüüinge eñ eene sachte vermaninge/ hoe het by coēt dat hy syne sake so lange laet dr̄üē? eñ dat hy die waerheyt wt segge: eñ van die sake woordē daer vele vermanningen ghedaen na dewelcke oft na de naevolgende Audientie die Fiscael syne actie instituerende begheert dat hem openbaringe der getuygen mach geschien: het welke van henlieden terstont toegelaten zünde/ so worden den Heeraechdē/ der getuygen getuygenissen gegeuen/ de namen der selver getuygen achterhoudēde. Die ordinantie eñ stijl vā

dese

Annas ende Cayphas verwierpē de valsche getuygen die tegen Thesum tuychdē/ om datse niet ouer eē en quamē / mace desen H. Vaders en

dese getuygenissen geuen genoech te kennen/ hoe seer dese heylighe Vierschaer begeert/ dat de waerheyt openbaer sy. Want alle dese ghetuygenissen worden in sulcker voegen gelesen/ dat is/met sodanighe wtwegen eñ omgangen esamen gehaelt eñ wtgetrocken/met so twijfelachtigen eñ bedriechlicke woordē/dat sy meer yet anders gelicken/dan woorden van een redelic mensch gesprokē. Dat geschiet met voordacht door den list van deser H. Vierschaer/ten eersten/ op dat die Heelaechde altijdt soude in twijfel eñ onseker zijn/ ia ock van die dingen die tegens hem getuycht zijn. Daer na op dat hem so vele mogelick is/de gene niet condt gemaect en souden worden/ wiens getuygenissen tegens hem vercondicht worden/eñ so excipierende tegens hare persoonē/hem soude mogē beschermen. Ten derden/ op dat indien hy vā die dingen/ daer van hy hoort dat hy aenghebrocht is/met anderen dan met den genen diet aengebrocht hebben/ gesproken heeft/niet wetēde wie hem aēgebrocht heeft/ zijn beste doet om den Aenbrenger te gheraken/eñ also by auontuere al dandere te kennē geest:eñ ten laetsten/op dat hi daer door so veel te meer visschē int Vischnet van dese H. Vierschaer trecke.

Wy souden hier den Vaders des gheloofs vragen dat sy ons soudē willē seggen/ hoe het by coemt/ dat nademael de openbaringhe der tuygen (te weten oprecht eñ ter goeder trouwen gemaect)een gemeen Recht sy/in hare H. Vierschaer geen plaetse en heeft/noch ten laetsten geen Recht en is / dan besnoeyt hebbende

de helft cñ beste deel der tuygenissen/ de name der getuygen verswygēde/ cñ de helft die dan ouerblift/ niet ter oprechter oft ter goeder maer ter alder quaetster trouwē verhalende/ Item indien die Exceptie tegens de personen der ghetuygen/ niet alleen van rechtswegen/ maer ooc seer noodsakelick zy/ op dat der vromer onnoselheyt/ door quader menschen lasteringen cñ calumnien/ gheen last en lijde (want wy anden leugenaers/ eerloose/ sotten ofte naren/ dronckaerts/ ongeloouige/ slauen cñ sodanige menschē/ om tuygenissen te geuen in politijcke saken die van clyender weerde zijn/ int Recht niet toegelaten worden) waerom wort dat in dese alderheylichste Rechtplaetse niet onderhouden? Wie heeft doch alle dese soorte vā menschen/ die vā geender weerdē zijn/ bequaem gemaeckt/ dat sy in saken des geloofs/ die alder swaerste zijn/ getuygenisse mogen doen/ cñ hare ghetuyghenisse ontfanghen wort/ cñ cracht crijcht ooc om den Geclaechden totter doot te veroordelē/ so sy in alle ander sakē na alle Rechten onbequaem zijn/ dat door haer getuygenisse alleen ooc in een seer cleyne sake/ die in questie coemt/ yemant geconDamneert sonde worden? Sy sullē by auontuer seggen/ wy ontkennen/ dat die Exceptie tegens den personen der getuygen hier geen stat soude grijpen/ so verre de Geclaechde in eeniger manieren weet te raden cñ beuinden/ wie tegens hem getuycht heeft. Daerom indient gebeurt dat sodanigen getuygen by den Geclaechde gheraemt cñ gehanden zijnde/ van henlieder vā geender weer-

Het lacht hē euen alsō licht om dōē is/ als een nacktē in eenen bayaes te vinden.

den

den verclaert/eñ wt het recht gestoten wort/so hebben sy hen beyde oft ten minsten een van henlieden groot ongelijc gedaē: den getuygē/ om dat die Geclaechde hem wt het recht verworpen heeft/ indien te voren synen naem int recht versworgen was/om dat die name bydē Geclaechde/ niet bevonden en sonde werden: oft seker den Geclaechde selfs/ om dat sy hem den naem vā sodanigen getuyge/met so groote neerstichept verborgen hebbē/ indien sy hem ten laetsten syne exceptien laten varen/ midts dat hem die getuyge door listich geractsel oft eenige ander middel bekent werde/eñ dat hy hebbe waer mede hy volcomelic tegēs hem mach excipieren. Dit is seker voor alle slechten/ midē welcken noch eenich zaeyken vā oprechticheyt overgebleven is/een groot ongheluck. Maer laet ons tot de Consten comen.

Maer wat gaet dit den Huys eñ den synen aen/ dis doch gemeñ regel der Rechtē onderworpen is: maer by mach bouē eñ tegē alle rechs dispenseren.

Die getuygenissen der getuygen geuē door haer ordene/ maniere van spreken eñ toepadē wel te kennen/ oft sy wt een winckel van heylicheyt ofte van schelmerye/ bedroch eñ lasteringe gesproten zijn. Want het is seker der dā seker/dat sy gemeenlic niet alleen die getuygenissen voorden Geclaechde niet en receiteren/so sy van dē getuygen getuycht zijn/ maer alhoe wel die getuyge by auōtuer yet mocht geseyt hebben: dat tot des Geclaechden voordeel is/ oft gekeert mochte worden/dat verwerpen sy/ als na haer dunckē te vergeefs zünde: alleen aennemende dat tot syne verderffenisse dient/ t'welc sy noch neerstelic tot haer voordeel dzingen. Maer op dat claerlich mach blycken/so

salt noodich zijn hier te verhalen/ de forme die sy gewoonlich zijn in dese getuygenissen te gebruycken. De welcke aldus is.

Die ghetuyge N. (die naem achterhoudende) geswozen hebbende/ eñ geratificeert zijnde &c. seyt dat hy gehoozt heeft op sulchē plaetse/ op sulchē Jare/ in sulcken Maent/ eñ op sulchē dach (indien hy den dach onthouden heeft) by sodanige personen als hy ghenoemt heeft/ van eene persoon/ dien hy ghenoemt heeft/ dat die voozschreuen N. (dat is de Geclaechde) dit eñ dat geseyt heeft. In hare originale exemplaer (dat sy het originael Pzoces noemen) hebbē sy alle dese omstendicheden wtdzuckelick: waer mede sy tot meerder geloof vāder sake/ den getuygen vzaghen/ maer in dat exemplaer dat sy den Geclaechde ouerleueren/ laten sy alle dese omstendicheden der tyden eñ personen wte/ daer dooz de Geclaechde den Aenbzengher oft getuyge soude mogen geraden/ daer instellende dese woozden/ Een quidam/ een ander quidam eñ den derdē quidam waer mede sy hem genoech doen. In dese forme vā getuygenisse/ is die heylige listicheyt wel te aenmercken/ te weten/ als sy seggen/ dat hūt gehoozt heeft vā een persoon die hy genoemt heeft/ so moet hy verstaen dat het die Geclaechde selfs is/ van welcken die getuyge dat ghehoozt heeft/ want het geschiet dooz der Inquisiteuren conste/ dat in dat bedziechlicke exemplaer/ dat sy den Geclaechde geleuert hebbē/ also geschzeuen staet/ recht oft hūt van een ander gehoozt hadde/ op dat die Geclaechde dooz geraetsel den getuyge

niet er
hebbe
dien g
heeft/
onsekt
hem g
vande
nopt
stont
der h
die b
wt g
hebbe
tuych
een a
mach
tuyg
tuyg
heeft
sy m
te ve
twee
lege
And
is/ n
soon
al w
hed
bed
lend
rus
van
her

niet en ontdecke. Eñ (ſo wy hier voor gheſeyt hebben) op dat/indien hy met anderen dā met dien getuyge van de ſelue dingen gheſproken heeft/ hy de ſelue noemen ſoude/ nademael hy onſeker zünde gedwongen wort te raden wie hem geſlagen heeft. Indien hy nu die noemt/ vanden welcken deſe H. Vierſchaer te vozen noyt yet vernomen en hadde/ ſo wozdē die terſtont verſchreuen eñ geteit onder de gunners der ketters om dat ſy den ketterſchen menſch/ die by henlieden zün peſtilentiſche dwalingen wt geſtort heeft/ niet terſtont aenghebzocht en hebben. Maer indien in die depoſitie des ghetuychs geleſen wort/ dat hüt gehoort heeft vā een andere Perſoon/ dan hy genoemt heeft/ ſo mach de Geclaechde wel verſtaen/ dat deſe getuyge ſpreect van hoozen ſeggen/ alſo ſyne getuygeniſſe ſelfs ſeyt/ waerom ſy geen cracht en heeft om met een ander te ghetuygen/ hoewel ſy meer dan te goet is/ om de begoſte ſuſpicie te vermeerderen. Het onderſcheyt tuſſchē deſe twee fozmulen van Depoſitien is hier inne gelegen/ dat in die ander getuygeniſſe dat woozt *Andere* gehoozt wozt/ dat in de eerſte niet en is/ maer ſtaet alleenlic dat hüt vā eenigen perſoone gehoozt heeft ꝛc. Deſe dingen hebbē ſy al wt het boeck der heymelücker verbozgentheden *Eleuſina*. Met deſe argeliſt eñ bedzoch/ bedziegen mün Heeren de Inquiſiteurs/ de ellendige menſchen/ ſo münen Heeren wel ghetruſt eñ veylich zün in hare conſcientie/ dat ſy van herten geenſſins geweeſt hebben. Tis ſeker te beclagen/ dat die ellendige ende dieuils

onschuldighe menschen/so onmenschelick ver-
stiet worden/om dat sy der Inquisiteurē Con-
sten niet en weten/ eñ noyt de schalcheyt dese
Vogelvangers gemeret en hebben. Nochtans
sullen sy een weynich met onsen raet geholpen
worden. Daerom om dese Consten te beter te
begrijpen/ eñ indient mogelic is te bespotten:
soo sal de Geclaechde int eerste hem neerstich
wachten/dat hy niet een woort voort en vrage/
om die woorden der getuygen te wederleg-
gen(al waren sy noch so valsch eñ lasterlich)al
docht hem alsthoō dat hy seer wel gestelt ware
om dat op staende voet te doen:oste al dedē de
Inquisiteurs haer beste/ met hare gewoonlic-
ke boeverye/om hem die haestighe wederleg-
linge op staende voet wt te dringhen:maer hy
sal alleen begeeren/ dat hem Coppe vandē ge-
tuygenissen gemaect worde: welcke getuyge-
nisse hy met rijpen rade in die naevolgende Au-
dientie ofte so haest hy mach sal mogen beant-
woordē. In welcke antwoorde hy wel acht ne-
men sal opte dinghen/ die wy hem boven ver-
maent hebben/ende aenclachte vandē Fiscael.
Ten tweedē/Coppe vande getuygenissen ont-
fangen hebbende/ moet hy neerstich aenmere-
ken(noch hy en moet hier gantsch gheen hope
setten op synē ceremonischē Aduocaet: veel min
op mijn Heeren de Rechters selve)welcke van
de getuygen medegetuygen ofte anders zijn:
want medegetuygen van een selfde dinck tuy-
gende zijn genoech/om hem te veroordeelen vā
de sake/daer sy medegetuygē vā zijn. Ja twee
getuygen van hooren seggen/ in dese vy. Vier-

schaer

schaer met geen Recht voorghebrocht zynde/ hebben die cracht van een getuyge diet gesien heeft: daer wt geschiet het/ dat de Beclaechde veroordeelt mach werden/ indien een getuyge diet gesien heeft/ coemt tot twee getuygen van hooren seggen. Het is oock weerdich te onthouden/ dat een Cypier vander Inquisiteuren geuangenisse (dien sy *Atcaulid* noemē) voor twee getuygen/ diet gesien hebben/ gehouden weert: daerom is zyn ghetuygenisse alleen genoech/ vā dingen die hy inde geuangenisse gesiē heeft om den ghenen te veroordeelen/ die hy aenghebrocht heeft. Het gebeurt oock somtyts/ datter in eenige Depositie oft accusatie maer een getuyge sy/ is dat dan een getuyge van hoorē seggen/ so stelt hy den Beclaechde in groot perijckel van gepūnicht te werden: so verre de Beclaechde tegens hem niet en mach excipieren. Om die strick/ van die Formule van Depositie/ die wy hier bouen gehoont hebbē te wercken (indien noch eenich opsicht oft eere opt gesette Recht/ in dese Vierschaer die wy is/ om alle ongelück inne te voeren/ overgebleuen ware) so soude de Beclaechde genoech hebbē om hem te beurijden/ oft ten minstē/ na vromer lieden oordeel hem te suyuerē/ indien hy alleenlic/ die getuygenisse die sy vā hooren seggen voort gebrocht hebben (of dat woordeke *Andere* daer inne ware oft niet: daer mede de Inquisiteurs haer suyueren van logentale ende archlistighe lasteringhe) simpelick ende oprechtelick verworpe. Want dan soudt gebueren/ dat indien/ die ghetuyghenisse voor ghewis van hooren

seg-

seggen ware voor verworpen en van geender weerden geacht soude worden: maer indien de getuygenisse waer van gesien te hebbē/ so soude door zyn oprechte relectie / die verborghen strick afgesneden werden ende die H. Vaders souden gedwongen worden/ alle argelist achterlatende/ te verclaren / dat die getuygenisse ware van een getuyge diet gesien heeft/ en dat sy daerom bequamer wederlegginge behoeft. Maer waer is hier de waerheyt? Want sy lieden (so sy boven alle Recht domineren / oft lieuer groote tyrannen daer ouer zyn) wetende dat de getuygenisse vā een getuyge sy diet gesien heeft/ veynsden sich die exceptie te ontfangen vandē Beclaechde/ diet achte voor een getuyghe van hoozen seggen/ en soot henlieden goet duncht/ sullen sy daer na besluyten/ en de Beclaechde sal daer en tusschen meenē dat die getuygenisse by hen genoech te mete ghedaen is / niet quaets hem daer wt meer vreesende. Laet hem daerom neerstelick ouerdencken oft lieuer God bidden/ dat hy hem in die verwerringhe wil openbaren / wat hem best te doen staet.

Een Roffiaē dief oft schelm ofte godloos/ die niet meer dan te vroom en is/ om teghē dese snoode het zerp te tuygen

Daer en boven doē sy in dese H. Vierschaer na haer believen de deurē open voor alle soorten ende condition van Aenbzengers/ al zyn sy schoon dol en rasende / slauen en in aller maniere van Rechten onbequaē om getuygenisse te geuen. Want den begeerlicken Jager is de alder traechste en onedelste hont seer aenghenaem / als hy alleenlick den vang wilt. Indien eenigen Aenbzenger int aenbzengen eenighe

ge ordinantie oft woorden gebzeken/oft voort die woorden hem wt zijn memozie gegaē zijn/ die hy vanden genen die hy beclaecht/ gehoort heeft/laet hem allē wat vande sake is onthou den/ myn Heeren die Inquisiteurs makē hem (na den eysch haers Officiums) dat wel wijs/ brengent hem weder indē sin/sulck/dat de Aen brenger diemaels by henlieden tuycht/niet dat hy gehoort heeft/ oft te kennen moeste geuen/ maer dat sy hem voorseggen. Men mach dyc lick geloouen/dat sulck nemmermeer te goede en geschiet. Nochtās heeft God henlieder ver stant also eenmael verblint/dat sy op dese hare consten niet mochten geraken/als in Seuille/ Anno 1555. eene rasende vrouwe wt de kete nen/daer sy om hare raserye by een goduruch tich man in gehouden wozde/ in absentie van de bewaerders ontcomen zijnde/byde Inqui siteurs int Casteel (*Triannia* genaemt) ghecō men is/om alle die Ghemeente/ die in die seer groote Stadt/in hoecken eñ winckelē verbor gen was/te kennē te geuen eñ openbaren. Het sonde seker eenen schoonē roof geweest hebbē tē ware dat God sulckē onweder/vā syne alte teere Gemeente/eñ noch tot de straffe te swac/ (dewelcke nochtās daer na om de belijdenisse Christi ondergecomē is) in tijts afgekeert had de. Dese Vrouwe hadde voor haer raserye een vande principaelste lidtmaten der selver Ghe meente geweest/ indiē wy niet haer serum oft aert / maer haer specie van godsvruchtichcyt/ eñ haer meer dā vrouweliche eruarentheyt in de H. Schrift aēmerckē/eñ om dese bysondere oorsa-

doorsake/kende sy alle de gene seer wel/die met so grooten perickel Christi name toeghedaen warē. Maer inde raserye/ dit voorgaēde godsvruchticheyt eñ liefde tegens de Ghemeente/ in een bittere eñ gants rasende haet veranderet zynde: begost sy tegēs der godsvruchtiger Gemeente so seer gram te werden / dat het begin eñ laetste vā hare raserye anders niet en was/ dan Inquisiteurs/ vier/ vranden/ te roepen/ eñ dit door ingeven des Duuels: die oorsake soch te/ om door de wtsinnicheyt der eliēdiger vrouwe/ de Godsalige Gemeēte inde gront te verdelghen. Die vrouwe wte banden ontcomen zynde/ toogt harstich eñ recht wt na t'Casteel vande Inquisiteurs / om het onnosele hoopkē aen te brengen: clopt aen de deure/ die haer na gewoonte terstont geopent wert. Sy seyt terstont/ dat sy een groote cedulle van vele Lutheranen met haer brēgt/ daer die Stadt vol af is. Die Inquisiteurs die in sulcken quadē geruch te wacker behoordē opgesprongen te hebben/ vinden als sieen: verstaghen zynde door hare lāge ledicheyt eñ slapericheyt. Daer na begint sy haer cedulle van buytē te reciteren: waer inne sy ouer de dry hondert menschē het Euangelie godsvruchtelick belūdende/ aengebrocht soude hebben / ten ware dat die Inquisiteurs metten eersten dit sake als een wonderteeckē verwonderende (want daer en hadde te voren geene oft weynige sprake vanden Lutheranen geweest) afgemeret hebbēde eenige genoechelicke dingē/ die de vrouwe onder de ware dingen mengde/ haer in tyts bedwongen hadde.

Eñ

Eñ op dat sy in cleyne saken niet en soudē schijnen te willen handelen/so doen sy die Vrouwe daer houden/eñ laten den genen halen/by den welcken sy bewaert worde: den welcken die Vrouwe door smerte vande slagen/die sy van hem om hare caserye te bedwingen/ gecregen hadde den eersten vanden aengebrochten had de willen hebben. Synē naem was *Franciscus a Cafra*/een beneficie bedienēde inde kerche vā S. Vincentio/wiens figuere daer na(na dat hy om die Religie gevangen zynde/ seer miraculeuselick wt der Inquisiteuren gheuangenisse ontcomen was) in deerste triumphe vande Lutheranen verbrant is geweest. Als hy gerocpē was/ so sy hem doen noch vooz een goet man hielde/vragen sy hem/ wat het mochte wesen/ dat die Vrou van so veel Lutheranen te kennen gaf ꝛc. Hy begint terstōt met eene dooz cracht wtgedzucte eñ geuoynde lach/ recht oft hy hē lieden begheerde/te lachen/ dat sy der Vrouwen caserye niet gemerct hadden: wāt sy hadde eenige Maendē so seere geraest/dat sy slagen eñ ketenen vā doene gehadt heeft/so hare blauwe schouderbladen eñ die knyescuuen die plaetse vande ketenen noch houdende/te kennē mochten gheuen. Eñ aengesien sy by hem wt liefde in banden is bewaert geweest/ so is hy seer blijde dat sy by henlieden noch ghesont gheuonden is/ soo hy ende de syne haer alle de Stadt door gesocht hebben/ zedert dat sy wt de banden gebzoken is. Maer aengaende dat sy van de Lutheranen seyt: dat was alnōt haer liedeken als sy raesde/ so die wtsinnige ende cranc-

Hier siet men claerlick/ dat door God gestercket en cē te groot wesen om manneert hem gelieft/de syne te beschermen.

hoof-

hoofdige lieden alcoos (wat sonderlinge voo-
nemende) tselue plegen te builderen. Dat sy de
banden souden comen versoecke/ dat sy ooc be
ghebuere vragen/ eñ dat sy sullen beuinde dat
de sake so gelegen is: eñ dat hy henlieden bid
dat sy hare Dienaers willen beueelen dat sy die
Vrouwe so gebonden zynde/ tot synent weder
om in banden willen leyden. Die Vrouwe riep
weder daer tegens/ ia verualde het geheele Ca
steel met rasen eñ roepe/ seggende dat sy geen
sins en raesde/ dat hy een alder quaetste Luthe
raen was/ verre de quaetste vā alle die Luthe-
ranen die inde Stadt ware/ eñ dat hy haer met
yser beswaert zynde/ noch alle dage iammerlic
sloech. Die Inquisiteurs onder malcāder daer
om lachende/ doen die Vrouwe by hare Dienaers
een aentasten/ binden eñ in hare bande weder
om leyden/ prysende des mans goedertierenheyt/ die soo moeyelicken last/ als een rasende
Vrou te besorgen/ aengaende/ eñ hem vermanede
dat hy haer voortaen beter bewaren soude/ op
dat sy weder wt de banden brekende/ sulcken
rumoer niet meer en verspreyde. Daerom die
Consten eñ hare wetten verstoft hebbende/ heb
be mijn Heere de Inquisiteurs door dese mid-
dele/ op die tijt dien grooten hazard verlozen/
die sy twee oft drie Jare daer na te weten/ als
die Wijnpluckinghe dier Ghemeente nu rijp
was/ gecregen hebben. Laet ons nu weder tot-
ter materie comen. Daerenbouē moetmen in
dese Vy. Vierschaer aenmercken dat die ghene
die yemāt bedragen eñ aengebrocht heeft/ geē
Aenclagher en is/ maer die Fiscael. Hy neemt

ock dicwils alleen die aenclachte tot hem/ eñ den Aenbzenger/ die hem aengebzocht hadde/ ſtelt hy vooz ghetuyge. Om dit eñ alle andere ingen waer te maken/ en behoeuen wy niet anders dan hare eygen getuygeniſſe: nu mach en yeder lichtelick oꝛdeelen/ met wat Wet oft Recht ſulex gheſchiet.

Merct hier de ſonderlinghe Conſtgen lichept des Fiſcacls.

Wederlegghinghe der Ghetuyghen.

DEn derden oft vierdē dach hier na/ wozt die Beclaechde te recht te geſtelt/ om opte woozden der getuygen te antwooꝛden. Sijn Aduocaet is daer oock by: men moet hier ooc niet achterlaten/ dat hoewel in oꝛzechte Rechtplaetſen cēs Aduocaets officie is/ dat hy met ſynē Beclaechdē dien hy vooꝛſtact/ de woozden der ghetuygen veerſtelick aenmerct/ om daer wt heim te vermanē vande pꝛincipaelſte hooftſtuckē zijnder beantwooꝛdinge/ eñ indē eerſtē de antwooꝛde wt zijn eygen vernuft te makē/ eñ in ſulcke oꝛdene te ſtellen/ dat ſyne ſake te beter geholpen mochte wozden (wat ſoude ſonder dat cēs Aduocaets officie zijn?) ſo verlatē ſy nochtans dē armen gevangen/ dat hy ſyne antwooꝛde ſelfs ſo hy mach pijnt te makē dooꝛ geen dā Gods hulpe allē geholpen zijnde. Vzaecht ghy waer om deſe vij. Vierſchaer in dit ſtuck t'gemeē gebꝛuyck verkeert? So hebben ſy andere niet te antwooꝛden/ dan dat deſe Vierſchaer niet en is als andere Vierſcharen: eñ het is inder waer-

heyt oock also: wāt yare consten soudē vā gē-
der weerden zūn. waert dat den Beclaechden
die daer voor gheroepen worden/ de selue ma-
nieren van beschermē vp eñ open stonde/ d
hen alle slechten toelaten. Eñ nademael de g
tuangen na zun vermogē geantwoort heeft d
roemt zūn Aduocaet een laetstē te roeren rech
te pas by hem. Dese geeft dan synen gruang
te kennen/ met wat getuygen hy meest gestr
woort/ welcke beswaernissen tegens hem bem
sen werden/ welcke der getuygen medegetu
gen eñ anders zūn/ eñ die doet hy so schaelch
lick als hy mach/ so hy siet dat hen int begin
vande sake noodich is/ op dat hy selfs omoo
sichtich in der Inquisitcurē strickē niet en va
le: seyt hem oock datter noch eene remedie is
wetē/ dat hy self scherpsinnichlic rade wie he
geslagen heeft/ op dat men indient mogelic is
eenige exceptien tegens hem bedencke. Nor
hier en moet de Aduocaet niet voorder spzeke
boven t'ghene dat hy nu den gevangen wt s
ne getuygenissen die hy met gorde wille on
sien heeft/ waer door die ghevanghen bvaon
tuer als van verre eenige dingen mochte gha
waer worden: eñ vermoent hem alleen/ dat h
eenige dagen (als de ghene die ledicheyts g
noech heeft) zūn beste doet om in synē mem
rie te gevrugen/ met wē hy vyantschap gehad
heeft/ wanneer gebeuren mochte/ datter een v
synē vyanden sy/ die hem aenghebzocht heef
Want indien daer van de vyantschap volcom
lich bleeche/ so laet dese eene questie niemand
toe/ het sy van wat state van menschen dat
zy

ghn/ om in dese hy. Vierschaer getuygenisse te doen. hy vermaent hem oock dat hy de getuyghenisse mach crachteloos maken/ als sy met malcanderen met wel ouer een comen/ ofte(so gheseyt is) van vyandē zyn. Indien hy met de tuygen bewijst dat syne onnneganck en exceptie contrarie geweest is dā hem aengeseyt is/ en dat hy sticmael de saecke daer vā hy nu beschuldicht is/ tegengestaen heeft. Hier dit is alle die hulpe dat die gevangen van synen Aduocaet mach verwachtē/ en so wort hy wederom beuolen in zyn gevāgenisse gelaten te wordē/ maer dat die Inquisiteur hem eerst seer (naer ghebruych) aenghedzongen heeft/ dat hy die waerheyt wt spzekē soude: daer by doende eenige onschamele dzeygementen/ ten sy dat hy by tydts obediere/ want anders salment hem met Recht wt dzingen: wt welcke woozden de Geclaechde geen duysser waerteckē en heeft van wzerder examinatie.

Die dzie ofte vier dagen/ die hem geconsenteert zyn/ om syne memozie te veruerschen oft meuer om te raden/ ouerleden zynde/ so roepen sy hem wederō inde Audientie en vzagen hem oft hy eenige dingen gedenct/ die hy te kennen wil geuen? Dan nieus yet te kennen geuende/ oft niet te kennen geuende: so vzaecht hem die Aduocaet/ oft hy van de getuygen ofte Aenbzengers yet geraden heeft. Indien die ghevangen hier in dit stuck yet gedēct/ dat geeft hy te kennen: begerende dat sy willen sien/ oft hy anouer die ofte die zyn Aenbzengers geweest/ met de welcke hy eertyts vyantschap gehadt heeft/

ofte noch heeft. Heeft hyt niet recht geraden/ so is so wel zyn antwoort als dē arbeyt vā dyn oft vier dagen te beradē/ vergeefs gepasseert/ en syne aenclacht blyft onwederlept. Maer in dien gebeurt dat hyt recht raet/ so vraecht hem die Aduocaet/ met wat exceptien hy soude mogen procederē tegen den genen/ die hy genoēt heeft/ sonder hem openlic te bennen te geven/ dat hy recht geraden heeft/ ouermits hem dat niet geoorloft en is. Die exceptien suler wtgelept/ en die ghecuypen by den Geclaechdē ghenoemt zynde/ so neemt die Aduocaet/ als op ē veyliger bane verkeerende die sorge op hem/ om op die questien gade te slaē. Die Aduocaet plach oock vanden Geclaechde te vragen oft hy om hem wel te suyueren/ wel soude connē bewysen/ dat hy den Monicke een goet speciael vrient geweest is/ en de geboden en ceremonien vande Roomsche kercke neerstelic onderhouden heeft: dat hy die oorbiechte en communicatie/ dat is/ de wtdeylinge des Misvroots dicmaels gebruyct heeft/ Item/ oft hy die beelden en Cruycen/ so dicmael hy die ghemoet heeft/ so groote eere gedaen heeft/ dat dit alle suspicie vande Lutherschе ketterye van hem soude mogen keeren. Int corte/ oft hi int generael soude connen bewysen/ dat hy tgene recht contrarie is/ daer van hy beschuldicht is. Indien hy hem erbiedet/ alle dese dingē te bewysen/ so pronuncieert die Inquisiteur/ na gewoonlicke style vā Rechte/ dat hy hem den tyt van negen daghen toelaet/ om daerentusschen dese dingen te proberen die sorghe der saken/ die Geclaechde dē

Aduo-

Dit stuck en docht doch niet vergeten te wesen/ wāt ofter God alsschoon verbiet so gebiedet dē Roms die hēlinē in Godts stede ghelet heeft.

aduocaet ouergeeft na dat hy hem die getuygen (ſo wy een weynich voor gheſeyt hebben) genoemt heeft. Dit voordeel om ſich te ſuyueren en wort alle man niet toegelaten: maer alleen den genen/ vandē welcken geen conſorme eñ alo met malcander ouereencomende getuygen zyn. Maer den genen/ van wiens aencluchte vaſte eñ ouereencomende ghetuygen zyn/ en ſtaet in deſe ſuyueringe geen hulpe open/ maer worden alleenlic toeghelaten tot de exceptien tegen den ghetuygen/ daer wy voor van geſeyt hebben. Als die Geclaechde tot deſen ſtaet gecomen is/ ſo mach hy vyelic denckē/ dat God hem daer toe gebzocht heeft/ om zyn gheeel conſcientie eñ gelooue te ondertaſten. Want indien hy om dit tegenwoordighe perijckel des lichaems te ſchouwen voorgenomen heeft om in deſe maniere van ſuyueringe hulpe te ſoeckē ſo ſalt mogelic geſchieden/ dat hy by deſe H. Vierſchaer geſuyuert blyft/ voor ſoo vele de onderdanichepdt vande Roomſche kercke eñ hare afgoderye belangt: maer hy ſal ghewis zyn/ dat het voor Godes Vierſchaer/ dien alle Creatueren te ontſien ſtaet/ eñ int oordeel zynder warachtiger Gemeente al anders gaē ſal. Daerō iſt wel noodich/ dat dusdanige geuangen ſeer wel voor hem ſiet/ wat hy doet/ eñ dat hy zyn herte eñ die oꝛſake zynder geuāgeniſſe ſeer neerſtich ondertaſte eñ ouerlegge. Want indien die glorie Gods eñ zyns waerheyts opzechte bekenteniſſe/ oꝛſake zynder geuangeniſſe zyn/ eñ dāmet de voorgemelde vermaledide eñ verdoemde middelē des menſchē

wzeethept wil schouwen: Ihesum verulocht
het Bloet zyns Testaments vertreden eñ va
saecht hebbende het licht des waerheydts/ t
welcke hem God wt de duysterheden des o
wetenschaps eñ der sonden/ ghebzocht hadde
so sal hy by auontuer (so my gheseyt hebbē) e

Maer wat so yemant tommen ontgaen/ des menschen vzien
schap vertreegen hebbende: maer hy moet w
voor selker weten/ dat hy geensins dat straf
ozdeel Gods ontgaen sal/ wiens waerheyt h
versaecht heeft/ eñ dewelcke het lichaem ged
zynde/ de macht heeft om de siele inde eewig
ende bittere duysternissen te werpen. Maer
dien in hem noch eenighen vuer van de glo
Gods eñ sy ne salicheyt ouergebleue is/ eñ d
authozteyt zyns verlossers by hem noch in
niger weerde is/ die daer seyt: Die my versae
voor den menschen/ die sal ick wederom ver
ken voor mynen Hemelschen Vader: maer d
my belyt voor den menschen/ dien sal ic wed
om beliden voor mynē Hemelschen Vader
synne Engelen &c. Die sal hem in die vze aend
selue authozteyt alo aen een heylich eñ vas
toeculuche houden/ eñ alle middelen des tuts
ken heyls/ van zyn Godtsaet eñ de Schrifte
selfs hem aengeboden van heet eñ monde v
saecht hebbende (als die t'selue sonder inun
zyns Scheppers/ eñ selker bederffenisse zynde
sielen met toestaen en mach) sal een lichtsch
mende eñ claerliche beliidenisse zyns gheloof
genē meenēde hem dupsentmael salich te zyn
dat God hem in dat punct des tuts gebzoch
heeft/ inde welcks hy om de name Iesu zyns

Schep

Scheppers/ een weynich roots soude mogen
ijden zijn aerdsee woonplaetse/dat is/het cräc
he eñ verganckelicke lichaem voor so gelucki-
gen eñ heerlicken sonē/tot glorie synes Schep-
pers eñ opbouwinghe zynder Gemeente/ge-
broken eñ omgeworpen hebbende. Want die
vermaledijde middel der verlossinghe / die in
dese ongherechtighe Vierschaer / in dese Au-
dientie dē Geclaechden wt Corodzilsee berm-
hertichept plegen aengheboden te werden: eñ
worden geensins tot sulcken voornemen van
ons hier verhaelt/ dat die Godsvruchtige daer
aen haer salichept souden soecken/ maer lieuer
dat sy die weten eñ verwoerden souden: eñ dat
alle die weerelt soude condt zijn/ dat alle de neer
sichept aenslagen eñ voornemē vande H. In-
quisitie/ tot geenen anderen eynde tsamen ge-
raept worden/ dan om den genen die sy in haer
weede/ eñ van Christi kinderen bloedige han
den geregen hebbē/ mde ewige bederssenisse
des lichaems eñ der sielen te verwerpē/ indien
sy het heylighe licht versaecē. Indien niet/ om
t'lichaem alleen te bederuen/ waer ouer hen al-
leen macht gegeuē is/ voor den genē die God
vreesen.

Als nu die gevangen eenige dagen lang
in zijn slaefenpl na der Vaderen believen/ gela
ten is om te rusten/ so roepē sy hem wederom
totten strijdt: den welckē de Inquisiteurs eer sy
seggen dat die getuygen die hy genoemt heeft
tot synē superioringe gehoort zijn: dat hy daerē
siet of hy noch yet heeft dat hy tot synen voor-
deele segghe/ ofte dat hy nu voort concluderen

De Corodzil beweent den menschē eerst/ eñ daer na eet sy hem op.

wil. Daer na doet hy daer weder om syne ontd
dige vermaninge by/ dat hy die waerheyt seg
gen sonde want henlieden nemmermeer gho
noech gesept en is. Die gheuangen antwoordt
hier op so de Staet vã syne sake dat wteysch
Vele plegẽ nach weder eñ weder gezaecht t
woorden so een regelic woort vande antwoor
dinge/ den aldeclistichsten lasteraers een nieu
argument geest. De Geclaechde concluderen
de/ so concludeert die Fiscael ooch: eñ die In
quisiteurs met haer metgesellẽ eñ bysitters go
uen daer sententie van/ als hen eñ soot hen ge
lieft/ die Theologanten/ Moniche eñ Clerec
eerst ouerleggheńde alles wat die Geclaechde
gesept mach hebben: roerende hare leere eñ g
looue/ eñ dat tot haer eygen rekeninge trechẽ
de. Dat noemen sy qualificatie der leere. Indi
die Geclaechde daer genoech in de suyueringe
bewesen heeft/ dat hy noyt gemeenschap gho
hadt heeft met het Euangelie Chzisti (het wel
ke sy die gantsch eygentliche naem veranderen
hebbẽde/ Lutersse ketterie noemen) so ontsla
sy hem gantschelich ofte/ dat meest gebeurt s
versachten ofte verswaren syne sententie/ na d
suspicie die de Geclaechde in hare herten gela
ten heeft: maer dat wel onderhoudẽde/ dat m
maniwt haer handen en ontcome/ alwaer h
alschoon van gelucke ongodlichcyt als sy zyn
die doot die onsterffelicke eñ inder eewicheyt
onwtdoenlicke litterheñ int vel sittẽde niet
betuycht/ dat hy inde nagelen vande H. Inqu
sitie/ scherper dan Leeuwen geweest is. Die li
teeckenen der nagelen zyn die Geschrifture

Men mach de
se H. Vaders
niet aengena-
mer doen/ dan
Dannẽ Chzistũ
eñ syne leere
verlaeet.

ge

der goederē tot Confiscatie: die eewige eñ lange geuangenisse: het gheele rocxken met een root Cruys geteeckent / datmen ghemeenlick *Sambenito* noemt / ende ten laetsten die eewige langduerende schande die geene tūt oste Jarē te niete doen en can: daer vā wy hier na op synen plaetse seggen sullen. Maer indien de Geclaechde blijft in een stantachtighe belijdenisse des geloofs / eñ die woozden der getuygen die tegens hem staen stantachtelic loochent: vādē welcken hy nochtās niet en excipieert / so wozt hy tot die Pijnbanck gewesen / daer wy nu vā segghen sullen.

Vant Pijnighen.

DEr Godsvzuchtighen condicie somense met den voozspoet der godlooser in desen leuē wil verr gelucken herst vā begin af (bemuyde Leser) altūt hardt eñ dal der ellendichste gheweest / eñ sy hebben (so Chzistus seyt in S. Jan) ghemeent God een aenghenaem dienst te doen / die haer bynaest om alle saken gedoot / eñ haer alle dagen nieuwe netten om te vāgen wtgestelt hebben / dwelck wy hier voor cēsdeels genoech beweesen hebben. Eñ hoewel alle de dinghen die wy tot noch toe vertelt hebben / van sulcker onbillicheyt eñ bedzoch zijn / dat sy alle welgeboren eerlicke menschen eñ Natien / die met alle recht / reden eñ billicheyt begeeren gheregeert te werden / te recht onuerdzagelic schijnē, noch-

tans om by die dingen / die wy hier na seggen sullen/te gelücken/ en sullen sy niet alleen schü nen eenichsins verdragen te moghen worden/ maer ooc wel mēschelicheyt eñ billicheyt. Wāt dese nauolghende gaen alle verwoetheyt ende beestelicke wreetheyt te bouē: nach niemāt en soude de selue eenigen verstāde / hoc wreet het ooc ware / comē toeschrüuen / dan des Duuels verstant/het welcke sy met en ieuen nacomen/ eñ waer sy inder waerheyt wt spruyten sonder tselue beestelicke eñ duuelsche exēpel der wreet heyt/by eenige menschelicke dingen noch ooc by yet dattmen mach bedencken/te ghelücken. Het menschelicke herte moet so lange verhar den/eñ die menschelicke teerheyt wech setten/ indien hy tgene dat hier na volcht/met drooge ooghen hooren wil/ als wy den winckel dese wreetheyt willen aenroerē/ inden welcken die ellendige menschen somtijts om lichte saken/ ia dickmael onschuldich ghemartelt worden/ soo sullen wy het cleet der heylicheyt/ daer de se wreetheyt tot noch toe is mede bedect ghe weest/ af trecken/ eñ eenen yeghelücken bloot voor den ooghen stellen / op dattmen claerlick sien mach hoedanich sy is.

Die Sententie gegaen zünde/indien de Be claechde met ghepnaicht en sal worden/soo en wort hy niet meer voorgheresen / tot dat hy op den dach der Theaterschē statie (op welcken alle de gheuangene om openbaerlich hare Sententie te hooren/ende terstont daer nae een yeghelicke straffe te ontfanghen/ voorgestelt worden/daer wy hier nae van spzcken sul len)

len) metten anderen wtgaet / ten sy dat hy by auontuer van alle smette gheſuyuert ende onſchuldich verclaert zy: want dan wort hy noch twee oft dzy dagen nade voorſchzeuen Statie inde geuangeniſſe gehouden / op dat hy voor t'volck ſoude ſchynen / onder andere Geclaech den wtghegaen te weſen. Dat gheſchiet ooch wt hare heylighe liſt / op datmen niet ſoude meenen dat sy yemandt vnghen ſonder volcomen accuſatie / ſoo sy de gheuanghens ſelfs pleghen in te ſtampen / als sy haer vermaendē dat sy tghene te kennen ſoudē gheuen / dat sy beghecren te weten. Ongheluck en is in deſe heylighe Vierſchaer tegens hare gheuangens gheen ongheluck. Sommighe van dien / die sy voorghenomen hebben om ſekere ende heymeliche oorſake / gunſte te thoonen / die laten sy twee oft dzie daghen voor de voorſchzeuen ſtatie vyt thuys gaen / tot diē eynde onder het volck rumoer geſpzeydt hebbende / dat sy met valſche ghetuygen beſchuldicht zyn geweeſt: maer deſe liſticheydt ſal hy lichteliick verſtaen / die ſiet dat gheen valſche ghetuyge om die ſake gheſtraft wordt / teghens den welcken men anders ſeer wzeedelic plach te handelen. Dien sy voorghenomen hebben te pynighen / dien doen sy in die Audientie bzenghen als hy daer munſt om denct: daer ſitten alle die Inquiſiteurs / oft t'meeſte deel van henlieden / voor de Vierſchaer: daer is ooch by die Paſtoor van t'ſchaephen datmen ſtarc ontleden martelen en pynighen ſal / te weten / die Pzouiſoor ofte Vica-

Alſoo de godloose in haer herte vñ haer eygē wooſ heyt ouertuyget / eñ ſoecken alle liſtē om de ſelue te bedecken.

Denet doch gems hoe trouwelick dat de-ſen Paſtoor hier zijn saep beus waeckt.

Vicarius/die wt crachte zijns Paſtoors ampt (ſo wy boven geſeyt hebben) by de ſententie eñ t'pünigen weſen moet. In deſe Audientie ſeggen ſy den Geclaechde: dat ſy ne gantſche ſake by minen Heeren den Inquiſiteurs ende hare Raetſlieden doorſien eñ ghecramineert is / de welcke voor gewis daer wtgeuonden hebben/ dat hy de waerheyt gantſchelick niet en heeft willen te kennen geuen: eñ dat ſy daerom voor genomen hebbē/ om met pünlicke vragen met hem te handelen/ om daer mede de waerheyt de hem tegens zijn danck wt te dringen: dat ſy hē daerom ernſtelick vermanen dat hy de waerheyt ſelfs ſeggen wil/ indien hy niet gepünicht begeert te weſen. By deſe aenſeggynge mengē ſy noch vreeſſelicke dreygementen: Tragediſce oft grouſame woorden met een aenſichte tot groote ſtrengicheyt geſtelt. Sy verhalen hem de ſoorten vant pünigen ſo vele ſy mogen / op dat ſy hem mogen veruaert makē. Oft de Geclaechde dan yet belūt oft niet en lijdt/ altoos moet hy gepünicht weſen. Daerō de Gewaerder des Caſteels by hem geroepen hebbende/ ghebieden ſy hem dat hy de Geclaechde inde Pünkelder brenge. Dat plach gemeenlick een ſeer donckter gat onder de Aerde te weſen/ om waer toe te comen men vele deuren voorby gaet/ op dat het geſchrey eñ weenen vandē genen die daer gepünicht worden/ elders niet en ſoude gehoort werden. Daer inne is een Vierſchaer opgherecht/ daer de Inquiſiteur/ Prouiſoor eñ de Secretaris inne ſitten: om te ſien de Anathomie oft ontledinge vanden ghenen die

daer

daer inne gelept wert. Het licht ontstekē ēn de
personagie vande Tragedie ingegaē zynde/so
is de Dieshencker/ die dādere binnē verwacht
wel aenschouwens ēn besiens weerdich. Hy is
gantschelic bedect met een swart lijnē cleet tot
zyn voeten toe strechende/ēn rontsom t'lichaē
hangende/in sulcker wijse/ als de gene plegen
te gebruycken/die dooz superstitie/ opten wit-
ten oft heyligen Donderdach sich selfs/in vele/
oft bynaest op alle plaetsen des Pausdōs/ple-
gen te geesselē. Hy heeft zyn hooft bedect ouer
muts t'lange ēn swarte capzoē/daer hy t'gant-
sche aengesicht mede bedect/ alleē twee cleyne
vensterkens om te sien daer in gelaten hebbē-
de. Alle dese dingen strechē daer toe/op dat die
ellendige menschē van lijf ēn siele te meer ver-
schziet soude zyn/ bysonder dooz dese duuelsce
verbeeldinge/ vanden genē die hem pijnighen
moet. O heyligha Conssen! Myn Heeren in
dooz die Vierschaer sittende/so wozt die geuan
gen wederom met nieuwe vermaningen ver-
maent/dat hy de waerheyt seggen soude: oste
indien niet/ēn dat hem int pijnigen (dat velen
plach te gebeuren) eenich arm oft lidt gebzokē
wozde/oste ooc of hy siozue(want sy niet vooz
genomen hebben sachtmoedichlic te handelē)
dat hyt sich selfs wijtē sal. Met dese vermanin
gen alleen zyn dese H. Vaders na haer seggen/
nu vzy ēn veylich in hare conscīēcie vooz God
ēn den menschen ēn onschuldich van alle scha-
de/die de Patient int pijnigē ouercomē mach/
al stozf hy daer ooc in: ia onoosel vā alle schult.
Onder die bittere dzeygementen ēn bekinnin-

Ja eenen alsoo
suyuer / als
Pilatus was
na dat hy zijn
handen gewas
schen hadde.

ghen/

ghen/ so ghebieden sy hem zyn cleederen wt te
trecken/ al ist oock een vrouwe oft godsvruchtighe/ eerlicke ende suyuere maecht/ vandē welcken sy veel in dit vleesch huys plegen te hebben
den welckē dat sy voor henlieden naect gesien
worden/ ouermits schaemte harder pyne gheweest is/ dan t'pynigen selfs. Want dese godloose menschen geen aensien hebbē/ op beleeftheyt noch eerbeyt (al soudt nergens anders
om zyn/ dan om haer lange baerden ende cleederen/ oft om die heylicheydt vande Naem die sy
voeren/ so sy meenen datmen noch God/ noch
de eere van godsvruchtige vrouwen ende maechden te verschoonen) sy doen de vrouwen wt
trecken tot de hemden toe/ dewelcke daer na
weeh genomē zunde (met verlof gesept) tot de
schamelheyt toe/ so trecken sy haer groue lindē
broecken aen/ daer na makē sy de armē tot die
schouderē toe bloot/ recht oft die pynē daer sy
mede gemartelt sullē werden/ door t'hēde niet
en souden mogen comē. Hier thoonē sy/ dat sy
die ydele wellust die dese onreyne ende onsuyuere menschen nemē/ wt so leelickē schouspelniet en willen misse: hoewel sy daer mede den
godsvruchtigen vrouwen/ die daer ghepynicht
worden/ so grooten smeerte verdriet ende schaemte aendoen. Waert saecke dat de eerbare liedē
sy zyn dan Papisten ofte geene/ de grouwelicheyt deser Badders des geloofs wel bedachten/ het en soude niet saelgerē/ sy soudense daer
om als een ghemeyn pestilencie ende plaghe
wt de gandtsche werelt verdryuen ende verjaghen: sonderlinghe die/ wiens huys vrouwen

gast

ofte Dochters (wiens eere eñ ſuyuerheyt haer ſeer dierbaer behoort te weſen) in hare ganſch onſuyuere handen gheweeſt hebben/ oft noch zijn/ oft oock by auontuere noch comen ſullen/ om ſo ſmadelicken ſchande te behalen. Maer laet ons tot ons vooznemē comen. Den geuangen/ tſy man ofte wijf/ zijn cleederen wtgetrocken eñ ſyne ſchamelheyt met een cleyn bzoeckken bedect zijnde/ ſo geuen ſy den Dieſhanger te kennen/ met wat ſoozte van pijnigen/ hy tegens den ellendighen menſch handelen moet: want daer inne weten ſy ooc een andere conſt/ van een maniere der teeckenē/ woozdē eñ ſpzake waer mede die Rechters eñ Dieſhanghers eñ voozts alle de Dienaers van deſe vermaledijde winckel malcanderen wel verſtaen.

Die ſoozten van pijnigen/ waer mede de H. Vaders des geloofs gewoō zijn haer geloue te leerē/ zijn vele/ noch een geuangen en machſe met al weten. Die gewoonlicke ſoozten zijn/ rollen oft windaeſen/ ſnaren eñ water/ eñ ooc yzer-vanden welcke byſonder wy elck op zijn plaetſe ſeggen ſullen. Hier vermanen ſy dē geuangen wederom met nieuwe vermaningē eñ proteſtatien/ dat hy tgene te kennen ſoude geuen/ dat hy weet/ t'zy van hemſelue oft van anderen: eñ geduerende deſe proteſtatien/ ſo bindē ſy den genē/ die met het windaes gepinicht ſal wozden/ zijn handen op zijn rugge/ met ſeker ghetal van circulen/ te weten/ tot acht oft thien toe/ eñ telcker reyſe leydt de Dieſhanger wt beuel vanden Inquiſiteuren/ een coozde ſterck om ſyne handē/ om datter niet en ſoude

ſchy-

Denct doch wens hoe trouwelick dat de-len Pastoor hier zijn Kaep heeft bewaert.

vicarius/die wt crachte zijns Pastoors ampt (so wy bouen geseyt hebben) by de sententie eñ t'pijnigen wesen moet. In dese Audientie seggen sy den Geclaechde: dat syne gantsche saken by minen Heeren den Inquisiteurs ende hare Raetslieden doorsien eñ ghecxamineert is/ de welcke voor gewis daer wtgeuonden hebben/ dat hy de waerheyt gantschelick niet en heeft willen te kennen geuen: eñ dat sy daerom voor genomen hebbē/ om met pijnlicke vragen met hem te handelen/ om daer mede de waerheydt hem tegens zijn danck wt te dringen: dat sy hē daerom ernstelick vermanen dat hy de waerheyt selfs seggen wil/ indien hy niet gepijnicht begeert te wesen. By dese aensegginge mengē sy noch vreesselicke dreygementen: Tragediseert oft grousame woorden met een aensichte tot groote strengicheyt gestelt. Sy verhalen hem de soorten vant pijnigen so vele sy mogen/ op dat sy hem mogen veruaert makē. Oft de Geclaechde dan yet belijt oste niet en lijde/ altoos moet hy gepijnicht wesen. Daerō de Bewaerder des Casteels by hem geroepen hebbende/ ghebieden sy hem dat hy de Geclaechde inde Pijnkelder brenge. Dat plach gemeenlick een seer doncker gat onder de Aerde te wesen/ om waer toe te comen men vele deuren voorby gaet/ op dat het geschrey eñ weenen vandē genen die daer gepijnicht worden/ elders niet en soude gehoort werden. Daer inne is een Bierschaer opgerecht/ daer de Inquisiteur/ Prouisoor eñ de Secretaris inne sitten: om te sien de Anathomie oft ontledinge vanden ghenen die

daer

daer inne geleyt wert. Dyet licht ontsteke eñ de personagie vande Tragedie ingegaē zynde/so is de Dieshencker/ die dādere binnē verwacht wel aenschouwens eñ besiens weerdich. Hy is gantschelic bedect met een swart lijnē cleet tot zijn voeten toe strechende/eñ rontsom t'lichaē hangende/in sulcker wijse/ als de gene plegen te gebruycken/die door superstitie/ opten witten oft heyligen Donderdach sich selfs/in vele/ oft bynaest op alle plaetsen des Pausdōs/plegen te geesselē. Hy heeft zijn hooft bedect ouer mits t'lange eñ swarte caproē/daer hy t'gantsche aengesicht mede bedect/ alleē twee cleyne vensterkens om te sien daer in gelaten hebbē de. Alle dese dingen strechē daer toe/op dat die ellendige mensche van lijf eñ siele te meer verschrict soude zijn/ bysonder door dese duuelsse verbeeldinge/ vanden genē die hem pijnighen moet. O heyligha Consten! Mijn Heeren in voor die Vierschaer sittende/so wort die geuangen wederom met nieuwe vermaningen vermaent/dat hy de waerheyt seggen soude: ofte indien niet/eñ dat hem int pijnigen (dat veler plach te gebeuren) eenich arm oft lidt gebrokē worde/ofte ooc of hy storue(want sy niet voor genomen hebben sachtmoedichlic te handelē) dat hyt sich selfs wtē sal. Met dese vermaninghen alleen zijn dese H. Vaders na haer seggen/ nu vry eñ veylich in hare conscięcie voor God eñ den menschen eñ onschuldich van alle schade/die de Patient int pijnigē ouercomē mach/ al storf hy daer ooc in:ia onnosel vā alle schult.

Ja eenen alsoo suyuer/ als Polarus was na dat hy zijn handen gewaschen hadde.

Onder die bittere dzeygementen eñ beklimmighen/

ghen/ so ghebieden sy hem zyn cleederen wt te
trecken/ al ist oock een Vrouwe oft godsuruch-
tighe/eerlicke eñ suyuere maecht/vandē welc-
ken sy vele in dit Vleeshuys plegen te hebben/
den welckē dat sy voor henlieden naect gesien
woorden ouermits schaemte harder pyne ghe-
weest is/dan t'pijnigen selfs. Want dese god-
loose menschen geen aensien hebbē/op beleefs-
heyt noch eerlicheyt (al soudt nergens anders
om zyn/dan om haer lange baerden eñ cleede-
ren/oft om die heylicheydt vande Naem die sy
voeren/so sy meenen datmen noch God/noch
de eere van godsuruchtige vrouwen eñ maech
den te verschoonen) sy doen de Vrouwen wt
trecken tot de hemden toe/dewelcke daer na
weech genomē zynde(met verlof geseyt)tot de
schamelheyt toe/so trecken sy haer groue lindē
broecken aen/daer na makē sy de armē tot die
schouderē toe bloot/ recht oft die pijnē daer sy
mede gemartelt sullē werden/ voor t'hēde niet
en souden mogen comē. Hier thoonē sy/dat sy
die ydele wellust die dese oneuyesche eñ onsuy-
uere menschen nemē/wt so leelickē schouspel
niet en willen missen:hoewel sy daer mede den
godsuruchtigen vrouwen/die daer ghepynicht
woorden/so grooten smerte verdriet eñ schaem
te aendoen. Waert salle dat de eerbare liedē/
sy zyn dan Papisten oste gerne/de grouwelic-
heyt deser H. Vaders des geloofs wel bedach-
ten/het en soude niet saelgerē/sy soudense daer
om als een ghemeyn pestilencie ende plaghe
wt de gandtsche werelt verdrijuen ende verja-
ghen: sonderlinghe die/ wiens huys vrouwen

ofte

ofte Dochters (wiens eere eñ superheyt haer seer dierbaer behoort te wesen) in hare gantsch onsuyere handen gheweest hebben/ ofte noch zijn/ ofte ooch by auontuere noch comen sullen/ om so smadelicken schande te behalen. Maer laet ons tot ons voorneme comen. Den geuangen tsy man ofte wijf/ zijn cleederen wtgetrocken eñ syne schaemelheyt met een cleyn bloetken bedect zijnde/ so geuen sy den Diefhanger te kennen/ met wat soorte van pijnigen/ hy tegens den ellendighen mensch handelen moet: want daer inne weten sy oock een andere const/ van een maniere der teeckenē/ voordē eñ spraken waer mede die Rechters eñ Diefhanghers eñ voorts alle de Dienaers van dese vermaledijde winckel malcanderen wel verstaen.

Die soorten van pijnigen/ waer mede de Hy. Vaders des geloofs gewoō zijn haer geloue te leerē/ zijn vele/ noch een geuangen en machse met al weten. Die gewoonlicke soorten zijn/ rollen ofte windaesen/ snaren eñ water/ eñ ooc yser-vanden welcke bysonder wy elck op zijn plaetse seggen sullen. Hier vermanen sy dē geuangen wederom met nieuwe vermaninge eñ protestatien/ dat hy tgene te kennen soude geuen/ dat hy weet/ t'zy van hemselue ofte van anderen: eñ geduerende dese protestatien/ so bindē sy den genē/ die met het windaes gepinicht sal worden/ zijn handen op zijn rugge/ met seker ghetal van circulen/ te weten/ tot acht ofte thien toe/ eñ telcker reyse leydt de Diefhanger wt beuel vanden Inquisiteuren/ een coorde sterck om syne handē/ om datter niet en soude

schy-

schynnen te geschieden/dan soot Recht selfs/ en alle billicheyt wtepseht. Na dese eerste bindinghe tot het pynigen/so beginnen sy wederom nieuwe protestatien/nae dewelche/ bouen die voorschreuen bindinge der handen worden hē voor die duymē tsamen gebonden/ met een ander dunner coorde/en dat seer straet. Daer na binden sy dese twee coorden/ te weten/ vande handē en vande duymē/ aen een rolle dat van dat windaes wt hangt. Daer na worde aende voeten seer swaere boeyen geslagen/ indien die geuangen die niet met hem en bzengt/en daer doen sy noch by een stuck yzers van 25. pondt voor de eerste mael dat aen die boeyen tusschē de beenen in hangt. De geuangen in dese voegen toegerust zynde/so worden die vermaninghen en protestatien wederom verhaelt/ en gedurende dese woordē begint hy van dē Diefhanghet om hooghe gheticht te worden/ en de Diefhanger dus doende zynde protesteren en roepen vast die Secretaris ende Inquisiteur. Als die gheuangen nu met het hooft het windaes gheraect/so vermanen sy hem wederom dat hy te kennen soude geuen &c. datmen hem terstont van daer nemen sal indien hy gehoorsaem is: Indien niet/dat hy daer so lange blyuen sal/tot dat hy te kennen geeft/ dat vā hem gheraeckt en begreept wort. Maer als hy dus lang gehangen heeft sonder yet te hdē/so doē sy hem nedersettē en aen zyn voetē noch eens so veel gewichts hangen/en hem so wederom om hooge lichten/hem dzeygende dat hy daer sterben sal/ ten sy dat hy openbare tghene sy van

Het blijcht hier aen wel/ dat dese H. Vaders veel beter geleert zijn dan Paulus Sarisse cōtē/dā in der H. Schrift wt de welcke men alle den Christenen behoort te onderwijsen.

hem begeeren te weten/eñ gebieden den Dieſhanger/ dat hy hem lange inde locht hout hangende/op dat alle ſyne leden eñ zenuwen/bouē maten gerecht mogen werden/dooz de ſwaerte des gewichts/ dat hem aende beenē hangt. Tuſſchen het roepen eñ weenen dat die geuangen wt groote ſmerte van alle ſyne leden doet/ roepen ſy oock wederom/dat hy de waerheyt te vooꝛſchijn bzenge/ of datmen hem anders van bouen neder werpen ſal. Sy en dzeygen oock niet of tfaict volcht daer oock na/want indiē hy daer ſtantachtich by blijft/ſo ghebieden ſy den Dieſhanger/ dat hy de cooꝛde ſal laten los gaē eñ hem van bouen neder werpen/ eñ dan het touden val belettende / ſchielijcken wederom inde locht optrecken/dooꝛ welcke daet/alle die voetſelen vanden Patient ſo wel van armen als van beenen/met ſeer groote ſmerte/wt het lidt getogen wooꝛdē/dooꝛ het gewicht der beenen/eñ het haeſt beletten vanden val/het welcke het lichaem ſwaerder eñ felder wtrecht.

Ten is hier mede noch niet ghenoech:want tot de nieuwe vermaningen eñ dzey gementen ſo hy niet onderdanich en is/ wooꝛt het gewicht vanden voeten noch ten derdenmael vermeerdert/eñ gheboden hebbende datmen hem half doot zijnde/wederom om hooch lichten ſal/ſo doen ſy tot de ſmerte noch ſmadighe wooꝛden daer by/hem noemende een hont/ een Ketter/ die met ſo groote hartneckichept de waerheyt verbercht/ ende dat hy daer noch ſteruen ſal. Maer als die geuangen/ int midden van ſyne ſmerten Jeſum Chriſtum aenroept:dat hy hē/

die om synent willē so onmenschelic geppyncht
wozt eñ bynaest sterft/by stant wil doen/ (so se
hier alle de gene doē die om der waerheyt hab
uen geppyncht werden) so begecke sy hem met
schimpen eñ spotten/Jesu Chziste/ Jesu Chzi
ste/seggende/laet nu Jesum Chzistum varen/
eñ segt ons de waerheyt. Hoe roept ghy nu Je
sum Chzistum aen? lydt dat wy vā v begeerē.
Maer het blyct hoe seer haer lasteringen dese
gelyck zyn: hy roept Eliam aen: hy betrouwt
op God laet God hem nu verlossen indiē hy
wil/ want hy seydt dat hy de Sone Gods is.
Hier seker en houden die Baders niet op/ een
clare ghetuygenisse te gheuen/dattet Chzistus
selfs is/ tegens den welcken sy in dese twist oz
logen/wiens naem aengeroepen zynde vandē
genen/die om synen H. Name lyden/ henliedē
so hatich/verdzietich/eñ ten laetstē om te hoo
ren onverdzachlick is. Indien die Patient tot
eeniger tyt begeert/datmen hem daer af nemē
sal op dat hy wat sal te kennen geuen/ eñ sulcx
wat te kennen gheeft/ daer mede vermeerdert
hy selfs het pynighen/ouermidts dat dan ver
moedt wozt/dat hy begint te clappē: want eyn
de van dat seggen gemaect hebbēde/ so verha
len sy weder van vozen aen/ de vermaningen/
dzeygementen/ int begintsel vant pynigen ge
schiet/doende hem wederom om hooch halen/
eñ weder van bouen neder werpen/inder ma
nieren als voze. Dit pynigen duert gemeenlyc
vā negen vzen vooz de middach/ tot twaelf oft
een vze na middach toe. Maer alst dē Baders
ghelieft daer wt te scheyden/ so vzagen sy den

Was wonder dat dese Chzisti lidtmatē haten/ pynigen/ dooden eñ vermoorden/ nae dien dese den niet en ontsien met Chzisto selfs te spottē/ eñ te schimpē?

Dies/

Dieshanger beuoynsdelick / oft hy daer gheen Instrumentē gereet en heeft / om op een ander maniere te pynigen: om daer door dē halfdoo-den doozt voozleden pynigen een nieuwe vree se aen te tagen. Den Dieshanger antwoozden-de / dat hy die niet mede genomen heeft: gebie-den sy hem / dat hy die gereet sal maken tegens den volghenden dach / eñ beschicken sal / datter niet gebzeck en sy. Laet ons sien (seggen sy) oft wy hem de waerheyt sullē mogen wtpynigē. Als sy nu wech sullen gaē / so vertrooosten sy dē geuangen / diens gantsche lichaem nu gebzokē is / met dese woozden / This nu ghenoech: Siet dat ghy vā dese vze af tot mozgen toe v bedēct wat ghy te kennen sult geuen / anders sult ghy int pynigen steruē. Noch en denct ooc niet / dat gene dat ghy gheleden hebt / te gelycken sy by tghene dat ghy noch lyden sult. Als sy dan wt gegaen zyn / so settet die Dieshanger die armē eñ beenen vanden ellendigen mensche (so vele hy can) wederom int lidt / eñ hem syne cleedere gengetrocken hebbende / leydē sy hem wederō in zyn slaefcuyl / oft dzagen hem lieuer daer in / so hy handen noch voeten verreppen can: veel tōts trecken sy hem ooc ghenoech onmensche-lic by handen eñ voeten. Op dat dan die Cy-prier de wettē des beleefstheyts met de Ceremo-nien alleen / sonder werck oft daet / voldoē sou-de / so seyt hy dē gheuangen / datmen een Me-decynmeester sal halen / indient noodich is.

Dien sy niet meer en willē pynigen / die roe-pen sy twee oft dzie dagen daer na inde Audiē-tie: eñ als hy wt zyn slaefcuyl tot de Audientie

gaen sal/ so laten sy hem gaen voor by die deure vande Camer daer het pynigen geschiet/ al waer die Bierschanger om gesien te worden sich in sulcken dinelsche gestalt/ als wy geseyt hebben/ verthoont: op dat die gevangen int voorby gaen door dat gesichte/ zyn overleden pyne overdencken mach. Als hy inde Audientie gecomen is/ so siet hy daer de Inquisiteur/ Procureur/ en Secretaris in hare Bierschaer sitten de welcke hem op haer oude maniere met haer oude vermaningē en protestatie vermanē: dat hy die waerheyt soude seggen/ en indien sy hem noch desemael niet meer wilden en conden/ so laten sy hem wederom in zyn gevangenisse brenghen.

Ten is niet genoech/ dat desen patient alle zyn leden gebroken zyn/ maer sy soecken noch zyn herte met verwerthept en verschrickinge te zoemisereren.

Maer indien hy dan yet te kennen geeft/ so wort hy noch meer aengetast/ en tgene dat hy te kennen gegeven heeft/ mach sodanich wesen/ dat sy hem van daer tot de pynbanck doen leyden/ meenende dat sy hem wat meer afpynigen sullen mogen.

Maer dien sy voorghenomen hebben meer te pynigen/ die rorpē sy den derden dach: als die pyne vā int lidt te setten/ alder swaerste is wederom tot de Audientie/ en daer worden die protestatien en wreede dreygementen vernieut: te weten/ dat hy de ketterye openbare/ en oock den genen waer mede hy t'eeniger tyt daer vā gehandelt heeft/ Item den genen die hy weet/ vā dier meyninge te zyn: indien niet dat hy hem dā bereyde om wederom gepynicht te worden/ waer door indien hi yet ongemaect int lichaem crücht/ ofte sterft/ dat dat zyn eygen schult wesen sal. Indien hy noch stātachtich in zyn voor-

nemen

nemen blüft/ſo laten ſy hem vande Cypier tot de Pijnplaetſe leyden/alwaer ſy voor de Vierſchaer(ſo geſeyt is)ſittende/eñ den gheuangen zijn cleederen wtgetrocken hebbende/ ſo ghebruycken ſy tegens hem de ſelue maniere van pijnigen/als te vozen/in deſe maniere nochtãs vermeerdert zijnde. Dē beclaechde alſo aē zijn handen op zijn rugge gebondē/aen t'windaes hangende/ſo wy bouen geſeyt hebbē/ſo bindē ſy hem om beyden zijn duyen met dunne maer ſtercke coozden/ daer nae ingheliicke maniere die ſchenen recht op t'ſcheenbeen: dan trecken ſy met een houdt dat ſy tuſſchen elcke coozde tuſſchen de ſcheenen in geſteken hebben/de ſelue coozden na haer believen ſo wzeedelick toe/ dat die coozden in des Patiens vleeſch verboz gen zijnde/den ellendighen menſche een ny euwe:eñ die ooc alderſwaerſte pijn aenbzengen. Dit pijnigen duert dzie oft vier vzen/na tbelieuen vãde Inquiſiteurs: ſonder ophouwen vã vzagen/pzoteſtatiē/ſmadewoozden eñ beſpottinghe.

Als het haer goet dunct/ſo moeten op deſe mael anderen ooc andere maniere vã pijnigen beſoechē/het welck/hoewel het in andere Vierſcharen tegens quaetdoenders mede gemeen is: nochtãs/een ſonderlinge wzeetheyt daer by gedaen zijnde/ heeft deſe H. Vierſchaer/tſelue henlieden eygen gemaect. Dat hebbē wy hier voor genoemt/ t'pijnigen met water ende ſmaren/eñ coozden.

Het gaet in deſe maniere te werck. Daer is een banck van heel hout/bouē wt geholt in ma

niere van een gote/ so dat een mensch op synen rugge liggēde daer inne liggen mach. Op die plaetse daer die rugge op liggen soude/ leggen sy dweers ouer eenen langen ronden stock/ die welcke beledt/ dat die rugghe de gote niet en mach geraken/ op dat de gene die daer ghepÿnicht sal worden/ geene rust ia op die Pÿnbāc selfs en soude mogen hebben. Die banck is op sulcke plaetse gestelt/ dat die gene die daer opgelept wort om gepÿnicht te worden/ zÿn voeten hooger zÿn dan t'hooft. Als die gepÿnicht sal worden in deser manieren op dat plaetsken gelept is/ so worden die pÿpen oft gebeente vā de dyen/ scheenē eñ armē met harde maer dunne coordekens gebonden/ die na der hant met tusschen gesteken houten allenckens toeghetrocken worden/ so lange de coordē selfs in des patients vleesch verborgen zÿn/ eñ t'gebeente by naest geraken/ eñ vanden genen/ diet aensiē niet meer gesien en worde. Daer wort ooc een seer dun lÿnen cleet by geuoecht/ het welck op des leggenden mont ghespreyt zÿnde/ die neusgaten stopt/ soo dat als hy water inde mondt crÿcht/ door de neusgaten belet wort zÿn asem te halē. Daer na wort door t'cleet een seker mate van water in zÿn mont gegoten/ na tbelieuē der siechteren: het welcke niet by droppelen maer in maniere van eenē draet in des leggenden mont vallēde/ wert door t'lÿnen cleedt lichtelic int binnenste vā zÿn heel getrocknē. Ghy soudt seggen/ dat die ellendige mensch steruen soude in desen strÿt/ in dewelcke men terstont plach doot te blÿuen/ want hoewel niemant hē

ver-

verbiet zÿn asem te verhalen nochtans en can hy dat niet doē/want de mont dooz t'water eñ de neusgaten dooz t'cleet belet wozden. Maer als het cleet wt het binnenste van zÿn heel getrocken wozt(wāt dat geschiet diemael/op dat die gepÿnichde op haer vragē soude antwoozden) so leyt hy daer nat van water eñ bloet/eñ ghy sout seggen/ dat zÿn leden hem afgepluct werden. In deser manieren wozt die Patient gepÿnicht so langen tÿt als sy willen/ hem altÿt noch wzeeder dzeygende/ dan hy gheleden heeft/eñ so wozt hy ten laetsten wederō in zÿn kercker gheleydt.

Indient den Baderē gelieft int pÿnigē noch voozt te varen(want tis noodich dat alle dingē na wille gheschieden/ daer tegen eñ billicheyt geen plaetse en hebbē) so wozt een Maent oft twee vzoeger oft later het pÿnighen wederom saechter oft wzeeder vā nieus begonst/dē sommigen maer eens/ den anderē twee/ dzie/vier/ vÿf/ oft ses mael het pÿnigen verhalende. Andere plegen ooc met een andere(eñ desen Bierschaer eygen) maniere vā pÿnigen/ gepÿnicht te wozdē/dwelck sy pÿnigen des viers noemē/ twelck cozter is om te beschzÿuen / maer niet cozter van elende eñ smerten. Sy doen voozthalen een seer groote yseren coolvat vol viertge colen/ waer aen sy het hol vande voeten vā den menschen die gepÿnicht sal wozden / ghesmeert met speck / op dat de hitte van twier te badt soude mogen ingaen.

Als nu alle die Instrumentē vā wzeetheyt/ vā dese H. Bierschaer scherp eñ plomp gewoz-

Wanneer sy met der bäncken Instrumenten niet meer en vermeugen/so schieten sy met kenningie pylen der tonghen.

den zijn/eñ daer geen hope meer en is/om den gheuangen yet wt te pijnigen so laten sy hem een weynich tijts rusten. Daer nae hem in die Audientie geroepen hebbende/vragen/ondervragen eñ versoecken sy vã hem/met een nieuwe style eñ maniere van vragen/waer toe een yeder woort/van t'gene hy te vorē geseyt heeft henlieden stof geest om te bedriegen. Dese vragen plegē met so groote list gemaect te wesen/(want hier alleen in schijnt alle de Inquisitie hope gelegen te wesen/eñ daerom zijn sy met groote consten tsamē gehaelt) dat het eene gecōsenteert hebbēde/men t'andere ooc moet cōsenterē/eñ dat daer tegen is missakē. Wāt die Vaders des geloofs zijn wonderlicke *Dialectici*, eñ in hare cōste eñ wesen/seer listige Sophisten/noch het aldergeoeffenste verstant en gebreect in dit pareck geen neerstichheyt/op dat sy met onuermoeyde eñ hartneckige arbeyt desse vragen smeden/de welcke sy niet van buytē alleenlick onthouden/maer oock om dat sy die niet vergetē en soudē/brengē sy deselue/als sy den gheuangen vragen sullē/by geschrift voort/eñ hebben dat voor die oogen. Sulcx dat indien de gene die gevraecht wort/hem niet wonderlicken nau en wacht/is het onmogelick/oft hy en valt in hare strickē. Die eenige hulpe is hier een goede eñ versche memorie van t'ghene dat hy te vorē voor henlieden geseyt heeft: wāt te vergeeso sal hy begeeren hem dat voorgelesen te werdē/want sy sullent hem niet lesen/oft in dient zijt lesen/so sullē zijt met groote valscheyt doē. Indien yemāt zijn memorie niet genoech

en

en vertrout/laet hem dan antwoorden ſonder ommeſien dat hy hem refereert/tot het ghene dat hy voormaels geſeyt heeft/wel wachtende dat hy hem niet henlieden niet in diſputatie en laet trecken. Indien ſy onder tghene/dat hy te vozen gelecē heeft/andere dingen/die hy gāts niet en weet oft ſeker niet geſeyt en heeft/ met hare *Dialectica* daer toe gedaen hebben ſo laet hem ſeer wel voor hem ſien/ hoe dat hy antwoorden ſal/om hem ſelfs geen nieuwe ſtrick aen te trecken/noch Gode waerheyt ongodlic te verraden. Ten laetſten ſalt veel ſekerder weſen met deſe recht wte antwoorde/ alle haer ſtricken in ſtucken te ſnijden/te weten/ dat hy geen conſte van diſputerē geleert en heeft/ eñ in luſtighe diſputatien niet geoeffent en is gheweeſt. Het zijn in diſputerē eñ vragen ſo wonderlicke Conſtenaers/ bedziechlic/ moeyelick/ eñ quaet/dat het nau eens gebeurt/oft ſy wetē met deſe middel alleen de lieden af te dringen/ dat ſy met gheene maniere van pijnighen ofte ſmerten en hebben connen doen.

Sy haddē in Seuille om de Religie een ſeer godſuruchtige vrouwe gevangē/die ſy int verbranden van harē man/die ſeer godſuruchtich was/weynich te vozen weduwe gemaeckt hadden. Maer om dat t'gene dat ſy int pijnigē geledē hadde: hoewel ſy bitterlic gepijnicht was: niet genoech en was/om na henlieder inſettingen gebzant oft van haer goedē berooft te worden: maer indien ſy belede/dat ſy niet en wiſte dat de Roomſche Kercke contrarie geordineert hadde/dan tgene dat ſy gheſeyt hadde/dat dat

alleen soude ghenoech zyn/ om haer van hare goeden/ die sy om haer weduwelicke staet niet sonder armoede ouer te brengen/ ouergebleuē waren/ te beroouen/ so hebben sy een laetstē in dese Audientie van lasterē/ meer met sodanige schelmerye daer toe gedreuen dā bedrogen zyn de/ haer om dat te lyden/ ghedwongen. Want als sy sach datter anders nemmermeer eynde vā aenstaen wesen soude/ Ick wist wel (seyde sy) dattet die Roōsche Kercke so ingestelt hadde/ schryft so eē laet my gaen / eē handelt met my eē met mūn goedē soot v belieft. Sy stom zynde tot so blyden antwoordē/ schryuen also eē vragen niet meer. Oft soo is ofte niet en is/ wat vragen sy daer na/ tis genoech dat die geuangen dat beliidt/ eē dat sy die roof stryckē/ waer eē hoedanich die zyn.

Merct doch eens/ wat conscientie dese D. Waders gebruycken.

Andere Consten van vragen, ende den Gheuangens aen te vechten, dat sy tgene lyden, dat den Inquisiteurs orbaerlick is te weten.

'Ghewelt van t'pynigen eē de Sophistisce eē listige voorscreuen consten door der geuangenen moedicheyt eē looshеyt ouerwōnē zynde/ so sy meenē: so keeren hen de Waders tot andere bequamer Consten eē stricken/ eē die in de selue meest te bouen gaet/ eē bequaemste daer mede weet te handelen/ die is de treffichste/ eē plach geacht te worde weerdich te zyn om op t'hoochste te sittē. Tegēs den genē die sy voor-

geno-

genomen hebbē te bedziegē/vā de hope vā gewelt(so wy geseyt hebben) gefrustreert zynde/ thoonen sy sich sachtmoedich / bermhertich/ vol liefde/als die dooz hare smert eñ quellinge mede geraect wozden. Sy schzeyen met hem/ bidden hem/vertroosten hem/ raden hem / eñ veynsen sich oft sy eenich heymelicke raet souden gheuen/ waer dooz hy wt die ellendicheyt soude mogen ontcomen/dat sy nauwelic haer vader bzoeder ofte seer na vzient geuen en souden/eñ veel suler meer. Dese Conste plegen sy gemeenlic te gebzuycken/ tegens den genē die sysien dat slecht eñ niet loos en zyn/ maer bysonder tegens vzouwē/die gemeenlic so listich niet en zyn/dat sy des Cocodzils tranen soudē kennen. Daerom als die geuangen siet/dat hy vande Inquisiteur met so groote beleefthepdt beruolcht wozt/dan mach hy ongetwyfelt wel dencken/ dat hy dan een scherper gesicht ende doorsichtiger ozdeel behoest/ op dat hy in tyts mach bemercken/ waer toe dat dit ghemaecte smeecken street: dat het vol beusekinghen ende pluymstryckerie is / waer onder bedziechlicke stricken/aes eñ muysvallē verborgen zyn. Dat sullen wy met exempelē (so daer seer vele zyn) beter connen bethoonen.

In de eerste bzandt die om die Religie/ acht oft thien Jaren gheleden tot Seuille verweet was/ is onder vele andere mede geuangen geweest eene godsuruchtige Vzouwe / met twee maechdē/haer dochters/eñ haers susters dochter die gehuwet was. Als dese het pynigen in alle maniere meer dan met manlicke stantach

tichept/

tichept/verwonnen hadden in welck pijnigen van henliedē geuraecht woꝛde dat ſy de Hꝛoo-ders in Chriſto ontrouwelic beclappen eñ by-ſonder dat d'een dander bedꝛaghen ſoude. Die Inquiſiteur met ſyne geboorſte goedertieren-heyt tegens die elēdige vꝛouwe ſeer bewoeght zijnde/laet die een vande dochteren voꝛ hem inde Audientie roepen/alwaer hy met haer al-leen een trooſtelicke eñ genoechelicke eñ geen coꝛte oꝛatie voꝛtſtelt. Dwelcke geeynt zijnde/ heeft hy t'meyſken wederom in hare geuange-niſſe geſonden. Dat ſelue heeft hy daer na we-der vernieut eenige dagen geduerende/ te we-ten/alle daghe als den Auont aenquam/liet hy haer by hem bꝛengē eñ hielſe daer/eñ gaf haer ſomtijts te kennen/hoe ſeer dat haer lydē hem leet was/ſomtijts eenighe vꝛolicke eñ trooſte-licke redenen daer onder mengende meer dan vꝛientlich. Alle deſe dinghen (ſo het eynde ſelfs beweſen heeft) ſtreckē daer toe op dat (na dat het maechdeke ſich ſelfs dooꝛ een ſchaeps ſim-pelheyt vꝛaet ſoude maken/dat hy ouermidts haer ellende warachtelic eñ wt eē vaderlic hert bewoeght was eñ dat hy haer als eē vader ra-den ſoude: wat dooꝛ haer ſelfs haer moeder eñ ſuſters/ dooꝛderlinſt eñ beſt gedaē ſoude zijn) ſy haer geloof gants op hem ſoude ſtellē. Ee-nige dagen dan met ſo vꝛientlicke tſamenſpꝛe-kinge dooꝛby gegaē zijnde inde welcke hy ha-re ellendicheyt met haer beſchꝛeyt/eñ haer alle manieren van mededoogen gethoont hadde: waer mede hy betuychde/ dat hy met haerlie-der ellendicheyt bewoeght was/haer vooꝛts al-

le teeckenen der goetwillicheyt toonende/ soo veel hy mochte om haer te bedzieghen: als (seg ich) die grijpende Wolf sach dat het Meysken bedzogen was/ so begost hy haer te raden/ dat sy van haer seluen/ vā haer moeder eñ susters/ eñ van haer moeyen/ die noch niet gheuangen waren/ te kennen soude geuē/ haer by eede belouende/ dat indien sy hem ter goeder trouwē openbaerde/ alle dat sy van die sake wiste/ dat hy raedt soude soecken / waer mede dat al dat quaet beschut soude mogen werden/ eñ dat hy haerlieden los in haer huysen soude laten gaē.

Dese bloetwonden hebbē een heere maghe: want sy haer niet verstadigē connē/ dā met groote menicht te der schapen te verslinden.

Het Maechdeken/ gelijc sy van een seer slecht verstāt was/ gelockt zijnde dooz de beloftē eñ het raden des Vaders des geloofs/ begint het heylichdom dē hont te geuen/ eñ roosen vooz verckens te stroyen / hem te kennen geuende/ eenige dingen tot de godsalige leere dienende/ die sy sozchfuldich waren onder malcander te handelen. Den dzaet nu by d'eynde gecregen hebbende/ beghint de Inquisiteur/ nae dat hy gelucklic den wtgang wt den doolhof begost te veruolgen / het Meysken diemael inde Audientie roepende/ op dat alle tghene dat sy betuychde/ nae recht ozdeninghe verstaen soude werden/ haer alruts wijsmakende/ dat dat ten laetsten/ de rechte middel soude zijn / daermen alle t'quaet mede gheneesen soude. Inde laetste Audientie vernieut hy haer alle de beloftē/ die hy haer te vozen beloest hadde: te weten / vzyheyt /ꝛc. Maer op die tijdt als het Maechdeke verwachte/ datmē haer die beloftē houden soude / mijn Heer de Inquisiteur met syne bysitters/

Dit was de wyfheydt/die haer deden. Wa der toe geseyt hadde te verweruen,

kers/aengesien de cracht der Constē/ waermede sy nu eensdeels verreegen hadden/ dat sy te voren met pijnigen/niet en hadden connē verweruen/hebben geordineert datmen haer woderom pijnigen soude/om haer wt te dringen/ tgene dat sy meenē dat daer noch aen gebraē/ van welck pijnigen sy de alder wreetste geledē heeft/te weten/aen het windaes eñ aen de coorden/ eñ water/ so dat sy haer ten laetsten afgedrongen hebben/tgene daer sy na iaechden/ te weten/ de ketterijen eñ aenbrenginge der personen: want het Maechdeken heeft ouermits de swaere pijnen aengebracht haer Moeder/ susters eñ meer andere/de welcke geuangen/ eñ daer na gepijnicht zijnde/ met het meysken selfs voort int vier gewonden zijn.

Dit selue Maechdekē heeft daer na een seer schoone acte van haer gegeuen tot ghetuygenisse haers geloofs. Dat is geweest dat op het solemnele schauot / waer op sy met de andere van gelijcker fortune tot een schouspel geleyt was/haer Sentencie ghehoort hebbende/inde welcke sy tot het vier verordeelt worde/ eñ als sy vande plaetse daer een yeder vande verordeelden/ om Sententie te hoorē plegen gestelt te worden/tot haer eygen plaetse weder gecomen was/comēde tot haer moeye/vande welcke sy de leere int gelooue gereegen hadde / om welcker belijdenisse sy haest daer nae int vyer moeste gaen/ heeft met een seer stantachtighe stemme eñ gelaet/eñ met een hangende hooft gheseyt / dat sy haer seer grooten danck wiste voor de weldaet haerder onderwijsinghe/ende

heeftse

heestse om vergiffenisse gebeden/oft sy haer in eeniger manieren misdaē hadde/so sy terstont de doot moeste smaken. Met geen minder stantachtichcheyt trooste haer hare moeye/vermanende/dat sy een onuersaecht cñ gherust ghemoet souden hebben/wāt sy voor weynich uren inden Hemel met Christo verheerē soude/ cñ dat ten aensien van alle t'volck/vele tselue hoorende/bysonder die H. Vierschaer metten synen. Dese Moeye was die vrouwe/dewelke met raserye beuangen zynde/twee Jarē te vozen alle die Ghemeente byde Inquisiteurs aengebzocht hadde/daer wy voor van gheseyt hebbē. De crāchcheyt met de hulpe Gods wech genomen/cñ tot beter verstant cñ vzuchte beheert zynde/voor so vele ouermidts die ouerblüsselen der raseryen mogelick was/cñ Christum beleden hebbende/heeft na lange cñ quelende geuangenisse/pünigen/slagen int openbaer ontfangen hebbende/een eewige geuangenisse/in die Christeliche wapenrock/om synen Name gheleden.

wat vermach een Christen alte verdzagē/ wanneer zyn ghelooue doos de Sheest So des ghestercs wozt.

Andere secrete Consten.

DE hoocheyt vande Inquisitisse Consten eyscht wt/dat sy niet als plompe cñ onedele op eens anders Schouder gheleydt en wozden/want sy so seere alle an der Consten te bouen garn/als die H. Vierschaer alle andere ghemeene Vierscharen te bouen gaet. Daerom het beste/secreetste

Hamelick/in der hoocheyde cñ onmenschelicke wzeetheyt.

creetste eñ den H. officie eñ veel anderen proft
tichste misbruyck van dese staet is het mis-
bruyck vande Sacramentische biechte / so zal
noemē / het welcke na wtwijsen haerder eygen
Canones gheen cleyne sonde is: maer / soo wy
voor geseyt hebben / der H. Vierschaer ist al ge
oirloeft. Als eenige vande geuangens in eenige
siecte geraect / hoewel sy niet groot en is / so vra
gen sy hem oft hy de H. Siechte wil gebruyc-
ken: eñ dat geschiet tot twee eynden: het eene
op dat sy van hem mochtē weten / oft hy de H.
Siechte voor goet oft voor quaet houd: het an-
der / oft hy inde Siechte becalt soude moghen
werden / dat hy van sich selfs oft van anderen /
yet te kennen gaue / dat de H. Vierschaer te pas
se mochte comē. Die siecke consenterēde so is
terstont een Outaerpaepken by hem met den
Secretaris: maer dese / te weten / de Secretaris
heymelic voor de deure vandē Slaefcuyl / daer
de siecke leyt / gelaten zijnde / begint de Oute-
paep de Siechte / inde welcke een weynich
voortgegaē zijnde / vraecht hy den cranche / so
wel int gemeen / als in particulier / oft hy met
geene Lutherische opinien besmet is: by sonder
na dat ofte dat Artyckel: eñ oft hy met ander
van de selue sake gehandelt heeft / ten laetsten
van wien eñ hoe hy dat weet / &c. dat hy vyo-
lick belijde / eñ gheen achterdencken van hem
hebbe van ontrouwicheyt / dat hy macht met
hem brengt van mijn Heerē de Inquisiteurs /
om hem van alles te vragen: dat hy alleenlick
zijn conscientie soude ontlastē / eñ andere dingē
die tot diē eynde plegē by gebracht te wordē.

Indien

Indien die cranche consenteert / eñ synen raet begint te volghen so valt hy ongheruwselt int net. Want nademael hy des Outerpaeps quaden raet volgende / die suler weet / lichtueerdelick alle ding wtslaet / so handelt die Misnaep dan ten tweeden / om synre conscientie in een stricht te brengē hem seggēde dat hi alles voor den Schrijuer betuyghen soude / want anders en soude zijn repninghe geen plaetse hebben / het welche indien hy hem wtsmaect / soo wort die Secretaris geroepē / die niet wijt van daer en is eñ de sake wort te werck gheleyt. Maer indien die cranche hem niet gelouende oft by euontuer wey mich toe betrouwēde / alle t'selue weygert bijden Secretaris te betuygen / so en is hy daerom de stricken niet meer ontcomē / als oft hūt getuycht hadde wāt tgene daer gedaen is / is vanden bedriechlichē Biechtvader so lupt wtgedruct eñ verhaelt / dat hy den mensche lichtelicken so verre heeft gebrocht dat hy met ghelücke thoone eñ stemme geantwoort heeft des Secretaris netten (die alle dinghen sich voor de deure hoorde eñ by geschrift stelde) niet aengemerct noch (seker) geureest hebbende. De selue dingen in sulcker voegen naderhāt aengeteckent hebbēde / daer mede beswaren sy den mēsch oft daer wt leeré sy / wat voor swaere vragen sy hem wtvraghen sullen. Hier blijft dā de goede Biechtvader sonder eenige scrupule van conscientie eñ sonder eenige preese van misdaet oft excōmunicatie / om dat hy de Biecht geopenbaert heeft / eensdeels om dat hy niet en meynt geopenbaert te hebben /

Merct hier de voornaemste vrucht der oorbiechte.

hoewel hy luyder gesprooken heeft/ dan de my
sterien vande Kercht wt eyscht/ eens deels om
dat alles watter gedaē is/ hoedanich het sy/ der
H. Vierschare ten goeden eñ besten gedaen is.

Julianus Apostata/ so die geloofweerdighe
Historien betuygen/ benam den Christenen al
le haer goet eñ rijcdommen/ onder t'derelui
stractschenderye/ om dat Christus den synē be
uolen hadde/ dat sy armoede lief hebben/ ende
niet genegheyt en souden zijn om aertsche goe
deren te vergaderen. Hy vervolchde haer met
so groote wreetheyt als hy mocht/ eñ terstont
daer na vermaende hy haer tot lijdsaemheyt:
want Christus haer suler bevolen hadde. Van
desen haren Meester hebbē de Vaders des ge
loofs een van synē Consten geleert: die is/ als
sy yemant sien met een Christelicke stantach
tigheyt/ zijns geloofs eñ goedertierenheyt te
gens zijn Medebroeders/ die hy can beschey
mende dien gaē sy aen met dit argumēt: Ghy
zijt (seggen sy) een quaet Christen mensch/ wāt
ghy seat/ dat ghy de leere der Apostelen van
de eerste Kercke navolcht: die Apostelen ende
Martelaren van die tijdē/ als sy voor de Hey
densche Rechters gestelt waren/ eñ hemlieden
gevraecht worde/ oft sy Christenen waren/ ant
wooorden wy zijnt. Eñ als haer ooch van haer
medegesellē onder selue Rechtgie gevraecht wor
de/ so noemdē sy de selue vyelick. Indien ghy
daerom hare exempelen wilde navolghen/ soo
moest ghy v selven eñ v medegesellen te hem
nen gheven. Eñ soodanich is haer argument.
Eñ Julianus seyt de waerheyt/ dat de Christe
nen/ tot aertsche rijcdommē te vergaderē niet

Dese Vaders
alligerē dereñ
pel der Aposte
len eñ Mertе-
laren/ eñ so oe
tronwelic/ als
de duuel Chri
sto de Schrift
alligeerde.

ghenegen/ eñ in haer lijden niet onuerduldich wesen en moeten: met dat selue recht seggheñ mijn Heeren de Inquisiteurs/ dat een Chrijstē mensch/ voor de wereltlicke Vierschare na zijn gelooue gevzaecht zijnde/ gehoudē is/ daer vā goede eñ clare reheninge te ghevven: sy spotten daer nochtans alle beyde mede/ als sy seggen/ dat die Chrijstenen van die tijden/ met de selue puer daer mede sy een clare belijdenisse haers geloofs deden/ haer medebroeders ooch voor de Heydensche Rechters te kennen ghegeuen hebben: dewijle de liefde suler nēmermeer toe en lact. Voorts in dandere dingen moetmē bekennen/ dat Juliani eñ deser Heeren ongodlic heyt een is/ so sy tot een eynde eñ met gelijcke middelen/ dat is/ om die Chrijstē Kercke te vernielen/ eñ hare lidmaten te dooden/ haer beste doen om spots wijse dē regel der Chrijstelicke religie/ daer toe te misbruycken.

Een vā de principaelste Inquisiteurs plach te seggen vanden welckē andere van synē medegesellen/ dat selue geleert hebben (eñ op dat hy de selue woordē oft hy by auontuer dit quā te lesen/ daer dat bekennē mochte/ so heeft ons goet gedocht/ datmen synen naem hier by gestelt heeft. Hijn name was Joannes Gonsalus Bisschop van Tarracona Inquisiteur vā Seuille) spreckende vande geloouigen die voor zijn Vierschaer om de belijdenisse Chrijsti ghestelt worden/ dat het een wonderteecken gelijc was/ dat die ketters int binnenste vā haer hert so vast gegrauen hadden/ dat Gebod/ Ghy sult v euen naesten so lief hebben als v selue/

Dese gelycke getuygenissen vanden Tyrannen selfs/ sullen voor t gerichte Christi tot haer oyghen verdoemenisse strecken.

dewelcke ten sy dat sy eerst met pünigen gemartelt/ eñ in stucken gesneden zijn/ haer medegesellen niet te keinnen en sullen gheuen/ eñ van vele wt haerlieden/ en sult ghy nach soo doende niet verwerren. So heerlicke getuygenissen heeft de warachtige Religie/ ia van haer vyanden selfs. Wāt die Wet Gods na by de hare tafelen/ is inde herten vande warachtige Christenen so vast gedruct eñ versegelt/ geluerwijs sijne Eerwaerdicheyt gheseyt heeft. Suyten de selue warachtighe Christenen/ en woet nergens dese beuestinge der besegelinge der Wet Gods geuonden/ gheine aller menschen Wetten met desen zegel/ besegelt zijn/ Eerst mp/ daer na v. Een Christen Bisschop behoorde sich te schamen/ dat hy in de sake so groue onwetentheyt soude hebben/ maer ten soude niet-volmaeckt zijn/ ten ware datter soo groote lasteringe by gevoecht ware.

Dese selue heer Bisschop (nu dat wy zünder comen te vermanen) was van des Conincx Hof in Brusselle gesondē/ om des Inquisiteurs ampt te bedienen/ als eenige Jarē verleden in die stadt die menichte van de geloouigen soo haestelick wtbzack/ wt wat oorsake noch tot desen dach toe groote hoopē houts/ op sekere daghen aengeleyt worden. Die Inquisiteurs die daer te vozen geweest waren/ en worden in de Inquisitische consistē so wacker eñ dapper met gehoudē/ hy worde oot geacht dat hy so grooten quaet/ t welck den val vande Roomsche Kerck dzeychde/ soude hebben mogen voorcomen. Die gaten die hem vermoet worden om

sulcken

sulcken ampt te bedienē/dat betuycht hy selfs/ dat betuygē de gene die hem tot dat ampt vercozen hebben/voozts betuygen dat alle die gene die hem gekent hebben/ oft in hem niet en is geweest een sonderlinge leere eñ ernarentheyt inde H. Schrift ofte neerstige eñ vaste kēnisse soo wel vande Kerckelicke Historien/ als vander wtleggingе vandē ouden eñ nieuwen Doctozen/wiēs authoziteyt de Kercke te recht in eeren houdt/om de sonderlinge wetenschap der saken eñ leere des gheloofs/ waer van die Inquisiteurs Vaders genoēt willen wesen/ eñ vande welcke sy so eergierichlic sich beroemē/ dat sy rechters zijn der dwalingē eñ der waerheyt/ oft ten laetsten oft in hem een merckelicke godzuchtichеyt eñ heylichеyt gheweest is (waerin sy/ sich selfs so smeecken/dat sy daer eē lustige eñ wzeedelicke tijtel van ghebzuycken) doo: welcke gauen hy onder syne medebzoeders meest gesien soude zijn/oste liever/ oft hy alle de selue gauen met wzeethеyt/ommenschеyt eñ met alle de Inquisitisee conste te boeten gunch/voo: de welcke/hy de beroepinghe tot dien strijt/eñ een wet Godsdom/tot loone vā zijn ghedaen arbeyt/ nu een oude Lantsmeecht zijnde/verecregen heeft: eñ doo: die wette ledicheyt had hy dat schadelicke quaet vande roōsche Kerene/ weder totte oudē Crijch verweckt. Maer in dat Tegaetschap van Seville/ ten tijden als hy eenige pzиate hursen vol hadde vā gevangene om het Euangelie/ so die gemeene gevangenisse tot so grootē vanck nergens na genoech en warē/so en gebzach syne Eerweer

Dit was den schat inden acht hes genanden die dese H. vader ghecroont heeft met het bloet vā menighen vromen Christen.

dicheyt noch geen tijt eñ ledicheyt om te gaen ſpaceren op die ſuuere in Schuptkens / met purper eñ ſyde bedeet/ eñ ten lactſten met ſulke eusting / die beter een Diſcipel van Sardanapalo dan een beſcheyden man (ick ſwighe een Chriſten Biſſchop) betamen ſoude/ vergeſelſchapt met eenige/ maer ongeleerde goddeloſe menſchen / eñ vele Dienaers die van verde inde Houen waren waer toe veel voler quam loopen om te ſien. Eñ ſelker/die triumphe eñ blijſchap waren voor hem eñ den ſynen niet onbedelick/ in ſulcken tijt/ die ſo vol was van weenen/ſchreyen/tranen eñ benauwtheyt der Ghemeente Gods daer hy eē wtzeede vpāt vā was.

Daerom wederom tot de Conſten comende/als die goede Heeren/vā yemant vande geuangenen die rechte meeninge willen weten/ wie dat met malcanderen in een ſelfde geuangeniſſe liggende/ ſy vermoeden/ datſe den anderē yet tot ſalicheyt vermanē/ vertrooſten/ eñ in ſulcke ellendicheyt geſtelt zynde/ onder malcanderen van t'gheloouе handelen / ſoo maken ſy onder henlieden een *Mouche*, (dat is te ſeggen een Vlieghe) wte ſo plegen die geuangenen den te noemen / die ſodanighe officie bedient. Deſe onder de ghenangene vanden Inquiſiteurs bedzechlijc in wonpēzynde. (recht of hy geuangē wer.) ſonthout ſeer looſlick al datter geſproken wort. Als hy dan ſo eenige dagē metten ghenangens toegebracht heeft/ dewelke he gedurende hy ſich bedzechlijc in hare ghemeenſchap voecht/ beghint hy eenige plaetſen vāde Schrift/ lichtuerdelic/ als met zyn wtere-

De Egyptiſche vliegen en waren ghenenſins ſoo boos noch ſo ſchadelic/ als dele zyn: want die ſtraften alleen den godloſen; maer deſe verraden de oprechtigheyt eñ vromen.

ſte

ste vingeren/te raken:hem veynsende begeerlick te wesen/oft anderen te leeren/oft van anderen gheleert te worden/ende met desen middele bedriecht hy lichtelick de simpele menschen/ende de ghene die haer niet en hoeden voor dusdanige bedriechlicke lagen. Dacrom de gene die nu van dese Constен vermaent sullen zyn/en sullen niet haest noch lichtelick betrouwen de gene die sy te vozen noyt gheken en hebben/eñ onder haer geselschap gewozpē wozdē. Eñ selker/de gevangene sullē de Mouches hier alleen lichtelic by nemen/eñ te wetē mogen crygen/dat sy gemeenlick sich selfs indringen tot dusdanige tsamēspreckinge/sonder van yemant daer toe beroepen te wesen/eñ beginnen als niet te passe en coemt/sodanige redenen vande Schrift te verwechen:eñ dan sullen de gevangens selker wyslick doen/die haer laten predicken so lange tot dat sy moede zyn/sonder dat sy hem eenige antwoort geven. Als dan dus danighe Mouche nu by auontuer pet van t'selue dat hy vande medegevangens begeerde te weten/vergadert heeft/so bidt hy de Cypier/die na gebruyck den gevangēs coemt besoecken/dat hy voor hem Audientie begeerē wil/soot oock gebruyck is/dat die ghevangens doen:eñ ten laetstē met sulcken middele maect hy dat hy wt coemt/eñ niet lange daer na/moeten de gene die inde gevāgenisse gebleven zyn/de vzuchten smaken van syne geselschap.

Tis selker een sake om te verwonderen/dat ter menschen zyn/met sodanighen duuelschen gheest gedzeven/dat sy alle haer vermogen vā

ſich ſelfs beſteden/tot dusdanighen officie met ſo grootē verſuymenisse: dewelcke om haer belosten te mogen volbzengen een ſtrenge geuāgeniſſe van twee oft dzie daendē niet en vzesen/ēn willichlic verdzagen alle moeycliceyt der geuangeniſſe/ ſo wel van honghet/ als vā vuylicheyt ēn ſtanck/ die de geuāgens niet dā tegens harē danck plegen te lijdē: ēn dat meer te verwonderen is/ wt de eene gheuangeniſſe gegaen zijnde/ gaen terſtont weder in een ander/ēn van daer inde derde om twee/dzie/vier mael de ſelue ellendicheden te verdobbeleren/ēn in ſulcken genoechelicken werelt haer leuē ouer te bzengen. Daerom als hy wt die geuangheniſſe gegaen is om rekeninge van zijn bediende officie te geuen/ ſo en geeft hy niet alleē te kennen wat hy onder de geuāgene gehoozt heeft/ maer ooc met wat gelaet die geuangens hem afgenomen hebbē/ tgene dat hy haer van de Schzifte voozgehoudē heeft/ met een vzolick oft toozmich gelaet. ꝛc. Hoewel hi van henlieden geen antwoozt heeft geeregen/ wat ſy daer af geuoelen: ēn het aenbzengen van dusdanigen heeft de cracht vande alder ſeckerſte gheuangeniſſe/ daer geen exceptie op en valt/ alwaert anders een ongeacht perſoon vā een geloouc ēn achtbaerheyt/ al waert ten laetſten een man vā d'onderſte ſchuym vande Gemeente/ tot ſulcken officie met weynich gelts gebruert zijnde: maer op die plaetſe wozt hy een lidtmaet vant H. officie gerekēt/ welck ſulcken lichaē weerdich is. Het gebeurt ooc dicmael dat de gheene die ter ſaken vande ſelfdige gheuangen wozdē

Sijn dit des Duuels Martelaers niet/ ſo en konde men gheen connen vinden.

int geſelſchap geraken vā andere geuangenē/ die warachtich om andere ſakē geuangen zūn/ van dewelcke de ſommige/ op dat ſy der Inquiſiteuren gracie verzūgen eñ ſich ſelfs reynigen mogen haer medegeuangenē/ die ſy onder malcander vande H. Schrift hoozē handelen met groote ontrouwicheyt aenbzengen: eñ de getuygeniſſe van duſdanige menſchē plach van groot gheloue eñ grooter weerden inde H. Vierſchaer ghehouden te werden: want de qualificatie van tgene datter geſeyt is (ſoo zūt noemen) wozt ſonderlinge acht gheſlagen) op die omſtendicheden der geuangeniſſe ſoo wel vanden Geclaechden als vanden Aenbzenger.

Daer zūn oock andere Mouches eñ laghenleggers dewelcke om dat ſelue ampt te bedienen/ het H. officie dienen buyten de geuangeniſſe: verlagende eñ met de voozſchreuē Conſien bedziegende/ die ſy onder t'vole vande Ruthenſche/ dat is vāde ſuyuere leere ſuſpect hebben ſommige oock van die Mouches vlieghen wel ſo hooch/ dat ſy die zee ouergenlogen hebbende/ eñ in andere vzemde eñ verſcheyden ſpraken comende/ verlaghen den ghenen/ die int Spaengien gaende/ eñ van ſich ſelfs haer dallingen makēde elders verlaghe woonplaet ſe vercozen hebben: met ſo groote ouerzeen de Vaders de Inquiſiteurs ouſſichē ſo tot Godts glorie als tot der menſchē ſalicheyt. Daer op dat wy alleenlic handelen mogen van t'ozsene dat inde Spaenſche ſtedē geſchiet daer Inquiſitiſche Vierſcharen opgheregt zyn ſo plegen daer veel om te vliegen van dē genē die vande

H. Siechte zijn/soo wel Clercken als Monicken: die in dese ordene van de Mouches die minste niet en zyn. Heyden welcken indien eenich simpel mensch coemt/ die God met zijn licht heeft begonst te verlichten/ eñ die in syne Siechte syne meninge seker ofte twijfelende wesen/ so en pogen sy niet alleē om niet haer duysternissen wt te doen dat godlicke licht/ dat in dat herte begost te stralen: maer sommige van henlieden vermanen eñ betasten den mensch/ ooc trachten sy om hem met vreeslicke dreygementen vroet te maken/ dat hy selfs tot de H. Vierschaer gaen/ eñ sich selfs aenbrengen soude/ belouende/ dat mijn Heerē de Inquisiteurs hem alle gordertierēheyt bewijsen sullen. Het ghebeurt ooc alreinet/ dat dat schaephen hem selfs/ door desen middele inder Moluen mijl steecht/ om somtijts met wolffsche wreetheyt verscheurt te worden. Andere plegen eene andere onmenschelicke eñ vande Inquisitische winckel geleernde conste te ghebruycken. Van een siecht man/ die sulcke ontrouwicheyt inde H. Siechte eñ besonder van een geestelic man geensins en vermoede/ zijns heresen meninge verstaen hebbende/ so laten zijt ongemerct/ noch en spreken daer niet tegen: dan vermanē sy hem dat hy morgen weder coemt/ dat sy dan meerder ledicheyt hebben sullē om hem te vol hoozen/ eñ van die sake vryer te handelen/ dan sy nu hebben/ eñ so de Siechte half ofte qualic gheeynt zünde laten sy hem gaen: haer raet is/ dat die ellendige mensch sdaechs nauolgende

weder

werderom gecomen zynde/ eñ vande selue sake
duyten de Gierechte met henlieden ouerulode-
lic handelende/ dat het henliedē dan vry is/ son
der schult van de Gierechte geopenbaert te heb-
ben hem voor den Inquisiteurs aen te brengē:
noch den raet en bluft niet sonder volbrengen/
quermits sodanige geestelicke mānē een vloy
wespouwen/ maer wel een cameel opslocken.

Sommige vande orde deser bedziechlicker
menschen/ hebbē voor de Inquisiteurs so pro-
fitelick eñ neerstelic haer beste gedaen/ dat/ al
hoewel sy door dwalinghe oft onmachtsaēheyt
(soot dicmael gebeurt) eenige dingen wtgesla
gen mochten hebben/ waer door anderen byde
hy. Gierschaer verbrant soudē hebbē geweest/
eñ die niet sonder groote moeyte by sodanigē
menschen souden moghen ghebetert worden/
nochtans de Vaders des gheloofs plegen die
dinghen lichtelick te veynsen ende wijslick te
verdragen: meenende dat sy veel meer verlies
souden doen/ door verlies vande incomsten/
die sy door sodanigen menschen toedoen gente
ten/ dan de winninghe wesen soude/ die sy (de
voorschreuen menschen verbrant wesende) vā
haren roof verecrijgen soudē. Wy souden hier
sommige van dien by namē mogen aenteecke
nen eñ seker ter oorsake vā hare ongodlicheyt/
in dese sorte vā officie zyn sy weerdich gewest
dat sy by namē gekent souden worden/ op dat
sy in dese tegenwoordige tijt soudē mogen be-
kēt wesen: maer ons heeft goet gedocht de na-
men te sparē/ aenmerckēde de gortheyt Gods
de welcke by auōtuer sich haerder noch soude

mogen

Wat is een lon
derlinge differe
tie/ datse wert
eēschoxkt scarp
te sparen/ om
door dien een
groot getal su
ner schapen te
mogen ver-lin
den.

mogen erbarmen/eñ een ſalich leetwesen ve-
leenen(het welck wy weten/dat nu eenigen ge-
buert is)eñ wy niet dā te late eñ ōnutte leetwe-
ſen gheraect ſouden werden/om dat dooz ons
toedoen/hoewel met haer ſchult/de kercke een
ſchandelicke eñ in toecommende tijden een ve-
uloecte gedachteniſſe vā hēliedē ſoude hebbē.

Want niet weynich van henlieden hebben
int begintſel de kenniſſe vande waerheyt ghe-
hadt/ia ooc ſommige van henlieden/ hebbē dē
anderē geleert:maer ſo haeſt ſy t'onweder heb-
ben ſien opgaen/datmē eens yeders huys ſou-
de beſoecken:oft op een ſandige oft ſtercke oft
op een ſteenich fundament getimmert was/ſo
hebben ſy vooꝛghenomen/in tijts de voet we-
derom te trecken. Eñ ſo ſy ſeker wiſten/dat ſy

Wat ſonde oft laſter iſſer ſoo grouwelick/ daeſe niet in en vallen/ die Chriſtum verſaken/eñ dan noch in eenen verheerdē ſin ouergheghenen worden.

by velen ſuſpect waren/ſo heeft haer goet ghe-
docht/dat dat merck niet anders mocht wt ge-
daen werden/ dan dat ſy beſtonden Aenbzen-
gers te weſen/eñ verclickers vande bzoeders/
Familiares ende dappere Dieners vande H.
Vierſchaer. Ten laetſten met deſe middelen
dunct hen dat ſy ſich genoech by mijnen Heere
de Inquiſiteurs verſoent hebbē:maer wat een
conſcientie oft wat getuy genijſſe van d'oozdel
Gods ouer hem hangende ſy int herte dzagē/
dat weтē ſy ſelfs beſt. Het ſal genoech zijn dat
wy dit op deſe plaetſe als dooz een venſterte
kennen ghegeuen hebben:op dat de menſchen
moghen bemercken/ten eerſten/ dattet inder
waerheyt geen yuer om tgeloone te ſuyueren
ende de ketteryen te verdeimpen is/die mijnen
Heeren die Inquiſiteurs dzijft tot deſen vleeſ-

blanck/

hanck/ſo ſy ſelfs voorzagen/eñ t'ongheleerde volck ſich ſelfs van henlieden vroet maect/ hoe wel wy nu alſchoon wilden toeſtaen/dattet in der waerheyt ketteryen warē/ daer ſy ſo wreedelic op ſien. Want indient ſo ware/ ſo ſouden ſy ooc niet geſpaert hebben/die henlieden met ſo grooten eygen bate/ ſo wy voor geſeyt hebben/ dienen. Maer die puer die ſy hebben/dat is des Coninex confiſcacie/ eñ haer eygē beurſen: Indien wy onſe oogen ſtrecken tot de principale oorſake/ die haer beweecht tot ſtraffen/ dooden pijnigen/vā ſo vele onnoſele menſchē eñ dan tot het bedrieghen/liſtē/logenen/ontrouwicheyden/eñ duuelſche kampſtucken/daer ſy ſulex mede beneerſtigen/ ſo iſt eē wijſnicheyt des Sathans ſelfs/ die een dootſlagher vande menſchen Gods/eñ vā beginſel een Vader der leugenen/ eñ van ſodanige conſtē geweeſt is. Want wie is ſo blint dat hy niet en ſiet/dat de ſe hare maniere van doē wt anders geen geeſt voortgecomen en mach weſen: oft wie ſal ſulcken laſteraer zijn/ die ſeggē ſoude ſulckē geeſt van God ontfangen te hebbē? Laet voorts deſe vermaninge voorderlic zijn/ op dat die godſalighe ooc mogen ghewaer worden/dat ſy neerſtelic inſien met wien ſy handelen/wien ſy in haer gemeenſchap laten / eñ dat ſy alle man niet lichtelic en gelooven: want indient ergens oft in eenige ſaken waer is geweeſt/ dat Jeremias ſeyt: te weten/dat d'eene broeder den anderen onderdruckē ſal/ ꝛc. ſo ſoudt by ſonder in deſe tijden/eñ in deſe ſakē by ſonder geſeyt moghen worden.

Mijn

Mijn Heeren de Inquisiteurs hebbē noch een ander kampstuck/waer mede/(hoewel by geual/ eñ by een twyfelachtich geluck sy haer hangel wt werpen) sy gemeenlic een vette vāge gewoon zijn op te trecken. Als sy eenich treffelic man geuangen hebben/ dien sy weté dat wel geleert heeft/ oft van velen om de Schrift eñ onderwijs willen gesocht plach te worde/ hy by sy/ Doctor/ oft eenich Predicant van groote name: so plegen sy door haer Familiaren het rumoer onder de gemeente te verstroyen dat die mā door t'swaer pijnigen/ velen vāsijne toegedanen int licht gebracht heeft: oock enige vande naeste gebueren der geuangenisse om dat te doen gelooué toegemaect hebbē die verclaren / dat sy des mans roepen int pijnigen gehoort hebben. Dese rumoeren worde wt H. argelistichcyt tot desen eynde verspreyt op dat de gene die desen geuāgen voor een leraer gebruyct/ oft anders syne vriendē geweest hebben/ by tijts tot de H. Vierschaer gaen/ bekennende haer schult/ eñ biddē om genade/ te dat sy geroepē oft geuangē worden. Wāt daer om hebbē sy de gemeēte wijs gemaect/ dat degene die sich selfs onverdaecht oft ongeroepen te voorschijn brengt / geene oft ten minstē sware lichte straffe (dat sy penitencie noemen) wande H. Vierschaer plach aengedaē te worden. Met desen middele brengen sy vele in laste. dewelke indien sy wilden/ wachtē tot dat sy van henlieden geroepen soudē zijn/ nēmermeer geroepen souden werdē: oft indient gebuerde dat sy geroepen worden/ so soudemen met henlieden

Wel oock de blintheyt deler menschen niet groot wesen/ die sodanighe cyzannen noch voor beschermers der waerheyt houdē eñ eeré/ dieselnoch sangs dagelijcx met leugen eñ alderley valscheyt selfde diemēde zijn.

niet wt eder gehandelt hebben/dan men ghewoonlic is met de gene/die opt Inquisitisce gloone gesteunt hebben.

Hoemen met de Gheuangens handelt, den Coſt belanghende.

DIe manicre daer mede die gheuanghens de ſpüſe eñ hulp tot het leuen dienende/ in der Inquisiteuren gheuangeniſſe/plegen getracteert te wozden/coët in alles ouer een/ met de achtbaerheyt die mÿn Heeren die Inquiſiteurs eñ die andere Dienaers van de H. winckel vande voorſchzeuen geuangens hebben. Ghemeenlick wozden ſy van henlieden geacht vooz honden/Ketters ꝛc. Daerom plachmen in gelücker wüſe met henlieden te handelē/ niet ſo die menſchen met haer honden/ daer ſy wat pzofits oft ghenoechte vā hebben/handelē/maer ſo die menſchen met andere menſchē gewoonlick zÿn te handelen/die ſy tot ſpot vande menſchepe/honden pleghen te noemen. Noch dit tractaet en ſal wt de weeh/ noch te vergheefs niet zÿn. Wāt het ſal den godſvzuchtigen dienen ten eerſten/ op dat haers bzoederen elende henlieden niet onbekent ſoude zÿn/ de welcke ſy ſo veel ſy mogen/mede ſullen helpen dzagē. Daer na/op dat wat lüden hen ouercoemt/die God daer toe geozdineert heeft/ſy weten mogen dat ſy met ſodanige glozioſe maniere van gedüldſticheyt(te weten/ om ſynen Naē vooz de werelt te belyden) God dienen. Ten derdē/op

dat

dat alle de werelt mach bekẽt zijn/der Vaderē meer dan onnatuerlicke wzeetheyt/eñ ooc ander andere het gene die wy van henlieden/eñ vande Vierschaer die besmet is met het bloedt vande godsvruchtigen voor geseyt hebbē. Die H. eñ te recht salige Constātinus predicker vā Seuille (want hy lich noeme ic hem nade sententie van Solon/wiens leuē met pijn eñ eere gheeyndt zijnde/ten laetsten een salich eynde genomen heeft) ter wyle dat hy in dese gheuangenisse/so wy t'syner tijdt seggen sullen om dē Euangelie gewozpen zijnde/haerlieder wzeethey besochte/hoe wel hy de smerten van t'pijnigen noyt gepzoeft hadde/zijn elendicheyt clagende/eñ tot God zijn roepē dickmaels strekende. Nun Heere (seyde hy) warender inder werelt geē *Schitse* oft *Canibales*/die noch wzeeder eñ onmenschelicker zijn/in wiens handen ghy my gewozpen mocht hebben/op dat ic in desen haren handen niet genaken hadde? Olsuedus een ander treflich man/so om zijn godvruchticheyt als om gheleertheyt/die om die suyuere leere/daer inne hi treflich geleert was tot Seuille inder Inquisitcuren handen was geraect/eñ alleene ter oorsake van hare onmenschelicheyt (waer mede sy Constantino ooc dē doot beraden hadde) eerst seer cranck wozden/de/ts ten laetsten inde vuylicheyt eñ stanck gestozuen was ooc gewoonlic te seggē: Indien v gelieft Heere so neemt my weck/eñ ich bidde v dat ghy my in haer handen niet en leuert. Want die maniere daer sy mede plegē getracteert te zijn/die daer inne gewozpen wozdē/is soo

Scythe zijn menschen/tot alle wreetheyt eñ onmenschelicheyt geneghen.

Canibales zijn menschen inde men ghehoonden eylādē die malcanderē eten.

ſodanich/dat ſy beter weerdich is een eetwighe Pynbanck dan een gheuangeniſſe genoemt te werden.

Ten eerſtē ſult ghy de plaetſe/ die een yeder een geuangeniſſe byſonder is/dooz de benautheyt eñ ſtanck/ eñ indien ſy beneden is/ ouermits die vochtichheyt beter een graf noemē dā een genāgeniſſe vooz leuende menſchen: indiē ſy om hooghe is/ ſult ghy ſeggen/ dat ſy ouermits de wermte vanden Somer bet een ouen gelijckt. In een yeder van deſe grauen plegen gemeenlic (byſonder als die vang groot is/eñ als de menichte der Vierchērē/dooz de menich teder geuangenen te bouē gegaen wozt) twee oft drie gheuangens ghewozpen te wozden/de welcke als ſy ſich neder legghen om te ſlapen/ gheen plaetſe meer en hebben/ dan een voet breet om de waterpot te ſetten/ daer alle vuylicheyt in is/ eñ een watercanne om den dozſt te leſſchen. Als het dach is/ ſo en ſoudē ſy geen meerder licht gebruyckē dan een gat dat cleyn der dan een Ozaigne appel is/oft een ſeer lang venſterken niet dā een vinger breet/daer dooz t'licht den ellendigen menſchen van bouē coēt beſoecken. Daer zijn ſeker Vierchers/ die een weynich ruymer zijn/eñ die en coſtē niet weynich: ooc dienen ſy den genen/dā wiens religie niet alte quaden geruchte en is. Daer zijn ooc ſommige enger eñ vzeeſlicker dā de eerſte/ als daer een menſch nauwelic in liggen en mach/ waer wte/die daer in gewozpen wozden/ nauwelic gaen dan half verrot/ dooz het ellendich ghelen. Alle welcke ſoozte van camers/ plegen

wtgedeelt te worden/ nade weerdicheyt oft van dienste der gevangenē: oft dickwils na der Inquisiteuren oft Cypieren haer oft vrientschap. Dit is tot noch toe vande plaetse.

Die maniere vande Introcht/ volcht gantschelic de maniere vande plaetse/ die rycke gevangenen betalē den H. officie seer groote pensioen/ gemeret hebbende opten persoon vande gevangen na t'goetduncken van tvoorschreue H. officie. Voor die betalinge van dachgelden/ consenteren sy den gevangen/ dertich penningen (die sy gemeenlic *Maluedis* noemen/ waer vā seuenthiē cē Duytsche batse/ acht cñ cē halue een Fransche soubz/ cñ thien een Brabantsche stuyuer makē) s'daechs voor alle syne costen/ indien hy leckerder chiere maken wilt/ hy salt wel moghen doen/ maer van t'syne. Met sulcke vryheyt en plachmen met alle gevangens van alle gestalt niet te handelen: maer alleen met den genen/ van wiens goedē die Inquisiteurs gheen roof en verhopen/ ouermits dat sy om eenige lichte saken ghevangen zyn. Den genen die sy weten wt haer beclaghinghe/ dat met verlies van alle hare goedē verordeelt sullen werdē/ dien laten sy geenssins toe so leckerlic te leuen/ haer voedēde met swart broot ēn cout water/ al warē sy noch so ryck/ niet toelatende dat hy boven zyn Ordinaris/ in eenighe saken ander costen doet/ seker wetende hoe sy ruymer met hem handelen/ so veel te meer vā des Fiscaels buyt te quist gaen sal. Die armen die sy gevangen hebben/ die so cleyn van goeden zyn/ dat sy niet en hebben/ waer mede sy

sich

ſich inde geuangeniſſe mogen voeden/ die hebben de Tuſtocht vanden Coninck ſelfs beſtelt: te weten/ een halue ſilueren pēninck (ſy noemēt een halue Reael/ eē Duytſche batz/ dat is/ twee Franſche ſoubz) alle dage: eñ vā dat weynich gelts moeten ſy noch betalen den Cooper vā de ſpyſe (want ſy hebbē een diet haer wtdeelt) eñ den genē die haer reynicht/ eñ indiē ſy daer en bouen noch eenighe noodighe coſten doen tot hare onderhoudeniſſe. Daer en bouen en coemt dat ſelue ghelt dat by den Coninck den geuangenen toegemeten is/ tot den genen niet voor den welckē het geſtelt is/ ſonder eerſt vā vele eñ niet ſeer trouwe hādē gehādelt te zyn. Eerſt door de handen vanden Ontfanger/ alſo noemen ſy den Rentmeeſter/ die des Fiſcaels gelt by hem bewarende/ t'ſelue daer na om te gebruycken wtgeeft: eñ dit ampt is in deſe Rywinckel ſonderlinge profytelic/ men placht nie mant te geuen/ dan diet met ſonderlingen puer verdient hadde: daer na in handen vanden Diſpenſier/ dat is/ de Cooper vande ſpyſe/ die het gelt altūt met een twyfelachtighe trouwe wtgeeft: Ten derden/ in handen vande Coch/ die de ſpyſe bereyt: de laetſte handelinge is vandē Cypier/ die het ſelue/ door ſyne byſondere diēſt boden/ onder den geuangēs wtdeelt. Dit hebben wy hier ſoo nau verhaelt/ om dat alle deſe leuen ende ſekere incomſten hebben/ van dat cleyne dachgelt/ dē geuangenē vandē Coninc ingeſtelt: welck gelt door de cromme handen van ſodanige gruypvogelen gegaen zynde/ tot der geuangenen handen niet en coēt/ voor dat

een yeder wel meer dā die thienden daer af getrocken heeft. Want in dese schole studeren sy alle te samen/ soo wel de Meester als die Bienaers/ vande eerste totten laetstē toe inde gierichept. Indien tot eenigher tijt gebeurt/ door een sonderlinge gaue Gods/ dat eenighe van henlieden met bermhertichept bewoecht worden met der gevangenen ellendichept: dewelche hi door beleefthept/ met eenighe dienste meent te verlichten/ dat soude in dese Bz. Bierschaer een seer swaer lasterstuck wesen: eñ dat selue sonde sonder slaghen ende bloet gantsch onsoenlich zijn.

Weynich Jaren verleden/ was in Seuille tot een Gewaerder des Casteels van *Triannia* (dat die gevangenisse vande Inquisitie is) een man gestelt/ die niet alte quaet en was. (want hy int herte noch niet ghevuattet en hadde de wetten vande groote ghierichept eñ wzeetheyt vande heylige winckel) anders beleeft eñ met seer oudt zinde/ zijn name was *Petrus a Herrera*. Hy hiel sich beleeft in synen dienste tegen den gevangenen/ so vele hy mochte/ maer heymelic/ eñ al veynsende/ der Inquisiteurē wzeetheyt wel kennende. Het is gheschiet soot inde wzuchtbare ende algemeene appzehensten wel plach te gebeuren/ dat onder andere gevangene die zunder bewaernisse bevolen waren/ hy oot eene eerliche Wzouwe met twee Dochters hadde/ dewelche in diverste gevangenissen vā malcanderen sittende seer begeerlic waren om malcanderen te sien/ eñ in so grooten noot malcanderen wat te vermanen. Daerom bidde sy

desen

desen Cypier seer/dat hy wilde lyden/dat sy eē quartier vzs by malcanderen waren/ te weten so lange dat sy den anderen eens mochten siē. Hy/so hy beleeft was/met barmhertichcheyt bewecht zynde/heeft so vele ghedaen/dat sy een half vze by malcanderen warē/eñ tsamenspzaken: eñ na dat sy d'een den anderen haer moederliche herte gethoont haddē/heeft hy een yeder wederom in zyn kercker gelept. Weynich dagen daer na/ als sy seer bitterlic ghepūnicht wozden/die Cypier sozgende/dat sy dooz die al derwzeetste pynen/ mynen Heeren de Baders te kennen geuen soude syne beleefthcyt/als vā een half vze met malcanderen te spzekē/sonder verlof vande Inquisiteurs/ met vzeese beuangen zynde/gaet hy tot die H. Vierschaer/eñ beluydt van sich selfs dit lasterstuck: bidt genade/ sottelic meenende/dat hy dooz syne biechte/die straffe/ die hem ouermits de misdaet ouer het hooft hing/ afwenden soude. Maer de Inquisiteurs/ wiens gewoonte is te verschzicken vā alle beleefthcyt/hebbē dat faict so grooten misdaet geacht / dat sy hem terstont hebben doen trecken in een slaefcuyl / inde welcke hy ouermits melancolie in raserye gheualle is/ so om de wzeethcyt/die sy met hem gepleecht hebbē/ als om die cranckheyt van heeren/ die hy daer wt gecregen heeft: daer en bouen/ en heeft zyn raserye eñ cranckheyt hem van swaerder straffe niet beuryt: wāt na dat hy een Jaer inde wzeede geuāgenisse versteten hebbēde/in dat triumpheliche Schouspel vooztghebzocht was/met een goutgeelē cleet verchiert/ eñ cē coozde om

Dit is de reden waerdt der Christenē/dat se altijdt puerich zyn om de geestelicke gaben malcanderen te liefde mede te deylē.

zijn hals/recht als een Moordenaer/ gebondē zijnde/om eerst twee hondert slagen/ door alle de stegen eñ straten des stadts te lijden/hebbē hem daer nae ses Jaren opte Galeyen gebannen. Des daechs nade triumphe/als hy na oude gewoonte van t'casteel vā Trianna gevoert soude werden om gegeesselt te werdē/ so is dē ellendighen mensch een raserye aengecomen/ die hem om die vre gewoon was te bevangen/ so dat hy vanden Esel/ daer op hy tot schande gevoert werde/sich selfs werpende: der Inquisiteuren Alguasil aengevallen is/eñ zijn sweert hem afgenomen hebbende/soude hem onghewōselt gedoot hebben/ten ware dat hy vande omschietende gemeente/gehoudē zijnde/optē esel weder ware geset geweest/eñ vaster gebōden zijnde/weder voortghegaen hadde/om de slaghen te verhalen. Als hy nu vande Alguasil twee hondert slagen ontfangen hadde/ so hebben mijn Heeren de Inquisiteurs bevolen/ademael hy hem onredelic tegens haren Alguisil gedragen hadde/ datter tot de ses Jaren die hy opte Galeyen gebannē was/noch vier Jaren toegedaen souden werden. Also plegen de Vaders des geloofs/de weldadē eñ godsvruchticheyt/ofte ooch beleefdheydt/ met de meeste wreetheyt te vergelden/ noch sy en verschoonē oock niemant om syne raserye oft cranckesinnicheyte wille.

Voor desen Cypier was een ander geweest/ ghenaemt *Gasparus Bennauidius*, een man vol wonderlicker ghierichevt eñ wreetheyt/als hy tot sulcke hoofheyt gecomen is/dat hy den ar-

men

men geuangen een goet deel onthoudē heeft/ van so qualick ghecostē eñ so dick verthiende spijse: eñ dat hy de dieuerye van Trianna om cleynen prijse vercocht: eñ daer en bouen dat geldelicken dat hy den Cleerenwasser geuē moeste om de hemden der gheuangenen schoon te maken/dat heeft hy gants ingehoudē/de groote vuylicheyt vande geuangens lange tijt niet geacht: eñ bedzogen hebbende/ so wel den Inquisiteur als den Kentmeester/die dat gelt (siet doch aen bidde ic v/ so wel der Inquisiteurē eñ Kentmeesters slofficheydt in hare officie te bedienen/ als desēs Cypiers groote ontrouwicheyt) vanden Cypier in rekeninge passeerden/ recht oft het in der geuangen gebzuyck (waer toe het ingestelt was) alle weken wtghegeuen ware geweest. Het en was ooc niet swaer om te bedziegen den genen/ die niet seer en arbeyden om de waerheydt vande sake te onderzagen. Indien by auontuer eenich geuangē dooz onuerdzagelic ongeluck getercht zijnde/ claechde/murmureerde oft suchte/ so had dese wzeede eñ onmenschelicke mēsch terstont remedie ghereet. Sodanigen geuangē wt zijn oude geuangenisse gelept hebbende/ stack hem in een Cysternback/die ledich vā water was (sy noement *Masmorra*) eñ daer hielt hy hem eenighe dagen alleē. hem niet ia ooc geen stroo geuende om op te liggen/sodaniger geuangenē spijse plach so seere bedozuen te zijn/dat sy bequamer was om een sieete te beraden/ dan om de gesontheyt ia ten minstē het leuē te onderhouden: eñ alle dit bestelde hy bedziechlic eñ listich

Den deken Cypier en gebzac niet/ daer hy synen Meester Judam niet in gelijcken was/ want Judas niet alleen een verrader maer oock een dief was/ alsowas oock desē.

zijn hals/recht als een Moordenaer/ gebonde zijnde/om eerst twee hondert slagen/ door alle de stegen eñ straten des stadts te lijden/hebbe hem daer nae ses Jaren opte Galeyen gebannen. Des daechs nade triumphe/als hy na oude gewoonte van t'casteel vā Trianna geuoert soude werden om gegeesselt te werdē/ so is de ellendighen mensch een raserye aengecomen/ die hem om die vze gewoon was te bruangen/ so dat hy vanden Esel/ daer op hy tot schande geuoert werde/sich selfs werpende: der Inquisiteuren Alguasil aengeuallen is/eñ zijn sweert hem afgenomen hebbende/soude hem onghewōselt gedoot hebben/ten ware dat hy vande omschietende gemeente/gehoudē zijnde/optē esel weder ware geset geweest/ eñ vaster gebōden zijnde/weder vooztghegaen hadde/om de slaghen te verhalen. Als hy nu vande Alguasil twee hondert slagen ontfangen hadde/ so hebben mijn Heeren de Inquisiteurs beuolen/nademael hy hem onredelic tegens haren Alguisil gedzagen hadde/ datter tot de ses Jaren die hy opte Galeyen gebannē was/noch vier Jaren toegedaen souden werden. Also plegen de Vaders des geloofs/de weldadē eñ godsvzuchticheyt/ ofte ooch beleefthey dt/ met de meeste wzeethey te vergelden. noch sy en verschoonē ooc niemant om syne raserye oft cranckzinnicheyte wille.

Vooz desen Cypier was een ander geweest/ ghenaemt *Gasparus Bennauidius*, een man vol wonderlicher ghierichey eñ wzeethey/als hy tot sulche hoosthey gecomen is/dat hy den ar-

men

men geuangen een goet deel onthoudē heeft/ van ſo qualick ghecocte eñ ſo dick verthiende ſpyſe: eñ dat hy de dieuerye van Trianna om cleynen pryſe vercocht: eñ daer en bouen dat geldelicken dat hy den Cleerenwaſſer geuē moeſte om de hemden der gheuangenen ſchoon te maken/dat heeft hy gants ingehoudē/de groote vuylicheyt vande geuangens lange tyt niet geacht: eñ bedzogen hebbende/ ſo wel den Inquiſiteur als den Rentmeeſter/die dat gelt (ſiet doch aen bidde ic v/ ſo wel der Inquiſiteurē eñ Rentmeeſters ſlofficheydt in hare officie te bedienen/ als deſes Cypiers groote ontrouwicheyt) vanden Cypier in rekeninge paſſeerden/ recht oft het in der geuangen gebruyck (waer toe het ingeſtelt was) alle weken wtghegeuen ware geweeſt. Het en was ooc niet ſwaer om te bedziegen den genen/ die niet ſeer en arbeyden om de waerheydt vande ſake te onderzagen. Indien by auontuer eenich geuangē dooz onuerdzagelic ongeluck getercht zynde/ claeckte/murmureerde oft ſuchte/ ſo had deſe wreede eñ onmenſchelicke meſch terſtont remedie ghereet. Sodanigen geuangē wt zyn oude geuangeniſſe gelept hebbende/ ſtack hem in een Cyſternback/ die ledich vā water was (ſy noement *Maſmorra*) eñ daer hielt hy hem eenighe dagen alleē/ hem niet ia ooc geen ſtroo geuende om op te liggen/ ſodaniger geuangenē ſpyſe plach ſo ſeere bedozuen te zyn/ dat ſy bequamer was om een ſiecte te beraden/ dan om de geſonthеyt ia ten minſtē het leuē te onderhouden: eñ alle dit beſtelde hy bedziechlic eñ liſtich

Aen deſen Cypier en gebzac niet/ daer hy synen Meeſter Judam niet in gelycken was want Judas niet alleen een verrader maer oock een dief was/ alſo was oock deſe.

sonder eenige raet vande Inquisiteurē/ wiens beuel vande spijse hy hadde. Indien yemandt/ om het groote ongheluck/ hem bynden Cypier aenghedaen/ den Inquisiteurs te claghen/ den Cypier badt (want men mach het door een ander niet doen) dat hy van synent weghen Audientie begheeren soude: die loose man wel radende datter een boon op zijn hooft gheslagen worde/ veynsde dat hyt begheert hadde/ maer dat syne begeerte doe geen ghehoor hadde/ eñ met dusdanige verstierde antwoorden hielt hy den ellendigen mensch twaelf oft vijfthien dagen/ min ofte meer/ in die diepe put sitten/ soo lange dat zijn thoorne eñ wreethey ghenoech was gedaen. Daer na hem daer wederom wt gelept hebbēde/ stelde hem in zijn oude genanghenisse/ hem wijsmakēde datmēt syne beleefthey eñ arbeyt dancken soude/ so hy ouer haer erbarmende/ mijnen Heeren de Inquisiteurs voor henlieden gebeden hadde. Summa. Sijn dieuerye eñ ongeluck die hi de geuangenē (die anders vā hen selfs genoech elendich zijn) aen dede/ zijn sodanich geweest/ datter geen mannen vā authoriteyt by de Inquisiteurs selfs gheziet geweest en zijn die hem te recht by de Inquisiteurs beclaecht hebben. Daerom wort hy geuangen/ eñ van vele schelmstuckē beclaecht zynde/ heeft hi nochtās in zijn sentētie gepyoeft die saechtsinnicheyt vande Inquisiteuren/ die hem getrouwelic bekenden voor een litmaedt van haer heylige lichaem. Hy heeft sentētie gecregen/ maer niet gelijc die ander/ die doormē delijden eñ barmhertichey t/ eē moeder met ha

re

re twee dochters een half vre/om malcanderē eens aen te ſpreken/by een gheuoecht heeft/hoe wel deſe om zijn bedreuen eñ bewesen ſchelmſtucken wel verdiēt hadde te lijden/ t'gene dat die ander om goede getrouwicheyt gheleden heeft. Maer wat houdē wy hier den Leſer dus lange op? In dat Theatraelſce Schouſpel geboden zijnde wt te gaen/ dragende een waſſen keerſſe inde hant/ bannen ſy hem vijf Jarē wt die ſtadt: eñ want ſy oock confiſcatie van ſyne goederē begeeren/ ſo doen ſy hem boeten met dat gelt dat hy van loon zijns officiums vande Vierſchaer ontfangen ſoude: eñ ſo is ten letſten den ghenen/ die hem aengebracht hadde/ meer volgedaen/ dan haerlieder wille die ſodanige ſeyten in haer lidmaten geuonden zijnde/ behoozen te ſtraffen.

Deſe ſelſde godloose Cypier had onder zijn gheſinde/ter wijl hy zijn ampt opt Caſteel bediende/ eene dienſtmaecht vā redelicke ouderdom/ dewelcke aengemerct hebbende de quellinge der gheuangenen/ die dooz booſheyt eñ wzeetheyt vā haer Meeſter/ ouermits honger eñ byna onuerdzachlicke vuylicheyt crāck waren/ met mededoogē beweecht zijnde (ſo ſy vā de Euangeliſche godſdienſt niet vzy en was) ſpzack de geuangens vooz de deure des Hierkers vertrooſte hen/eñ vermaende hen ſoo ſy beſt mochte tot lijdſaemheyt/ dieweils ſpijſe onder de deure inſtekende/eñ na het weynich eñ crancke vermogen van hare conditie/ by haer godſalige gedienſticheyt ooc godſvzuchtige redenen voegēde. Deſes vzouwē manlicke godſ-

Siet hier dat God dickmaels int midden des felſte wolken/ ſijne ſchaepkē wel weet te vinden: eñ oock te bewaren.

dienſt/was ſo veel te heerlicker/ſo ſy van haer eygen niet en hadde/waer mede ſy teghen den gheuangenen Chriſti/ſo liberael mocht weſen/ dan ſtal wederom vanden godlooſen Dief haren meeſter/een goet deel ſpüſen die hy den gheuangens ontſtolē hadde/het welcke ſy den gheuanghens weder gaf. Eñ op dat wy der voorſichticheyt Gods te meer moghen verwonderen/dewelcke den quadē ouders niet altijt quade kinderē en geeft/ maer ſomtijts ſeer goede/ ſo worde de voorſchreuen dienſtmaecht in deſe godſdienſtige dieuerye een ſonderlinge hulpe gedaen/ van een cleyn dochterken haers meeſters. Somtijts quamē de gheuangens/ door de hulpe van deſe duſdanighe Bzou te weten/ vanden ſtaet der ſaken van haer ander medegeuangen bzoeders:het welcke hen een groote trooſt/eñ in hare ſaken een groote hulpe was. Daerō is de ſake den Inquiſiteurs bekent geworden/vanden welkē(na dat ſy een Jaer gheuangen geweeſt / eñ tſelue gelück met andere gheuangens verſocht hadde) ſy ten laetſten in dat Theatraelſche ſchouſpel ſententie gecregē heeft vāt'geele cleet eñ twee hōdert ſlagen/die ſy ſ'daechs naulgende/met gewoōlicke ſtaet eñ wreethcyt heeft ontfangē/eñ is voorts thē Laren gebannen wt die ſtadt/eñ de vryheyt vā dien. Haer tijtel was / *Een gunnerſſe ende hulperſſe vanden Ketters.* Sy heeft de onweerdicheyt van de Vaders des gelooſs onuerſoenlic tegens haer verwect/om dat hen onder de vragen te kennen gegeuen was/dat ſy eenige burgers vande ſtadt de ſecreten vande Bz. Vier-

Merckt hier/ hoe dat God/ wāneer hy dē ſynē vergnic- keneñ verroo ten wil/lichte lic eenige mid- delen weet te vindē/int ſpot alles tgzaen.

ſchaer

ſchaer geopenbaert hadde/belangende de maniere van ſpüſe/ diemen metten gheuangenen houdt. Dit exempel geuoecht zünde by d'vooꝛgaende vā haers meeſters godlooſheyt/ eñ de ſtraffe van beyden genomen/ geeft genoech te kennen die opzechticheyt vande H. Vierſchaer int ſtraffen vanden quaden. Gheene galeyen/ ten laetſten geene ſoozten van gheuangeniſſen hebben vanden menſchē tot noch toe bedacht geweeſt/ alwaer die elendige menſchē die vzyheyt van ſingen niet gehadt en hebbē/ hoewel ſomtyts dooꝛ de bitterheyt der elende alle het ghemoet van blyſchap weeh genomen zünde/ het vermoede herte dooꝛ dzoefheyt eñ cranckheyt ſich onthoudt oft van ſinghen verbercht. Maer die H. Vierſchaer gaetſe al te bouē/ die in de menſchen te pünigen haer wzeetheyt eñ onmenſchelyckheydt wtghefpoghen hebben/ want die Inquiſiteurs ſo verre gecomen zyn/ dat ſy den ellendighen menſchen in ſoo bittere ellendicheden van ſo cleyne vzeucht beroouen willen. Iſt ſake dat yemant vande geuangens om zün elendicheyt een weynich te verlichten/ een Pſalm beghint te ſinghen/ oft eenighe ſpzeucken ende iceringen tot de Schzift te vertellē hoe hem dat meeꝛder vzeucht is/ hoe dat mün Heeren de Vaders des geloofs ende haꝛē Dienaers ſwaerder ende onuerdzachlicker is: noch ſy en achten hen/ gheen weynich onghelyck gheſchiet te zün/ indien de cattiuighe ende ellendighe gheuangens een weynich vzolicher van herten zün: want haer wille ende vooꝛneme is/ dat die gheuangens in een eewige dzoef-

Ghelijc ſy Godes vyādē zün ſo en mogen ſy ooch zün tot niet hoozen.

dzocfnisse eñ quellinge zijn/ sonder onderme-
ginge van eenige maniere van vzolicheyt. Als
sy dan yemant vande geuangens hoozen singē
oft luyder spzeken / soo coemt terstont een oft
twee van die Furien by hem/ te weten/ de Se-
cretaris metten Cypier/ die hem die vzolicheyt
verbieden / de pene van excommunicatie daer
by stellende/ welcke pene indien hy versmaet/
eñ de selue (so sy inder waerheyt is) voor ge-
sineer acht/ so wort hem een ghebit inde mon-
gewozpen/ waer door hy gedwongen wort on-
derdanich te zijn/ eñ hy wort voortaē voor een
rebelle eñ schandelicke versmader geacht van
der authozteyt der Baderen: hy en moet ooch
niet spzeken dan gants sachtkens: eñ sy geuen
hem een exēpel in wat thoon hy voortaen spze-
ken sal. Eñ dat tot twee bysondere eyndē. Het
eene/ op dat dē ellendigē alle soorte vā vzeucht
afgesneden mach werden so geseyt is: Het an-
der/ want sy/ te weté de oude by eruarentheyt
selfs geleert hebben/ dat die geuangens al lig-
gen sy ooc verscheyden/ met dusdanige sangen
van Psalmen ende andere plaetsen vande H.
Schzift/ malcāderen vertroostē/ vermanen/ eñ
het by naest liggende gelooue van haer mede-
ghesellen wederom opzechten. Daer en boue
verbieden de Baders luyde te spzeken of te sin-
ghen / op dat die geuangens door gesanck oft
luyder stemme malcanderē niet kennē en sou-
den. Het gebeurt ooc dicmael dat inder Inqui
siteuren geuangenisse twee oft dzie Paren ver-
by gegaen zijnde/ d'eene vzient vā den anderē/
een vader van zijn wijf eñ kinderen/ hoewel sy

in een

in een geuangeniſſe hebben gelegen/gants vā den anderen niet en weten/ tot dat ſy malcanderen ſien optē dach vā t'ſchouſpel. Eñ dat by ſonder om deſe oꝛſake (want dit plach een van de gemeene eñ gebꝛuycheliche oꝛagē inde Audientien te weſen/ oft die geuangens oock malcanderen tot diuerſche geuangeniſſen acnſpꝛeken oft bekennen mogen) indien ſy beuinden/ dattet ſo ſy/ ſo wozdē de Heeren terſtont verandert/ eñ daer wozt een nieuwe queſtie/ als ſeene ſpieſſe van dander gewꝛocht/ wat ſy met malcander geſpꝛoken/ oft van wat ſake ſy malcanderen vermaent hebben.

Dat is ten laetſten de maniere van alle de montcoſt tegens die geuangens/ op dat de gene die tot alle de voozgaēde cllēde int vyer niet en geraken/ plegen gemeenlic dooꝛ den ſtanch vande Heeren te ſteruē/ oft ſy verdoꝛrē dooꝛ de wꝛeede ſiecte/ die ſy die Franſoyſche ſiecte oft in gemeene tale Bubas noemen/ die ſy tſamengeracpt hebben dooꝛ coꝛruptie vande ſpiſen eñ vochticheden/ oft ſy geraкē dooꝛ ſwaermoedicheyt in raſerye/ oft ſy zijn ten laetſtē in een ſeer quaet geſtalt des lichaems geſielt/ om deſe oft noch ſwaerder ſiecten naderhant te baden/ inde welcke ſy eewelic verdoꝛrende/ een gants ellendich leuen leyden/ dat harder dā de doot ſelfs is. Wt vele exempelen/ die wt eene Heuliſche Inquiſitie vooꝛtgebꝛacht mochten weꝛden/ ſullē wy een wtkieſen/ het welcke wy meenen dat weerdich is in alle Hiſtoꝛiē te verhalen/ tot een ſonderlinge exempel van belecſtenis.

Wey-

Weynich Jaren verleden/ is inde hauen v
S. Lucar aengecomen een Engelſch ſchip/ he
welcke als die Familiares vande Inquiſitie
na maniere eñ ter lief de vande religie beſoch
ten/ eer dat yemant daer wt aen lant quā/ heb
ben ſy eenige vanden Engelſchē/ die daer inn
waren/ gheuangen/ om dat ſy eenige exempe
len vande Euangeliſſche godſdienſt eñ bete
leere van haer gauen/ eñ met haer inde geua
geniſſe geleyt. Int ſelue ſchip was eē Jonge
van thien oft ten hoochſten van twaelf Jaren
een ſone vā een ſeer rijck Engelſmā/ als de ge
ne/ die (ſo geſeyt werde) t'meeſte deel vā t'ſchip
eñ de coopmanſchappe van dien toebehoorde.
Onder anderen hebben ſy ooc deſen Jonghe
geuangē/ eñ dat onder t'derel/ dat hy een boe
van Dauids Pſalmen in Engelſce tale in zijn
handen hadde: maer die haerlieder gierichey
eñ valſche conſten een weynich kennen/ ſulle
te recht geloouen (ſonder iniurie vande Y. In
quiſitie) dat des Jongens vaders oueruloed
ge rijcdōmen/ de geuangeniſſe eñ alle d'elend
dat daer na geuolcht is/ den Jongen ghebae
hebbē. Daerom t'ſchip eñ alle de coopmāſcap
pen in Sequeſtratie geſtelt zijnde/ leyden ſy d
Jongen met de andere geuangens tot Seuille
int ſlot vande Inquiſitie/ daer hy ſes oft ach
Maenden gelegen heeft. Voorts de godſalige
leere/ die de Jongen vā ſyne godſalige ouder
ontfangen hadde/ had God in zyn teere her
ſo ſeere geſaeyt/ dat hy in ſo harde geuāgeniſ
eñ in ſo teere Ouderdom/ met ſo groote quel
linghe bevanghen zijnde/ noch niet en verga

dich

dickmaels heerliche getuygenissen te gheuen
vande selue godsvruchticheyt / maer by sonder
smorgēs eñ tsauōts / zijn oochsiens inde locht
gheuen hebbende (van waer hy geleert was /
hem een sekere hulp te eyschen eñ verwachtē)
eñ zijn ghebet stoztende. Die Cypier selfs sach
hem dickmael in dier maniere biddende.

Waerom de Cypier ouermits dit exempel
van godsvruchticheyt vooz de oogen ghestelt
zijnde / sich zijnder rouwicheyts halue behooz-
de te schamen / als hy den Jongen sach met op
gheheuen ooghen naden Hemel eenighe sali-
ghe ghebeden oft eenigen Psalm in Engelsch
met luyder stēme lesen. Hy (seyde hy / den Jon-
gen meenende) is nu een groot ketter gewoz-
den. Als nu de Jongen den voorschreuē tijt in-
de greue genangenisse doorgebracht hadde / so
hy in zijns Vaders huys teerlicken opgheuoet
was / is hy dooz de vochticheyt des Kerckers /
eñ de gants quade maniere van Tyfrocht / in eē
seer groote siecte geualle: het welck mijn Hee-
ren de Inquisiteurs aengemerct hebbēde / doē
sy hem wt den Kercker int Gasthuys (dat des
Cardinaels gasthuys genaemt wozt) brēgen /
om wederom gesont te werden. In dat Gast-
huys plegen na oude ghewoonte gebzocht te
werden / die inder Inquisiteuren geuangenisse
seer sieck wozden: noch behaluen de medecijnē
(de welcke nochtans dooz de goede instellin-
ghe des Gasthuys / sy hem oueruloedich ghe-
noech geuen) eñ beter sozge vooz de cranchеyt
des lichaems / en wozt daer vande wzeethеyt de
des voorleden Kercкers niet afghelaten / soo

Quet alsoo de
ghene die wy
God zijn / gees
ne zijn stemme
hooren / also in
contrarie / die
wt den Hemel
zijn / niet en
willen hooren.

als

niemant dan de Medecijnmeester eñ die dienaers des gasthuys den cranckē comen besoecken. Indien hūt wat beter beghint te hebben/sonder nochtans seer ghesont te wesen/so wort hy wederom in zijn oude kercker gestelt. Den Jonghen daerom inde langduerende eñ wreede Kercker eenige saken van swaere crancheyt gecregen hebbende/eñ int gasthuys ghebracht zijnde/zijn hem beyde zijn beenen van coude afgegaen/noch men weet niet hoe daer na met hem gehandelt is. Laet nu een yeder in nesien eñ oordeelē/oft der godsvruchticheyt der Vaderen des gelooss groote eere is geweest/sulcke ommenschelicheyt met een vreemt tonecken bedreuen te hebben: oftmen ooc onder de wreede Scythe sulcke wreede maniere vā han delen vindē soude mogen: al latē wy alschoon de groote rooueryc varen/so van t'schip als vā de Coopmanschappen.

Wy na op die selue tijt/is daer een geuāgen gheweest die de Mahometische godlooshey/ van sich selfs versaect hebbēde/weynich te voren gecomen was van Madruchio/welck een vermaerde eñ hoofstadt is in Mauritanië/die oock van Spaengnien/daer *Fretum Herculeum* tusschē Spaengnien eñ Mauritanien leyt/om Christen te worden. Hy/als die gene die noch de dootlicke melck op zijn lippen hadde/daer mede hy van kintsbeen af vooss al zijn leuen dooz genoet hadde geweest (wāt hy hadde/by gebreck van een Leeraer/het Christendō noch niet suyuer eñ salichlic gepzoest)meer gebreke eñ bedozuen manierē onder de Christenen vin

dende/

Voorwaer alle de ghene die door hare godloose leuen dus danige menschē verargerē/die worden inden daer schuldich aen hare verdoemenisse.

wende/ dan hy by syne Mooren gelatē hadde/ meende dat het nu al veylich was/ eñ suler hē weynich wachtende/ hadde hy auontuer gheseyt dat hem duchte dat der Mooꝛē Wet (dat is haer Religie) beter was dan de Wet der Christenen. Daerom is hy inde handen gevallen vande Vaderen des gelooss/ dewelcke om hem tot een beter sin te trecken/ sodanige Catechisme tegens hem gebruyct hebben/ dat hy dat inde geuangenisse selfs openthc seyde/ dat van diē dach af dat hy gedoopt was/ zijn Christendom nopt was berouwen/ dan daer na als hy in die Inquisitie was/ daer hy teghens zijn danck sien moeste alle maneren vā wreetheyt eñ ongheyuck.

De Verfoeckinghen der kerckeren.

IN alle Vierscharen/ die tallen tyden/ om rechte administratie van Justicie eē warachtich eñ onsterffelic lofcraē is een oudt gebruyc geweest/ om het ongelūc te voorcomen/ daer de ghenanghens plegen oft mochten mede ghequelt werden/ vanden ghenen in wiens bewaernisse sy zijn/ datter Verfoeckingen der kerckeren (soo zy noemen) ingestelt worden/ die dicmael by die ouerste Rechters/ soo die noot wt eyscht/ mochten gehouden werdē. Dat eyscht die oprechtichcyt/ de beleefthcyt/ de beste insettinghe der saken/ eñ ten laetsten de ongodlicke Wet selfs/ waer inne met een sonderlinge sorchfuldichcyt

H dichcyt

dicheyt de gheuangens met dese maniere van
Doen gerecommanderert wozden. Dacrom om
so veel ongelyer te wederstaen/ behaluen t go
ne dat wy noch met en wetē/ die de geuangē
aengedaen wozden so geseyt is/ blyft alle de
se eene remedie te weten (siet hier ooc aen de
Inquisiteuren geueynsde heylicheyt) de Ver
soeckingen der Kercheren/ de welcke sceer so
veel te goederterentlicker/ beleefder/ troosti
licker/ godsuruchtigher cñ ten lactsten met ver
dzyuen het ongelyck der elendigen menschen
ant voorsien vā hare noodsakelicheyde. met stra
fen vandē genen die door gierichcyt oft wree
heyt verleyt zynde/ haer eenichsins moyelick
geweest waren/ oprechter cñ heyliger behoo
den ghewest te hebben als dese heylige Vier
schaer alle andere wereltlicke Vierscharē met
dre groote titulē/ cñ voozes met die heylichey
selfs schynen wil te bouen te gaen. Maer het
isser so verre af dat de Versoeckingen der ker
tierē in dese H. Vierschaer beter schynē gan
cñ gaet met voorraet cñ eene gheaffectioneer
de neerstichcyt gedaeet te zyn/ so dat die dach
die daer toe plach ghehouden te werden voo
den armen geuangenen beter een pūndach dā
een dach van remedie haerder elendicheydē ge
seyt mach wozden. Dat blyct claerlicker wt de
redenen cñ mantere van doen selfs/ die in dus
danige versoeckingen altyt plach gebruyct te
wozden/ t welck wy hier na by voegen sullen.

Dacrom dese Versoeckinghe der kercheren
plegen gehouden te werdē by de Inquisiteurs
selfs/ by hem hebbende een Notaris oft Secre
tarig

taris met de Cypier vande gheuangeniſſe/eens oft weermael alle Maent/ghemeenlick op een Sondach oft ander Feeſtdach. So haeſt mijn Heere de Inquiſiteur mde kercker coemt/ ſoo praecht hy den gheuangen met vele woorden/ hoe het hem gaet/hoe hy daer aen is/ of hy eenich gebreck heeft/ oft die Cypier hem al goede woorden geeft (hy wil ſeggen oft hy hem met ſmadige oft bittere woorden ooc leet doet) oft hy hem zijn geſette ſpyſe ooc ter goeder trouwen geeft/ oft hy hem ooc geeft ſchoone hemden eñ andere ſodanige dinghen. Want inder waerheyt den gheuangen en ſtaet van hem niet goets te verwachten. Dit is alle d'Inhoudt eñ woorden der Verſoechingen/die hem genoech by getal toegheteelt zijn/ende daer en valt dan niet meer af. Iſt dat die gheuangen half naect is/ ofte een beudc ghebreck heeft/ ende bidt datmen zijnder nootdruft wille voorſie/ ſo hebben ſy een antwoort bereyt/ſo voor de Somer als voor de Winter/dat is ſulcke een antwoorde/dat inde plaetſe van t'gene dat de gheuangē begeert/ hem ſoo wel inden Somer als inden Winter mach dienen. Want ghewis dit is de Somerſche antwoorde/wel dā (ſeggen ſy met ſeer ſaechte woorden/ ſo den Vaders toeſtaet) this nu warm ghenoech/ ghy ſult wel ſonder cleedt moghen leuen. Maer in den Winter is dit de antwoorde/het is wel waer dattet deſe dagen ſeer cout geweeſt is/ maer het coude weder wort met regenen verſaecht: beſorcht u met het cleet der ſielen/het welcke ghelegen is tyt kennen gheuen vande waerheyt/ eñ ontla-

ſten van uwe conſcientien dat iſt/ dat ghi voor al behoorde te ſorgen: eñ ſo der ghenangenen noodzuft voorſiende/ daer ſy nochtãs eerſt na geuraecht hebben/ gaen die beſpotters weder om wt. Waerom alſwoordender alle daghe Verſoeckingen der gefangenſſen gehoudē ſo ſou de die elendige gefangen euen vele trooſts in ſyne catyuicheyt vanden Vaderen ontfangen. Nochtãs tis waer dat de gene die ſy gunſtich zijn wel wat voordeels plegen te genieten uiten ſal oock niet ſwaer te verſtaen weſen wy dat de gene zijn die ſy goetgunſtich zijn dese ghetrichheyt eñ ommenſchelicheyt aen t'ro[illegible]ter.

Als yemant vande gefangens die wo[illegible] leert is/ oft oock een ander/ bidt dat hy eenich goet boecxken crijgen mach/ oft een heylighe Bybel/ welck leſende/ hy die tijdt/ die an dese eenlick eñ verdrietelick is/ met eenich profijt ſoude mogen verſlijten: ſo wort hem de ſelue antwoordē gegeuen/ dat den bloote ofte naeckten/ inde plaetſe van een cleet oft deerel gegeuen wort. Want dan ſal mijn Heere de Jonghſtieur met groote ſiēmicheyt antwoordē/ dat het eē warachtich boeck is de waerheyt te kennen te geuen/ eñ in de H. Vierſchaer zijn Conſcientie te ontledigen/ eñ datmen in dat boeck moet arbeyden/ op datmen alles terſtont inde memorie verhalende t'ſelue hare Dominatien te kennē gheue die t'cranckc herte terſtont genesinge geuen ſullen/ eñ dat dit een warachtich boeck is ꝛc. Indien de gefangē inde ſelue oft andere Verſoeckinghen noch voort gaet/ inde ſelue ſake onvoechlic aendringet/ ſo ſal hy hooren

Dit en mengē hē de Vaders doch niet toelaten/ op dat de arme menſchē niet onderricht en worde met des Heeren woort/ en hare ſchaicheit niet gewaer en worde.

ren ghebieden dat hy swijge/ want indien hy/ soot hem meest gelieft/ begeert/ so sullē sy/ soot henlieden best gelegen is/ consenteren/ oft weygeren. Summa: Sy schijnen met een sonderlinge eñ yuerige neerstichept daer toe zochful dich te zijn/ dat die ghevangen behaluen syne tegenwoordige ellendicheyt/ niet en hebbe dat hy aensien mach/ op dat ooch door sulche middele/ hare toenemēde quellinge hen soude mogen dwingen so vele mogelijch is/ om na hare puyken te dansen.

Ist sake dat die ghevangen eenige vrienden ofte magen buyten de Inquisitie heeft/ die hem in eenger manieren souden mogen verlichtē in syne quellagie/ die zijn altemet besich om eenighe schenckens te bereyden/ waer mede sy der Inquisiteurē weerdicheyt versaechtē/ op dat haren gevangen ten minsten so leelick niet getracteert en soude wordē. Nu is de swaricheyt hier inne gelegen/ oft sy de selue schencken wel ontfangen willen. Maer alsmen yemāt vande dienaers vander Inquisitie/ die selfs geen Inquisiteur en is/ met sulche gauen eeren wil/ so en isser geen swaricheyt/ so sy lichtelic gegeuen eñ ontfangen wordē/ alleenlich dat het heymelick oft by nacht geschiede. Want die dienaers van dier oorde mogen lichtelic met gauen gecorrompeert worden. Om minnen Heeren de Inquisiteurs selfs te schencken is meer swaricheyts gelegen/ ia soude gants onmogelic zijn/ waert in haer eerste antwoorde gelegen. Haer eerste antwoorde is/ dat die H. Vierschaer een ongeschende Vierschaer is/ die alderhande ga-

lich te ontfangen in geender manierē toelaetſ/
ge. Maer ſo alle antwoorden wter herten niet
en comen/als ſy haer te ſeer excuſeren/ſo thoo
nen ſy lichtelich/dat ſy niet meer en begeeren.
Nach mijn Heere de Inquiſiteur en ſeyt nem
mermeer in zijn huyſghheſinde/eens bzoeders
oft ſuſters ſone/oft ten minſtē een ſeer lief die
naer/die ſoo wel als hy ſelfs te ontſien is/noch
eenich ander vande Dienaers/die hy het te vre
den ſtellē vāde Inquiſiteur eñ dē gheuer is/de
welche den gantſch verwonnen eñ afgeſetten
gheuer/terſtont een venſter van ongetwijfelde
victozie opē doet eñ weynich daer na tot hem
comende/den Heue van mijn Heere de Inqui
ſiteur (ghenoech niet te propooſt) heem met dē
vinger wijſt. Dā de gene die te vozen met een
gaue des H. Bierſchaers opzechtichept te ver
greefs mocpelic geweeſt was/indien hy gheen
ſtoch en is/verſtaet lichtelic/dattet hem geſept
is/eñ dat het ſtreckt/om het receptiuen den ſel
uen Heue aen te bieden. Ten laetſten/dooz de
ſe middelen crijgen die elendige geuāgens een
weynich verlichteniſſe/waer wt oock lichtelich
bluet met wat geeſt de H. Bierſchaer gedzeuen
wozt/want om het te volcomē dat deuchdelic
is dat beſtelt ontwijfelic de gheuuchept ſelfs het
welck men met de deught alleen nemmermeer
verrijgen ſoude.

Acten des Gheloofs.

Nu ſtaet noch te comen tot het eyn
de vāde Tragedie. Dat is het laetſte
vooz vande H. Bierſchaer/inde welc
ke vooz bey de zijden een begeerlich
eynde

eynde plach te geſchieden vande lanckduerige bangicheyt der gheuangenen/ eñ het bedzoch/ liſt/ kampſtucken eñ wzeedtheden van de Inquiſiteuren. Want daerinne wozden wtgeſp;ken de ſententien vande ſalē/ die ſo lange loop van dagen/ ia Jaren inde H. Vierſchaer gedzeuen zyn/ eñ dat met ſulcken ſchouſpel van alle t'volc/ alo tot noch toe tot geene Vereckmiſſen tot eenige tyden geweeſt en is. De actie oft acte des gheloofs noemen ſy gemeenlic *Auto*/ eñ dat met t'onrecht/ ſo ſich in deſe Acte opēbaert (der geuangenen geloouē/ tot het binnēſte toe ghegrondſocht zynde) oft de waerheyt Gods met een gemeene eñ groote getuygeniſſe verſaect oft de ſelue met gelycke ſolemniteyt vzomelic betuycht ſal wozden/ voo; die oogen vā alle het volck/ met ſtrūt loopende om te beſien hoe het met een yeder der geuangenen vallen ſal. Laten die Vaders des geloofs haer namen eñ woozden interp;eteren ſoo ſy willen/ maer wy ſullen deſe Interpretatie nemen/ die ſeker voo; Gods raet de naeſte is.

Deſe Acte heeft ooch zyn loofwerck/ oft om beter te ſeggen/ dat Paeſchen van t'volc Gods (*Falah*, dat is/ een dzingaen van Egipten tot het beloofde Lant/ vande werelt totten Vader) heeft ooch ſyne *Paraſceue*, dat is/ bereytdach/ Ioan. 13. 1. Wey nich daghen voo; deſe Feeſtdach/ plegē myn Heeré de Inquiſiteurs voo; hare Vierſchaer te roepen/ alle de ghene/ (nochtans Verſcheyden) wiens goeden ſy by hare ſententie geconfiſqueert hebben: eñ vzagē van henlieden wat vzydommen ſy hebben: eñ

Siet hier het eenige eynde/ waer toe deſe Ed. Vaders ſo ſeerpe toeſichte nemen.

in wat plaetſen/ henlieden treffelic vermaen-
de/dat zijt niet en verſwijgē/ anders indiē na-
maels bevondē ware/ dat hy yet van t'zijn by
hem ghehouden hadde/ ſo ſoude met dieuerye
belaſt ende geſtraft worden/ de ghene/ by den
welcken ſulcx bevondē ſoude zijn. Daerom be-
halven de rēdemptien die in zijn huys geuon-
den eñ int beginſel van ſyne gheuangenisſe in
Sequeſtratie ofte bewaringhe geſtelt zijn alle
de andere goederen by den gevangen te hemē
gegeuē/ eñ daer na in des Fiſcaels rekeninge
gheſtelt zijnde/ ſo worden ſy wederom in haer
Kercken geſondē/ ſonder eenige twijfel ſeker
zijnde/dat/ hoewel de foxtune van haer leuen
onſeker is/ ſy nochtās ten minſten ganſs on-
gevedert daer wt gaen ſullen.

De Gereytdach is naerder eñ bequamer dā
de Paeſchdach/ om dat ſy op dien dach/ die dē
Feeſtdach naeſt voorgaet/ als die nacht nu aē
coemt/ in een ſeer groote Kercker doen verga-
deren alle de mannē/ die ſ'daechs nauolgende
tot een Schouſpel wtgeleyt ſullen worden/ tot
diuerſche manieren van penitentien/ die met
boetlick en zijn. Die boete eñ ſtraffe tegens dē
Heclarchden noemē ſy gemeenlic penitentie/
na maniere vande oude Kercke de name veran
dert hebbēde. In een andere gelijcke maniert
van Kercker worden de Vrouwen ooc te ſamē
vergadert. Maer die des doots ſtraffe lyden
ſullen/ worden vander handt een yeder in een
Kercker alleen gelevt/ eñ des nachts de clocke
negen oft thien uren wort een Sutaerpaep tot
een yeder van henlieden gheſonden/ die hen de

dꝛoeuighe bootſchap haers Fortuyns brengt/ eñ voꝛts tot harẽ Gherechtvaeder by blijft. Die nu in dat punct des tijts God ghegeuen heeft te weſen met een ſtantachtich eñ onverwinnelich ghemoet/ die roert dan noch die naeſtleſte glants eñ ſchijn des gheloofs/ in ſchande vã ſynen Gherechtvaeder eñ alle t' Helſche hof. Maer die ter contrarie tot die tijt toe niet ſtãtachtich gheweeſt heeft/ noch alſdan is/ die heeft noch plaetſe om te bidden den Vaeder des lichts/ om ſonderlinge gauen van Chriſtelicke ſtantachtcheyt te mogẽ vercrijgen. Alle beyde handelen ſy met groot geroep tegen harẽ Gherechtvaeders/ die eene in dit alderpericuleuſte ooghenblick des tijts haer gelooue vꝛomelijc beſchermẽde/ d'andere van hare doot ydelic eñ te vergheefs ſtrijdende. Voꝛts en iſſer niemant van beyden/ die dien nacht niet genoech te doen en heeft/ ſo daer dã groote tentatie is/ het vleeſch byſonder bouen matẽ cranck zijnde/ eñ de Duel daerentuſſchen niet ruſtende. Maer men moet ontwijfelic weten/ dat de Hemelſche Vaeder in ſulcker vꝛe de ſyne niet en vergheet. Het blijct dat deſe nacht der oeffeninghe zijnder leden/ met de nacht der oeffeninge ons Heeren/ niet qualick gelijcken mach woꝛden ſo dooꝛ de banghicheyt der Patienten / als oock dooꝛ de vꝛeught wt den Hemel ghefonden.

Des moꝛgens vꝛoech die Dienaers eñ alle de Familiares der Inquiſitie / die tot de ghewoonlicke offerhãde/ een yeder tot zijn merck aen alle canten te ſamen gecomen zijn/ maken ſe alle gader neerſtich toe / die tot het Schou-

spel/een yeder na syne sentencie wtgelept sullē
Wie dē ēn inwat manieren de vyome Cāpioē Christi/ om hare camp te besitten wyze, hyerht worde.
worden. De ghene die haer gelooue tegens de godlooſe leugenen ſtātachtich beſcherme hebben tot het vyer toe/ die dzagen een *Sambenito*, dat is een cleet van geele coleurē ſonder mouwen/ nochtāo een wapenroch ſeer gelijc/ rontsom beſpzeyt met ſwarte beelden vā quade geſten (waer van ſeker de glozieuſe Cruchſman Chriſti triumpheert tot een teecken van victorie) opt hooft dzagen ſy een papieren hoet/ die ſeer lang is in maniere van een toozn/ waer in ne gemaect is eens menſchen beelt brandende int vyer/ēn aen alle canten met veel quade geſten omringelt/ als de materie tot hyer vyer dzagende. Het is een maniere vā een Cruch (ſoich rame) in dewelcke de Cruch ſelfs mitſgaders de vyandē die hy verwonnē heeft daer expreſſelich wtgedruct zijn tot meerder glozie vande Triumphe. Waer toegen zijn met houten ghebitten ſeer wzeedelic ēn met groote pine gemāgen (de welcke zijn *Mordezas*, vā een Latijnſch woozt *Mordere*/ dwelck duyt te ſeggen is/ noemen) op dat ſy van haer onſchult ēn gheloome ter eeren Gods vooz volck niet ſondē mogē tuygeniſſe geuen. Die haiſen ēn die handē zijn voo; met lange ēn nieuwe tonnen gebonden/ waermede (na mijn oozdeel) ſy willen betuygen van een ſeer wel verdient Chriſchſman die op de verdienſte van ſyne werckheiligheit ſtaende/ maer alleē op die onverſpzekelicke goedicheyt ēn barmhertichheyt Gods te recht ſteunende/ om wiens behoudeniſſe haeſt daer na glozieuſelick een bittere doot ſteruen ſal/ vooz die Vier-

ſchaer

ſchaer Gods te rechte ſtaen wil: wel wetende/ dat indien God alle die ſelue ſo groote daden/ daer mede hy Gods name verlicht / na het weerſte recht zyns wets wilde eyſchen/ dat hem met dan de doodt als een Mooydenaer te verwachten ſtont. Eñ met duſdanige Geeldē verchiert zynde/ coēt de geloouige eerſt opt ſchanot eñ daer na int vyer. Maer de gene die de waerheyt Gods leeticken verſaect hebbende/ den Vaderē een goede hope van hare ſalicheyt ghegeuen hebben/ eñ noch euen wel de ſtraffe des doots lijden ſullen/ wordē gants met de ſelue maniere toegeruſt/ alleenlic wtgenomen de beelden der duuelen/ in welcker plaetſe een Cruyſbeelt geſtelt wort/ de handen in banden geſloten/ ſo dat gelijc de andere teeckenen van haer gheloouē eñ vromicheyt voor haer brengen/ ſo brengen deſe oock voor hen de teeckenē van hare onvroomheyt eñ ontrouwicheyt. Alle de andere comē oock voort met de ſelue teeckenē verchiert/ inn oſte meer/ ſoot de Vy. Vierſchaer goetdunct de ſelue min oſte meer onder t'volck te verduyſteren.

Wtcoſte van den genen/ die de waerheyds verſaecht hebben.

Op die vre als ſy van het Caſteel wt de deure der ghevangenuſſe gelept worden ſo poocht de Vy. Vierſchaer ſeer/ om ten aenſien van alle t'volck die liefde eñ hare ſaechtmoedicheyt tegens de gevangens te bewijſen. De gevangene alle te ſamen in deſer voegen toegeruſt/ eñ een yegelic in zyn ordene geſtelt zynde/ om tot het Schouſpel voort te gaen/ ſoo wort hen beuolen ſtil te ſtaen/ eñ terſtont wordt voor hen yeden al ſtaende een ſeer leſtere ontbijten toe-

gemaect

Gheeft met sijt valschen schijn van goe dichept die D. Paders haer verleds wercken geern sou bedecken.

ghemaeckt van gebraden hoenderen ende ghe-
flens / met welcken valschen schijn sy het volck
wijs maken / dat sy inde genaegenisse niet veel
anders getracteert zijn geweest / en willen daer
mede oock den gevangens de voorgaende wer-
cken vergelden. Maer die elendige menschen
zijn dan so gemoet / dat sy de spijse geen groote
schade doen: het gebeurt oock gemeenlick dat
die voordadige Familiares (vanden welcken
sowy terstont seggen sullen / een yeder gevan-
gen om bewaert te worden aen elcke syde een
heeft) die lickere spijsen plegen te gebruyckē /
de selve (niemant haer verbiedende) wt der ge-
vangenen handen nemende.

Beschrijvinge vande pracht die dese D. Paders gebruycken int vermoorden vanden onnoselē.

Maer het bereytsel ende de pracht die in de
Triumphe voorgaet is sodanich datter gheen
Persische pracht noch Roomsche triumphe ge-
weest is / diemen te recht daer mede soude mo-
gen vergelijchen. Voor aen gaen die School-
ionghers (ghenomen wt de Collegie daer die
iongers geleert worden) de welcke met het ha
byt cn met de sang als oock met die ordinantie
inde welcke sy vanden Clercken met choorder
den gehouden worden / de Religie te kennē ge-
ven. De gevangen zijn Lethanien vanden Hey-
ligen by gebueten verhalende / ende het eene
Choor het andere by gebeurte antwoordē de /
Dese voor henlieden. Na desen volghen terstont
de gevangens selfs (de ghepenitteerde noemen
sy se) in dese ordinantie als in eenighe regulen
gestelt. Die om lichte saken gevangen zijn / hou
den de eerste plaetse / na de voorschreven ordi-
nantie vande Iongers. Dese plegen in teecke-

Orate pro illis.

nen

nen van hare schult te hebben heerssen sonder licht/touwen op de halsen geslagen/houten gebitten/papieren hoeden. Sy gaen met bloote hoofden op dat die hoet haer niet bedecken en soude / eñ in maniere van slauen sonder mantel: maer die dooz gheboozte oft vrydom haer medegesellē te bouē gaē/ die volgen de onedelste. Na desen comen voozt/ die met het *Sambenito*, dat is/ met het Chzijchsrocken/ met een dweers root Cruys geteeckent zijn/ die dooz schzeuen maniere van qualiteyt vande personen onderhoudende: die met eenige heyligho oozde besmet zijn/ gaen in de plaetse van harē staet ooch vooz de andere. Nae desen volcht de derde eñ laetste stact/ te weten/ de gene die int vyer veroozdeelt zijn: vanden welckē de gene die de waerheyt Gods versaect eñ de leughen in hare plaetse aengenomen / tot de menschen haer toevlucht genomen hebben/te recht gaen vooz de stantachtighe / de welcke inde laetste plaetse van alle de tochooz dene gestelt zijnde/ na het seggen vāde Inquisiteurs selfs/de weerdichste oozde ouermits haer deucht eñ geloouie geeregen hebben. Een yeder genāgen gaet tusschen twee Familiares / die om haer te bewaren ghewapent zijn. Maer die sterven sal/ heeft ooch daer toe noch twee Monicken ofte *Theatini*, (soo zijt noemen) op dat die na haer vermogen den seluen gevangen souden radē/ de waerheyt Gods inde welcke sy geleert zijn/ int eynde haers leuens niet aen te nemen/ nae mijn aduijs/ de gene/ die in de waerheyt Gods stātachtich gebleuē is/ en lijdt geen swaer-

der

der pijne dan dusdanige godlooſe ongelegentheyt. Na die oorde der gevangene/ die na t'ghebruyck van triumphe die eerſte moeſte weſen/ volcht alle de raet des ſtadts/ als Alguſilē geſwoorene/ de rechters vāde vier eñ twintich graden/ die Schouteth/ de Regent oft de Vicerooyſelfs oft die aſſiſtent/ de welcke van een groote hoop edele peerdē geleyt woordē. Terſtont hier na volcht de geeſtelicke ſtaet/ daer de Clerckē Beneficiaten eñ Paſtoorē/ de eerſte plaetſe van die oorde hebben. Na henlieden volcht het gantſche Capittel vande opperſte Kerck/ het welck ſy het *Cabild* vāde groote kerck noemē. Die derde plaetſe hebben die Abten eñ Priors vande Monichlicke ſtaet met haer medegeſellen in. Alle deſe gaen om der eeren wille voor die Vierſchaer/ dat in dien dach gantſch triumpheert/ daer woort eē weynich plaetſe ledich ghelaten/ in de welcke gaet der Inquiſiteuren Fiſcael als de gene die om deſe victorie te verkrugen/ deſe Vierſchaer geen cleyne dienſte ghedaen en heeft. eñ heeft inde plaetſe van een Bendzich/ wt eſi opgheſteken een root ſyden damaſten Bendel/ eñ dat met groote Chriſtē pracht/ het Bēdel is met Sourduerwerck conſtich gewrocht/ aen de eene ſyde de wapenē eñ name vandē Paus/ die de Inquiſitie eerſt toegelaten heeft/ eſi aen die ander ſyde de wapenen eſi name van Coninck Ferdinādo/ die deſelue inde werelt eerſt ingevoert heeft/ verthoonende. Alle dingen zijn met veel ſyden/ gout eñ purpur ghewrocht. Inde opperſte top van dit Bendel is een ſilver verguit cruys geſtelt met

Na de gevangheens volchs de waerlicke Staet.

In wat Stadie de geeſtelicke Staet voort coemt.

Triumphe der godlooſen over den Chriſtenē.

ſyne

ſyne Crucifix/het welcke het afgodiſche volck
bouen alle de andere dingen groote eerbiedin
ge doet/alleen daerom dattet vande Inquiſitie
is. Ten laetſten volgen de Vaders des geloofs
ſelfs/ met een langſame gāck tot groote treffe-
lichept geſtelt zynde/ te recht triumpherende/
voor die opperſte Overſte van die victorie be-
taemt. Terſtont hebben ſy alle de Familiares
vande H. Inquiſitie op peerden ſittende (ſomē
voorzeits inde Roomſche triumphē de ruyters
mochte ſien) te ſamen/ de rugge volgende van
hare triumpherende Hoplieden. Achter deſen
volcht de menichte des volcx/ eñ eē ontallicke
gemeente/ ſonder eenige ordinantie ofte naem.
Met deſe pracht gaetmen vander Inquiſiteu-
ren gevangenuſſe af tot een hooch eñ chierlick
Schauot-hoe van houten materie gemaect/ in
de wydſte eñ vermaerſte ſtrate vander ſtadt/
om aldaer die penitentē tot een Schouſpel op
te ſetten/ eñ hare ſententien te hooren. Op dat
Schauot doē ſy den gevangenen ſitten/ gants
nae ſchue ordinantie als ſy gecomē zyn. Daer
is doc eē ander Schauot/ by na vā rēder groo-
te daer recht over op het welck die Vierſchaer
van mynē heeren de Inquiſiteurs opgerecht
is alwaer ſy ſittē in hare Inquiſitiſche ia gāts
godlicke Maieſteyt/ met alle de menichte van
t gheſelſchap daer ſy mede gheconvenzyn.

In wat manie
ren men ſuble
eerſte Reych
Godes plach
te handelē/ die
daer eenich-
ins misgreps
hadden.

Wy vermoedē dat wy niet wt ons voornē-
men ſullen gaen/ indien wy int verhalen vā de
ſe triumphe der vianden/ een weynich verge-
licken met die godſalighe Schouſpelen der
openbare boete eñ penitentien/ die in de eerſte
kercke/ van godſvruchtige Biſſchoppen ende

Paſtoozen vooztgebzacht wozdē: inde welcke
niet en was / dat niet en ſmaeckte van groote
godſozuchticheyt eñ heylicheyt / eñ een vierige
eñ onbeueynſde begheerte van remedie eñ ſa-
licheyt der Penitenten. In wiēs oozde niemāt
in en ghinck / dewelcke hoewel hy met ſchaem
te daer ſoude wt gaen / ooc ongetrooſt daer wt
gaen ſoude. Hy ſchaemde hem alleē / dat hy ge-
doolt hadde / maer inde remedie eñ medicīne
ſelfs / dat die Herders op zūn gebzeck ghelept
hadden / dat beſocht hy by hemſelues / dat dat
was een warachtige remedie eñ een eygentlic-
ke eñ vaſte geneſinge eñ heelmakinge van ſy-
ne gebzoken eñ gewonde conſciencie. Noch ſy
en triumpheerdē op dien dach niet / die hem na
hare billicheyt ſtraffen / noch ſy en quamē niet
voozt gecleet met ſchoone cleedereē wt hare kiſ-
ten gehaelt hebbēde tot een teecken vā trium
phe eñ bliſchap. Hy gingen bedect met dzoe-
uige cleederen / ſo wel de Kechteren als die gāt
ſche Kercke / met dat dzoeuige eñ weenende ge-
laet bethoonende / dat ſy met het quaet van ha
re Hzoeders ooc van herten gheraect waren.
Het gebeurde ooc dicmael dat de Kechters ſel
ue meer tranen ſtozteden / dan de gene / die met
het Kecht geſtraft ſoudē wozden / als Herders
die geene beueynſde dzoefniſſe en haddē vooz
den ghenen / die dooz haer dwalinghe / ſo recht
was / ſchande līden moeſtē. Noch doē en wer-
de niemant met wzeeder oft ſachter doot ghe-
ſtraft / noch met ſo harde ſlagen / datmen het ge
beente dooz de litteeckenen ſien mochte: noch
wist om der penitenten heerlicke achtbaerheyt

die

die hy anders onder t'volck mochte hebbē/ soo voor hem als voor syne nacomelingen te verliesen/ maer om die eere die door de misdaet voor de Gemeente verlozen was wedēr te gecrygen. Niemant vāde Verders hadde yet vā t'ghewin vande Confiscatie/ noch de wolle vā zijn schaepkē en wozde in zijn handt niet bevonden noch yet vanden roof der armē in synen huyse/ Ezech. 34.8. Isa. 3.14. Wee v Verders &c. Nochtans hoewel dese seer rechtuerdige claghte/ op een ander plaetse beter te passe ghecomen soude hebben: alleen heeft het ons goet gedacht dese ruwe eñ onordentlicke handelinge in dese plaetse te passe te brenghen/ op dat de gene/ den welcken yet van t'menschelicke verstāt/ in so groote wtsinnicheyt by na vā alle staten/ ouergebleuen is/ ten minsten beginnen souden te merckē wat onderscheyt datter is/ tusschen dese triumphe die met soo grooten weucht eñ bereytsel gehouden wort/ eñ de gemeene straffen vande oude Kercke/ vā welcke te onderhouden/ die H. Vierschaer sich so eergierichlick beroemt.

Die Verders vande eerste Kercke en hebben vāde Confiscatie haerder Schapen/ (als dese H. Vaders) niet ghenoten.

Als sy nu alle te samen in ordinantie sittē/ so beghint daer yemāt een predicatie/ die dā seer vlitich gehouden wort/ tot lof vande H. Vierschaer/ eñ wederleggunge der ketteryen/ die sy seggen dat op die plaetse ghestraft worden: de meeste helft vande Predicatie plach genomen te worden/ om den ellendigen menschē smadige eñ lasterige woorden aen te seggen/ eñ den benauden hare benauthey te vermeerderē: de welcke ellendige menschen indien sy sien op de

Paſtooren vooꝛtgebꝛacht woꝛdē: inde welcke
niet en was / dat niet en ſmaechte van groote
godſoꝛuchticheyt eñ heylicheyt / eñ een vierige
eñ onbeueynſde begheerte van remedie eñ ſa-
licheyt der Penitenten. In wiēs ooꝛde niemāt
in en ghinck / dewelcke hoewel hy met ſchaem
te daer ſoude wt gaen / ooc ongetrooſt daer wt
gaen ſoude. Hy ſchaemde hem alleē / dat hy ge-
dooꝛt hadde / maer inde remedie eñ medicīne
ſelfs / dat die Heꝛders op zijn gebꝛeck ghelept
hadden / dat beſocht hy by hemſelue / dat dat
was een warachtige remedie eñ een eygentlic-
ke eñ vaſte geneſinge eñ heelmakinge van ſy-
ne gebꝛoken eñ gewonde conſciencie. Noch ſy
en triumpheerdē op dien dach niet / die hem na
hare billicheyt ſtraffen / noch ſy en quamē niet
vooꝛt geleet met ſchoone cleederē wt hare kiſ-
ten gehaelt hebbēde tot een teecken vā triūm
phe eñ blijſchap. Sy gingen bedect met dꝛoe-
uige cleederen / ſo wel de Rechteren als die gāt
ſche kercke / met dat dꝛoeuige eñ weenende ge-
laet berhoonende / dat ſy met het quaet van ha
re Hꝛoeders ooc van herten gheraect waren.
Het gebeurde ooc dicmael dat de Rechteres ſel
ue meer tranen ſlꝛoteden dan de gene / die met
het Recht geſtraft ſoudē woꝛden / als Heꝛders
die geene beuleynſde dꝛoefniſſe en haddē vooꝛ
den ghenen / die dooꝛ haer diwalinghe / ſo recht
was / ſchande inden moꝛſē. Noch doē en wer-
de niemant met wꝛeeder oft ſachter doot ghe-
ſtraft / noch met ſo harde ſlagen / datmen het ge
beente dooꝛ de litteeckenen ſien mochte: noch
niet om der penitenten heerlicke achtbaerheyt

die

die hy anders onder t'volck mochte hebbē/ so voor hem als voor syne nacomelingen te verliesen/ maer om die eere die door de misdaet voor de Gemeente verlozen was weder te gecrygen. Niemant vāde Herders hadde yet vā t'ghewin vande Confiscatie/ noch de wolle vā zūn schaepkens en worde in zūn handt niet bevonden noch yet vanden roof der armē in synen huyse/ Ezech. 34. 8. Isa. 3. 14. Wee u Herders &c. Nochtans hoewel dese seer rechtueerdige clachte/ op een ander plaetse beter te passe gheeomen soude hebben: alleen heeft het ons goet gedacht dese ruwe eñ onordentlicke handelinge in dese plaetse te passe te brenghen/ op dat de gene/ den welcken yet van t'menschelicke verstāt/ in so groote wtsinnicheyt by na vā alle staten/ ouergebleuen is/ ten minsten beginnen souden te merchē wat onderscheyt datter is tusschen dese triumphe die met soo grooten vreucht eñ bereytsel gehouden wort/ eñ de gemeene straffen vande oude Kercke/ vā welcke te onderhouden/ die H. Vierschaer sich so eergierichlick beroemt.

Die Herders vande eerste Kercke en hebben vāde Confiscatie haerder Schapen/ (als dese H. Vaders) niet gheweten.

Als sy nu alle te samen in ordinantie sittē/ so beghint daer yemāt een predicatie/ die dā seer plātich gehouden wort/ tot lof vande H. Vierschaer/ eñ wederleggunge der ketterye/ die sy seggen/ dat op die plaetse ghestraft worden: de meeste helft vande Predicatie plach genomen te worden/ om den elendigen menschē smadige eñ lasterige woorden aen te seggen/ eñ den benauden hare benautheyt te vermeerderē: de welcke ellendige menschen indien sy sien op de

tegenwoordige straffe/ te weten/ dat sy daer gestelt zijn tot een Schouspel van schande eñ ongelück/ so dunct my dat sodanige menschen de predicacie niet alte qualick en sullen nemen/ eñ dat sal gheschieden als sy alle de smadewoordē op het dichte schilt des gelooss latē aen comē/ oft dat sy alle hare herte op de voorgaende pūnen met lange lōdsaemheyt gestelt hebbende/ op het tegenwoordige by na niet en dencken. De voorschreue troostelicke predicacie geeynt zünde/ so beginnen de sententien vande Penitenten gelesen te woordē/ na de selue ordene als sy sitten oft gecomen zijn/ eñ de Lesers beghinnen eerst vanden ghenen die met lichte straffe gestraft sullen woordē. Dit is een lāge eñ t'principale stuck vande Tragedie / eñ behoeft daer om een sonderlinge eñ weynich vlytiger aensien/ maer dat sullen wy op zün tüdt doen. De Sententien gelesen zünde/ so prebelt die opperste Inquisiteur eenige gebedekēs voor den bekeerden (so syse noemen) die nochtans mede sterven sullē. In de selue bidt hy zün God aē/ dat hi den bekeerden zün gunste wil verleenē/ op dat sy inde belijdenisse vande Roōsche Religie mogen volherdich blijuen/ eñ so sterven. Dat gheeynt zünde beginnē sy den 51. Psalm te singhen / *Miserere mei Deus, &c.* om aen te roepen de goedertierenheyt Gods ouer hare Penitenten/ eñ op dat die Sententien eñ ontslagingen vande baderē des gelooss den voorschreuen Penitenten mogen dienē tot eene wachtige bekeeringe. Hare sententien zün gheweenlic/ eene alte seer bitteren doot/ slagen/ vā

Pronunciatie der Sententiē

de welcke dieſe ourfangt/ van de ſelue nauwelick oft nemmermeer geneeſt/ bannißementen opte Galeyen/ Confiſcatie van alle de goederen/ ende andere dier gheliycke/ daer mede de moerder de Roomſche kerck/ hare liefde tegẽ hare kinderen/ door mẽnen tzeeren de Inquiſiteurs te kennen geeft/ dewelcke te recht dienen mogen tot warachtige erkentenisſe/ te weten dat de onmenſchelicheyt bekẽt zynde door dusdanighe wreecheyt van deſe onnatuerlicke menſchẽ/ die hen ſo lang ſchelmlick eñ onſchamelick voor de Kerck Chriſti wtgegeuen hebben/ niet alleen den genen die geſtraft worde/ maer alle de Wereit inden ſin mach comen/ eñ haer alle te ſamen houdẽ voor ſodanige als ſy verdienen. 65 at der Inquiſiteure ſententien inhouden.

Daerom de Pſalm geeynt zynde/ waer mede ſy ſo ongodlick als onſchamelick eñ boertich ſoo ſy ock alle andere plaetſen vande H. Schrift doẽ/ na haer voornemen miſbruyckẽ/ ſo prebelt die opperſte Inquiſiteur eenige verſkens den welckẽ alle het Choor der Hangers met groot eñ luyde medegeſanck der ſtemmẽ antwoort. Dat gedaen zynde/ ſo geeft die Inquiſiteur/ na de macht die hy heeft/ met ſange die Abſolutie/ waer mede hy alle de ghene die tot die ſchoot vande Roomſche Kerck bekeert zyn/ (maer van Chriſto afgekeert) abſolueert van alle t'ghene dat haer betreut/ dat ſy vande Roomſche kerck oyt gewecken hebben/ eñ deſe Abſolutie (na t'gebruyck vande Roõſche kercke) moetmen vande ſchult alleen verſtaẽ: wãt de pene/ eñ die met geene ſachtmoedicheyt/ oft

beleefstheyt ofte oock billicheyt gematicht zynde/ worden sy terstont ondergaē. De Absolutie ge daen zynde/ so beginnen mēn heerē de Inquisiteurs eenich heerlic Stratagema oft Campstuck te bestaen wonderlic voorderlick zynde om haer stuck met stalen anders te houden/ als de gene die metter daet selfs ontdeckē dattet niet sonder zorge eñ niet sonder eenige sekere voorseggynge en is/ dat hare eñ haers ryckdom hen ouer thooft hangt. Het *Stratagema* oft Heylstuck is dit dat alle het gantsche volck/ so het tot dit vermaerde Schouspel/ somtyts vā plaetsen die twintich stenden verre zyn/ vergadert is/ den Inquisiteuren (die t'selue eerst doē) eenen solemnelen eedt doet/ daer mede sy sich verbinden eñ indien zyt niet en houden/ so sy hen ouergeuen/ te weten/ dat sy leuen eñ sterue willen inde secte eñ onderdanicheyt vāden Roōsche kercke/ eñ voor de selue na haer vermoge willen vechten/ alle hare goederen eñ t'leuen selfs tegen den genen die haer aenuechten sullen te cost hangende. Daer en bouē dat sy verweeren versaken eñ verloochē alle wat contrarie is het gene dat die Roōsche kercke hout eñ beuesticht. Item dat sy willen beschermen eñ vechten na alle haer vermogen voor de H. Vierscheer vande Inquisitie/ eñ alle hare Vienaers/ &c. eñ tot gelooue eñ beuestinge van die sake nemen eder malcanderen tot gheuy gen. Hier soudt ghy sien dat elendige volcxken/ eñ alle staten van menschen neder ter aerden liggen met groote vierichey t/ in gunste vande on gerechticheyt tegens God eñ synen Christum

door

Nach een stratagema/ waer mede sy tarten volck verbinde om hen-lieden in hare grouwelen by te houden.

O God hoe lange sult ghy de onnoselen u gebenedyde woort dese hartneckighe tyranders laten beleyden?

door dwalinge niet beter wetende/ eenen eedt doen. Met de welcke niet min godlooſe dan lichtueerdige beſweeringhe/ die Meeſter van die Inquiſitie van daer ghelept zynde/ ſo wort dan een yeder na ſyne facultept geſtelt. Nu dā indien ghy met yemant handelt/ om ſo groote afgruſen ſo van ongerechticheyt als van godlooſheyt te niete te doen ia van alle de werelt/ ſo recht ſoude zijn wt te roepen/ ſo ſal hy v den eedt voorwerpen/ die met ſolemnele woorden in ſo groote vergaderinghe begrepen is: waer wilt ghy v dan keeren? Dan ſullen wy daer tegens voorwerpen/ datter eenighe Joden door een blinde godsdienſt daer toe gebracht zynde/ voortijts haer met een eedt verbondē eñ ouer gegeuen haddē/ dat ſy niet en ſoudē eten voor dat ſy Paulum gedoodt hadden/ Act. 23. Wy ſeggen dat deſe dyemael geſondicht hebbē ſo verre iſt daer af dat wy ſouden meenen dat ſy een eedt die godlooſelic geſchiet is ſoudē moeten houdē. Ten eerſten/ dat ſy voor de wet met een blinde eñ ſo voorts een godlooſe yuer het Euangelium Chriſti obſtinatelick eñ hartneckelick aenuechten daer na dat ſy om een quade ſake te beſchermen/ eñ een goede ſake boue haer vermogen aen te vechten/ lichtueerdelic eñ laſterlick in Gods name een eedt ghedaen hebben/ Gods name ſelfs daer mede ontheylicht/ eñ t'ſelue tot godlooſheyt miſbruyct hebben. Ten derden ſo ſy dat altemael als ongodlick eñ tegen de wille Gods ſelfs aenghegaen hebbende/ in tijts behoorde wedergeroepen te hebben/ na de Joodſe hartneckicheyt daer in-

ne voorgenaren zijn. Waerom somen bekennē moet/ dat mits Vrede de Inquisiteurs het rijke Christi met de Joden bestrijdē/ so moet oock volgen/ dat die gene die sich henlieden met een eedt verbonden hebben/ oock met de selue die dobbel sonde/ hoemel door dwalinge verstrickt zijn. Waerom indien sulcke lieden in tijts willē wijs zijn/ so sonde dan dit hare eenige middel wesen om hare salicheyt wederom te becomē. Ten eersten/ dat sy seer neerstich ondersaten/ hoedanigen saite de Inquisiteuren voorstaen/ dat sy ten laetsten sien/ oft sy met Christo oft tegens Christum/ van der Inquisiteuren wegen de wapenen aennemen. Waer na laet haer de redt houden oft wederroepen/ so benlieden de saike nu te recht wetende/ alsdan gheraden dunckt. Nu tot die saike.

Degradatie. Voorts dit al gedaen zijnde/ indien onder de Penitenten eenighe geestelicke personē zijn/ die verdient hebben met sulcke sententie gheslraft te worden/ die werden vanden graet des gheestelicken ampts gestelt/ t'welck sy bedienden/ dat noemen sy gemeenlic degraderen. De dienst/ te weten/ van degraderen/ coemt den Bisschop toe/ die hen gewijt hadde/ zijn Pontificale habijt aengetrocken hebbende. Die by sententie vande Vaderen sullen worden tot dien dach toe/ so sy seggen/ ghedegraderet/ de Ceremonien zijn seer verdietelick eñ wonderlick. Als sy hem eerst alle syne Misselerdren aengetrocken hebben/ recht oft hy die godloose Misse doen sonde/ so trecken sy hem de selue/ stuck by stuck/ by sonder wot/ so niet

Vande Degradatie dat is gepleecht wijse.

met bootſen als met woorden/tot een regelije bereytſel eenige forme van beſweeringe doende/contrarie de gene die ſy te voren/als hy gewijt worde/ gedaen hebben. Daer na worden de handen/de lippen/eñ de cruyn geſchoren/ met een ſtuck vā een glas oft ſeer ſcherp riets/ te kennen geuende/ dat daer mede afgeſchoren wert de olie/daer mede hy/ als ſy hem wijdē/ geſalft was/eñ dit al ten aenſien eñ verſchrickē van alle t'volck/daer vā de ſommige ſich ouer den ellendigen menſch erbarmen/eñ ſommige hem als een trouweloos eñ verulocet menſch verulockē/de welcke na beter oordeel/daer alleen mede geluckich is/ dat hy int eynde zijns leuens ſolemnelick verſacet heeft de ſtinckēde ſaluinge/ende het teecken van godloſ heyt/ ſo vele mogelic is/wtgedaen zijnde/ ſoo ten laetſten wt het leuen geſchreydē is. Daer die niet ſteruen en ſullen/worden met woorden/ſoo ſy ſeggen/gedegradeert. Dat is/ in als van haer officie eñ weerdicheyt verſticken blijuen/ſo lang ghe als den Paus beliefft. Degradatie met woorden.

Wy en mogen met recht niet voorby gaen eene ceremonie/ waer mede de H. Vierſchaer onſchamelick eñ ſonder beleet ſel begeet God eñ alle die menichte die daer by is/ende maeet hem allee mede weerdich/ dat ſy wederom vā van alle de Gemeente nae haer verdienſte begheet ſouden werdē. Die Ceremonie is/dat ſy int eynde vande Sententie der ghenen/ die ſy veroordeelt hebben te verbranden/ende nochtans tot de ſchoot vande Roomſche kercke bekeert zijn/ daer oock bydoen/ ende laten daer

opentlick wtleſen : om dat die H. Vierſchaer meent/dat die bekeeringe van ſodanigen menſchen niet warachtich eñ wter herten gecomē is/ eñ daerom wzeſe heeft / dat ſy onder eens ſchaeps vel geen wolf en bedecken/niet tegenſtaēde hare bekeeringen/dat ſy den ſelue daerom die weerlicke Vierſchaer ouergeuen : ende daerom ſeer bidden / dat die weerlicke Vierſchaer ſeer ſaechtmoedelic met hen wille handelen/ ſonder hen eenich lidt oft been te bzekē/ oft eenich bloet te ſtorten. Maer den genen die ſy vande heylige beluēniſſe niet en hebbē connen afwendē (de welcke ſy hartneckige eñ obſtinate noemen) beuelē ſy den weerlickē rechter met deſe woozden. Want ſy alle hare neerſtichheyt doende/ om den menſch tot de ſchoot vande Roomſche kercke te bzengē/niet en hebben connen bedzuē/ſo hy in ſyne opinië hartneckichlic volhert /ꝛc. Daerom leueren eñ geuen ſy ſodanighen menſch de waerlicke Vierſchaer ouer/op dat die na de wetten hem ſtraffe : dat ſy nochtans ſeer bidden/ dat indien hy eenige teeckenē van warachtige erkenteniſſe van ſich geeft/men tegens hem ſeer genadichlick wil handelen. Wat groote onſchamelheyt is dit ? Sy hebben den man ſelfs totter doodt verozdeelt/ſy leueren hem de weerlicke handt ouer om gebzant te wozden/eñ ſuler/dat indiē de gene die die ſtraffe executerē ſullen/den mēſche quētlaten/ oft ten laetſten niet verbzandē ſouden/ſo ſouden ſy van dat H. officie weghen daer tegens zÿn/ ſo biddē ſy nochtās de waerlicke Vierſchaer/ dat ſy met groote mededoo-

Bedeyndē heylicheyt der mededogēder Vadzen.

genthey:

gentheyt tegens hem willē handelē. Met wat mēdedoogen dacrom bzengen sy op die plaetse voozt die ellendige menschē/ diens voetsceien van alle de leden ontdaen/ eñ van malcanderen gegaen/ het ghebeente eñ de aderen van een yeder lidtmaet gebzoken/ eñ het ingewant selfs van binnen van malcanderen gescheurt zijn/ dooz het alderwzeetste pijnighen/ in het welcke vele onder hare handen gestozue zijn. Sy bidden den weerlicken Rechters/ dat sy hē geen lidt oft gebeente willen bzeken/ oft bloet suppen/ om dat die schade/ die sy selfs den ellendigen menschen angedaen hebbē/ tusschē t'vel eñ vleesch is geschiet/ eñ geē bloet en hebben gesogen dā dooz de mont/ met eē cleyn lin den doecxkē/ het water int binnēste vāde Kele ghelaten hebbende/ met gheen mes oft lancie/ zijn sy nu dacrom vzy van t'bloetstoxten eñ leden bzeken. Sy selfs hebben den ellendighen menschen getractcert sonder eenich mededoghen oft beleefstheyt/ dieuils nieuwe maniere van smerte bedacht hebbende/ daer mede sy den ellendigen menschen pijnigensoudē/ meer dan met wilde wzeetheyt. Sy eyschen eñ bidden nu ernstelic vāde weerlicke Rechters/ dat sy ghenadelick met die Penitenten willē handelen. Maer die schijmpende menschē latē sich dunckē/ dat sy met dese protestatie alleen sich gheercuseert hebben van t'oozdeel hacro *Canonis*, dat vā affscheydinge eñ ongeregeltheyt beschuldicht/ de ghene/ die yemants bloet gestozt/ oft yemant eenich lidt lam gemaect hebben. Want de sententien/ die vā geender weer

dek/eñ nae de grootheyt van het miſdaet lachelick zyn/mogen ooc met lachelicke eñ lichte remedien oor geboet worde. Die Prince̅/het volck/ende ten laetſten by ſonder de weerlicke Overicheyt die hoore ſodanige geckelicke eñ onſchamelicke beuſelinge eñ gae noch voort: want niemant is ſo ſlecht / oft men weet wel/ dat dat niet dan woorden van verſierde beermhertigheyt zyn/ tot ſpot van allen menſche̅/ die geensins geſproken worde̅/ om dat het ſo/ als ſy ſeggen/ geſchieden ſoude. Eñ ſo onthoudt die H. Vierſchaer de goedertierenheyt eñ t'mededoogen vā de moeder de heylige kercke tegens haer dwalende kinderen/ende de mueck vande moederlicke beermhertigheyt. Wāt dat ſoude een blinde Leſer verſtaen/dat vande gene wiens bekeeringhe den H. Vierſchaer noch ſuſpect is/geſeit woort(te weten/dat mē gē wolf ſoude laten met een ſchaepſcleet) de H. Vierſchaer geen bequame reden om te bzandē/ mde kiſte vā hare Conſten heeft connen vindē.

Wolſheyt die de H. Vaders gelegē int leſen vande Sentē tien.

Wy hebben boven geſeyt/dat dat deel van de Tragedie/ dewelcke beſtaet int leſen vande Sententie̅/ wat ſonderlinge is/eñ eene ſonderlinge aendacht behoeft/ om dat ſy daer inne met een ſonderlinghe tromloosheyt niet alleen leſen/ dat die Seclaechde geleden heeft/ maer ooc tgene dat hi noyt geſeyt oft gedacht heeft: eñ de H. Vierſchaer heeft daer toe bedacht eēs deels onſuyuere/eens deels ouerſchātlicke/ eñ eensdeels laſterlicke dingen/ om ſo der Penitenten perſoon als ſyne leere voor t'volck ſoo veel te grouwelicker te maken/ ende voor ſich

ſelfs

ſelfs/ te meerder authoziteyt eñ achtbaerheyt te vereeſghen/recht oft het ſeer noodich ware het aertrijck te ſuyueren van ſodanige ſſliche peſtilentien. Ter wijle ſy dit in hare ſententien voor t'volck opleſen/ſo heeft de Penitent met groote quellinge een houten gebit indē mont/ op dat hy niet en ſoude mogen antwoordē oft verſaken/eñ ſyne onſchult beſchermē:het welc te indient by auontuer gheſchiet/alſi ſomtijts gebeurt is/ſo beſchuldicht de Penitent henlieden opt ghemeene Schavot van leughentale. Maer ſodanige diſputatie en duert niet lāge/ want het houten gebit in des Penitents mont die daer diſputeren wil/terſtont geſteken zijnde/maect een eynde vanden twiſt/eñ belet dat de waerheyt niet int licht en mach comē. Tgene dat die Beſchuldichde vzpelick oft anders geleden heeft/dat ſpreken ſy wt/ſo ontrouwelick verkeert/ met ouer eñ weder ouer veranderde woorden/dat het by na met recht gehouden mach worden inde plaetſe vande dinghen die nēmermeer gedacht en zijn. Die exempelē van die ſake ſo ſy ſwaer zijn/ eñ niet lichtelick wtdoenlick/ als die tot een Schouſpel vā alle de werelt zijn gheſchiet/ ſullen wy hier nae op ſich ſelfs ſtellen.

De ſententien geleſen/ eñ die Ontwijnghe ſo boven geſeyt is/gedaen zijnde/ ſo neemt de weerliche Overheyt/ na het officie/dat hen vā de H. Vierſchaer opgelept is/die gene die ſterven ſullen aen/eñ brēgt haer op de plaetſe des ſlachoffers/ die duyuelſche voorſpraken met haer gaende/ die met groote eñ onuermoeyde ambi-

Ampt der Roomsche Inquisiteuren.

onbillicheyt/sonder ophouden haer beste doē/ om henliedē af te dringen/dat sy die waerheyt die sy aengenomen hebben/ souden verlaten. Het gebeurt diemaels/dat sy de gene/die inde godsalige belijdenisse volherdich blijuen/aen die pael des straffs den hals in stucken breken/ eñ beginnen dan terstont met luyder stemme onder t'volck te roepen/dat sy berou van haer dwalingen ghecregen/ eñ tot de schoot vande Roomsche Kercke/ int weerste van haer leuen weder gecomen zijn/eñ aldus het vyer niet ge noeht en hebben te weten/ door de weldaet eñ barmhertichcyt der Inquisiteuren tegens den bekeerden. Met dese eñ gelijcke Consten doē sy haer best om de waerheyt te verdelgē/ teght oft God (haer beschermer) niet machtich ghenoech en ware/ om haer uit de duysternissen ende graf te ruchen. Die andere/ die met de doot niet ghestraft en worden/ worden weder om inder Inquisiteurē gemāgenisse gebracht/ eñ des anderen daechs uytgeleyt tot die slagē/ die daer toe verordeelt zijn: vanden welckē vele na die slagen tot die Galeyen gesondē worden/ andere tot een eewige ghevangenisse der Inquisiteurē/ oft eenige andere plaetse henlieden tot een gevangenisse gestelt eerst vermaē zijnde dat sy voortbrenghen/indien sy yet van haerselven oft vā anderen inden sin gecregen hebben dat noch niet voortgebracht en is/ oft anders indien namaels bevonden wort/dat sy listelic yet verswegen hebbē/ dat sy voor onge penteerde gehoudē eñ swaerlic gestraft sullē worden. Maer boven al gebieden sy den selue

met

met groote ſtraffichept/dat ſy in grender manieren ſullen openbaren van t'ghene ſy in alle de tijdt haerder gevangenisse/ daer geſien oft gehoort hebben/hoe ſy daer ghetracteert zijn/ oft met wat ſtijle eñ maniere inde Audientien/ int pijnigen/inde gevangenisse/ eñ ten laetſte in alle de Inquiſitiſce hãdelinge tegens de gevangens gepractiseert plach te werden/ maer lieuer dat ſy haer ſullen laten duncken/ dat ſy alle de tijt die ſy daer geweeſt hebben doot geweeſt zijn: want indien ſy yet van die verborgentheden ſonder achterdencken wtſlaen/ eñ dattet ten oozen vande H. Vierſchaer coemt/ dat ſy dan voor wedergevallen geacht/ eñ een alderwyſeſte ſententie ondergaen ſullen. De Sententie der wedergevallene (ſoo ſyſe noemen) is die ſtraffe des doots/ ende daer en is gheen bidden voor. Eñ deſe neerſticheyt/daer mede ſy der wtgaenden mont/met vreeſe van een ſekere verderffenisſe toe ſtoppẽ/is hen boven alle de andere heylige Conſten verre noodich/ſo dit ſwijgen der verborgentheden/als met een ſeer vaſte ſleutel alle hare tyrãnie toe ſluyt eñ verbercht. Want de Inquiſiteurs weten ſelfs ſonderlinghe wel/ dat/ indien de Coninck/ die haer in dat officie ſtelt/ in eenigher manieren wiſte/ haer trouloſheden/gewelt/ godloſheden/leugenen/bedroch/ dupuelſche kampſtucken/eñ wonderlicke behendicheden/ die ſy om vele menſchẽ te verſtrickẽ/gebruycken/die dewijls/noch geſeyt/gehoort/noch geſien en hebbẽ de dingen/ daer ſy mede beſchuldicht worden: eñ byſonder indien hare gierichheyt/

wat der Inquiſiteuren ſich zijn/ om dat haer ongodlicheyt int licht niet en ſoude comen.

heyt/wreethcyt/ēn meer dā wilde onmenschelickheyt/ wt gierichcyt ongetwūfelt gesp̄zoten hem bekēt ware/ hy soude ongetwūfelt de Inquisitie op de Inquisiteurs selfs wenden/ het weluaren van syne Ghemeente schaffen ende hy sonder de rechtueerdicheyt/ daer hy patroon van is/ lieuer dan hy syne Confiscatie met sodanige Consitē crūgen ēn vermeerderē soude: ēn de Coninck sodanigen officie vā godsvruchticheyt ēn rechtueerdicheyt versmadende/ en soude hem geen volck gebzeken/ die de Inquisiteuren selfs int oper souden werpen/ daer sy sonderlinge verschzicklich mede geweest hebben.

Hy stelt dese godvruchticheyt ēn rechtueerdicheyde/ niet om datse sodanich zijn: maer datse hen sulcx dersamē.

Hy arbeydē met so groote neerstichcyt om de waerheyt te verdelghen ēn te verhinderen/ dat hare boose tyzannie niet tot eenighen tijde int licht en come/ dat sy vele treffelicke mannē van authozitcyt/ na lange geuangenisse/ ēn de voozschzeuen triumphelicke schande onder an dere sware boeten verboden hebbē met pemāt ter werelt te spzeken/ dan niet den genen die sy hem voozgeschzeuen hebbē: Item geen bzieuē tot pemant te schzijuen/ sonder eerst raet ghevzaecht te hebben van henlieden/ die de selue eerst sien sullen. Tis seker een schoon decret/ te weten/ op dat sy met haer spzeken/ oft niet bzieuen te seynden totten absenten/ hare dwalinge niet wijt verspzeyden souden mogen: maer inder waerheyt soecken sy dit/ te weten/ dat sodanige menschen/ die by auontuer achtbare liede in haer vzientschap oft maechschap hebben/ haer angheliick by hare vzienden oft magen clagende/

gende/ de heylige Vierſchaer ten laetſten vooz den Coninck ſelfs niet in perijckel ſoude gheraken/als hare Conſten int licht quamen. Het voornemen vā deſen haren raet is/dat deſe maniere van ſtraffen den treffelicſten alleen plach neder te vellen/als andere penitenten van minder conditie/ gemeenlick noch ongeraect zijn.

Int beginſel / als deſe triumphelicke ſtucken de Lutheranen (ſoo ſy ſe noemen) eerſt begonſten gehandelt te woꝛden/ die curieuſte eñ ſinneliclſte die dan daer by waren/ plegen alſdā aen hare afweſende vrienden/ binnen eñ buyte t'kuck/alles te beſchrijuē wat in ſulcke Schouſpelen vooztgebzocht woꝛde: eñ by ſonder vande Penitenten/ wat dat ſy wt hare redenen (in de welcke ſy de oozſake van hare ſtraffe eñ andere boetē verhaelden) gehoozt haddē. Die H. Vierſchaer (ſo de ervarentheyt alle daghe wat nieus leerende/ de Conſtenaers ſelfs d'een den anderen plegen te bouen te gaen) ſo ſy in hare dingē behēdich is/ heeft tijdelic beginnē te rieken/ dat ſulcx tot hare ſchade mochte gedyen: te weten/dat die leere/ daer die H. Vaders ſoo ſeer af verſchrichen/met ſodanige middele verſpreyden eñ wijder vooztſpruytē ſoude mogē/ dan het haer goet ſoude zijn: want vele die anders (ſonder ſodanige vooꝛzagingen geſiē te hebben) in haer oude blintheyt ſouden blijuē/ dooz die hulpe eñ middel van t'ſelue vooꝛzagen ſouden mogen beginnen haer oogen opē te doen/ om te bekennen de rechte leere/ eñ de godloos heyt der geenre/die de ſelue verualgē. Dit quaet is verhoet vāde heylige Vierſchaer/

de

Middelbaer mede de Inquisiteurs beletten/ dat die gheheyt vande blome Campi penen Christi niet en sonden worden verbeyt.

de welcke de sorgeye op haer nemende/ eenighe voorschriften van soodanige voordraghingen/ oorsaecken ende die inmist schadelick schynen te mogen wesen/ voorgeschreue eñ onder t'volck wtgegeuen hebbende/ dat de gene die tot die absenten schynen wil wat daer gedaē is/ die maniere vander Inquisitcuren voorschrift moet volgen/ groote penen gheset hebbende op de ghene die wyder vertellinge schynuē. Die maniere van hare gemaecte voorschriftē is dusdanich: als sy den persoon vāde Penitent by name eñ conditie wtgedruct hebben/ so stellen sy daer terstont by/ om dat hy Luterssche dwalinghe oft dwalingen gehadt heeft (die dwalingē nochtans/ die te voren breet genoech verhaelt worden/ geensins wtdruckende) is hy gebrant/ oft met sulcke oft sodanige pene gestraft.

Hoe dat de Inquisiteurs aengaen met de gene daer sy geen informatie vā en hebben/ de welcke na hare eygē oirdre behooren los gelaten te worden.

Voorts so die heylige Vierschaer mach dwalen (hoewel der menschen superstitie eñ pluymstruicherie tot sulcke dollicheyt gecomē is/ dat sy andere seggen/ so sy seggheu willen/ dat die heylige Gheest de selue Vierschaer regeert) so dwaelt sy dan altemet/ met gebieden van eenighe te vangen/ om geene oft gants lichte teeckenē/ hoewel sy andere seer weynich vanget wt volcomen eñ rechte Informatie. Als sy vele van desen in de voorschreuen staetspuylen/ eñ in de elendicheyt die wy hier voor verhaelt hebben/ so lange datmen van hare saken kent/ tot een Jaer eñ Iaren/ &c. geuangen gehadt hebben/ eñ dan weten van hare onschult/ eñ dattet noodich is/ datmen haer by sententie ontslaet/ soo roepē sy de selue een dach oft twee na die thea-

traelſche triumphe inde Audientie: de gheuangenen gecomen zünde/ gaen ſy haer aen/ met nieuwe ende ſeer ſware proteſtatien/ dat ſy die waerheyt ſeggen/ oft dat ſy anders de ſtrengheyt van t'recht ſullen moeten verſoecken: ſy dzygen haer oock met pijnigen/ ſeggēde datter volcomen Inſormatie tegens henlieden is ꝛc. Indien yemant dooz de voozſchzeuen dzygementen bewoecht zünde/ een woozdt hem laet ontvallē vā t'gene dat ſy begeerē/ hem terſtōt in zün kercker wederō geſonden hebbēde/ beginnē ſy t'proces weder van nieus op: maer in dien ſy ſien/ dat ſy hem ganſs niet wt dzingen moghen/ eñ anders op hem niet en hebben/ de voozgemelde ſtrengicheyt van dzeygementen achterlatende/ comen ſy dan tot ſmeechelicke woozdē/ te weten/ ſeggēde dat ſy nu beter vermoeden vā hem hebben/ waerom ſy beſloten hebbē/ dat ſy hem weder thuys ſullen latē gaē: dat hy nu behoozt mijnē Heeren grootelicx te bedancken/ die hem eñ ijne ſake ſo wel eñ vaderlick geraden hebben/ dat hy vzyelick mach denckē/ dat ſy hem om het aenſien vā ſynē perſoone ſeer genadich geweeſt hebben/ eñ noch zün/ byſonder ouermidts het goede voozbeele eñ lüdſaemheyt die hy in ſyne gheuangeniſſe alle de tijt geduerende henlieden voozgedzagē/ eñ van hem gegeuen heeft ꝛc. Met duſdanige ſalue willen de vzome ende opzechte Rechters (achter ouer) de oude wondē verſaechten/ die ſy den onnoſelen aengedaen hebben/ eñ ſo latē ſy hem ten laetſten wederō gaen in t'zün/ hem eerſt byſonder ſtil te ſwijgen belaſt hebbende/

eñ als sy den seluen/ooc na dat sy zyn onschult te recht wel weten wāt wat vragen sy daer na dat yemāt alwaer hy noch so onschuldich inde genaengenisse yet wat lydt/noch inde gevangenisse vele dagen/tot een dach oft twee nade triumphe listelic gehouden hebben/so latē sy dusdanigen ooc by na op de selue tyt/als die andere ghestrafte int openbare wtgaen/op dat t'volck meenē soude dat hy mede onder die andere ghestraft is/nochtans met eenighe lichte straffe eñ niet denckē en soude dat die H. Vierschaer yemant vangt sonder volcomen informatie.

Noch es listicheyt/daer mede sy pooghen den menschen inspraken te makē/dat sy niemant vangē sonder volcomē informatie.

Die onder ander maniere van boeten/tot de ewige oft ooc tot willige gevangenisse/oft solicker tot een tyt toe (hier stellē de gruwēde wolven/de elendighe eñ simpele schaepkens nieuwe netten tote om te verstrickē) daer inne verwoydelt zyn/hoewel sy nu niet meer en zyn in de gevāgenisse der Inquisiteurē/op dat sy niet meenen sondē yet meer met de H. Vierschaer te doene te hebben/so hebben die Inquisiteurs hare tagen eñ verspreders die neerstich eñ sonder ophoudē wel letten stillē/met wat een vrolick oft droevich gemoet sy haer luyden dragen: ooc met wat woorden sy haers herten gemoet te kennen gheven/waer ooc eñ op wat plaetse dat hen hare gevangenisse buyten de Inquisitie beseelt is. Want indē sy met een vrolick gelaet zyn/oft in eenigher manieren sich vrolick in hen luyden dragen/na den raet vande Inquisitie/is sulck eē schuldich die so doet/eñ sal daer om een swaerder boete voelen. Die ghestelde gevan-

Die in God getroost eñ vrymoedich zyn/worden vande Inquisitie. Vierschare voor ketters ghehacht.

geuangenissen worden ooc vanden Inquisiteurs selfs versocht/maer met de selue maniere/so sy der Inquisiteuren gheuangenisse te vozen versochten/eñ gants tot den seluen eynde/als vozen geseyt is/te wetē/ op dat sy eenige gedaēte vā menschelicheyt eñ bermhertigheyt onder volc thoonē soudē: maer inder waerheyt/het is/om de ghene die nu so elendich niet en zyn/ vzeese eñ smerte aen te iagen. Daer vzaghen sy vande gheuangens selfs/eñ oock van hare bewaerders/oft sy/na dat sy wt die Inquisitie gegaen zyn geweest/ van yemant der medeghevangens yet gehoozt hebben/dat hen dunct te behoozen tot die godsalige leere: van wien: eñ met wat gemoet die andere dat sodanigē afgenomen hebbē/alles wes sulck een gedaē heeft: Item/oft yemant hem beclaecht vande ontfanghen boete: bouen al of yemant eenich secreet vande moeder *Eleusina*, ick segghe vande H. Inquisitie/geopenbaert heeft: Item of yemāt de vlucht wt de gevangenisse bedacht heeft/eñ suice veel meer. Indiē sy sulex niet en beuindē/ so gaē sy met een ledich eñ ydel net wederom. Maer indien sy yet beuinden/so beghinnen sy tegens den Beclaechdē een nieu Pzoces. Het is in Seuille gebeurt/in sodanige visitatiē niet seer lange geleden/dat yemant gevangen zynde vandē Inquisiteur de Licentiaet Gasco/eñ na dat hy in suiche arbitrale gevangenisse/ick weet niet hoe veel Jaren doozgebzocht hadde/ seer neerstich badt om ontslaginge. Myn Heere de Inquisiteur/ so hy in de wetten eñ beyde de Rechten seer gheleert was/willende hem so

scere goedertieren in syne antwoort thoonen/ dat hy die tralie van goedertierenheyt (die hy seker nopt gheweten en heeft) van hy gaende/ met een Inquisitische strafheydt antwoorden soude. Tis genoech (seyt de hy) dzaecht u cláde met een gerustich gemoet/ want hier lydt ghy voor aller sonden voor onse so wel als voor de uwe: ick sal daer en tusschen de andere mijne heeren de Inquisiteurs aenspzeke/ eñ dan sal geschieden/ al dat geschieden mach. Ende dit ongeschict lasterē oft lasterlicke ongeschicktheyt/ heeft gheen Inquisiteur opt meer omgheseen, Voorts wt de camer gegaē zynde/ inde welcke hy de gevangēs so godlich vertroost hadde so bevalt hy dē Gewaerder der gevangēs solemnelick eñ nae syne Inquisitische macht dat hy haer wel neerstich soude bewarē eñ wel wachten/ op datter niemant en ontliepe. anders dat hy om zyn onnachtsaemheydt ghestraft soude worden/ eñ betalen alle de costen / diemen doē soude/ om den genen die wtbzeken soude mogen/ weder te halen.

Een Inquisitors felle eñ ongheschichte antwoorde op der ontschuldinghe vande armen gevangheu.

Interpretatien vande Sententien.

DIe heylige Vierschaer heeft tenige eygentlicke woorden/ daer mede sy een yeder vande borte sonderlinge namen geven/ daer mede sy hare Penitenten plegē te straffen. Eñ somen wel verstaen can/ dat hier oock de Inquisitische Conste onder schuylt / so en salt oock niet te verghees

weesen/

wesen/de selue hier wt der Inquisiteurē kisse/ herte eñ sin te beduyden.

Wat sententie eñ name dā hen men stantachtich gegeuen wo[rden].

Dacrom zünder eenige sententie daer mede sy veroordeelt worden leuēdich te branden/ eñ/ so bouen geseyt is/ dese sententien plegen voor niemant te zijn / dan die een suyuere bekentenisse haers geloofs gegeuen hebbē/ waer inne sy totten eynde toe stantachtich gebleuen zijn/ dewelcke sy hartneckige noemen. Andere worden ooch wel veroordeelt te branden/ maer hen wort eerst den hals aen de pale des strafs gheboden. Met dese sententien plegen sy de gene te straffen die van haer eyghen bzoosheyt verwonnen zünde / der Inquisiteurē wille volgē: also nochtans dat sy met eenighe merckelicke teckenen suspicie vā haer geuen/ dat hoewel sy metten monde de heylsame leere versaect hebben/ dat sy hen nochtans wt het herte niet gedreuen en is. Sommige vanden ghenen die sy liden hartneckige noemen verwozgen sy ooc met de selue manere / eer dat sy t'vyer ontsteken/ op dat sy also t'volck wijs mochtē makē/ dat sy (t'pyer weynich geuoelēde) de ketterye versaect hebben eñ tot de schoot vande Roomsche kercke wedergecomen zijn. Maer hier is voor af gheseyt. Daer worden ooc andere sententien wtgespzoken die vā sachter specie zijn/ de welcke sy *Reconciliationes*, dat is wederverseeninghen noemen/ om dat de ghene die de waerheyt Gods versaect hebben/ vande boete gherey nicht/ eñ tot de schoot vande Roomsche kerck ontfanghen worden. Dese moeten eewelick/ oft anderssins een seker tijdt van ja-

Wat strese de sy. Vaders poogen de stantachtichept vā den vromen Christenen te verswoorē.

een gecleet zijnde met het Cruycken / met cooy-
den om den hals bouen de andere cleederē / in
teecken van seer groote schult op dien dach vā
de Triumphe een wassen wtgedaen heerse in-
de hādt dzagen: Item dese *Reconciliationes* ple-
gen ooc gelegen te wesen / in Kercken oft lie-
uer assluytingen / in Monicken cloosteren oft
in eenige andere heymelicke plaetsen: welcke
assluytingen so sy diuersch van soozte zijn / so
hebben sy ooc diuersche namen. De sommige
Reconciliationes noemen sy *eewighe onverlatelic-
ke*, ander simpelick / *eewighe*, sommighe / *tot ee-
nigen gestelden tydt*, de welcke verualle zijnde /
henliedē noch eē vzeeslicker ozdeel ouer thooft
slaet: sommige slaen eygentlick int seggen vā
den opperste Inquisiteur / dē welcken sy / om
dat hy ouer alle der Inquisiteuren Bierschare
van t'gantsche Kruck gebieden heeft / dē Gene-
raci noemen / sommige slaen tot het seggen eē
wille vande leeger Inquisiteurē / die de senten-
tie ghegeuen hebben. Alle dese onderscheyden
gheuangenissen / is recht de maniere vā t'Va-
geuer / so ouermits de achterhoudinge vande
oozsaken inde sake vande Penitentie / als van
de gradē des maechschaps in huweliche sakē /
eñ dat om den Penitenten t'gelt af te smeden /
dat sy naderhant noch t'ouer hebbē mochten:
mits noch meer is dit vandē Inquisiteurē selfs
ingesielt / dā om de qualiteyt vande schult / om
de rechte weerde af te cooper: eñ dit coemt al-
leē tot de Inquisitiesce beermheretichey t / in wiēs
weldaet alleen de salicheyt vanden Penitent /
die anders ouermits zijn ouertredinghe / hoe-

danich

danich het sy/steruē sonde) door syne versakin
ghe vande waerheyt/eñ daer nae door dese re-
denen/ghelegen is.

Als die sententie het stockhen(so pleghen sy
met een heerlicker naem het *Sambenito* te noe-
men) eñ onverlatelicke eewige gheuangenisse
inhoudt/met dien name moetmen verstaen de
gene die sulcke sentētie crijcht/niet door dat hy
negen oft thien Jarē inde kercker/eñ mit cree-
ken van t'cleet doorgebracht heeft/van de ver-
gheuinge zijnder boete eens sprekens en sal/ten
sy dat hem de weldaet geschiede door des Co-
nincx liberaelheyt/die dat doen mach alst hem
belieft. Maer die voorschreuē tijt voorby zijn-
de/ten sy dat hy nieuwe teeckenen van schult
sich selfs bereyde/soo plach de opperste In-
quisiteur/nae dat hy neerstelick daer nae ghe-
uraecht eñ gespoort hadde/te vergeuen. Als sy
seggen het stockhē eñ een eewige geuangenis-
se noch en doen daer met by dat woort onuer-
latelick dat plach gemeenlic tot drie Jaren toe
genomen te worden/behoudē altijt de wille vā
den oppersten Inquisiteur. In wiēs seggen het
staet/dat de Gheclaechde van syne schult gants
ontslagen wort/oft inde schande daer inne hy
geleeft heeft zijn leuē eynden moet. Maer als
sy seggen/het stockhē eñ de geuangenisse tot so
veel Jaren oft staenden/als de selue tijt vol-
eyndt is/so gaet de Gheclaechde vry wt/ten zy/
dat sy by de verschryuinge vande tijt de wille
vanden Inquisiteuren genoecht hebben. Dat
clauselkē plegen sy daer gemeenlick by te voe-
gen/om daer mede/als met boeyen om de voe

ten gewoppen zünde/ dien sy willen al haer leuen in de gheuangenisse houden. Maer als sy seggen/ het cleet eñ rercken tot de wille vandē opperste Inquisiteur ost de andere Inquisiteuren/ so ist in haerlieder macht de boeten na harē wille te verlangen ost vercozten. Summa: wat sozme van sententien sy ghebzuycken/ die sake wozdt altijt weder tot haer belieuen ende wille berocpen.

De ghemeene maniere om wt de geuangenisse eñ vande cleedinge des schults verlost te wozdē plach gemeenlick dese te wesen/ dat de Coninck eenige hossche meysskens ost Jonckheus/ dien hy voozgenomē heest om hare sonderlinge gedienstichept vzientscap te doen/ eenighe verlossingen der Sambenites schencht. De gene dan die sodanighe gaue des Coninc ontfangē heeft/ vzaecht neerstelic waer eñ wie met sulcke pene ghestraft zün/ wie de meeste macht eñ wille hebben/ om hemseluē ten diensten vande pene vzy te coopen/ metten welckē hy daer na vande pzüs ouer een coemt/ soo hy best mach/ dierder ost beter coop geuende/ gelet hebbende so opte persoon vande medecooper als vande Sambenit: want die onuerlatelick waren plegen dierder die een eewige gheuāgenisse was toegeuoecht beter coop die tot een sekeren tijt eñ der Inquisiteurē wil daerin geset waren leegher/ die tot der Inquisiteuren wille alleene gecondamneert waren/ plach tot noch minder pzüse vercocht te werdē. De Coninck plach ooc de liberaelheyt te gebzuycken tegens den sommigen/ die bidden darmen hen

met

met dat ghelt der Sambeniten te hulpe come/ om haer broeders oft namagen te verloſſen vã de Turcſche oft Mooꝛſche gheuangeniſſe. Die vande Sambenitſchap begeert ontſlaghen te weſen dien iſt by ſonder vã noode/ dat hy ſyne wil vandẽ Coninck ſelfs cruge/ eñ de goedertierenheyt vanden Inquiſiteurẽ eñ Secretariſen ſich te vooꝛen berade: want anders al conſenteerde de Coninck/ eñ alwaer tgelt alſchoõ getelt/ ſo plach alle haer arbeyt beſpot te wooꝛden vandẽ Inquiſiteuren/ die lichtueerdelic eñ booſwillichlic eenige hinderniſſen daer tegens werpen/ eñ dat met dit woꝛt alleen/ te weten/ dat die Coninck behooꝛt (ia ooc die Paus ſelue/ indien hũ is die de ontſlaginge geconſenteert heeft) beter vande ſake geonderweſen te zyn. Eñ indien men die ſake daer henen dꝛyuẽ moet/ ſo iſt henliedẽ/ die te vooꝛen niet ſeer neer ſich toegeſien hebbẽ/ licht te erdichten/ dat die gheuangen hem vã zyn aenclachte ſo ſeer niet gepurgeert en heeft/ dat hy behooꝛde vꝛy gelaten te werden.

Als yemãt vande Inquiſiteurẽ eenige geuãgeniſſe opgelept is/ die duerẽ ſal tot des opperſtẽ Inquiſiteurs ſeggẽ/ eñ hi om eenige ſakẽ die hy wel weet/ niet en wil verbrẽ weſen (nochtans en mach hy behouden zyn eere de tuſſchẽ ſpꝛekers niet afkeeren) hoewel de gheuangen om dat hi daer lange gehouden is/ opentlic en glück geſchiet/ ſo ſept hy bedꝛicchlic/ dat hy de ſake ſtelt aen de Inquiſiteuren/ die vã de ſake de ſentencie gegeuen hebben. Alſt dan tot henlieden gecomen is/ ſo antwooꝛdẽ ſy/ dat dat ſel

ue door hare sentẽtie den opperstẽ Inquisiteur toebehoort/ eñ so malcanderen verstaende/ verlangen sy al spelende de geuangenisse vanden armen mensch/ so lange henliedẽ dat believt/ eñ tot dat sy dẽ mensche/ die sy begeeren wtquellen mogen. Dat plach gemeenlic te passe te comen/ als de boete ghestelt was int seggen van de minder Inquisiteuren/ want als sy ooc niet verbedẽ willen wesen/ so stellen sy de sake aen den opperstẽ Inquisiteur/ malcanderẽ so clauwende. Wãt die zũn vryheyt begeerende/ met een Secretaris oft eenich ander dienaer vande H. Vierschaer/ die eenige macht heeft/ handelt/ en sal niet bedzuuen/ sonder ooc de Inquisitisse Conste/ eñ bysonder gelt/ eñ dat niet weynich. Maer als eene vande Inquisiteurs oft eenich principale lidtmaet vande H. Vierschaer voor een geuangen bidt/ so verstaen die andere terstont wel wt teeckenẽ die henlieden bekẽt zũn/ dat yemant daer tusschen gegaen heeft om dẽ geuangen bermhertigheyt te verdẽ/ eñ bysonder so die tusschenspreker aenstaet met woorden vã een formulaer van bidden/ dat daer vã gebruyct wort. Het formulaer is dit dat hy hare Dominatien seer bidt/ dat sy de sake willen insien van sodanigen geuangen/ vã wiens persoon eñ onschuldich leuẽ/ bysonder het schoon exempel zijns tuytsaemheyts/ t'welck hy inde geuangenisse van hem gegeuen heeft/ hy ghenoech sekert is. Hier voordẽ noch eenige woorden by geuoecht tot prijse vanden geuangen/ nochtans al passelick/ op dat hy den geuangen niet alte gunstich soude schijnẽ te wesen: eñ ten

laet-

laetſten is het beſluyt/dat mijnen Heere wille toeſien/oft daer eenige plaetſe is/ om de boete quijt te ſchelden/ ꝛc. Gock vanden ghenen die met dusdanige ſware verſoeninghen verſoent woꝛden/plegen ſommige die helft/ ſommighe al haer goet. De andere een ſeker ſomme gelts/ na dat mijn Heeren wetē/dat ſy rijck zijn/oft henlieden goet dunct/ te verbeuren: want dat dunct den Vaderē des geloofs ſeer voꝛderlic/ voo; den ghenen die in eenige manieren van t'gheloove ghewecken zijn/om wederom opde rechte wech te comē: oft om dattet na t'oꝛdeel des heyligē Vierſchaers eenich nieu laſterſtuc ſchijnt te weſen/een Ketter te zijn/ eñ te hebbē waer van te leuē. Oft ſy hebbē bvauontuer in hare Conſten beuonden/dat gelijc een matige dachpenninc voo; een dꝛonckaert goet is: dattet ſo oock voo; een menſch tot ketterye ghenegen/ſeer voo;derlick is/ om niet in ketterye te vallen/niet te hebben/ om af te leuen/ ia tot het bedelen toe. Vandē ſelucn vero;deelē ſy de ſommige/ſo bouē geſeyt is/ooc tot ſlagen/andere tot ſlaghen ende voo;ts tot de Galeyen: maer deſe maniere van wꝛeeder ſtraffe plegen ſy ghemeenlick teghen de vꝛeemdelinghen te gebꝛuycken/al haddē ſy weynich miſdaen/om het verſmaden van Sambenitſchap (want die vꝛeemdelinghen daer mede ſpotten) dus moeten zijt met ſwaerder eñ wꝛeeder boete ontgelden. Eñ dit gheſchiet al doo; der Inquiſiteuren berimhertichept. Met de laetſte eñ ſaechſte maniere van boete ſtraffen ſy de ghene/ die na haer ſeggē minſte gedoolt hebbē. Dat is/ met

den

den bloote hooſde/ſonder mantel/ een waſſen heerſſe inde handt dzaghende/ in dat Theaterſche Schouſpel vooꝛt te comen. Van deſen gebieden ſy eenighen ſwaerlick te verſaken/ andere lichtelick: (ſo zyn hare wooꝛdē) het ſwaerlick verſaken noemen ſy/ als vā yemants ſake niet ghenoech gebleken is/ wattmen daer inne oꝛdeelen ſal/ ſo die oꝛdentlicke ghetuygeniſſen den Kenbzenghen wederleggen/ eñ ouer ſulcx die Inquiſitiſche Sententie hem kent gheene ſtraf weerdich te weſen. So ſy deſen vooꝛ een ketter niet openlick mogen oꝛdeelen/ eñ nochtans henlieden niet en ghelieft deſen ganſs onſchuldich te kennen/ byſonder ſo daer ſeer qua de teeckenen van hem zyn int gelooue/ ſo pꝛonuncꝛeren ſy hem vooꝛ een die ſeer ſuſpeckt is/ eñ ten laetſten volgēde de ſuſpicie/ doē ſy hem verſaken. Dus danighe Secten naemaels in een ſeer cleyne ſmette vande Roomſche lecre beuonden zynde/ ſo houdē ſy hem vooꝛ een wedergheuallen/ ende veꝛoꝛdeelen hem ghebzandt te wozden. Die lichteliche verſakinghe noemen ſy ghenoech met de ſelue reden behalue dat ſy na haer oꝛdeel in minder dwalingē zyn/ eñ de ſelue daꝛomme oock minder ſtraffen: noch al viel hy wederom geboet hebbende inde ſelue ghebzeken/ ſoo en wozt hy vooꝛ gheen wedergheuallen ghehouden/ noch en heeft gheen noot van t'lyf/ hoewel die qualificatie/ dat is de eſtimatie van t'verhaelde delict/ aen den Inquiſiteurē ſelfs ſtaet. Deſe maniere van verſaken/ plegen ſy ghemeenlick te ghebzuycken in andere dwalinghen/ die niet

Luterſch

Lutherſch en zÿn/ als is/ *Dat ſimpel hoeriaghen gheen ſonde en is.* Deſe dwalinghe plach met een waſſen keerſſe ende lichteliche verſakinghe/ als een ſeer lichte ſaecke verſoent te wozden. Somtÿts handelen ſy oock metten genen/ die in ſulcke dwalinge geuonden wozden met ſlaghen/ eñ die oock wel dapper: maer al verhaelden ſy de ſelue dwalinge dupſentmael wederom/ behoudelick dat ſy tot der Inquiſitieuren beermhertichept haer toeulucht nemen/ ſo en ſalt gheen halſſake zÿn.

Ende met deſe middelē bzengen de Vaders des gheloofs/ die int gheloouc aenghenomen eñ cranck zÿn/ weder opten rechten wech/ naer de ſententie Pauli. Eñ dit is vande Inquiſitieſche Conſten/ tot dat wy die kiſte van bocuepe ghebzoken/ eñ den ſchat vande verbozgen booſheydt gheopent eñ ghemeen ghewozden zÿnde/ In die heylighe Inquiſitie/ de Vaders des gheloofs/ het heylighe Officie/ eñ ten laetſten alle den verbozghen menſche des ſondes/ die op ſÿne tÿt ſonder twÿfel gheopenbaert ſal wozden/ ſien volbzacht te weſen/ het ghene dat God alle godlooſe hypocrÿten/ die het vernielen des Kÿcke Gods ende het verſmaden van ſÿne eere/ met hare beſcherminghe/ puer ende vooztſpzuptinghe ongodlick ende onſchamelick becleeden/ dooz ſÿnen Pzophete dzeycht. Mala. 2. Ende nu (ſeyt hy) ghy Pzieſters/ dit ghebot gheit v. Indien ghÿ niet hoozen/ ende ter herten nemen wilt/ dat ghy mÿnē name de eere gheeft/ ſpzeect de Heere der Heyzſcharen/ ſoo ſal ick den vloeck onder v lieden ſeynden/ Malach. 2.

ende

ende uwen seghen verulocken: dae ick hebbe hem verulockt/ ter wijle ghijt niet ter herten ghenomen hebt. Diet ick wil v scheiden/mitsgaders den zade ende den dzeck uwer Vierdaghen / in v aensichte werpen / ende hy sal aen v beklijuende blijuen/ende ghy sult het ghewaer wozden / want ick dit ghebodt niet dan aen v luyden ghesonden hebbe. Keert nach weder.

Eenighe ſonderlinghe Exempelen, waer mede de Inquiſitiſche Conſten in haer exercicie ende ghebruyck ſelfs, claerlicker ingheſien worden.

HEt heeft ons goet gedocht eenighe exempelen vander Inquiſiteuren Conſten op deſe plaetſe hier by te voeghen / in welcke exempelen (hoewel ſy als op een hoop eñ ſonder ordene gewo:pen zijn/behaluen de gene/die wy een yeder op ſyne plaetſe geſtelt hebben)men der Inquiſiteuren conſten lichtelicker ſal connen inneſiē/als int ghebruyck eñ exercicie ſelue: ooc der Inquiſiteurē wzeethept/onuerſadelicke gierichept/godlooſhept eñ alle veranderinge der ſeechten/ſalmen als in Tafereelē met hare colcuren gheſchildert eñ om hooch ghehangen / te recht ghemackelicker mogen bemercken/ voo: de gene die de ſelue aenſien ſullē. Daer bi genoecht/mits dat ic meene dat daer vele aen ghelegen is ſodanighe exempelen van vergeteniſſe eñ afſterunge te beweeren/ter liefde der gheeure/ die om het Euangelium Chriſti / eñ wtgetrocken eñ verſwo:ē hebbende de leere der godlooſhept/met de ſelue Conſten omringelt zijnde/der Vaderē des gheloofs wzeede roof gheweeſt hebben. Laet daerom nu ten laetſten de Chriſten werelt de oogen opē doē/eñ laet haer deſe wzeede Wolfen/Leeuwē/Bzaecken/Aderē geſlachte (die

ſy tot

sp tot noch toe voor eenige godlicke saken/in loone vā haer onmēschelichept eñ wreetheyt/ met so grooten quaet van t'gemeen Christen weluaren/aengeheden hebben) de schūn van heylichept eñ godsvruchtichept afgetrocken zynde/daer sp so seere mede geeert waren/bekēnē/eñ de selue wt de gront verntelē. Maer exempelen die hier verhaelt worde/zyn alle van eene Inquisitische Vierschaer/te weten/ van Seuille/wiens verborgentheden alle te bekennen/eñ grootelicx in sich selfs te onderstaē den Leesers gegeue is. Nu/wt dit proefstuck geen cleyne waerteekēneninge sal een peder lichtelic connē raden/hoedanich eñ hoe vele die exempelen zyn die in so vele Inquisitische Vierscharē van gants Spaengnien bedreuen worde. Men behoeft ooc niet te meenen/dat wp so desen exempelen als die ghene die onder de voorgaende Commentarien verspreyt zyn/vā lange tyt af vergadert hebben. Want sp zyn geschiet gants op eene tyt binnen ses ofte seue Jaren/als men eerst begonst heeft de Lutheranen in Spaengnien/in Seuille bisonder eñ tot Validolid/haestich eñ onuersiens in grooter menichte wtberstede te straffen. Dat is ghebeurt van het Jare onser salicheyt 1557. oft 58. tot het Jaer 1564 toe.

Nicolaus Burtonius.

IN de Inquisitie van Seuille is op de selue tyt om de sieliche eenen Engelsman geuangen geweest/ghenaemt Nicolaus Burtonius/ een seer godsvruchtich man/de welck inde beliddenisse des gelooue eñ verlakinge des godloosheyts volherdende/sp ten laetste gebrant

hebben.

hebben. Deſe/ſo haeſt als hy gheuangen was/ alle ſyne goedē eñ coopmanſchappē/ waerom hy in Spaēgnien gecomē was/ nade Inquiſitiſche maniere geſcqueſtreert zynde/ ſo haddē ſy onder de goeden die hem toebehoordē/ ooc vele rūdammē van coopmanſchappē geuonden/ die hem van een ander Engelſch coopmā tot Londen woonēde/ als Factoor (ſomen ſulc te noēt) toebetrout waren. Die Coopman tot Londen verſtaē hebbende de gheuangeniſſe vā ſynen Factoor/ eñ vā ſyne coopmanſchappen/ heeft hy een Procureur met brieuen in Spaēgnien geſonden/ om ſyne goederē wederom te eyſchē. Die Procureur daerō in Seuille gecomen zynde/ de brieuen eñ alle de ſchriftē de H. Vierſchaer ouergegeuē hebbēde/ begeerde dat hem macht ouer de ſelue coopmanſchappē verleent ſoude worden. Mūn heerē antwoordē/ dat hy by geſchrifte procederē eñ een Aduocaet nemen ſoude (ſonder twyfel om de ſake te vertrecken) eñ hebbē hem ſelue recht als doot beleefdheyt/ een gheweſen/ die hem de Requeſten eñ alle de andere ſchriften/ diemen de H. Vierſchaer ouergeuē ſoude maecte/ voor een yeder geſchrifte hem acht ſtealen gherichte afdzeygende hoewel hem de ſelue Schriften ſo veel bat gedaē hebben/ oft daer geen geweeſt en waré. Deſe mā was dzie oft vier gantſche Maenden lanck alle dage tweemael voor de deure vāder Inquiſiteuren Caſteel te weten/ ſmorgens eñ des achternoens biddende eñ begeerende met gebogen knieē tot de Aerde toe/ aen mijnē Heeren den Inquiſiteurs/ dat hy macht voor ghe

holpen werdē/ maer by sonder aen mijnē Here-
re den Bisschop vā Terracona/ daer wy hier da-
uen vā vermaent hebben die doē in Seuille in
de plaetse vandē opperste Inquisiteur was/
dat hy/ wt syne authoriteyt/ als opperste Inqui-
siteur sonde gebieden dat hem syne goedē we-
dergegeuē souden werdē. Die roof was groot
eñ verr eñ daerō swaer om weder te gerugge-
yda dat hy vier ganssse stracndē in bidden eñ
pdel sinneckē doorgebracht hadde. herste hy ten
laetsten voor een antwoords gecregen/ dat het
noodich was/ andere broeder schuylten wt En-
gelāt te halen/ dā die hy te vorē medegebracht
hadde/ om syne gaderē in syne macht te ghe-
cryghē. Die Engelsmā reyst terstont na Sondē
eñ broeder eñ geloofwaerdigher bryuē met hem
brengende/ die daer gebrocht waré/ coē hy we-
dercom in Seuille eñ als hy de schuy de vi. Wer
schuylers vercoren/ verschoōde so verreckē van
Heeren haer antwoorden haer onschuld makē
de/ dat sy doen tot eenigē swaerder verpaynē
bel ist waré. De selue antwoorde alle dage ver
nieuwende/ hebben sy den man noch vier andere
gehecten staenden opten regel gehouden. Als
de Engelsman nu wyle vertoert hadde eñ
noch sonder ontbinden hadt om gehoordert te
worden/ hebben sy de saltē opten Bisschop ghe
worpende/ Bisschop hem beraēt hebbende/ sy
de dat he alle was eñ dat de saltē om gehoor
dert te worden/ den andere Inquisiteuren ont
ontginck eñ met schuynge bescheyt de schuyt
van de kant op den anderen tegaende/ en com
menden geen ende dā de saltē spoten. Ten laet-

sten

sten doot syne aenstae verwonnen zunde/ hebben sy op een seekere dach voorgenomen den man af te verdigen. Gheen zyn afveerdighen is dit gheweest/ die Licentiaet Chasens/ een van de Inquisiteuren/ inde Inquisitie conste een dapper man/ ghebiet hem s'middachs een eten by hem te comen. Den Engelsman doet ausdagen boodschap binde zunde/ om dat hy syne gelderē weder eysschen sō by den ghenaghē om sijn rekeninge te sluitē/ ongeleert sonde wort den so hy diemaele vanden Inquisiteurē soude (hoewel hyen qualic verstaē hebbende) gehoort hadde. Ende noodich were/ dat hy den ghenaghen spraeke/ verhoopte dat sy dat in sijnen menden comen des anders achterom. Weder om gecomē zunde/ gebiedē sy den Egypter/ dat hy den Engelsman niemen berichte/ die sy hē genoemt hebben opsnyden soude. De Engelsman niemende erst dat hy dan mit ghelept worde/ om met den anderen te rekenē met lāge dier na hem gheuaghen sō in eene donckere stadeye/ beyden zijne verzeechten beuindende/ heeft een laetsten verstaen/ dat die sake anders gestelt was dan hy gesciet hadde. Ende dy ost vā dagen brengen sy hem voor inde studien te: sō soot na hare Conste met quade te passe quam/ dat die Engelsman vande Inquisiteuren syne gelderē weder begeerde sonder eenige voorreden te maē/ gebieden sy hem dat hy het *Ave Maria* seggen soude. Dy seyt het seechtem deser wase: Ghegroet sistu Maria vol gracien/ die Heer is met v/ ghebenedijt zijt ghy boven alle Vrouwen/ en Iesus de vrucht

zuwes lichaems is gebenedijt Amen. Alle dinghen wozden by geschrifte gestelt/ de reden van de gaerderen wederō te begeeren achterlatende/ten was oock niet noodich/ sy laten hem wederom in zijn Kercken leyden/ eñ instituerē haer acte tegens hem als een Ketter/ die het *Ave Maria* na de maniere vande Roomsche kercke niet en vereerde. maer het selue besloot met een suppliete plaetse wāt hy moest daer by seggē *Sancta Maria* moeder Gods bidt voor ons Sondaren. Welck eynde achtergelaten zynde/ men lichtelic mocht merchen dat hy het voorbidden vandē Heyligen niet voor goet en hielt: eñ alduis een rechte oorsake geuondē hebbende/ is hy veel dagen gevāgen gebleuē. Daer na is hy ande Trumphe vā t'wapenroerken wtgeleyt alle syne goedē daer by voor sollicteerder/ hoewel sy hem niet toe en behoorden/ hem benomen zijnde/ is daer en boven ghecondemneert in een tarige gevangenisse. Synen name was *Ioannes Theotonius* een borger vā Hesselt.

Desder der gebannen goederen oock alle dere lieden verdoemnē te confisqueren/ en is den H. Vierschaer niet meer noch ongewoonte. Wāt het sonde mogen geschieden dat indien sodanige ontrudighe allegatien eenige plaetse toegelaten werdē/ vele liedē souden met eenige bedruechlicke getuygenisse hare goederē (die sy bewijsen mochtē datter alder lieden goederē zijn) vande Confiscatie bevryen. So heeft de H. Vierschaer/ begeerende sodanige kōningen te schouwē noch sodanige bedroch eenighe plaetse te laten/ ghe acht voor

her

hem gewisser te zijn/anderē ongelijc te doē/dā ongelijc te lijden. Weynige Jarē verledē is tot Seville een seer rijck vreemt coopmā gecomē/ wiens goederē daer na om der Religie geconfisqueert zijn geweest. Onder de selue goederē is oock beschreuē geweest een sonderlinc schoō Schip/ so dat na de meeninge van alle man in de riuiere van Guadalquenis noyt schoonder geweest en hadde. Die mā heeft met goede getuygenisse bewesen dat het Schip hem niet toe en quā: eñ dat met tegenstaēde oft de H. Vierschaer heeft in hare Consistē eenige middelē gevonden/ waer mede sy haer dat Schip toegeoordeelt hebben. De coopman het *Kabuksmus*.

Van een rijcke Borgher.

Jnde selue Inquisitie van Seville is een seer godsvruchtich borger om de Religie met de Inquisitische sententie gestraft/ nochtans sonder straffe des doots. Onder ander suckē van syne boete heeft hy oock Confiscatie van alle syne goederē eñ incomsten geleden/ daer hy te vooren eerlijc genoech afleefde/ eñ dat hy alle syne goedē verkoopende/ thien Jaren in eene private gevangenisse geslooten sonde worden. Als hy eenige daghen voorgebracht hadde inde gevāgenisse inde welcke hy in groote armoede van t'gen dat vā eenige goede lieden wegereyet worde/ groenderhondē wert/ anders geen ongeacht man zijnde: so is eene Inquisitische Notarius by hem gecomē/ een beuel vande H. Vierschaer in geschrifte voorbrēgende. waer mede hem belast worde te betalē hondert eñ dertich Ducatē ter saken vā oncostē eñ costgelt die hy verteert hadde/ ter wijle hy

inde Inquisitissche gevangenisse geweest hadde. Hy heeft tot dat beual ghecantwoort soo de waerheyt was te weten / dat also de Baderen des geloofs hem wtgespeelt vñ alle syne goe den beroofft hadde / hem daerom niet overgebleuen was waer mede hy dat geit betalen soude. Die antwoorde en heeft mynē Heeren niet genoech ghedaen / eñ seynden den Notaris de tweedemael belastende dat hy bunnen seckeren tijt / die sy hem bereeckent hebbē / dat geit betalen soude: oft anders dat hy tot de priuate gevangenisse gelegt wilde / inde geenen stadt gevangenisse gebracht eñ daer ghehouden soude worde tot dat hy betaelde. Dat doch wat onvoorsichtige menschē / dese mans goet voor dē Coninck confisquerende / en hebben sy niet gedacht haerselven eerst voor de Costpenningen te betalen.

Joanna Borquia.

SY hebben hyna ten selue tijde inde selue Heuilliste Inquisitie een edele Vrouwe gevangen / genaemt *Joanna Bohorquia* de huysvrouwe van *Francisco Vargas*, een seer wel geacht man eñ Heere van *Higuera*, eñ de dochter vñ *Petro Garsia Xerezio*, een seer vroe hooghder vñ Seville. De oorsake van hare gevāghenisse was / dat haer suster *Maria Bohorquia* een seer godsvruchtighe vrouwe / die sy daer na om de godsvruchtige beleeffenisse gebrant hebben / in haer pijnigen te hemē gegeven hadde / dat sy altemet met haer suster vande selue leere gehādelt hadde. Als sy haer inde gevangenisse overpē dyeck sy hyna eē sefmaendige dyacht / waerom sy haer so lang niet gesloten hebben / noch

noch ſy en handelde̅ haer met ſodanige wyſe-
heyt met alo ſy met anderen pleghen / voor de
vucht ſorge dragende. Den achtſte̅ dach na de
bevinge ontnemē ſy haer de vucht / eñ den vijf
thiende̅ ſluyten ſy haer op / eñ dwinge̅ haer de
ſelue conditie met alle de andere geuangens te
onderſoecken / haer ſake met de ſelue rigueur eñ
Conſten / (als ſy plegen te gebruyche̅) drouen-
de. In die groote ellendicheyt / is haer eendige
troouwe alleē deſe verſtroofſinge geſchiet / dat
eē ſeer godſvruchtige maget / die om haer god-
ſalicheyt daer na vande Inquiſitie is verbrant
gheweeſt / haer tot een medegeſellinne van die
verdrietige herdher gegeuē is. Dit ſelue ſpreyſ-
ken vreeſt ſy met groote gordertierenheyt des
herten (ſo daer voor de wereldtſche gedienſtighe
den geene oft weynich plaetſe was) gedurichlich
geweeſt. Als het ſelue ſpreyſſē tot de pijnbāc
gelept / eñ van t'pijnigen weder inde geuange-
niſſe gebracht was / ſo ſeere nijemartelt / eñ alle
de leden wt malcander ghereckt zijnde / dat ſy
nauwelix eñ met dan met groote ſinerte eenige
heere woorde in een ſtroyen bedde̅chen dat haer
beyden meer tot arbeyt dā tot ruſte ghegeuen
was. Nauwelijcx begonſt het ſpreyſſen van
t'martelē des pijnigens te geneſen / oft de ſtron
worde tot het ſelue ſpel gheleyt. Waer voor ſy
op die pijnbāc met ſo groote voreetheyt ge-
pijnicht / dat ſy / de voorden door toteeſch op de
pijpen vande armen / dyen eñ ſchenen gaende /
in de geuangeniſſe half doot gebracht worde /
ſo t'bloet tappelings de mōt wtliep / eñ alle het
ingewant vā malcanderen gegaen was. Den

achtſtē dach na t'pynigen heeft God haer wt de nagelen van die weerde Leeuwen in zijn ewige ruſte genomen. Sy hebben neerſtelic gearbeyt/ dat het niet tot der Gemeenten oozen comē ſoude. dat ſy deſe teere heerlicke Vrouwe ſo weedelic gemoozt hadde/ maer die de weerheyt aengeſien hebbē en hebbens niet connen ſwijgen. Al hadde deſe vzou een nachtvzou oft Tooueneresſe geweeſt/ oft haer man oft kinderen vermoozt ſoo en ſoude de weerlicke Gueryheyt/ om de beluydeniſſe haerder booſer ſuchten wt hare mont te dzingen/ ſodanigen pynigen niet beſocht hebbē: ſo de ſelue Gueryheyt rekeninge vā haren dienſte ſoude moetē geuē/ en ſoude hen niet ongeſtraft afgenomen werden/ ſodanich weert eñ ommatich pynigen gebruyct te hebben/ indiē yemant ſulcx van haer erſchte. Maer vande H. Vierſchaer en woꝛdē ſodanige rekeninge niet geeyſcht: eñ het is hen liedern gezoloft ongeſtraft int pynigen te doden ia de gene/ wiens onſchult de getuygeniſſen na beter kenniſſe vande ſake voꝛtbzengt: alſoot inde ſake van deſe eerbare Vrouwe geſchiet is. Want als ſy geen genoechſame getuygheniſſen en hadden om haer te verooꝛdeelen/ hoe wel ſy ſulcx met alle de Inquiſitiſſche conſten verſocht eñ beſtelt hadde. Maer aengeſien ſy op die placeſe voor ſulcx bekent was/ dat men van hare ſake noch gantſchelick voor t'volck rekeninge ſoude moeten gheuen/ eñ de ſake in geender maniere gediſſimuleert mochte werdē: ſo gebiedē ſy op de eerſte Triumphdach/ die na hare doot gehoudē is geweeſt/ ha

Den D. Waders is alle maniere van tzeerheyt gezoloft.

re Sententie te lesen in dese woorden. Ho dese vrou in de gevangenisse gestorue (de sake sonder twijfel verswijgende) eñ hare sake neerstelick ingesiē eñ gronderzaecht zijnde onschuldich bevondē is geweest: daerom ist dat de H. Vierschaer verclaert/ haer vry te wesen vā alle beswaernissen/ die hen bryden Fiscael opgelevt zijn/ eñ stelt haer de sake geeynt zijnde weder in hare onschult eñ achtbaerheyt/ eñ ghebiet dat alle hare goeden/ die in Sequestratie gestelt ware/ den genen weder gelevert sullen worden/ de welcke de selue met rechte toe behoozen sullen/ &c. Eñ na dat sy haer met berstelicke wreetheyt int pijnighen gedoot hadden/ hebbē sy haer vry gewesen. Van sodanige onmenscheliche tyrannye sal God noch eens reckeninge eysschen/ so sy inde werelt beschermt worde/ met de selue authoriteyt/ die hy om hen wreedelick te straffen/ inghestelt hadde.

Int Jaer ons Heeren/ 1563. hadde de H. Vierschaer ghedocht haer nerh in een hoeck wt te strecken waer wt ten ware dat sy naderhāt met beter oft arger raet voorgenomen hadde den vang te laten glippen sou den sy onwetentlic de Roomsche aldaer meer schade gedaen hebben dan eenige Luthers tot noch toe hebbē connē doen. Die sake is aldus: Daer zijn eenige geweest/ die by auontuer curieuser waren/ dan lzet voor de Roomsche sake goet soude zijn dewelcke ouer den hoop Monicken eñ Clerchē bitterlic clacchde/ dat sy nu met lange gebruycte remedie (somen seyt) de Oorbiechte misbruycten/ om der vrouwē liefde

de te verweruen/ eñ der eerlicher vrouwen eñ maechden suyuerheydt te benemen. De sake heeft de H. Vierschaer ghedocht raet eñ remedie weerdich te zijn. Maer wāt het een blinde sake was (want daer en was niemant dan uit hondert eñ gemeen aenghebzachte) so beslupten sy by een openbaer mandaet dat in alle de gemeentē van het Aertsbisdom vā Seuille uit geroepen so gewest/ dat so wie wiste oft ghehoozt hadde van enige Monicken oft Clercken die tot sodanige quade stucken het Sacrament des Siechts misbruyckt hadden oft anders/ yemant vāde Siechvaders/ die met een dochter oft dochteren inde Biechte sodanighe quade handelinge gebzeuen hadde/ den selfden binnē dertich dagen de H. Vierschaer aenmanden soude. Daer zijn oock seer swaere straffen op ghevoecht/ tegens de verstrumers oft verstaders van t voorschzeuen Edict. Het gebeurt alsgelijck zijnde/ isser so groot menichte vā vrouwen uit de stadt van Seuille alle uit Inquisitische Hof comē loopen om de quade Siechvaders te beuinden te geue dat tsamtlich Secretarissen met so veel Inquisiteurs niet gewach en waren om der Aenwijsendē getuygenissen aen te schrijuē. Want weerē de Inquisiteurs door de menichte der sake byna onerhaert/ sonde hebben noch dertich andere dagen angetreckt/ om te komen te geuen eñ als noch so veel tuis niet ghehoort en was zijn noch ghestorueu ghewest ten derden eñ vierden die tuit noch so veel te verlangen. Want vele eerlicke Vrouwen/ eñ die van hooger state waren

dan

dan andere / ouermits ſuperſtitie vande boete
eñ excõmunicatie / en heeft alle tyt niet bequaẽ
gedocht om de Inquiſitoruẽ te gaen ſpreke / ſo
aen d'een ſyde haer conſcientie haer dyong / eñ
aen d'ander ſyde haer mans ontſagen die haer
altot tyrans ineldẽ den welcke ſy ſoechdẽ door
een valſche ſuperſtitie van ſuuerheydt te ver-
thoonẽ waerom ſy op de maniere vã Heuille
met bedecte aẽſichtẽ ſo ſy bederſte mochtẽ tot
minnen Heeren gingen. Diet verwinch vrouwẽ
die der mannẽ neerſtichheyt int aenmerckẽ met
haere wyſheyt eñ liſt niet hebbẽ connen te bo-
uen gaen / hebben pyckelẽ van bittere talouſ-
heyt inder mannẽ herte geſuyet. Aen de ande-
re ſyde was het een ſeer gemeychte ſpreuſpel /
de Cronicke eñ Clercken met nedergeſlagen
aenſichtẽ al peynſende eñ ſwaermoedich ouer
mits haer quade conſcientie te ſien gaẽ / eñ alle
vren beuende eñ vervaert zynde / verwachtẽde
wanneer yemant van der Familiaren der In-
quiſitie haer de hant aen ſlaen ſoude: dacht wa-
ren ooc vã henlieden die nieenden (eñ dat niet
ſonder reden) dater veel ſtinckerder ſlaxin o-
uer henlieden op comen ſonde dan die ouer de
Inderaẽ in ſaten tijde raeſde. Aen de In-
quiſitie aengemeet hebbende / dat dit raet
ſeer perculeus was / niet alleen voor haer ſel-
uen maer voor alle de thoõſche herete / eñ dat
ſulcken voornemẽ (indien te ſeer voortgynck)
nemmerſ ſonde zijn om een groote eñ onuer-
ſeliche haet de Ketterſche ooxde te verwẽ / eñ
byſonder om de authoriteyt vande Oxdiecht /
die anders by loodẽ ſpreken ſchynt te ſtaẽ / heet

eñ

eñ gants wt der menschē achtbaerheyt te niet
gaen sonde/ hoewel de selue andere de Inquisi
tissche straffe woerdich waē so hebbense houd
de meeninge vā alle menschen āē voer te rugge
getrocke/ beuelēde alle de inwoonighe vā gue
de stucken/ die nu wt rechtuerdighe oordeelen
bleuen/ in een eewighe vergetenisse te stellen.
De roep gaet/ dat de Monicken ende Papen
met gemeene moeyte den Paus met een gro
te somme gelts de neuse gestopt hebben/ op
dat hy met de schone reuck des soet zuīde/ alle
de oordē der Hierchwaerē een brief gaf/ waer
mede alle hare misdadē in dit stuck wt vaderlī
che goedertierenheyt verghenō eñ den In
quisiteuren beuolen sonder voorden/ dat sy van
hare voornemen afstaen/ eñ t'ghene dat daer
gheschiet was/ sonde met een eewich swighen
verdruct woerdē eñ niet meer in s'menschen ge
sichte comen. Maer die inder Inquisitissche sa
ken geleert zun/ en duncket dy de waerheyt niet
gelick te wesen. Want alhoewel de Paus al
suiuer toelaet/ soo is de B. Hierschaer van dier
macht dat als sy het tresselick voornemē te vol
brenghen/ al waer den Paus authoriteyt daer
tegen/ sy en plegen sy van haer oplet niet af te
staen. Dat het nu gemeen gebruyck is. Dat den
Paus authoriteyt vande B. Hierschaer tegen
ghestaen woert/ eñ ooch tegheuen hem te boven
staet/ dat sal wt dit nauolgende exempel blicken.

Tot Laon te woē hadde de Paus vā
Soomen bina doo de selue onwoerdich
achteyt de Bisschoff vande B. Hierschaer
leet gedaē/ om dat hy den Aflaetbrief tot salu
heyt

heyt vande Christen werelt verspreyt hadde / recht oft Christus daer inne niet genoech voor sich hadde. Behalue de andere groote menichte van Aflate en vergeuingen / so worde ooc met den selue brief ten besten geholpē / die met Lutherschē smette geraect waren: so vruchtbaren vischnet wert de verstandige Constenaer sich selfs te make wt het net des Euangeliums en de Pau die Christus tot des Paus bederffenisse de werelt in dese tijt gemeen gemaect heeft / soo hy die wonde niet en can ontgaen / en misgeue hy niet tselue in syne winste te verkeere. Dit zyn de woorden vande Brief: Dat alle de gene die de Lutersche leere en meeninge aengehangen hadde / van hare ketserye afstaende / vā een yeder siechtwader vande selue val / soude mogen geabsolueert worde. Tho seker reue listigen raet vā het oude Serpent: aengemerct hebbende de verwerringe der saken inde Religie in Spaegnien en bysonder in Seuille / een stadt die de vermaerste vā allen in Spaegnien is en dat so het volck / en bysonder hare hertē tot afval strecht / het Rijck lichtelicker en min periculeuselicker in gedienstichevt ghehouden soude worden / met eenighe simulatie van gheneene goedertierenheyt / dā met wreede ende hardneckige wrake. Hier mocht alle de welmaert vāde h. Pierschaer by voort worde / waer op het schijnt / dat de Paus weynich gheacht heeft. Maer die Inquisiteurs / oneruints dat artickel des briefs waer mede hen alle de groote roof sonder twijfel wt de hant ghenomen worde / sees verstoort zijnde / en de ontydighe goe-

des Paus act laet wort by de Inquisiteurs verworpē / als hem lieden die schadelich is.

goedertierenheyt des Paus verordeelt hebbē/ hebben sich daer tegen gestelt/ eñ alle swarichheyt wechnemende/ hebbē met gewelt gheboden dat dié Aflaetbrief met ontfangen noch vercondicht soude worden/ om dat het de H. Wierschaer schadelic zou soude: waerō het oec noch ontfangen noch vercondicht is geweest. Hier mochtmē sien den Sathan onder sich self verdeylt. Hier wt blaect openlic/ dat des Roōschen Paus onderdanicheydt/ de welcke dese goede Heerē anders met oyer eñ swaert voorstaen als een artikel des geloofs hemlieden nader waerheyt een waffen metter tō dat sy mogē bupgen aen wat sy de dat sy willen/ dat sy het selue meer voor een stuck ende niet/ dāer sy de menschen mede vangen houden/ dan voor een Artikel des geloofs wt welcke onderhoudinge sy lieden eenige salicheyt verhopen.

Alle Tyranuen coēt het eygenlick toe/ goedertierenheyt te sonder eñ vreedtsaemheyt te haten/ eñ onbarmhertichheyt eñ wreetheyt alleē te stemmen of te begeerē met groote haest omden eñ geuresi te wesen/ als hy siet dat hy met eenige andere bequamer middele niet sonde mogen bestaē. Want een Tyran dus plach te seggen: *Laetse hatel wesen, als sy maer vreesen.*

Odesint. dum metuant.

Indien vermāt dat wel aenmerct/ so sal hy bevinden/ dattet tot noch toe geen tyranne gheweest is/ die dese Wet harnechkoer eñ tyrannichlicker grondernoudē heeft dā die H. Wierschaer so met eene sonderlinghe ongodlicheyt als waerheyt eene vreese inbeeldē/ also dat hemlieden niet voorderlicher schynt te wesen dā

Dit

die voornoemde Sententie: *Laetſe hatel weſen, als ſy maer weeſen.* Want ſy ſeer lichte ſaken die nauwelick ſtraffe verdient en hebben/ met ſeer wreede en alle maten te bouē gaende penē caſtyen: het welcke met de nauolgende exempelen beweſen wort.

DE Biſſchop van Tarracona opperſte Inquiſiteur van Seuille, vandē welcke my hier voor ouermits ſyne herlicheyt vermaent hebben (ſo die vpliche ſaken vande kercke ſodanige wandelingen en luſt doen ter tafelder weerſchen) is op een Somer om gheneechts halue na zyn oude gebuyc wtgegaē/ tot die luſtighe bouen die aenden oeuer vande riuiere van *Guadalquiuir* ſtaen met alle de trawanten vande Inquiſitie ende Biſſchopliche pracht. Aende cant vande gracht des Hofs/ in de welcke mijn Heere de Biſſcop doē zijn weluſt gebuyckte ſat by auuenture des Bouenieres ſoonken vā twee oft dry Iaren oudt zijnde en ſpeelde. Een vande Longers vā mijn Heere de Inquiſiteur/ een riet wt des Bouenieres ſoonkens hant nemende/ daer hy mede ſat en ſpeelde maecte hem ſchrey ēde. Die Bouenier hoorende zijn ſons ſchreyen/ coēt daer terſtont by/ en als hy de oorſake des luſts vernaen hadde gaet tot des Inquiſiteurs dienaer/ ende begeert dat hy zijn kint het riet wedergeue ſoude maer ſo die Longen dat niet wilde doen/ en den Boer ſpottelic begherte/ ſo neemt hy hem het riet wt de hant/ het welcke als des Inquiſiteurs Dienaer een weynich ſtijf inde handt poocht te houdē is hy een weynich vāde ſtoppelen

pelen des riets in zijn hant ghequetst. Het en was geen doodwonde noch lāmicheyt van eenich lidt/diemē met wreede boete behoorde te straffen: maer een scrap alleē dooz t'vel/gelijc het scharp vā een gebzoke riet maken mochte/gāto een kintsche wōde. Des Inquisiteurs Jongē gaet tot zijn Moer die met wijf vā daer wandelde/claecht oure zijn bloet waer dooz de Inquisiteur dē Bouernier doet vāgen/ eñ inde Inquisitische geuangenisse leyden/ waer inne hy hem in seer swaere boeyen/neghen gantsche Maendē doet houden/ hem schade doende in syne gorderē die anders clein genoech warē/ die dooz so armen mā met lichtelic te verwinnen was/ zijn hupsvzouwe eñ kinderē daer en tusschen vā honger vergaende om dat hy des Inquisiteurs Jongen/als ooch een lidt vande Bierschaer niet ontsien en hadde. Na de negen Maendē sendē sy hem ten laetstē thuys/ hem wijs makende/dat sy veel meer barmhertscheyts tegen hem ghebruyct hadden/ dan hy met zijn schult wel hadde verdient.

Een exempel van Deuille.

DE Deuille was een arm man/ die met zijn swaert de cost ghewan voor hem eñ syne gesinde/ wiens hupsvzou een Pacp met gewelt weech gheleyt hebbende/ hem ontliet: sonder dat daer en tusschen de Inquisitie noch de macht vā eenige ander Bierschaer wt sach/om dat groot ongelijck te wzekē. Desen armen man/ als onder ander menschē van syne condicie sprake quā van t'Wageuier/so heeft hy by gebzocht meer met een boersche simpelheyt dan met voozdachten raet/dat hy Waghe-

uiers

yers genoech hadde / wiens huysvrou eenen quadē rabbaut vā hem hadde gewent / &c. Die reden tot de oozen vanden gorden Paep ghebrocht zynde / heeft den Paep ozsake gegeuen / om het ongelyck indē armen man te verdubbelen / eñ heeft hem so / als qualic van t'Waghevyer genoelende / by den Inquisiteurs aenghebrocht. Dese sonde vandē armen man is voor de H. Vierschaer weerdiger geacht / om met de Inquisitische macht gewrokē te werdē / dan het quade fact vandē Paep. Daerom om dat cleyne woordekē alleen wort de elendige man gevangen / eñ twee gantsche Jaren in der Inquisiteurens laefcuyten ghesloten / eñ ten laetsten inde Triumphe wtghebrocht zynde / wort hy verozdeelt om het wapenrocxken te dragen dry Jaren lang / die hy in eene pryuate gheuanghenisse verslyten soude: eñ de selue versleten zynde / oft hy dan los gelaten oft noch gevangen soude worden / dat staet noch aendē wille dāmānen Heeren dē Inquisiteurs. Noch men heeft des armen mans armoede in alles niet aengesien (gelyck zyn wyf de Paep ghedaen heeft) want zyn cleyne goedekē dat hem nade inge gheuangenisse ouerghebleuen was, dat werde oock geconfisqueert. Eñ dit is de Spaensche Inquisitie / die dat Christelicke geloone so treffelick ouplant / de Ketterye suyuert eñ de Ketters straft.

Een Boecxken van S. Lucas

Die stadt van S. Lucar was een vreemdelinck / die nochtans wel xx. Jaren in Spaengnien gewoest hadde / de welcke door gheuene superstitie so verre ghebrocht

was/ dat hy om der Religie halucn in een Wil
dernisse in een cleyn Capelleke woonde. Dese
in zyn Capelleke gehoort hebbende vande ge-
vangenisse van so groote menichte/ die om de
Religie/ diemen Lutherssche noemde/ dagelicx
vande Inquisiteurs gevangen werde: oock ge-
hoort hebbende der Inquisiteuren beuel/ daer
mede hy/de drie gementen van excommunicate
beuolen worde/ dat de ghene die van sich selfs
oft van een ander/ van die dinghen yet wiste/
t'selue de Inquisitie verstont te hauen geuen
soude: wāt inden Heere de Inquisiteurs eē son
derlinge sachtmoedicheyt plegen te gebruyc-
ken tegen de gene/ die henselues aenbrochten:
so is dese Heremit meer verbaest dan simpel
wesende/ tot Deuile gecomen/ gaet tot de In-
quisiteurs/ eñ brengt hemselue aen. Dan inson-
derheyt was: dat als hy ouer vele Jaren te Genua
was eñ daer van eenigen synen broedere van
die dingen/ als vande rechtueerdichmakinge
des menschē door t'geloouc in Christum/ van
t'Vagevier eñ dierghelicke dingen hadde hoo
ren disputeren: de selue hem niet qualic aenge
staen hebben/ hoewel hy daer na wort op ghe-
vaet/ heeft (dat was een godsvruchtich Here-
mijt) dat hy daerom ghecomen was om syne
sonde aen te brengen/ eñ genade te begheeren.
Nun Heeren de Inquisiteurs de belydenisse
ontfangen hebbende (by auontuer op dat het
ghetal vande gevangens daer mede vermeer-
dert soude worden) latē sy haren Heremit in
den Kercker stonten/ alwaer als hy vele dagen
gelegē hadde/ is hy ten laetstē inde Triumphe

wtge-

wtgecomen/met de sententie van het Sambenitschap een dyrmaendige gevangenisse ende confiscatie van sijne Verenighde rijckdommen. Doch ten schaemt mijnre Heeren den Inquisiteurs met so ghenoechelicks ongeschiete redenen uit licht te brenghen ende so wreedelick haer eygen volcxken te straffen.

Een Borgher van Sevilla.

Ende die selue Triumphe is oock wtgeleyt geweest een eerlic Borger van Sevilla/ sonder maer/ oft vonet een wassen keerse inde handt draghende/ ende honderet Ducaten wt sijne boxse voor de costen vande H. Vierschaer ghesopen hebbende/ mit dat hy een Vaer inde Inquisitische gevangenisse gelegen hadde/ alleenlick om dat hy gesondert is geseyt te hebben/ dat die ommitte costen/ die opte groote Vonredach/ te weten als Christus ten Hemel voer/ aen so groote swaere vä pangier cläre doch (sy noemen gemeenlic voor misbruych vä woort *Monumenta*) ende oock opten heerighen dach van t'hoogh/ dat sy Christum Christi leggen te wesen/ toegebracht plieghen te worden (want sy sijn in Sevilla ommatighe prachtich) God aengenamer zijn te sonden/ indien sy by den armen ofte om de arme maecken die waerse zijn/ by gode mennichte besset wtgereyet werde. Dat voort heeft die Inquisitie sentencie ende stroffe die hy gewoonlic hebben wtgheghaen/ de man die t'voorte gesproken van Ketterijschap suspect sijnde/ heeft met ghebrest versaect.

Item die selue Triumphe is oock wtgeleyt ghe-

weest een ander arm man/ om dat hy by

Een man van Auentuer vp antscap dragende met eenē Paep vā *Albigita* een stadt vā *Granada*, onder anderē van hem geseyt hadde/ dat hy niet mochte gelooue/ dat God in de handē vā so boesen ouerspeelder neder daelde. Die Stedehouder van den Ordinaris/ hadde hem te dier tijt om dat woort gestraft, maer de Clerck met die wrake niet te vreden zijnde/ heeft hem daer nae voor der Inquisiteuren Vierschaer in Heuille lasteringe afgeeyscht/ eñ de eerste boete vandē ordinaris en heeft niet tegēgestaē/ oft hy en is door bevel vāde Inquisiteuren gevangē/ een Taet inde geuangenisse gestoten/ eñ ten laetsten inde Triumphe wtgeleyt sonder mantel eñ bonet/ een wasteerse inde hant dragende/ synre tonge in een houten gebit gevangē zijnde/ in wrake vande lasteringe/ eñ lichtelic versaect hebbende/ wort hy ten tweedemael gestraft.

Twee welgeleerde Jongelinghen.

DEr geleerden oordre hebben in die selue Triumphe twee geleerde Jongelinge vermeerdert: de eene/ om dat hy in synre papieren wech geleyt hadde eenige veerssēs vā eē onseker author: met so groote Conste gemaect/ dat de selue woordē in seer grooten lof ofte schande van Luthero bedijt mochtē worden. Dese is hierom alleen na dat hy een Jaer gevangen geweest hadde/ inde Triumphe wtgeleyt geweest/ sonder māel oft hoet/ alwaer hy tot straffe gecregen heeft/ van dyp Jaer tot Heuille eñ hare gebieden gebannē te zijn: lichtelick versaect hebbēde. Die ander/ om dat hy de selue veerssens om hare vermuftige conste wtgheschreuen hadde/ heeft de selue sententie ver-

verſocht / het banniſſement alleen in honderd Ducaten voor de coſten vande H. Vierſchaer veranderd zünde.

Het en ſoude niet ſwaer vallen boecken te vullen met dusdanige exempelen van opēbare tyrannie/ten ware dat ons dochte/t'ghene dat wy geſept hebben/genoech te zijn/om de menſchen te trecken/op dat ſy haer oogen eñ ghemoet weſtrechē/tot meer eñ de ſelue ongeſchickter te ſien/ die de H. Vierſchaer daghelicx van haer ghereſt: waer mede de ſelue heylige Vierſchaer genoech te verſtaē geeft/ met wat heyligē Gheeſt ſy geregeert eñ in alle hare doen gedreuen wort/ wat ſy van henliedē begeert/ met wat recht haer de naem vande H. Vierſchaere toecomt/ eñ den Inquiſiteuren den naem vā de Vaderen des geloofs/ daer ſy des menſchen herte tot noch toe ſo ſeer mede verſlagen hebben. Ten ſal nu ooc niet ſwaer zijn voor een yderman te radē/ oft de Chriſtelicke godſvruchtichert. de kennisſe eñ eernſte des waerachtigē Gods/ eñ t'ſtücke Chriſti/ dat van alle godſvruchtige menſchen te begeeren ſtaet/ met duſdanige middelen vermeerdert eñ vermenichfuldicht/ oft teuer vermelt/ verſtroyt eñ te nie te ghedaen wort: ſo Sathans rijck/ dat by leugenen ſtaet/ met liſt eñ bedzoch vermeerdert/ eñ by ongerechtheyt/ moorderye eñ doodſlagen der rechtueerdigen gheonderhouden wert/ ſeer vermeerdert eñ grooteliicx voortſpruyt.

Heerlicke ghetuygenissen van eenighe godsvruchtighe Martelaren Christi, de welcke als sy de doot om de belijdenisse des Euangeliums, met eene Christelicke stantachtigheyt geleden hadden, de Inquisiteurs noch na de selue met hare listen van ouden afval ontert hebben.

DE Inquisiteuren laet haer bedunchen dat het ons noch niet volcomelic genoech gedaen/ met de bitterre doot der gemme/ die haer wederhyt voor haren Heyt haer verwaert hebbende/ Christum stantachtich belijdende sy dat sy oock met alle hare listen na alle haer vermogen oock poogen om den selen oock te benemen het leuen der siele inden welcken Christus door sijn gelooue te woonende wiens heerlicke ghetuygenissen sy leuende en steruende ghegeuen hebben. Mdaer als alle der Inquisiteuē arbeyt/ soo Christus den sijnen bewaert met zijn starcke handt voer wt so hy selfs seyt niemāt connen haer rechte schape vergeefs en auoorderbe zijn so beuesten sy haer noch ten laetsten al dat sy mogen te weten de warde naem van haer glorieuse verachthert na haer doot valsche vnwaerheden verspreydende/ ende oock eer dat sy die ghedestineerde simpele onsangen op haer schouwe haer tonghen nochtans eerst met een gloeyende ijsere in branden/ op dat sy hen niet en souden mogen verantwoordē als dat

sy

sy de waerheyt versaeet hebben/ eñ tot de leugen eñ duysternisse vande Roosche kercke gecomen zijn. Dat is een dobbel werck van Satan eñ een claerschijnende getuygenisse vā synē ghecest. die by de H. Vierschare stātwaer mede sy niet alleen de godsvruchtige Martelaren berooven vā hare behoorlicke los/ maer benemen oock de Gemeente Christi het exempel eñ wenchde/ die sy daer mee andere genieté soude. Eñ aengesien in sommige actē des geloofs (so zijt nemen) men weet dat die Vaders met eenigen (wiens vromicheyt eñ stantachticheyt God ons te kennē gegeven heeft) dat schue gespeelt hebbē/ so is het gants goet tot het voorgaende tractaet/ datter dit navolgende toegedaē zy/ inde plaetse vā een byvoechsel int licht te brengen/ op dat die eere eñ achtbaerheyt die de Gemeente den H. Martelarē wt hare stantachticheyt schuldich is/ den schuen wedergeleert mach worden. God laet dan die Gemeen te schue hare blijschap gemeten/ eñ laet dus damige exempelen ghegeven worden/ tot Gods glorie eñ sonder oppenbaringhe eñ tot een ewighe schande vande H. Vierschaer.

Ioannes Pontius van Leon.

IN de eerste acte des geloofs/ die tegens de Lutheranē/ beschedigers des godsaligen leers/ in Sevilie den 24. Septembris/ Anno 1559. gehouden is/ is in Triumphe wtgeleyt geweest *Ioannes Pontius van Leon*, de sone van *Roderico Pontio van Leon*, Graue van *Bailena*, een man van

heerlicke stamme ghebozen/eñ int Euangelio
Christi sonderlinge ghelcert/ende in der selue
p̄zactycke in van lange tūt af wter maten seer
ghecreffent/so ons dooz onse lange eñ seer ghe-
meene ommeganck/die wy met hem ghehadt
hebben hemelic is: wat soude hy onse getuge
nisse schuwen te behoeue die anders vooz God
warachtich eñ getrou is/ een ware het gemee-
ne consent van alle de gene die hem gelient oft
in eenigher manieren zijn godsalich leuen ingc-
sien hebbē dat selue bemyggen soudē? Wāt na-
demael alle deuchdē een Christen warachtige
ende gheensins gheuerwede beluydenisse weer-
dich zijnde in hem ghesten wozden/ soo hadde
eene sonderlinge liefde tegen zijn elendighe eñ
ghebzechelicke bzorders/alle des godsalighen
mans herte so seere beserē/ dat hy vā syne seer
rūcke Vaders erffenisse(daer hy syne gebooste
eñ staet rytkelic mede hadde mogē onderhou
den)in eene gants wterste/maer geen ondanc-
bare armoede geraect is. Daer dooz is hy ghe-
comen int oozdeel vāde menschē/ die blint/ver
keert eñ ongodlic zijn/eñ die dusdanige exem-
pelen van godsvruchtigheyt/gemeenlic de lup-
ticheyt oft de verloocte ouerdaet toeschzuuen.
Eñ als hi so hefde(wt het gelooue sonder twij
fel) dat niemāt oyt ouer hem clacchde niemāt
eenich in de minste suspicie vā eenich quaet exē
pel van hem ereech/maer vele in hare noot sy-
ne goetheyt p̄zocfdē: so geschiet het dat die seer
harde eñ vooz aller ooghen bekende armoede/
die hy na t'seggen van een yegelick met sulche
bzomicheyt vā herten dzoech/ dat anderē van

minder

minder cõdicie middelbaer rũdõmen nauwe-
lick hem so gedzagẽ sonde hebbẽ een argumẽt
heeft moeten wesen van een sonderlinghe eñ
onvervalschte godsvruchticheyt. Hy daerom
voor de loon van godsalicheyt inde werelt om
het Euangelie vande Inquisiteurs gevangen
zynde/ eñ na dat hy eenige maendẽ de waer-
heyt tegens de godlose leugenẽ/inde geuange
nisse treffelic beweert hadde/ heeft hy oft door
swaerheyt der pynen/oft door schoone beloftẽ
vã vryheyt bewoecht zynde/ zyn te voorenwin
nelic gelooue ghebogen/ eñ is tot de onderda-
micheyt vande Roõsche kercke schepntlic afge-
vallen. In dien schepntlickẽ afual is hy ghecx-
men door raet eñ toedoen vã een quade *Mous-
che*, die sy in maniere voorseyt recht als mede-
gevangẽ by hem gewoꝛpẽ haddẽ. Die/als een
geleert mã eñ een oudt ervaren gast heeft meer
met dietsmakinghe eñ beloftẽ dan met crachte
van argumentẽ/gesmolten het gelooue vandẽ
mensche die anders seer godsvruchtich was.
Maer alhoewel God in die schepntlicke val/
hem als met handẽ gegeuen heeft/te tasten de
blooshept des menschẽ verstant: zyns woords
waerlick ghedachtich zynde/ *Niemant sal myn
Schapen wt myn handt nemen*, heeft hy zyn scaep
ken niet lang verlatẽ/maer heeftet so leckelicken
gevallen eñ verstroyt liggende wederũ opge-
recht eñ grooter sterckeyt van stantachticheyt
dan te voren mogentlick weder gegeuen. Die
nacht voor den dach zynder straffe/ heeft hy
de waerheyt zynder bely denisse teghen eenen
Misnaey synẽ Siechtvader ten aenhoozen so

dān andere gheuangene als vāder Inquisiteu
ren dienaers (so op sodanighe vze de sake met
geen stillswägen gehandelt wort) mordelijck
beschermt. Vandē swijsaep gebzaecht zünde/
als hy die H. Hoechte wolde gebzuycken (want
hy die verachte den swijsaep verstoote eñ be-
keuen hebbende) gelue hy de selue eer hy ghe-
uangen worde dien als ghebruyct hadde: hy
antwoozde dat hy de cranckheyt die hy
te goede gesciet was dien hy wisse/ dat noch
so grode niet gecomē waren dat sy sonder ar-
gernisse sulcke vzuchten sien souden. Dat hy
nochtans daerenbussen sulcke Hoechtwaerde
gebruyct hadde/ wiens Hoechte beter een tā-
menspzekinghe van warachtige godsvzuchtig-
heyt dan een Hoechte genoēt mochte werden/
maer dat hem nu gants geen Hoechte noodich
was. In syne sententie zün openbaerlijck onder
anderen die articulen gelesen/ om der welcker
wille hy tot de bzādt verozdeelt wozde. Dat hy
een verschzickinge ghehadt heeft inde afgode-
rye die int aenbidden des bzoots bedzeuē wor-
de: sulck dat d'selue tot een pzaghe inder sterbē
huysen gedzagen wozdende/ hem by aenkomē
tegens quam dat hy dā gewoon was/ oft den
ganck verstelt hebbende door een ander weck
te gāē/ oft straex voort te gaen/ op dat hy d'sel-
ue niet en soude moeten eere aendoen. Dat hy
dickwils met groote herche gaende/ d'selue
by den swijsaeps handē opgheuē stende zün
rugge daer tot ghekeert heeft. Dat hy diemael
tot de doot wande plaetse daer die godsvzuch-
tighe om de belijdenisse der waerheyt gebzant

plegen

plegen te werden/om hem te vertreden gegaen
was: en de plaetse niet syne wandelingen ver-
nieuwende/dienaet besocht hadde/om die ge-
dachtenisse vande getrouwe en heerliche beli-
denisse die de godsvruchtige daer van Christo
gaven: ooc om de wereld door de meeste wreet
heyt door te drijven en voorts om so de vreese
lijs die daer toe geroepen mochte werden/af te
leggen: en om dat hy in volstandich liden der
menschen broosheyt niet achtende/valherdich
worden soude. Item als die Statiedach geco-
men was/opten welcken men t'Heylich brood na
oude gewoonte wederplen soude/dat hy alsdan
syne dienaers elders van hem gesonden hadde/
de welcke weder gecomen synde/gelijck hy hem
oft hy t'brood ghecommuniceert hadde/op dat
sy door syne vuricheyt niet geargert soudē wer
den. De summe van syne belijdenisse was: dat
de rechtveerdichmakinge der menschen alleen
bestont inde verdienste Christi/en uit geloove
alleene in hem. Datter anders geen Vageuer
en was. Dat des Paus aflaten en bullen niet
dan leuren en waren. Dat die Paus van Ro-
men den rechten Antechrist is/&c. Dat hy met
groote begeerte daer na gestaen hadde dat hy
om dese waerheyt die hy beleert verbrant soude
sijn oft eenige andere straffe geleden soude heb-
ben. Dat hy tot anders geen gelaytz en de vyt-
dommen begheert hadde dan op dat hy die te
cosse soude leggen tot besteminge en voort-
spruytinge vande selue leere/in wiens belyde-
nisse dat zijn huysvrouwe en kinderen oock ge-
sunt soude werden de doot te smaken/hy God
daghe-

dagelicx eñ ſonder ophoudē biddende was. Al deſe heerlicke beliēdenisſe / heeft die H. Vierſchaer gepoocht te bederuē / met rumoren onder het volck conſtelic eñ booſſelic verſpreydē de / dat ſyne te vozen ſtātachtich geloouе als nu hinchēde eñ wanckelbaer was. Maer wy ſullen dat ſelue met dit eenige eñ cozte argument ghenoech wederlegghen / te weten / dat ſy inde exemplaren der vertellinghe / die ſy van deſe acte des ghelooſs hebben doen beſchzijuen / eñ noch nu licht is / met haer eygē opſet weynich voozſichtich toeſiende in deſe woozdē (daer me de ſy de 3 goedē mans faicten eñ ſtraffe hebbē willen begrijpen) de waerheyt der ſakē onwetentlic te kennen gegeuen hebben. De woozdē zijn: *Ioannes Pontius van Leon, is voor een hartneckich Lutherſch ketter verbrant.* Dat eenighe woozdekens geeft der Inquiſiteurē bedzoch ge noech te kennen / den ghenē die van des mans ſtantachtichcyt twijfelē: ons is ſyne ſonderlinge godſoruchtichcyt / daer van vele inſienders gheweeſt zijn / dooz zijn voozgaende leuen genoech bekent.

Ioannes Gonſaluus Predicker.

INde ſelue Triumphe is oock wtgheleyt ghewеeſt een Pzedicant / vande oozde der Papen / nochtans inder waerheyt gheen Pacp weſende een man van een oprecht leuen / eñ inde H. Schzift (wt de welcke alleen hy de ware Keligie geſoncn hadde / dē dzeck vande Sophiſtiſche Theologie / daer inne hy te vozen niet weynich zijn per-

perſonagie geſpeelt hadde/ verlaet hebbende) ſonderlinge geleert. Hy ſcheen/ dat hy vā veel Jaren af in alle ſyne predicatiē/ met voozdacht ſich ſelfs diē laſt toegeſchict hadde/ om met een ſtedich eñ onuermoeyt aenſtaē in des menſchē herte te beueſtigen/ de warachtige maniere vā rechtueerdichmakinge/ die/ alle hoedanige des menſchen verdienſtē gants wech ſettende/ alleen dooz t'geloouē in Chriſtum beſtaet. Synē name was Joānes Gonſaluus. Sodanich ſtu dium en mocht ſodanighen eynde niet miſſen/ als hy ghehadt heeft. Dooz ts ſyne belijdeniſſe/ hoewel die Inquiſiteuren dat miſſakē/ is de ſelue geweeſt vāde voozgaēde Joāne Pōtio/ alsdie te vozen onderlinge vriendē geweeſt hadden/ dat die ooc in die belijdeniſſe des geloofs/ is inde ſtraffe ſelfs by malcander gevoecht ſoudden werden. De nacht vande bereydinge van ſyne doozganck/ heeft hy ſeer dapperlic gedisputeert met ſynē Biechtvader/ dien hy ooc na lange roepē met ſchande bedropt zünde/ wech heeft geſonden. Wt het Caſteel van Trianna gaende na t'ſchauot tot de Triumphe (vergeſelſchapt met ſyne twee ſuſters die tot de ſelue foztune wtgeleyt werden/ eñ ſyne moeder met zün twee bzoeders inde geuangeniſſe latende/ vanden welckē de moeder eñ een vande bzoeders daer na inde naeſtvolgende acte gebzant zün geweeſt) heeft hy een ſonderlinge vzomicheyt van herte eñ ſtantachticheyt van hem gethoont. Guer de exempel vā caſteel eñ int geſichte van t'volck comende/ welck hy dickmael te vozen vande godſalicheyt gepredict hadde/

ſo

so heeft hy met luyder stemme den 106. Psalm/ *God en wilt mijn lof niet swygen*, begonst te singhen alle maneren vande quade hypocriten met die vermaledijngen gantz verfaelde. Op het Schamot gecomen zynde ia het houten gebit inde mont ontfangen hebbende/ en heeft hi zijn wesen niet eens verandert/ so dat hy de cene van synen susters/ die hy by auontuer kende van teerder geesten te zijn/ openlijck en openluch vertroostte/ en tot stantachtichept vermaende. De sentencie/ daer mede hy tot het vyer verdoemt wordt neerstich gehoort hebbende/ en heeft hy met geen flauwer gemoet en gedaente de seer solemnele degradatie verdraghen de cleederen en teeckenen van synre bedienisse vyl moedelic ontfangende/ die selver schandelic zijn voor de oogen der menschen/ maer vol eere en glorie inde oogen des aensichts Godes en synre Engelen te weten de Priestercleederen/ die de brant weerdich zijn uitgetrocken de Chrysch-rock/ basi ende papperen hoet ontfanghende. Als den auont gheraeckte/ die gebrant sonden werden op de plaetse des straffs gelept waren/ begeerden de Inquisiteurs dat sy het Symbolum des geloofs lesen sonden/ twelck en yeder voor sich niet gheweusele en heeft te reciteren: maer als het so verre gecomen was/ dat men seggen sonde/ Ick geloove inde H. Kercke/ so geboden sy dat sy stoonde/ the daer by doen sonden. Hier bleuen sy alle te samen met een fristh gemoet staen. Maer als die Papen en Monicken (die daer het ampt van Inteeckzist bewaerden) sonder ophou den begeerden vande susters vā Ioanne Son

salua

salud eñ andere godsvruchtige vrouwē/ dieme nu mettē vyere straffen soude/ dat sy dat wooz deken *Roomsche* daer by doen soudē: hebben sy geantwooz/ dat sy soudē doen/ al wat Joānes Gonsalues dede. Niet om dat sy met en wistē wat sy segghen/ oft wat Joannes Gonsaluus doen soude: maer op dat dooz die oozsake syne tonge van dat strenge gebit soude ontbonden wozden/ waer dooz hy van dat articule eñ bysonder in dite tōt een opētlicke beliidenisse zijns geloofs soude mogen geuen. Die godsvruchtige stercster van t'houten gebit ontbondē zijnde/ heest geantwoozt/ dat sy goets moets soudē zijn/ eñ dat er niet en was/ om daer meer toe te doen. Dese laetste beliidenisse uytgesproken zijnde/ hebbē sy haer alle te samen seer haestelicx/ eer sy t'vyer aengestoken haddē/ den hals gebroken eñ hebben terstont beginnen te roepen dat sy dat wooz dese Roomsche so synde begeert hadden/ daer by hadden gedaen: waer mede sy inde belydenisse vande Roōsche Kercke gheslooten souden zijn.

Vier Vrouwen van Seuille.

Onder de onde beliidders des Godsvruchticheyts vā die seer godsalige Ghemeente van Seuille/ die in der Inquisitieuē vyer by na verstonden hadde/ verschijnē in sonderlinge heyticheyt vā leuen vier vrouwē/ *Isabella Vena, Maria Vinaesa, Cornelia*, eñ de iongste van hen allen *Beberquia*, want sy noch nauwelicx 21. Jaren oudt was. Maer hoewel sy in godsvruchticheyt geiyck

lijck waren nochtans in geleertheyt vande H. Schrift/ die in t'gemaechdeken te verwonderen was/ eñ vereregen met stedich leſen/ ouerdencken eñ tſamenſpreken van gheleerde eñ godſuchtige mannen/ daer die ſtadt van Deuille doen ter tijdt vol af was/ eñ byſonder met die oeffeninge van godſuchticheyt en ginck tſelue gemaechdeken niet alleē haer medeſuſters te bouen / maer ooc veel van de geleertſte *Magiſtris noſtris*, de welcke/ ter wijle ſy gheuangen was/ ſy dicmael met groote ſchaemte ouergeeen heeft/ ſoo die *Magiſtri noſtri* ſelfs betuycht hebben. Het huys vande eerſte/ dat is/ vā *Vania*, is een eewige ſchole van godſalicheyt gheweeſt/ eñ een H. plaetſe/ daer die heylige tſamē comingen gehoudē werden/ eñ de eewige loſſanghen van God eñ Chriſto nacht ende dach clonckē. Daer en was niet godloos/ noch ooc niet tot pracht vā heylicheyt/ alles was ganſs vol godſuchticheyt. Der Inquiſiteurē net is ſo verde gecomen/ dat ſy deſe vier met eenige andere vande gebuerte met een wooꝛp gluick hebben gheuangen/ ſo God ſeker haer meende eēp genoech te zijn tot de heerlicke beliderniſſe zijns H. Raems. Tot ſo groote geleertheyt vā de H. Schrift/ hadde dit maechdeke *Eoborgia* gebꝛocht dꝛ middelbare wetentſcap vande Latijnſche ſpꝛake/ waer dooꝛ ſy in die wꝛeede tyrannye der conſcientien (die t'volck verbiet de H. Schrift in gemeene tale te leſen) die Latijnſche tale vooꝛts tot medehulp mochte gebꝛuycken. *Doctor Ægidius* (den welcken ſy/ ſo om des mans ſonderlinghe geleertheyt als heylicheyt

vooꝛ

voor haer Meeſter plach te gebruycken) plach
van haer dicmael te ſeggen/ dat hy altijt vã ha
re t'ſamẽſprekinge geleerder wechgegaẽ was.
Etliche Dominicaner monicken hebben met
haer wonderlicke diſputatien gehadt/ de wile
ſy gevangen was/ den welcke des Maechdekẽs ſcherpſinnicheyt/ verſche memorie eñ ſeer
veerdige gemeẽſchap vande H. Schrift onnatuerlic ſcheen te weſen/ int ſolueren eñ gantſch
af te houwen hare archliſtige knoopẽ/ met dat
een beyden ſydẽ ſondende ſweert des woorts
Gods. So dickmael als deſe wt die diſputatie
gingen ſo gaue ſy altijt eẽ ſchijnbare getuygeniſſe ſo vã haer ſtãtachticheyt als vã hare vroſheydt/ hoewel onder de name van hertneckicheyt. Na langduerẽde geuãgeniſſe in die wreede kercker eñ alle manieren van pijnigẽ (indẽ welcken de pijnigers haer/ oock haer ſuſter/ als
mede van de ſelue leere wetende/ door groote
wreetheyt afgedrongen hebben/ ſo dat ſy daer
mede haer ſuſter eerſt de geuãgeniſſe/ eñ daer
na een bittere doot int pijnigen bereyt heeft) is
ſy ten laetſten tot de Triumphe wtgelept met
meer andere godſvruchtige mannen eñ vrouwen vã ons hier voor verhaelt: maer ſy choon
de beter door de vrolicheyt haers gelaets ende
ghedaente/ eene die triumpherende was ouer
de Inquiſiteurẽ. De ſelue ongewoonlicke blijſchap door de openlicke beliderniſſe des waerheyts eñ de ſang van de godlicke loſſangẽ des
triumpherende Maechdekẽs/ heeft de Inquiſitiſche booſheyt eñ nydicheyt gepoocht te beletten/ opten wech een gebit in hare mont ge-

woꝛpen hebbende/ het welcke ſy haer weynich daer na eer dat ſy aen t'ſchauot gecomen is/ afgenomen hebbē. Hare ſentētie op het ſchauot gheleſen/ ende de ſtraffe des doots openbaerlic vercondicht zynde/ hebben haer de Inquiſiteurs gevraecht/ oft ſy noch wilde tot een beter verſtant comē/ eñ de dwalingen die ſy te voꝛē ſo hertneckichlic voorgeſtaen hadde/ belijden: tot het welcke ſy luyt ende helder geantwoort heeft/ dat ſy dat niet en mochte noch wilde doen. Van daer met alle haer heylige geſelſcap op de plaetſe vande ſtraffe gebꝛocht zynde/ eñ die Hypocrijten van alle het choꝛ der Martelaren niet min godlooſelic als onſchamelic int Gelooue oot begeerēde de belijdeniſſe vande Roōſche kercke/ ſo voꝛ gheſeyt is/ dat heeft ſy bouē de andere manie wedergeſtaē. Nochtās hebben die ſeer onſchamele boeuen voorgenomē de glorie van ſtātachticheyt met hare wolcken te verduyſterē/ terſtont touwen om de halſen vande godſalighe Martelaren woꝛpende/ recht oft ſy int roterſte haers leuens de Roomſche kercke voꝛ goet gehēt haddē: dat ſy ouerſulcx doꝛ de Inquiſitiſche bermhertichedt/ doot eñ niet leuendich zynde verbꝛant ſouden werdē. Men heeft oot wreedelic gehādelt met de heylige mueē die de heylige vergaderingē tot de eere Gods t'ſamencomende/ ſo dickmael gedect hebbē. Want het huys van *Vanis* is bi laſt vande onderſte fondamentē af wt teroedē eñ als de eerde slecht te maken/ eñ in een bloote plaetſe verandert zynde/ is daer midden in een Marmoren tytel opgerecht/ om den godloſen

loſen eñ afgodendienaers een eewige gedachtenisse te weſen vande quade feyte die daer bedreuen zijn: maer den godſuychtigen vande waerachtige vergaderinge Gods daer Chriſtus alleen ſelue onder den ſynen mede gheweeſt is tot eē eewige eñ loflijke begraefniſſe.

Ferdinandus a ſancto Ioanne.

DEſen was oock een vande claerſchijnende liedtmaten vande Gemeente/ indien yemant de waerachtige vreeſe Gods de ſuyuerheyt van herte/ de vierigheyt ende onuermoydē neerſtichheyt om ſynen euen naeſten goet te doen/ ſonder eenich aenſien van eygen bate eñ met de hoocheyt vā ghebooꝛte oft de vlytiger gheraect des lichaēs oft redens aenmerckē wil. Een iongelinc zijnde (maer dooꝛ de godſuychtigheyt zijns leuēs wtmuntende) was hy/ om de kinderē te leeren inde Collegie vande leucht (welck ſy de Schole noemen) dooꝛ het oꝛdeel van godſuychtige mannen/ die dat heylige vooꝛneinen eerſt ghe ſicht hadden/ de ouerſte. Als hy dat officie nu byna acht Jaren met groot loſ van een yegelic bedient hadde/ ſo is hy bevondē een Lutheraē te weſen/ dat is/ geſticht tot de regule van ware godſuychtigheyt/ tot den welckē hy oock ſyne bevolē hooplen der kinderē van officie wegen neerſtelic gronderweſen heeft/ dooꝛ ſo vele in ſo groote tyrannie mogelic was. Hy heeft oock gecregen indiē ghy de menſcheliche ſaluē aenſiet/ gelijcmē dooꝛ weldoē van het ondanckbare volck plach te geerfijgen: maer indiē ghy

t'geloouc aenſtet ſodanige als Chriſtus dē ſy-
nen voorgeſeyt heeft. Int pünigen heeft hy ſo
groote wzeetheyt geleden/dat alſo alle ſyne le-
den gemartelt waren ende hare dienſte niet en
mochtē doen/ hy van t'wintaro oft pünbanck
genomen/ eñ van daer tot ſyne kercker vande
dienaers der godlooſheyt recht als eē ſack vol
dzeer oft eenich ſtinckende creng van eenich
beeſt/ byde voorten getrocken woꝛdē. Mynen
Heerē de Baders woꝛden tot ſodanige wzee-
theyt ghetercht/dooꝛ het rechtwte antwooꝛden
des geloofs vandē halfvoertige menſche/ van
welcke antwooꝛde het onmogelick was/ hem
een half nagel bzeet af te bzengen. Oock in die
ſeer nauwe gevangeniſſe heeft God ooc ſynen
dienſt gebzuyct/ om wederō op te rechten eenē
Mozzillium een iongeling/ die eē Monick vā
t'clooſter vā H. Iſidoꝛo was/ eñ daer gebꝛocht
om de vꝛye belideniſſe des Euangeliums: de
welche dooꝛ der Inquiſiteurē aenlockingen eñ
ſmeeckelicke beloftē beweecht zünde wey nicht
te voꝛē vande godſalige belideniſſe afgevallen
was. Dooꝛ Gods raet (die Mozzillū ſeer in
Chriſto lief hadde) is het gheſchiet dat de In-
quiſiteuren deſen Ferdinandū hem Mozzillio
tot eē medegeſel des kerckers gegeuē hebbē.
Ferdinādus des Iongelings lichtuerdicheyt
verſtaen hebbende bekūſt hem bitterlic/ by be
claecht ſynē afval vooꝛ de Bierſchaer Chriſti/
doet hem tot beter kennisſe keeren/ recht hem
op/vertrooſt eñ beueſticht hem. Weynich da-
gē daer na begeert Mozzillius Audiētie/ inde
welcke hy vooꝛ mynē Heerē ſolemnelickē ver

vloect die afual die weynich te vorē by hem ge
daen was/ eñ begeert dat hy by die beliden isse
des gheloofs mach volstaen/ die hy eerst ver-
claert hadde/ de welcke hy voor Christelicke
hiel. Dese is in dese selue acte doot verbrāt/ dā
mē weet niet/ oft dat wederō door der Inquisi
teurē oft Gods genade gesciet is. Als Ferdinā
dus (als syne sentencie op het schauot gelesen
was) gevraecht worde vanden Inquisiteuren/
oft hy voorgenomen hadde inde dwalinghen
noch te volherdē/ so heeft hy ten aenhoorē van
eenyegelijck/ na zijn rechtwte gewoonte ghe-
antwoort/ dat het gene dat hy beleden hadde/
was het Euangelie Christi eñ t'ghelooue der
Christenē selue/ so moest het dā verre vā hem
zijn dat hi voornemē soude het selue voor dwa
lingen te houden. Terstont daer na het houten
cruys/ die sy tusschē de coordē in syne handen
gestelen haddē/ wech genomē/ eñ in zijn mont
geworpē hebbende een gebit/ dat hy gehoudē
heeft/ so lange t'vver dat los gemaect hadde/ is
hy leuendich verbrant.

Iulianus Ferdinandus.

WY souden ons te recht verwonderē/
dat so vele verstants gesloten wor-
de in so cleynē eñ dat so magerē lic-
haem/ dat het schreen vā been eñ vel
t'samen te hangen/ ten ware dat byde heylighe
propheten eñ by de experientie selfs bevonden
was/ dat God gemeenlic gewoonlic is lief te
hebben/ t'ghene dat van gedaēte eñ inder daet
selfs cleyn is/ om daer door alle de sterckste din-

gen des werelts beschaēt te maken. Dese Julianus dien sy om de eeynicheyt zyns lichaēs eeyn noēdeloos hy hupten alle periikel vande Inquisitie in Hupsterwas / alwaer hy door de conuersatie van veel gheleerde mannen de ware godsalicheyt geleert hadde: dē trecht zyns gemoets meer dan ymāts tot volgēde / eest eene groote eñ periculeuse salie bestaen. Twee groote vaē vol heylige boecheē inde Hyaensche tale / heeft hy in Spaēgnien ouergeuoert / ontsteē zynde door de begeerte / om het licht des Euangelium in zyn Vaderlant te doē voortspuyten: welcke salie niet min te vreesen en was / dan ofe hy heele wagens vol schorpioenē eñ alle soorte van vergift ingheuoert hadde: so die beuruchte eñ hy pocritische menschen alle deurtrochē bewaerden eñ waernamen op dat het licht tot haer niet inkomen soude moghen. Maer God heeft die heylige vzacht beyondē ouergebzocht eñ dat meer te verwonderen is / ghy soudt den seer groochden Argo beter een hoe ontschuylt hebbē: want het ten tyde dat de Inquisitische dienera aen alle canten waerē bunnē de muerē vande stadt van Seuille ingebzocht is ghewest. het Paradys ons Heeren heeft die endige regen eñ gesonde wateringhe met groote blitschap ontfangē waer door sonder twyfel de vzuchten tot rijpheyt ghebzocht zynde / hebbē het pluchē oor geharst. Wāt die salie is dē Vaders bekent gewoēdē / eerst door die vele vzeese van een superstitieus man / eñ daer na door de onroo van eē ander / dewelcke als hy by de godsvruchtigen wilde schynen het Euangelie te beliydē / waer inne hy wel ge-

leert was: ſo was hy onder dien ſchyn een ontrou vyant vande gemeente/ eñ een dienaer vā de Inquiſitie. Dacrom de Inquiſiteurs dooz haer duyuelſche cloeckheyt/ het eynde vanden draet geuondē/ genomen eñ geuolcht hebbēde zyn int gantſche neſtken vā die gemeente gecomen/ hebbē de moeder met haer iongſkens geuangen/ eñ het neſtkē ſelfs na t'gebruyck vā den wreeden draeck ſeer wreedelic verſcheurt. Dit is de eerſte vang der godſaligen geweeſt/ die de ſeer godſuzuchtige gemeente verwoeſt/ de Iaghers ſelfs dooz de groote menichte veruaert gemaect/ die kerckers veruult/ eñ de ſelue ouerloopēde/ ooc pzuate huyſen ingenomē heeft/ eñ ooc groote vierhoopen ontſteken/ die dooz t'bloet der godſaligē byna wtgegaē zyn. Men ſach op een tyt in Seuille alleen tachtētich geuangēs om de Religie/ eñ byna ouer de twintich in een vier verbzant. Onder de eerſte is ooc deſe Iulianus geuangē geweeſt/ dewelke met yſer beſwaert/ eñ ouer de dzy Iaren altyts alleē inde geuangenuſſe gehouden zynde/ ſo werdē daerentuſſchē altemet nieuwe ſchouſpelen wt de ſelue vang verthoont. Met ſyne ſeer wonderlicke ſtādachtichheyt/ heeft hy de pynigers ſelfs in zyn pynigē moede gemaect/ eñ in ſo cleynen lichaēken en hebben geene cracht en gebzeck geweeſt/ om ſo grote marteliſatie te verdzagen. Noch met gheen minder ſo ſtantachtichheyt als wackerheyt ginc hy wt de examinatie/ als hy daer in ginck/ ſo dat hi met geene ſmerte van t'martelen/ noch met gheene dzey gementen der dienaers/ ende ten laetſten

niet geene wyerdheyt mochte bedwongen wor-
den oft vande examinatie comende/ oft lieuer/
middē door synen medegesellē herckerē getroe
ken zynde/ vermaende hy de selue/ so van syne
victorie als vā synen vyandē schaemte met dit
liedeken/ *Vencidos van los frayles, vencidos van.*
Corridos van los lobos, corridos van. Dat is in
Duytsch aldus te seggen. De Monicken gaen
verwonnē zynde wederom/ verwonnē zynde
gaen sy wederom. De Wolven gaen wechge-
iaecht zynde wederom/ wechgheiaecht zynde
gaen sy wederom. Eerst heeft hy inde Audien
tien met de Monicken eñ andere redders van
godloosheyt/ die de ongeleerde eñ vāde theolo
gie gants onwetende Inquisiteurē om de ket-
terijen te ordeelē dienstich zijn/ wackere eñ wō
derlicke disputatie gevoert/ vandē welcken als
hy wederom quā hemselue met dat liedt by-
sonder om de vyandē te bespotten/ vermaerte.
Opten dach vande Triumphe wt syne gevan-
genisse gelept zynde/ ende so haest als hy opte
plaetse vā t'casteel onder syne medegevangēs
gecomē was/ om die teeckenē van syne straffe
te ontfangen/ so seytmē dat hy doen syne mede
ghevangens vermaende met een wonderlicke
stantachtichevt van hertē eñ gemoede/ in dese
woorden: Gaet in deuchdē voorts Broeders/
dit is die vre inde welcke wy/ alst crefftige Cā-
pioenen Christi toestaet/ des selven eñ zynder
waerheyt een getrouwe getuygenisse voor dē
menschē moeten geven/ weynich vren daer na
sullen wy wederom syne getuygenisse proevē/
eñ ewelic met hem indē Hemel triumpherē.

Ter stont

Terstont hebben de godloose dienaers die gods vruchtige eñ tydige vermaninge belet/hem eē gebit inden mont worpēde/dewelcke hy tot de plaetse der straffe toe ghedragen heeft. Als hy clemmē soude opte voet/opte welcke de veroordeelde vanden Inquisiteurs plegen verbrant te werdē/heeft hy noch syne stantachticheyt eñ vromicheyt van hertē int lyden om de belydenisse der godsalicheyt met teeckenē te kennen gegeuē/het welcke hy met woordē niet wtspreken mochte. Want op zyn knyen leggbende/heeft hy die trappē vanden voet gecust:aen de pael gebonden eñ ontrent zyn hooft met bosschen tacken ghedect zynde/heeft hy dickmael zyn hooft tusschē de tacken verborgen/als die straffe selfs van sich selfs aenlockende eñ voort roepende. Die voorsichtige lantsknecht Christi/droech met dese teeckenen sorge so voor de oprechticheyt zynder belydenisse/als voor de belydenisse eñ cranckheyt des straffs vā syne medegesellen/dewelcke hy met die teeckenē vermaende tot stantachticheyt eñ versmadenisse der pynē. Als hy sterue soude/so was daer by een seer treflich valsch Apostel *Doctor Ferdinandus Rodriguius*, dewelcke met syne ghestadige aenmechtinge het onbeweechliche gelooue vāden godsvruchtigen mēsch claerder soude maken. Desen/als hy meende/dat die campvechter Christi verraert was door aensthouwen vande aenstaende straffe/so heeft hy vandē Overste verreregen dat Juliani tonge van t'ghebit los gemaect soude werden/op dat hy met woordē eenige betreckenisse vā syne bekeerin-

ge ſoude mogen voortbzengen. Maer die hulpe is hem gants anders vergaē. Want Julianus vzychept geeregen hebbende om te ſpzeken/ heeft doen (indien hijt anders oyt gedaen hadde) een clare beliidenisſe zijns geloofs ghedaen/ eñ heeft den godloſen vermaender/ dien hy wiſte dat alle de godloſe leeringē tegen zijn eygen conſcientie leerde/ niet ſo harde woordē bekeuen/ dat hi vāde ſnaerrige antwoordē verloſt zijnde/ ſijne groote beſchaēthept met dusdanigen aengeheuē roepe voorgenomen heeft te wzeken. O Spaigne/ een betemſter eñ Wzou we van lupdē/ maer nu zijt gijy doo; eens mānichens toedoen verſtoort. Daer hy gedoot woorden/ laet hy gedoot woordē. De tcuwantē fluer daer by zijnde/ hebben des vernoerders vermaninge volbzocht/ eñ Juliano nu al int vier zijnde/ een doodlicke wonde gheſteken. Eñ de wijle dat deſe noch geuāgen was/ ginc dē roep van hem/ dat hy de waerheyt verſaect hadde: maer het eynde heeft henlieden bedzogen.

Ioannes Legionenſis een Monick van t'Cloofter van S. Iſidoro tot Seuille.

DEſe hadde eerſt tot Mexico de vermaerſte ſtadt des nieuwē werelts in nieu Spaēgnien/ het ſuyder ambacht geoeffent: van waer tot Seuille weder gecomē zijnde/ als hem eene blinde vzeeſe Gods (ſoot wel velē goede menſchē plach te gebeurē) tot het Monicſchap gedzeuē hadde (wāt God ſo des menſchen val onderſoect) is hy by auontuer int cloofter vā S. Iſi-

doz0

doze geraect/alwaer hy doē eē groot deel Mo
nicken tot beter godsdienst lockte. Na dat hy
eenige Jaē in sodanige leere versleten eñ wt
hare ommeganck eenich goet voornemen be-
proeft hadde/ vermoet zÿnde ouer de veruloec
te wesen/ so hy een goet decreel gecregen
hadde/ om dat hy daer inne altijt sieck was/
heeft hy de monickerye versaeckt. Maer daer
wt gegaē zÿnde/ als hy hare godsvzuchtige sa
menspreckinge/ waer wt hy die beginselen van
godsalicheyt hadde gesogen/ grooteliet begeer
de: heeft hy om die te genieten die sloē (maer
te vergeefs) weder begeert. Wāt als hy wech
was/ so warē sy tot een tot alletesamen (wiens
verlangen hem gedzeuē hadde/ om die te vozē
veruloecte maniere van leuen weder te begee-
ren) de perteuleuse plaetse verlaten hebbende/
weynich te vozē in Buytslāt vertrocke. Daer
om moest die godsvzuchtige eñ niet den buyt
soecke de mensch/ hoewel in perteuleuse woon-
plaetsen/ als hy vernomē hadde/ waer sy gegaē
waren/ zÿn opset wederō verlaten. Die quade
menschen noēden hem/ bypauontuer om dat hy
de monickerye tweemael verlaten hadde/ een
dubbele Apostaet: maer die beter weten/ sullē
hem seker dubbel godsvzuchtich noemē. Daer
om zÿns godsaligē medecampioenē voetstap-
pen volgende/ is hy tot Francfort by henlieden
ghecomen/ niet sonder groote periculen eñ ar-
beyt opte weech besocht te hebben. Van Franc
fort is hy met den seluē tot Gencue gegaē om
dat hy hem bynde anderē/ die van t'selue ghesel-
schap aldaer haer woonplaetse gestelt haddē/

vorgen

voeghen soude. Ter selver tijt ist ghebeurt/dat Maria Coninginne van Engelant gestorven zijnde/de Engelsche ghemeente/die door hare wreetheyt over Duytslant verstroyt ende verspreyt geweest hadde/van Elizabeth die in hare plaetse gecomē is tot haer eygē woonplaetse door de sonderlinge weldaet Gods geroepē wordde. Die Spaegnaerden die om de Religie tot Geneve wtlandich waren/heeft Enghelant bequamer gedocht om aldaer vandē haren eē gemeente te vsamelē: om welcke oorsake het geschiet is dat sommige vā henliedē met de Engelschen/die in haer Vaderlant keerdē gereetsijn: maer om die lagen te schouwen/door diuersche wegen. De Inquisiteuren hebben de vlucht van dese godsalige Monickē eñ den afval vande oude godlooshevt so qualick genomen/dat sy(hoewel sy met veel en warē noch/nade menschelichevt te spreckē van geen groote achtbaerheyt)voorgenomē hebbē hare *Mosches* overal wt te schickē/om de selve eñ tot allen plaetsen altoos lagen te leggen. Henlieden waren tot Ceulen/Francfort eñ bysonder tot Antwerpē lagen gestelt/die alle de wegen met grote neerstichevt tot Geneve toe doorliepē. Noch ten was van Geneve tot Mylanen toe/te weten/aen de ander syde niet min bewaert. Die costen vande lagen worden overuloedich genoech gedaē byde Inquisiteurē selve eñ des Conincx confiscatie kiste/na de Coninclicke liberaelheyt/eñ der Inquisiteuren yver: eñ met so vele moeyte eñ costen(behalue de groote beloften die voor een yeder hooft/indiē sy die leverden

uerden/beloeft waren) wozdē thien vloyen oft so vele doode honden gesorht. Sulcken vzeslicken dinck is der Inquisiteurē hart/waermede sy tegen het heylige licht Christi/ totte rasetye toe tyzannisere. Daerō onsen Ioannes Legionensis/ tot ē medegesel gecregen hebbēde Ioannem Ferdinandūvan Valedolid/een son derling godsvruchtich man/eñ syne reyse dooz Duytslant na Engelant bestaende/valt hy tot Straesbozch inde lagen/ dooz wiens aengeue hy met zyn medegesel gheuangen is in een hauen van Seelant/int ouervaren na Engelant. hy heeft die vangers eerst met sulcke stātachticheyt so van hertē als van gelaet ontfangen/ dat alo sy seydē dat sy hem sochten/ hy anders met en antwoozde/dan laet ons daerom garn/ God sal ongheruwfelt ons by zyn. Inde stadt gebzochr zynde/ zyn sy wter maten seer gepūicht op dat sy haer medegesellen wūsen souden: weynich dagen daer na in een Schip gesielt zynde zyn sy in Spaegnien ouergeuoert. Sy hebbē beyde gader gehadt ter wylen sy in Zee eñ na Spaegnien op weeh geweest zyn/ eenen yserē muylcozf in maniere vā een helm/ daer mede het hooft eñ aensicht bedect werde: onder aende muylcozf was een yserē plate gemaect in maniere van een tonge/ het welcke in de mont genomē zynde/ de tonge alle de spzake verbiet/ eñ met dese maniere van pongen/ zyn sy eewelic gecrurst gheweest/ behalue de yseren bandē/ daer handen eñ voeten mede geknecelt werdē/ eñ zyn so in der Inquisiteuren geuangenisse gebzocht/ Ioannes Legionensis

tot

Heuille zijn medegesel tot Validolid/ daer hy daer na / inde belijdenisse vande rechte godsalichept stantachtich bliuende / leuendich verbrant is. Dese was een seer groot vrient ghewerest van Doctor Cacalla die weynich te voren tot Validolid om de Religie was verbrant: aen wiens susters oft broeders dochter hy verlooft was. Joannes Legionensis heeft vele dagen inde gevangenisse versleten/alwaer hy de Inquisitissche wreetheyt/so in alle maniere vã pijnigen/als inde ghemeene lofrocht / besocht heeft. Hy is inde Triũphe met een wapenroer hen wtgelept geweest/ eñ verchiert met de silue teeckenẽ/daer die stantachtichste mede plegen wtgelept te werdẽ. Het was voor dẽ anssienders vreeslick om sien het seer hayrige aensicht ouermits die langduerende magerheyt/ eñ de magerheyt tot het baẽ toe met blau dunvel bedeckt:de vreeslicheyt vermeerderde noch het felle gebit de tonge so vreeslick bijtẽde dat de dicke eñ seer langhe draet van de quijl den staenden man tot de voeten toe hangende wtdreef. Als hy nu de Sententie des doots gehoort hadde / ende tot de straffe gelept wort/ wtsichtheyt vande tonge om Christum te verlasten gecregen hebbende/ so heeft hy Christum met suicken gerustichept van gemoet eñ ghedaẽte met weynich maer trefftige woordẽ/ als hy te vorẽ oyt buytẽ perikel gedaẽ hadde beleden. Inde laetste vre zijns leuens/ is hem tot eẽ aẽvechter eẽ monich wt zijn clooster gegeuẽ/ met den welckẽ hy dat qualic begonste proef-

flue vande monickerye het eerste Jaer gedaen

hadde/

hadde/die hem die beginſelē vāde oude ſuperſtitie in gedachteniſſe ſoude bzengen: maer hoe dat ſy meer conſtē om zūn gelooue te vermozwen te werck leydē hoe dat de ſelue verneemlicher wozde: te weté hoe Chziſtus daerom te beter ſyné Cāpioen beſchermde. Met de ſelue ſuſticheyt eñ geruſtichcyt des ghemoets heeft hy de bittere doot geſmaect. Eñ ſo een ſonderling godſvzuchtich man en behoozde anders ghecn wtganck te hebben.

Franciſca Chaueſia.

DE ſelue Triumphe heeft ook verchiert *Franciſca Chaueſia*, eene maget van een ſchoon gelooue / dagūne van t'clooſter van S. Eliſabeth / op dat wy te meer ſoudēuer wonderē dat die clare leers in Chriſto ook in dy vzouwē clooſteren gecomē is / die met yſe ren clinckē eñ by ſonder met hartneckige ſuperſtitie ſeer vaſt geſlotē zyn: alſo en vertoeft God niet om ſyne aengename verkieſinge in Chziſto op ſyne tyt te werck te legghen. Sy hadde vercregen tot eenen heerlicken Leeraer int Euangelio Chziſti / *doctorem Ægidium*, daer wy terſtont van ſpreken ſullen. Oft het godlycke licht / onder die mate verbozghen zynde / en mocht niet eewelic verbozghen zyn / oft moeſt tot ghelcghener tyt voozt gecomen zynde / met hare aenſten de ghemeente Chriſti verblydē / ende der godlooſen duyſternisſen nedervellen ende bitterlick ſtraffen. Syden Inquiſiteuren aenghebzocht / ende naer ghemeen maniere

ghe-

gehandelt/ cñ tot de Trũphe wtgeleyt zynde/ is sy ten laetsten verbrandt. Sy hadde mũnen Veerē den Vaderen des geloofs met schaemte ouergoten/ met hare manlicke antwoozden so dick sy inde Audientie gheroepen was/ anders een maecht zynde/ die des menschē tsamensprekinge/ van alle haer leuē niet seer gewoō was: want by de bewysinge vāde H. Schrift voerde sy ooc bittere eñ tydige bekennungen wt het woozt Gods/ dooz hare sonderlinge geschiethept den Vaderē des geloofs treffende/ de selue altemet stomme hondē eñ aderen geslachte noemende. Vooz alle de aensiendere heeft sonderlinge merckelic geweest die versmaemisse des doots eñ straffe/ eñ de wackerheyt des gemoets/ die sy totten eynde toe behouden heeft.

Christophorus Losada Medecyn.

DEse heeft ooc wt de heymelicke onderwysinge van *Doctore Ægidio*, de eerste beginselen vā godsvzuchtigheyt getrocke. Want onder ander godlicke gauē vanden voorschreuē D. Egidio/ was dat seker te verwonderē dat ghy sout seggen dat hy alle de gene die hy aen nā inde god salicheyt te onderwysen/ de selue ooch met de onderwysinge eenen vierigen sackel aen hare hertē ontstac waer mede sy tot alle oeffeninge vā godsvzuchtigheyt so inwerlicke als wterlicke/ eñ bysonder tot lidsaēheyt eñ so tot liefde van het aenstaende cruys/ ontsteken wozden: waer mede/ hy vooz den verlichten van t'godsicke licht betuychde/ dat Christus by synen dienste

dienste was/welche Christus (hy de woorden
waerlick aendienende) deselue door de cracht
synes geests/in het gebeente eñ ingewant van
den synē beploechde. Tot het gelue van so gro
ten meester was hy gecomen door doodē vā
synes huysvrouwē vader so godsvruchtigē mā
dat hy Josadam synder dochter tot een huys
vrouwe begeerende/hem (hoewel hy van ghe
schicte manierē was/niet wijnich geleert/eñ
een iongelinck inde Mēdeckinen bouē maten
gheschict) tot syne maechschap niet wilde toe
laten/eer dat hy hem D. Egidio/om inde god
salicheyt geleert te woordē ouergegeuen hadde.
Den gheleerden man eñ die hem selfs meende
Christē genoech te wesen/en was die eerlicke
conditie niet genoech maer swaer/also doctor
Egidius (tot wten hy gesondē werde om inde
religie geleert te werdē) van niet alte oprech
ten religie by t'volck suspect was. Hy heeft ten
laetstē de conditie aēgenomē/maer men weet
niet oft gheschiet is ter liefde van beter onder
wijsinge/oft door begeerte vāt'huwelijck. Wet
y hoe het zy/hy heeft die eerste beghinselen in
Christo/so trefflich ingeplāt/dat hy na de doot
synes meesters/die hem noch te ontijt ontno
men werde/dapperlick inde godsvruchtichevt
voortgevaerē is. Waerom om syne sonderlinge
godsvruchtichevt eñ kennisse inde H. Schrift
weerdich geacht synde/die de groote maer in
dolen verborgen gemeente regerē soude/heeft
hy des Pastoors ampt so veel in so groote be
nauwtheyt mogelick was/ontfangen eñ is daer
inne gestorven. Hy is vande Inquisiteurē ge-

uangen ter oorsake vande boecken van sterne Juliaen (want hoe sonde een ghetrou dienaer Christi inde verstroyinge vã alle de vande verborgen mogen worden) vñ de [illegible] beleden hebbende/ heeft hy [illegible] die [illegible] herchers/ cñ daer na de [illegible] geleden cñ is so voorts verbãt. Hy heeft oock cloeckelijck op de voet vande straffplaetse vergaende de ware Religie tegen die ontydige hy[illegible] gedisputeert/ die hem groote menichte vã [illegible] tuilhept om te antwoordẽ voorgeworpen hebben in ydele hope om hem daer mede vã zijn godsalige voornemẽ af te keeren. Waer to sy (om dat het omstaende volck niet verstaã sou de/ wat aen weder sydẽ geseyt wordt) hare redenen tot de gemeene spraake lustelick in Latijn veranderdẽ/ heeft hy oock/ by auõturen weynich de lustigheyt aenmerckende/ begonst in Latijn te spreken/ met sulcke overvloedige cñ suyvere redenen/ dat het hyna een mirakel scheen te wesen dat een mensch die in sternẽ soude/ sich selfs so machtich was/ dat hy alsdoe met af en liet vande schoonheyt zijnder redenen.

Christophorus Arellanius.

Christophorus Arellanius een monick in Sevilie uit clooster van S. Isidoro nae seggen vande Inquisiteuren selve verre de gheleertste van allen/ die voor hem in der Inquisiteurẽ Casteel gheweest was/ verradẽ zijnde vanden synẽ/ dien hy te voren voorzijn geleertheyt tot profijt cñ eere gestaet geweest/ cñ wiens gelijck sy noyt gehadt had-

ben/ is hy in der Inquisitcuren niet getrochen. Om dieswille hadde hy sich de opinie van grote geleertheyt bydē Inquisitcuré beraden/ dat die mensch seer ervaren zijnde inde Scholastique Doctorē vande Godtheyt (so syse noemē) als *Aquinate, Scoto, Lombardo*, ende andere van dier soorte (die sylieden overal in alle twistē vā de Religie voor de waerheyt noemdē) door syne sonderlinge behendicheyt eñ tegēwoordich verstant tot zijn voornemen wiste te voegen/ nochtāns nade H. Schrift eñ de sententiē vāde Doctorē vā beter oordeel: waer door het bysonder geschiede/ dat syne wederstanders/ so veel als sy warē (die hen lātē dunken dat die opēbare beusselingen vā die Kuchoren veel onder zijn dan die H. Schrift) met haer eygen voorrechters aengenochtē worden. Hier te mael is hy verordeelt om gebrant te wordē/ so de bosschenrachē/ bydē groote tyranny/ de geleertheyt eñ de waerheyt selue te bouē stonden. Als hy om syne sentencie te hooren/ opt gemeē schavot gestelt wordē so heeft hy gheschoort/ dat sy hem daer inne een onschamel verstert quaet sacr aenseydē. Dat was dat hy geseyt hadde/ dat die onbesmette Maget de moeder Christi met meer mage geweest en hadde dā hy was/ dat die woorden daerom weerdich warē/ hoe wel sy van een mensch die niet min godloos als onsinnig was, warē geseydē/ om voor alle de werelt/ by de Vaderen des geloofs verbeert te worden. Met dese listē plegen de Vaderē des geloofs seer groote vyandē te baren den genē die sy weten dat om hare sonderlinge eñ claer

tiende deucht de gemeente lieftallich zijn. Arellanius die onsuuere lasteringe hoorende/ so hy niet sonder die voorsichticheyt Gods syne tonge doē ter tijt vp hadde/ riep seer ten aenhooren vā alle t'volc dat de leugentale onschamelic versiert was: dat hy vasticlic contrarie gheloofde/ eñ altijt gelooft heeft als de gene die dat wt vele plaetsen vande Schrifture geleert hadde/ met welcke Schrifturen hy bereyt was dat selue te verthoonē indien noodich ware. Recht voor de straffe/ stont voor hem al met een ghemaecte lach lachende eñ den ellēdigen mensce bespottende een van syne Gheniicken dien hy syne vyant eñ een bysonder wederstander gehoelt hadde. Ten was noch niet genoech in de elendicheyt gewoorpē te hebben een godsvruchtich mā/ verchiert met sonderlinge geleertheyt eñ daer en boue noch onschuldich/ oft sy mosten hem oock inde ingant des straffs bespottē. Arellanius is een wey nich beweecht geweest/ door dat haestighe eñ onvoorsichtige Schouspel: maer terstont daer na heeft hy tot het office van een Christen menschē de gerustichēyt des gemoets wedergecregen/ die hem tot eere eñ den aenstenders tot een crēpel zijn mochte. Wā: opte vort vāde straffe heeft hy vertroost eenē anderen Gheniich vā tselue gesclschap Joannes Chrysostomus genaemt/ die te voorē syne Discipel geweest hadde/ maer doē een medegesel vande straffe. Want wy de oorsakē van desen syne straffe met gantschelic en weten/ en hebbē wy tot noch toe hem in dese ordene niet deruen stellen. Hy heeft anders een Predicant ghe-

gheweest van een onbeschuldicht leue/ en begaeft met gants goede manieren/ oock van geen cleyne geleerthept: om daerom syne verckens/ die alleen den buyck soecken niet seer aengenae.

Garsias Arias, ghemeenlick Magister Blancus ghenaemt.

In deses mans crepel is wonderlijc ghebleken die godlicke voorsichticheyt tegens hare vercorene/ dewelke wt eene afgront van veroude en met groote neerstichept beghoerde hypocrisie/ en sulcx wt willige aenuechtinge vande Euangelische bekende waerheydt/ het welcke de H. Schrift sonde tegens den H. Geest noemt/ ende verclaert te vergeefs te zijn/ dat de kercke voor sodanige sondaers bidt: den selue altemet buyten de gemeene wetten mogentlic wttrect/ en stelt haer in so veel te hooger graet der eeren/ als sy inden eersten meest schenen in desperatie te zijn. Dese Arias (dien sy om de witheyt van zijn vel en hayr Blanch noemden) was van een seer scerp verstant voor so vele de tijt vermochte/ seer eruaren inde kennisse der H. Schrift/ noch tans lichtueerdich/ loos/ bons en archlistich. Die doodlicke ghebreken der sielen/ bedecte hy met eene schijn van heylicheyt/ so neerstelic gemaect/ dat hy de oogen vande alder wijste/ten ware dat sy dicht by gecomen/ en hem dickmael aengesien hadden/ mochte bedriegen/ ia heeften veel bedrogen. By syne tijden waren tot Seuille twee tsamenrottingen der predicanten/ den welcken een neerstigen groote hoop vande sy-

de der hoorders volchde. Die eene tsamencal-
tinge/indien ghy de woorden aenmerct quam
naerder aen het believē eñ seggen van *Epictet.*
Stoico, dan tot de regule der H. Schrift/ daerō
minder dan Epictetus/om dat Epictetus van
het doen met de woordē overeen comēde tref-
felic schūnt te handelē: eñ de voorschreuē ande
re tsamērottinge gants anders. Wāt sy maec-
ten eē groote eñ onteyntlicke redē vā dēmael
te wasten van doodinge ende verlakinge zīns
selfs van altēt te hūddē altēt van verwerpinge
van sich selfs eñ vernederinge van herē (dat sy
vernederthert noemē) voor te wendē/ inde cle
dinge/spraken eñ gedaente/eñ ten laetstē in alle
de maniere van leuen: eñ indien ghy onder die
schoone breede mantel vā godsvruchticheyt in
gesien hadder/ so sout ghy (op dat ict niet har-
der en segghe) gantsch menschen ghesien heb-
ben. Summa: sy willden by sonder seer wercke
lick eñ doende schīnen van het achterste ende
voorste van alle heyligheyt/ inde wercken/ by
het voorwerpē van haer tegenrottinge/ te vlie-
nen. Met sodanige veerstichēyt/ als die gebo-
ren is vut onwetentheyt van warachtige recht
veerdicheyt/ liepē sy tot veel Missen/ tot de ver
soeckinghe van H. Sacramēt/ dickmaels tot het
gebruych vande biechte eñ communie (so zīt
noemen) eñ tot vele andere beuselinghen/ die
de H. Schrift te recht spreeckende noēt die
nemmermeer een vereel voorē sullen/ maer sy
heerē af van t'gebruyc vāde warachtige recht-
veerdicheyt te weten/ van voordeel eñ bermhe-
ticheyt/ eñ ouer sulex van t'ghelooue selfs/ die

De

de eenighe middel is om rechtueerdicheyt te vercrijghen/ende alſo verſoent te worden. Sy dzonghen ſeer de armoede/onghehelict te zijn/ ende by ſonder de belofte van onderdanicheyt/ daer mede ſy den aenhoozders aenbonden/ de Monicken/ gheloof ick/ daer inne volghende. Deſen ſeyden ſy te weſen de verſakinghe van ſich ſelfs wille/eñ dat verchierden ſy met de ſelue tijtelen/daer God ſyne onderdanicheyt me de verchiert. Op datmen in eewige duyſternijſſen te veyliger ſoude mogen in bedzoch voozt varen/ ſo verſtricken ſy hare hoozders als van een peſtilentie / van t'leſen van goede autheuren/by ſonder van Eraſmo/ vande welcken ſy niet anders dan hoogeerdelick wijs te zijn leeren ſouden/ henlieden ſeyndende tot *Henricum Herpium*, tot de ſchzijften van *Bonauentura*, *Abecedarium*, tot de opclimminghe vanden berch Sion ende ſulcke meer wt dē welcken ſy oatmoedicheyt ende by ſonder de opperſte vande ſeete ſouden leerē onderdanich te zijn. Ten laetſten zijn wt die leere voozt gecomen/ die *Manſij*, *Canallij*, *Guevræ*, *Petri Cordubenſes*, ende andere meer wiens namen my vergeten zijn/den welcken het by auontuer beter gheweeſt hadde/ dat ſy nopt opte wereldt ghebozen oft ghe-ſlachte van haer achterghelaten hadden. Ick belijde wel / dat daer inne ooch anders goede mannen eñ van een godſvzuchtich herte gheweeſt zijn maer die daer nae haerder ſtercſteren bedzoch ende archliſticheyt verſtaen hebben/deſelue verlatende/ zijn tot een beter verſtant gecomen/oft die ouermits het menich eñ

ongematichde vasten/ eñ de heftige gedachten van hemelsce dingen/ dis bouē s'menschē verstant zūn/ in raserie zūn verkeert: oft die/ indie sy in haer voornemen vastelic gebleuē zūn/ in meerder grauwelicker ende ongheneesliker quaet zūn gheualle/ te weten/ van goede quade/ van een gheneen soorte van menschen/ Phariseen haters der gherechticheyt/ eñ quelders vā de selue kinderē der bederffenisse/ twee mael argher dan haer meesters geweest hebben/ gewozden zūn. Die ander tsamenrottinge der predicantē was suiker dat so sy de H. Schrift tuere supuerder handeldē/ so dedē sy wt de selue den menschē ooc open een warachtige fonteyne van gerechticheyt ende heylicheyt/ dooz wiēs vernuft het ooc geschiet is/ dat die stadt/ die om dese naēs wille bysonder vā al Spaengnen de gelucksichste was/ gantsce twaelf Jaren/ so vele het argument van ware gerechticheyt belangt/ het supuere Euāgelium Christi gehoozt heeft/ eñ niet sonder vzucht. Want het is seker dat dat zaet/ dat nu van acht oft thien Jaren vergadert wozt/ wt die moeycliche vernieuwinge vooztcomen sal. Seker dese heylicheyt na t'verstant des lichts/ de andere geverwde eñ versierde heylicheydt als met de vinger wijsende eñ opēbaer makēde/ en heeft der selver eersten haer niet connen ontgaen/ ende haer na syne gantsce verualginge verweert. Vā dese rechte heylicheyt waren opperste betuygers/ *D. Constantinus, D. Ægidius, D. Varquius,* achtbare mannē dooz hare geleertheyt/ eñ gestichte manierē/ wiēs arbeyt/ om het licht des

Euan-

Euangeliũs in so groote duysterheyt / eñ het eynde des leuens vooꝛt te dꝛũe / so schijnbaer is / dat sy een eewighe gedachteniſſe weerdich zijn / so en sullẽ wy ooc niet liden / de selue met een eewige gedachteniſſe begrauẽ te werden. Maer vande andere valſche heylicheyt werde deſen onſen Arias eẽ vande principaelſte vooꝛvechters gheacht / welcke heylicheyt so veel te aengenamer eñ luſtiger was / als sy hare belpdere profũtiger eñ winnelicher by alle mã zijn ſoude / eñ Arias was so veel arger dan zijn medevechters / so sy by auontuer niet wetẽde / dat hi de waerheyt die hy beſtoꝛmde / wel wiſte. Hi beſtelde dat werc ooc so opentlic met leugenẽ niet als andere vande selue factie dedẽ / op dat hy by vele achtbare mannẽ / die de warachtige godſvꝛuchticheyt ter herten namen / de gratie niet verlieſen ſoude / die hi met dat schijnſel der godſvꝛuchticheyt vercregẽ hadde: maer liſtich eñ al bedꝛiechlic / dat alhoewel hy vandẽ genẽ die ſyne pũlẽ voorden / tamelic bekent was: vã den anderẽ vooꝛ een vꝛient eñ bꝛoeder gheacht woꝛde. Die liſticheyt eñ lichtueerdicheyt zijns verſtãts heeft hy doẽ ter tũt meeſt wtgedꝛuct / als eenen Gregorius Kuitzius (ſo hy ſelfs ſyde) een ſeer gelecrt man / om eenige ſakẽ die hy (godſvꝛuchticheyt ſmakẽde) opentlic inde gerte kercke tot Heuille int bedꝛuyden vande H. Schꝛift geſcpt hadde vander menſchen rechtueerdichmakinge / vande verdiẽſte Chꝛiſti / vã de verdienſtẽ der menſchẽ vooꝛ eñ na de recht ueerdichmakinge / eñ ſuler vande hypocrijten beſe leers vervolgende beſchuldicht zijnde / tot

de Inquisitische Wierschaer gheroepen worde. Want als die Inquisiteuren hem den dach beteeckent hadde/ is hy twee dagē te vorē/ eer dat hy om zijn sake te seggen cōpareren soude/ by Mr. Aria (met den welcken hy om de gemeene studeringe eñ bysonder om de valsche naē van sonderlinge heylicheyt eenige gemeenschap gecregen hadde) gecomē om synē raet te gebruycken. Arias was onder anderē vanden Inquisiteurē belast/ dat hy op diē dach wel sich voorsien eñ daer by zijn soude/ om tegen Kuizinū te disputeren. Dacrom synē subtilheyt overleggende/ ondervraecht hy listelickē vandē onnoselen eñ simpelē mensch/ die sulcke lagē vā sodanigen man niet meer en vreesde/ als vandē genen daer hy goedē raet vā soude crijgen/ die redenē eñ alle de argumentē/ waer mede hy in die disputatie t'zijn verweerē soude: het welcke verstaēde/ laet hy dē man beleefdelic wechgaē/ sonder eenich achterdencken van bedroch. Als het nu tot die disputatie gecomē was/ so heeft hem ten laetstē onsen Arias geopēbaert/ onder den genē/ die de godsalige leere aenvechtē souden. Daer vā is Kuizius eerst als tot eē ongeloofliche sake verschrict geweest/ eñ heeft doē eerst deo mēschē ontrou bevondē/ als alle zijn argumenten/ die hy twee dagen te vozen recht vol met hem gehandelt hadde/ van hem voorgebracht eñ gesolucert wozden/ so vlietich/ dat hem selfs niet gelaten wozde te spzekē. Daerō heeft die man met sulkē liste bedzogen/ eñ vā wapenē beroost zynde het velt gewekē/ die vie tozie (met groote ontrou eñ godlooshcyt vercregen)

(cregen) by Ariam alleē latende. Inde ſake van D. Egidio/ daer vā wy hier na eē weynich ſeg gen ſullē/ en heeft hy met geē meerder getrou wicheyt gehādelt. Wāt als (ſo die meeſte ſpra ke gaet) die ſeer ongevalſchte mā hem/ dien hi wiſte dat onder velen oirdeel vande leere ſoude mogen geuē tot een ſegſmā van ſyne leere by de rechters ſelfs aengenomē hadde ſo heeft hy ſentencie gecregē/ gelyct eerlic ſoude weſen vā de leugen gecregen te hebben. Maer hy is de ghene geweeſt/ die int clooſter van D. Iſidoro tot Seuille (ſo ſy noch ſeer vaſt ſliepen in die veroude ſuperſtitie der onwetēthcyt) eerſt eenige voncken der waerheyt ingebzocht heeft/ waer dooz den meeſtē hoop vā dat geſelſchap als in eē ſwarte duyſternuſſe wt een diepē ſlaep wacker gemaect zünde/ begonſt heeft den oogenvloet haerder oogē af te dzoogen/ eñ ſo ten laetſten beter onderwüſinge inde warachtige Religie te begeeren. Wāt met menige ſcherp ſinninghe predicacien (die tuſſchen den nacht eñ dach na de morgen gebeden/ vā twee vren af tot vieren gheſchieden) dede Arias zün beſte om dat hy zün voornemen verkeeren ſoude/ hoewel niet openticlic maer ſeer bedectelich/ met verſchepderen aderen het water leydende. Hy leerde dat nacht eñ dach nu met woorden dan met ſang herlighe ghebeden ouer te halen/ niet en was God te bidden. Dat die exercitie vande ware Religie wat anders was/ dan t'gemeen volck wiſte. Datmen met groo ter neerſtichcyt leſen eñ ouerdenchē moeſte de H. Schzifturre/ wt dewelcke alleē men de wa rachtige kennisſe Gods ende ſynen godlichen

wil/eñ het verſtant vande religie/die heilſiedē goet ſoude zijn hebbē ſoude mogen. Datmen om dat te vercrijgen/ andere gebreken daer by doē moeſte/te weten die wten ſin vande noot-ſakelicheyt/eñ wt het waerachtige gheloue in God voort comē ſouden. Met deſe eñ gelijcke ſegſwoordē wāde Chriſtelicke Religie dicmael eñ met grote vierichēyt ingeſtampt zijnde/ eñ dat ſonder eenige perikel t'welck hy/ten waer hy godloos ware/ niet ſoude dorzuen miſſakē/ verwecte hy in alle man een verdriet vande tegenwoordige eñ lang gebruycte religie/een begeerte vā een beter Religie eñ voue al een wacker neerſtichēyt vande H. Schrift. Tot ſyne predicacien voechde hy oock by dagelicrſche leſinghe wt de ſpreeckwoorden Salomonis vol ſtichtinge/ eñ met groote geſchicthēyt tot zijn vooznemen gedzeuen. Daer toe quamen noch die heymelicke eñ vzētlicke tſamenſpreckingē/ eñ de dagelicrſe maniere van leuen/ alles met voorraet tot het ſelue vooznemē geſtelt. Hy hā beide met ſachtmoedige verſtanden/eñ (dat te recht wat wonders ſchijnt te weſen) de Monnickliche ſuperſtitie niet ſeer toegedaē/ waerō het een getrou wtdeylder der verbozgenthedē Gods ſeer licht ſoude geweeſt hebbē/ alle de groote menichte van ſuperſtitie in corten tijdt wt te roedē: het ſuyuere woort Gods inde ſie de geſielt hebbende. Maer die onſtantachtige menſch na de ſchoone voorberedinghe/ daer mede hy/de afgekeerde hertē vande tegewoordige ſuperſtitie/maer hem wonderlicken ſeer toegedaen/optē tegel hiel/ riep de ſelue terſtōt weder

weder tot onuerdzachlicke armoede/ tot eē ee-
wige wake by t'bzootsacramēt/ daer van sy eē
nieuwe/ic weet niet wat verlichtinge verwach
ten soudē/om haer cellē ledich te makē van al-
le huysraet/boechen eñ t'bedde selfs/om opter
aerdē te slapen/ oft voozts te staē alsmen slapē
soude/ om inde plaetse van t'hemde te dzagen
een wambeys vā peertshayz gewzocht/eñ een
yserē riem tot het vleesch toe/eñ ten laetstē tot
ontallicke sodanige bederffelicke beuselingen/
recht oft dat boose oncruyt niet ghenoech aen-
ghenaem soude zyn/oft die aerde moeste eerst
met de egghe des woozts Gods/ in manieren
voozseyt/vernieut zyn. Wāt onse Arias die ou
de superstitie verdzeuē hebbende/ en dede niet
dā dat hy andere nieuwe eñ de selue periculeu
ser eñ schadelicker superstitie/ inwoerde. Vele
vande aenhoozders hebbē de selue vzuchtē ge-
cregen/ die vā sodanigen schadelickē leere ple-
gen voozt te comē/ sommigen raserye/ sommi-
ge cenige eewige hitten vā melancolie/ so dat
sy ooc niet verre van raserye en zyn gheweest/
sommigen een gāts ongeneselicke hooftsweer
waer dooz sy een bzaynloos cop dzagē niemāt
tot pzofyte: maer de gene die de cranckē so vā
lichame als vander sielē dooz een stercker ghe
stalt des lichaēs te bouen gestaē heeft/wt de y-
dele meeninge vā heylicheyt/een onmatige eñ
gants Pharizeusche achtinghe van sich selfs
hielden/hebben haer gezdeelt gelucktiger dan
andere te zyn/hoewel niemāt volmaect is. De
onwetentheyt vā een beter leere/ oft ten laetstē
eenich doetlick eynde/ waer dooz hy gedzeuen

is ghe-

is gheweest om dat ampt in te nemen/ eñ daer na om t'selue mettē seluen middele te bedienē/ soude Arian by auōturen vā anders een quaet stuck ontschuldigen/ ten ware dat wy selue wisten/ dat alle tghene dat hy inde plactse vande waerheyt/ met vaste kennisse des waerheydts voorgestelt heeft/ int herte voor verdoēt heeft gehouden: eñ ten selue tijde de sommige haer sothcyt soetelick heeft bespot/ om dat hy hen so lichtelic onderdanich ghemaect hadde/ tot alle tgene dat hy hen hadde voorgeschreuē. Eñ vā die graenkēs der waerheyt onder de stoppelē van so veel beuselingen eñ met so groote boosheyt verdeylt/ zijn noch ten laetsten (t'welck de cracht vāde godlike ōhiesinge is) goede vrucht ten van warachtige godsvruchtigheyt voortgecomen. Want der sommigen hertē vande oude superstitie nu gants gheydelt/ noch met de nieuwe niet wel te vredē zijnde/ de wyle sy een vaster onderwijsinge sochten/ zijn omwetende gevallē onder de Leeraers van een ander tsamenrottinge/ die de waerheyt suyverder leerden. Want door dier Leeraers vrientschap eñ gewoonte hebben sy de beginselen van een beter eñ vaster kennisse ghecregen/ want voor al is de quade eñ vreeslicke opinie vande Lutheranen begonst wt het herte te gaen: ende so sy meenden dat sy geen vaste kennisse vāde waerheyt soudē hebben/ oft sy moestē dier Leeraers boecheē gebruycken/ so heeft God noch dacr in ne niet afgelaten/ hare godsalige begeerten te volcomen. Want door wonderlicke middelē/ als sy gants lagey en slepen/ heeft hy henliedē

in handen gegeuen/niet alleen alle tgene sy vā sodanige boecken weynich te vozen hadde dozuen begeeren/maer ooc alle tgene/ dat tot Ge neue oft elders dooz Duytslant te dier tijt wtgegaen was. Met die menichte verchiert ende met haer selfs meesterē rijc gewozden zynde/ hebbē sy so begonsi haer clooster aen te stellē/ datter vā tween/ die tbeginsel vā so periculeusen handel gegeuē hadden/ na weynich dagē/ hoewel t'clooster seer populeus was/ seer weynich waren/ die niet een smaeck vā godsvzuchtichcyt en hadden/niemant wasser tegens: Nu waren die vzen vā biddē(so zijt noemē)in vooz lesinge vāde H. Schrift verandert: die gewoōlicke gebeden vooz de dooden warē te niete gedaen/oft grootelicr besnoeyt: die aflatē eñ verseeringen vandē Roōschen Pausen gegeuen/ waer op die grote swaerte grootelicr opsteunde/warē gants verstetē: dat superfluieuse vasten was in eē eewige soberheyt verandert: dē beelden wozdē geene eere gedaē: tot de monicherye wozde nu niemant gheleert maer tot de godsvzuchticheyt: vande oude onderwijsinge op te rechtē en spzaemē nu byna gāts niet/ dāom de selue te begechē/ veruloechē eñ te niete te doē. Eñ dat H. licht wozde niet alleēne binnē t'parck vā t'clooster gehoudē/ maer wozde ooc verspzeyt tot inde stadt eñ omliggende steden/ so met boecken als met wooz̄dē medegedeylt zynde. Als de sake so verre gecomē was/ datter behaluē den stinckendē afgod der Missen/eñ de persoon vande monicherye/ die inde cledere eñ scheeringe des hoofts besiaet/ byna

niet meer

om dese te verwerpē/ eñ dat dat niet en mochte van sich selfs verdragen worden sonder openbare sonde/ eñ niet verworpē worde sonder seker perikel/ noch soot scheen/ met geen groot profijt/ so herstmē begonst te denckē van dat nest te verlaten/ eñ in Duytslandt tot plaetsen daer de Religie vryer is te gaē woonen. Het beslaen scheē groot eñ den sommigen lichtueerdich te wesen. Eñ daer en scheen geen middel te wesen/ waer mede niet alleen een oft twee/ maer so veel te samē/ eñ de selue met alleē ander dat gesel schap in groter achtbaerheyt zōnde/ maer oock sommige van henlieden om haer sonderlinge gelecrtheyt inde stadt wel gesien/ het alder vermaerste clooster in Granada verlaten/ eñ byna vā volck berooueē/ van byna de laetste eynden van Spaegnen veylichlic in Duytslant soude mogen comē. Noch een voor een wt te gaē en soude niet sonder groot perikel zōn/ voor den genen die de laetste zōn souden/ bysonder so de Inquisiteuren/ die te vozen vast schenen te slapen/ door de nieuwicheyt eñ vermaertheyt vande sake vā sommige quade menschen wacker gemaect waren: daerō moesten sy allegader/ die van dier meeninge warē/ gelijck wtgaē/ oft moesten het naest aenstaēde perikel gelijck verwachtē. Daerō als sy nu in dese twijfelachtichcydt waren/ heeft God een middel open gedaen/ waer door eerlicke decreten by general genomen hebbēde/ waelf binnen een Maent wtgaē/ eñ door verschreydē wegen tot Cencue repsen souden/ welcke plaetse sy voor haer wtganck om haer woonplaetse te

stellen/

ſtellen/malcander aengeweſen hadden/ nochtans een Jaer ouerleden zynde/ ſoudē ſy malcanderen ſien. Maer de gene die inde H. leere eerſt ſmake gecregē haddē/ bleuē int clooſter/ mits dat ſy den raet van wech gaen niet voor goet en hieldē/ oft om dat ſy tot het wech gaen qualic geſtelt waren/ hebben wel veel daghen daer na den ouerwallende tēpeſt moeten verdragen. Wt het ſelfde Clooſter zynder nu vijf verbrant/ behaluē noch eenige andere/ daer vā d'eene deſe/ eñ d'andere een andere pijne aengedaē is/ noch daer en is tot noch toe geē acte des geloofs oft Inquiſitiſce Triumphe tot Seville gehouden/ daer dit Clooſter niet een oft twee oft oock meer toegedaen en heeft: eñ men moet ock lijdē/ dat het ſaet vande warachtighe leere/ t'welck nu rijckelijc vele dagen daer inne ouergeloopē heeft/ ſo ſeere dattet ia inde ſteenen van t'ghebouſel hangt/ eñ ten ſy ſake dattet afgeworpen eñ te niete gemaect worde/ ſo en ſalt niet latē der Inquiſiteurē vyer alle Ketters met een Lutheraē oft twee te hulp te comē. Wy zijn met voorraet/ ſo die gelegēheyt ſulcx eyſcht tot deſe ſchoone Wyſtorie ghegaen/ om daer door de Gemeente Chriſti eenē aengenamen dienſt te doē/ tegen dewelcke ons dunct/ dat wy qualic doē ſouden/ indien wy dus dāige godſalige mannē beroofden vande gedachteniſſe daer mede ſy behoordē verchiert te zijn: om dat ſy die ſuperſtitie ſo ouerulodelic aengenoechten hebben/ eñ dat niet min heerlic als periculeuſelick/ om de godſoruchticheyt/ met ſulcke groetmoedicheyt verſmaet/ daer bene-

uen de eere wellust eñ gemack verwo:pende/ ghewillichlic inde plaetse armoede/ versmaethept/ ballingschap wt hare Vaderlant/ groote schande/ eñ dagelic periikel vā t'leue selfs ontfangen hebben. Eñ dese geschiedenisse/ die gedachtenisse weerdich is/ mogē wy nacht God *Ariæ* (vandē welcken wy voo:genomē hebbē te spreken) danck weten: want van die eerste vonerhens die hy int clooster hoewel wat andere doēde eerst ingebzocht heeft is dat groot vper ontsteē/ daer mede dat clooster/ eñ daer buytē een goet deel vande stadt op dat wy vele andere plaetsen verby gaē/ tot Gods lof gebzandt heeft. Dacrom Arias/ als de ghene die doo: de onstantachticheyt zūns verstants den synen so seer suspect als den anderen bederfflic was/ bp den Inquisiteurē vanden synen die macl bedzagen zūnde/ hadde de o:sake gesept. Het is een laetsten gebuert/ dat in die elendige dagen/ indē welcken als in eenich vā God tot gesichte quaet/ een yeder om de Religie tot de straffe getrocken wo:de hy oot geeyscht werde/ niet ghelic diemael te vo:ē/ maer ernstelic. Dat selfde hadde hem ouer eenige Iare Constantinus selfs te vo:ē gesept/ eñ dat onder een eedt. Want als hy van Constantino op eenen dach ten middachmale genoot was/ daer Egidius eñ Barquius oot by waren op dat sy hem te bequamer eñ wacker vā synē boose ontroustoudē mogen beschuldigen eñ bekinnē/ wāt hy te vo:en de sachte vermaninge begeet hadde/ so heeft hy onder het kinnen al d:eygende sich beroēt/ dat hy v:eesde dat hi die sieke noch tot

een

cē gemeyn schouspel soude moetē siē wtleydē
met dit raetsel (hoewel nochtans niet duyster)
der Inquisiteuren schanot henlieden voorseg-
gende. Daer op spract Constantinus: Ich ver-
sekere v (seyde hy) hy God dat ghy alsdan geē
sins de spelen van vouē sien/maer veel eer selfs
int werck zyn sult: nochtās pst door de heyme-
licke raet Godts die aen te bidden is/geschiet/
dat die laetste gevangenisse/dē anders omtrou
wen mēsch niet tot bederffenisse/maer tot een
warachtige eñ te voré noyt gehoopte bekeerin
ghe/gewerckt is. Want suicken treftigen berou
van zyn voorleden leuen heeft hem zyn herte
bevangen/dat die mensch die anders vreesach
tiger was dā eenige haes oft simme/onder sy-
ne vragen/met een onvermoeyde vromicheyt
des gemoets/die eene wōderlicke verandering
in hem vermeerde den tegenstrydere vāde
waerheyt wedergestaē/eñ de Inquisiteurē sel-
ue/die in sodanige sMaiesteyt halue godē zyn/
met seer bittere woordē bekleuen heeft: seggē-
de dat sy bequamer souden zyn om achter drie
oft vier esels esseldrīuers te wesen/welck hen
beter zōn soude/dā het oordeel des geloofs aen
te nemen/daer sy tot haerder grooter schande/
geen verstant af en haddē: dattet hem seer leet
was/eñ dat leetwesen/so lange hy leefde/wter
hertē niet soude laten gaē/dat hy die waerheyt
die hy nu voorstont/wetens eñ willens tegen
die godsalige voorstanders der selue/dickmael
voor henlieden aengeuochten hadde. Sodanige
bittere behuytinge moestē de vaderen des
geloofs van hem wt dragen/so dick sy hem in

de Audientie riepē. Hy is in die Triumphe wt ghelept geweest met die leelicke/ na der menschen oordel/ maer lustige eñ meer dā eerlicke teeckenē voor Gode/ verchiert zünde/ vreselich van ouderdom/ maer by sonder ouermits het leetwesen van zÿn voorgaende leuen/ eñ de bekentenisse des waerheyts eerwerdich/ steunen de op een stockken eñ vande Triumphe is hy vrolic eñ blide tot de straffe des vyers gegaē: de schade die hy voortmaels door synē ontrou eñ hypocrisie de Gemeente aengedaē hadde/ met dat lustige eñ eewighen memorie weerdighe exempel der bekeeringe/ in het eynde des leuens genaech vergeldende. Wel gelucsalige man dieme daerom onder die Princen der heerlicke eñ trefughe beschoors der waerheyt/ die van t'beginsel des werelts af oyt inde kercke geweest zÿn/ in een sonderlinge eeren stoel behoort te settē: dat hy wt alle ander beclaechlicker hooshey dicmen soude mogen bedenken/ seer haestelic met heuliden tot gelucke beschermisse gecomen is. Paulus dat vercoren vat Gods heeft sich selfs inde eerste oorde der sonden gestelt om dat hy de kercke Gods/ maer onwetende eñ met eenē goeden yuer vervolcht heeft: maer in wat plactse der sondaren sullen wy onsen Arian settē/ die wetens eñ willens/ met openthe maer heymelic als een hupsvrāt de selue benaut heeft? Paulus seyt dat het geschiet is door dē verborgen raet Gods/ op dat hy genade/ daer van hy sich in so menigherley manieren onwerdich gemaect hadde/ vercrygen soude/ op dat in my (seyt hy) Christus alle

genade

genade thoonē soude/tot een voorbeelt vandē genen die in hem geloouē sullen: hoe seer laet dā Christus in desen onsē nieuwē Paulo syne bermhertichept/de rijcdōmen zijns goetheyts eñ de schatten der genaden blincken? wat een voorbeelt van syne bermhertichept/genade eñ verkiesinge heeft hy in desen getoōt? Dacrom salt noodich wesen/tot dit wonderliche ende gants nieuwe exempel vande goetheyt Gods te leeren/onse tongen eñ ouriise oordeelē te bedwingen tegen de gene/die wy alschoon inde alderverlatenste staet sien sullē/ouermits wy gants niet en weten/wat God van henlieden laden sin heeft. Maer dat wy na t'gebot Pauli altyt in een beter sullen hopen.

Doctor Ioannes Ægidius Canonick in de groote Kercke tot Seuille, Predicant.

Doctor Ægidius, hadde de beste tijdt zijns leuens verstetē in so ongelucligē studerinqhe (anders een man bequaē tot de studeringe der goeder consten/eñ om de selue te vermaqhen seer yuerich) dat hy in dat studiū wtgeleert zijnde/ende om syne gheleertheyts wille de opperste gradē vande eere inde Schole gheeregen hebbende/eñ na dat hy langhe tot inde H. Schrift gheprofesseert hadde (het welcke hy syne tot de condicie neffens de studerinqhe der Consten was) nauwelicx Latijn conde spreken. Ten soude met quacts genoech zijn ten ware dat eensdeels tot de onwetentheyt/eensdeels tot de bedorventheyt so van talen als vāde goede Con-

ſien te leeren/een laſterich eñ godloos verſma
den vande H. Schrift gecomē ware. Wy heb-
ben de ongeluchheyt van ſyne ſtuderinge eñ de
duyſterheyt van diē tijde wten mont van den
godſaligen man hooren beſchryuen. dat die tij-
dē ſulex zijn geweeſt dat de gene die inde Uni
uerſiteyt van Alcala daer hy gheleert heeft de
H. ſchrift eenichſins gecoert hadde/ ſoude niet
alleē onder den gheleerdē niet geacht. maer tot
ſchimp een goet Bibliſt vanden anderen ghe-
noemt worde: mits dat ſy *Lombardo, Aquinati,
Scoto, Gregorio Ariſtotelico*, eñ andere authoren
van dier ſoorte alle wijſheyt toeſchrijuē/eñ bo
uen de H. Schrift ſelfs achtē. Als hy tot *Siguen
ca* de H. Schrift openlijc profiteerde/ is hy tot
Hoeſſije begeert van eenē Alexandro/ om inde
groote kercke Predicaut te zijn/welcke Alexā
der in dat ampt voor hem gheweeſt hadde/ ſo
ſeere in ſyne goetheyt eñ geleertheyt gepreſen
gheweeſt dat het capittel vande kercke/ tegen
het gewoonlic gebruyc eñ hare ſtuderinge/ son
der eenich wederſtāt vāde inſettinge der Doc-
toren (ſo zijt noemen) dese eerſt tegenwoorden
zynde hem ſulex niet verwachtende gecoren
eñ opte predickſtoel geſtelt heeft. Eñ ſelex Egi
dius wordt in die Theologie die doē ter tijt in
de Chriſten werelt was/ ſeer dapper gheacht/
maer hy hadde noyt openlijc gepredict. oft oyt
die H. Schrift geexpoſeert. Daerā opte Predickſtoel
klimmende/ alſo hy tot dien dienſte buyten het
vermoedē van een yegelic ſeer onbequaē be-
vonden worde. heeft hy begōſt ſich ſelfs moeyt
ig eñ anderen tot groote ſmadenisſe te weſen.

Hoe

het welcke dach voor dach vermeerderēde / so hebben sy / die hem onwetende tot sulckē dienste geroepē haddē / eñ hy die het ampt daer hy gants onbequaē toe was / niet min onvoorsichtich was aengegaē / so groote berou vande stake gecregen: dat hy om die staet selfs te verlaten / eñ sy om een ander inde plaetse te setten / dickmael gesolliciteert hebbē. Eenige Jaren in sodanige swaricheyt verualle zynde / is Egidius by een tydige vermaender geraect (seker door de voorsichticheyt Gods / die t'welcken vā hem eñ de stadt socht) die in weynich tyts hem vastelic leerde het ampt van een Christen predicant / om het welcke wel te bedienē / hy andere studeringe / andere boecken eñ anō aenwijsers vāde rechtē weeh hebbē moeste / dā hy tot noch toe gheburyct hadde. Egidius was ouermits die onverwachte vermaninge eerst heel bbaest: by sonder verwōderde hy des māsstoutichcyt / om dat hy alleē een idioot onder vonde / eñ die voor niet recht wijs geacht was / so groote Doctoor / diē hy te voren nopt vzient / oft bekent geweest hadde / doorste leeren. Maer so hy van nature saechtmoedich was / eñ de reden het ampt van een predicant betreffe daer mede hy so onghelouchich was / heeft hy sich selfs becempt / dat hy met goedē ooren hooren sonde. Maer die by. cracht des geests Gods was in t'seggen van sulcher cracht / dat Egidius van die vre af in een ander man verandert zynde / alle de studeringe eñ arbeydē vā alle zijn voorgaende leuen yder eñ gants voor niet achtede / ende een andere ende nieuwe weeh der wijs-

hert doo; moeste gaē / daer af hy het H S C. niet geleert hadde. Eñ so die vermaender selfs van t'ampt vā een predicant niet en besloot / so woelde hy van binnē dat hy tot dien staet geroepen woerde waer wt hy geen vrucht ofte bate opte werelt crijgen soude. Dese sullen hy aventuer denckē nade naē vande vermaender / die sulcken man in so corte tijt een oorsake van so groote veranderinge eñ een nieuwer vande warachtige wijsheyt verstreet heeft. Dat is Rodericus Valerius gheweest / die over ses ende twintich Jaren tot Seville onder de name van een valsch Prophect / valsch Apostel eñ verleyder / vande Inquisiteurs met een openbaer oordeel veroordeelt eñ om de beliedenisse vande heylige Schrift in ballingschap gestorē is. Ons dunct dat den godsaligē niet onaengenaē noch vreēt van ons voornemē wesen sal die wonderlicke verscheyde vā desen Valerio tot de verachtige kennisse Christi met weynich woordē hier te verhalen so wy in synre gedachtenisse nu gerasect zijn. Dese Valerius daerom een borgher van Nebrissa (een stadt in Granada eñ om de onderdom eñ bysonder door *Antonium Nebrissensem* een seer geleert mā eñ oprechter by onsen tijde vande Latijnsche spraake in Spaignen / seer vermaert) gebozen vā een eerlic geslachte / alo hem geen vrucht en quam nemen gebzaken om de verachtheyt vā synre geslacht te beschermen. so beschermde hy de selue na ghewoonten gebruyck vande menschē niet in deucht maer met peerden eñ peerdsrecreatie / in spelen in costelicke cleederē / met iagen eñ andere sodanige dingē / den

den Adel gewoonlic. Valerius was lichtelic de opperſte vande Jongelingen van ſyne ſtadt/ ſo dat hy zyns gelücke van ieucht eñ rücdommen niet alleē niet gelück wilde zyn. maer wil de de ſelue te bouen gaen. Midden inden loop vā die ydele begeerlicheydē/ heeft hem haeſtelic eenige godlicke puer beuangen (maer met wat middel/ met wat vermaender/ oft hoe/ is ons onbekent) waer door alle de onde begeerlicheden ganſs verworpen/ ende dat ſwaerder machte ſchynen des menſchē oordeel verſmaet hebbende/ heeft hy alle ſyne crachtē/ ſo van lichame als vande ſiele/ ſo heftich tot de puer vā godſvruchticheyt geſtreckt/ dat het ſcheen dat in hem niet wereits ouerghebleuen was. Des menſchs wonderlicke veranderinge/ die ſo in woorden als in cyteraet des lichaems te voren ſacht eñ ſchoon was/ maer doē wreet eñ leelic ſcheen/ was den ſommigen ſuſpect/ maer van ſommigē eñ dat oock van vele werdeſe als dolicheyt eñ oock dronckenſcap begeet. Want geluck ſodanige bedoruen verſtandē (ſo dat oock den Apoſtelē die met de cracht des heyligheu Geeſts begoten warē/ gebeurt is) het volbrengen des geeſts wederſtonden/ ſo betruchden doch eene ernſtige vreeſe Gods/ beſchrydinge vande eerſte ydelheyt. vierige begeerte vā de gerechticheyt/ eñ onuermoy dē arbeyt/ eñ byſonder de reden van deſe eñ alle andere dingen/ eñ ten laetſten vande hooſtſtuche des waerachtigen godſaligen gheloofs. na de rechte lyne der H. ſchrifte vlytich gedruē/ door het tegenwoordige verſtant genoech in Valerio de

tegenwoordicheyt des gheests. In syne leuchē hadde hy vercregen een weynich kenniſſe vā de Latijnſche tale/waer mede geholpen zynde hy de H. Schrift nacht ende dach ouerhaelde: door welcke aenſtaende neerſtichheyt het gheſchiet is/dat hi een goet deel vande H. Schrift van buytē kende/ēn met een wonderlicke geſchicktheyt ēn raddicheyt te pas wiſte te brengen. Hy hadde altijt met de Eccleſiaſtiquen(ſo syſe noemen) met Clercken ēn Monicken eewighe t'ſamenſtrijdingen/om wiens wille hy ſeyde datter by gecomen was/dat met alleē de kerckeliche oordē/ maer ooc alle de ſtaten van het Chriſtelicke weluarē/met ſulcke bedorfuēheyt ſieck waren/datter gheene oft ſelden weynich hope van beterniſſe was: ēn om dieſwille bekeef hy haer altooo bitterlich. Hy/te weten der Phariſeen geſlachte/ vraechden hem/ van waer hy de nyeuwe kenniſſe vande H. Schrift hadde? waer hem die ſtoutichcyt her quam/ daer mede hy de H. Vadere/ de lichten ēn columnen vande Kercke (want hy alle de oordē der kerckē/met syne bittere bekruijninge nederuelde) ſo vermetentlic aentaſte/ na dat hy een leech menſch was/ gants ongeleert/ ia tot wereltliche ēn groetelic bedorfuē handele alle zijn leuen ſeer genegen. Wt wiens authoriteyt hy ſulcx dede/wie hem gefonden hadde? wat het cercken van syne beroepinge was? (Eene geſelich/ als sy haer ſchelmſtucken niet loochenen noch met redenerdige middelē yemant die haer duysternisſe ſtraft uit licht ſtaē mogē/ hebbē ſy altijt tot ſulcke furſelbaechē haer toe-

uluchtē

ulucht genomen) Maer Valerius antwoordde op alo ſchoon eñ ſtātachtich. Dat hy ſeker wel wiſte/ dat die wijſheyt hem niet wt zijn eygen verſtant/ dat nu ſeer bedorue was/ aen en quā: maer door de weldaet des geeſts Gods/ vanden welckē heele riuierē ouerloopen ſoudē wt de herten vāde warachtige geloouigē in Chriſtum. Dat hem die ſtoutichcyt gaf/ ſo wel de ghene die hem ſeynde/ als die waerheyt ſelfs. Dat die gheeſt Gods/ die aen gheene ſtaet/ al waert ooc ſchoō de kerckelicke ſtaet/ eñ byſon der/ die ſeer is verdorucn/ gebondē is/ eertijts van leeckē/ ia ooc ongeleerde Viſchers Apoſte len gemaect heeft/ die de gātſche Synagoge die inde wet geleert was vā blintheyt ſtraffen/ eñ alle de wereit tot de kenniſſe der ſalicheyt roe pen ſoudē. Dat hy vandē ſelucn Chriſto geſon den was/ eñ in ſynē name eñ macht handelde/ dat de baſtaertlicke geſlachte eñ die nu vande warachtige ſtamme der kinderē Gods afge aert heeft/ een teeckē begeert/ ſo het blinckende licht eñ ſyne blickrem alle mans oogen ouer geloopē zijnde/ hare duyſternijſſen nu ſeer opē baer zijn. Den laetſtē om dier ſaken inder Inquiſiteurē Vierſchaer gerocpen zijnde/ ſo heeft men daer dapper gediſputeert/ vande warach tige kercke Chriſti/ vā hare teeckenē/ van des menſchē rechtuerdichmakinge eñ diergelijc ke hooftſtuckē/ welcher kēniſſe Valerius niet en hadde door eenich mēſchē hulp/ maer door de ſuyuere eñ wonderlicke openbaringe Go des. Datmael heeft hem de dollicheyt byde In quiſiteurs gercuſeert/ waer mede ſy gemeent

hebben den man cranck te zijn / eñ so ten laetsten alie syne goedē hem benemēde / op dat hy voorder woude / hebbē sy hem laē gaen. Maer hy is nemmermeer wōsser geworde so dat hy na eenige Jaren weder om de selue sake geroepen woorde: eñ tot weder roepē gedwōgen zijnde heeftmen noch zijn leuen gespaert / om dat men noch mede dat hy dol was. Noch eens so hy verordeelt ghewest om het gheele voorken eenwaer te dragen / eñ tot de eewige gevangenisse waer wt hy alle sondagen gheleyt worde met de andere medegenāgēs om Misse te hooren inde kercke van S. Salvador, so syse noemen: alwaer hy dienaet ten aensien vā alle t'volck vā syne plaetse opstaēde / hoewel hy gevangen was / den predicantē als valsche dingen leerēde gestraft heeft: maer die Inquisitie een te dier tijt niet seer quaet zijnde / excuseerde dat al ouermits de dolicheyt. Wā die gevangenisse tot S. Lucar in eē Clooster gebracht zijnde / is hy vijftich Jaren daer na gestorven / een mān / de werelt ten dien tijde tot een wonderteecken gegeuē door wiens vermaninge sy vā die slaepsieete der godloosheyt soude moghen wacker gemaect worden. Eñ want te dier tijt tot Seville die tijden ongehoort warē / om de welcke de seer godsvruchtige mān de godlose sentēcie gecregen hadde / so hebbē sy hem voor sien met het grootste voorkē dat yemāt tot diē tijt gedragen heeft: het welcke oock tot eene sonderlinge gedachtenisse van so grootē ketter gesien wort inde Hacrisye vande groote kercke van Seville in een luchtige plaetse / geteeckent

mēt

met dit opſchrift in groote letteren:
RODERICVS VALERIVS borgher van Nebriſſa, een Apoſtaet ende valſch Apoſtel van Seville, die hem gheſeyt heeft van God geſonden te weſen. Door deſe mans vermaninge is doctor Egidius eerſt wacker geworden/ ſo hout geſeyt is/ eñ deſe hem eerſt leerende/ heeft hy het warachtige Euangelie Chriſti geleert/ t'welck hy in vele Jaren te voren noch Diſcipel noch Meeſter zynde/ noyt gehoort en hadde. Hy heeft Valerio gunſtich geweeſt/ ſo vele mogelick was dewijle ſyne ſake voor dē Inquiſiteuren gedreuē worde/ want men ghelooft datter door zijn toedoē geſchiet is/ dat de Inquiſiteuren tot beermhertigheyt ghebogen zijnde/ hare ſentencie byſonder tegens een wedergevallen ſo zijt noemen verſacht hebbē. Die goedertierenheyt tegen ſynen meeſter heeft Egidio met weynich gecoſt want hy heeft daer wt groote nōt eñ ſuſpicie getrockē/ by dat Phariseuſche geſlachte/ dīe de warachtige godſvruchtigheyt altot hatich geweeſt is. Na de godſalighe vermaninge/ is Egidius geraect inde ghemeene converſacie eñ groote vrientſcap van Conſtantino Fontio een wonderlic ſeer gheleert man/ waer door ſy met malcanderē van eler anders ſuyderinge handelende/ Egidius eerſt begonſt heeft in beter Schrifture geonderrecht te worden/ goede autheurē te leſen/ eñ ten laetſten in de H. Schrift groot vaerdeel te doē. Maer byſondē als hy nu door tſamēhandelinge vā liedē van beter kennisſe/ eñ byſonder door ervarētheyt geleert was/ vā wat dingē hy voort volc

met

met vruchte predickē soude/ so heeft hy begōst so geleerdelick/ so godsalichlic eñ met so schoonen welstant van spzekē te predikē/ als hy te voren coel ongeleerdelic eñ onbequamelic gepredict hadde. Die aenhoorders die voelden de cracht vande leere die vande dzy mannē van so groote achtbaerheyt/ als *Ægidio, Constantino ende Varquio*, met so groote overeencoemste ghedaen worden/ waer door het geschiede/ dat hoe die hoorders meer wt die veroude douckerheyt van onwetentscap quamē/ hoe die predicanten in meerder achtinge gehoudē worden: eñ door de stedige aēstominge des lichts/ wert de dagelicx de schare der hypocritē meer veracht/ die met so groote schade der sielē anders geleert hadden. Hier wt zijn gespzotē eewighe clachten byde Inquisiteuren van dese dzy betuygers der waerheyt/ maer by sonder van D. Ægidio/ de welcke so hy syne medegesellē met simpelheyt des verstants eñ achtbaerheydt te boven gluck/ so vermoeyde hy oock te meer eñ openlicker de vyanden. Maer doen heeft hy meest der Inquisiteurē seer groote vyantscap tegen hem verwect/ als hy eenige Jarē in dat ampt versletē hadde/ om syne sonderlinge geleertheyt eñ heylichcheyt vā manierē/ vande Keyser gecoren is tot een Bisschop van Dortossa: wāt die hypocriten alsdoē een groote elendicheyt voor haer ruck vermordende/ indiē Ægidius de bisscoplicke stoel besittē soude/ so heeft het henlieden goet gedacht/ datmē hem met alle de macht eñ niet met lichte schermutsingen overvallen soude. Daerom voert hy met ernst

tot

tot der Inquiſiteuren Vierſchaer geroepē/zōn ſake wort gedzeuen doo: de ſubtilſte Conſte-naers der booſheyt/eñ wort inder Inquiſiteu-ren geuangeniſſe gewo:pen. Het opperſte ſtuc van ſyne vzage was/ van des menſchen recht-ueerdichmakinghe/ waer na eenige ander by-uoechſelē volgede/te weten/vander menſchen verdienſte/van t'vageuyer/vande torgheuon-den verſoeninge der ſondē doo: ſ'menſchē ver-muft/vande eenighe middelaer Chriſto/ vande ſekerheyt des geloofs in die rechtueerdichge-maecte. ꝛc. Daer quamē ooc andere dingē toe/ te weten/ de oo:ſake van eenen quaden afgod vande .V. maget ℳaria/ vandē heyligen Co-ninck Ferdinando (ſomen ſeyt) met wonder-licke conſte geſticht/het welcke op eenige hey-lighe daghen van onſe lieue Vzou/ met groote pzacht gethoont wo:t/vande afgoderye oft ee-uinge der beelden. Item ter o:ſake van een ge-broke ſtuck houts/ het welck inde groote kerc-ke voo: het hout des Cruyces/ daer Chriſtus aen ghehangen heeft met een verſchzickelicke ſuperſtitie gheeert wo:t/welcke ſuperſtitie/na dat het hout ghebzant ſoude zūn/ Egidius be-geert hadde te niete te doen. Item/ vande aen-roepinge der doodē heyligen/vander menſchē leere te niete te doen op der Chriſtenen pzedic-ſtoel/eñ het ſuyuere woo:t Godo allelic daer op te handelē: eñ van andere ſeer noodige ar-gumenten. Dat waſſer ooc tot een by-uoechſel bygedaē/dat hy Valerio Hebzuſſe ſeer gunſtich gewe-ſt hadde/ꝛc. Egidius heeft tot alles ge-ſtwoo:t/ende by ſonder op dat eerſte artikel

heeft

heeft hy eē seer nutte beschermīnge zȳns leers gegeuē/ so dat wy tot noch toe geē geleerder/ godsvruchtiger noch voller gesien en hebben. Met die antwoorde heeft hy syne wederpartye een seer wijde vensier open gedaen/ te weten/ om nieuwe andere eñ meerder dwalingen eñ ketterȳē daer wt te vergaderē. Noch en waren die Inquisiteuren so stout niet dat sy denckten dorsten sodanigen man om sulcke saken te verbrandē/ hoewel sy van syne wederstanders tot de selue wreetheyt seer gepoȝt woȝden. niet te min men socht middelē/ waer mede mē zȳn leuen(die anders die sentēcie niet en soude mogen ontgaē) soude mogen schaffen/ so het Capittel vande kerck tot Seuille/ eñ de Keyser selue/ die hem te voȝē so heerlicken Bisdō weerdich gekēt hadde/ voor hem spȝake. Coȝranus een seer eerweerdich oudt man een vande Inquisiteurē/ dien Egidij godsvruchticheyt ende der hypocrȳten(vandē welckē hy beschuldicht woȝde) boosheyt bekēt was. heeft Egidij saken oock seer verlicht/ hoewel daer seer tegen was syne godlooſe amptgenoot Petrus Diazius/ de welcke de waerheydt verwoȝpende (die hy oock van Valerio Helyssensi wt die vȝentlicke uytleggīnge op de brieuen Pauli totē Romeynen geleert eñ met danckseggīnghe ontfangen hadde) als een seer eergierich hypocrīt tot de wederstanders syde afgevallē was. Marquius aen dese zȳde/ eñ Constantius metten Keyser/ diens predicāt eñ Biechtvader hy was in de Nederlanden woonende/ so zȳnder wtē name van beyder partyen segstieden gheſocht/

quier

ouer die religie die onder de Spaignaers nieu was. Egidius hadde onder anderē vooz hem genomē *Bartholomeum Zamorenſem* een Dominicaner monick een ſeer ghelecrt man/ eñ inde kennisſe der waerheyt wel geſticht. die daer na dooz toedoē vanden Keyſer tot het Aertſbiſdō van Toleda geraect is/ eñ dat ſelue/ om de Religie/ oft/ datmen beter geloofst dooz uit vande Biſſchop van Seuille opperſte Inquiſiteur/ verlozen hebbende/ is cozts daer na/ onder die heftige diſputatien met den Inquiſiteuren geſtozuen. Eñ deſe oock by dē Keyſer woonende/ heeft by de examinatie vander ſake niet mogen weſen. Ten ſeluen tijde heeft Arias (gemeenlic *Magiſter Blancus* genaemt) oozdeel van die leere gegeuen/ maer ſodanich als wy in ſyne Viſtozie geſeyt hebbē. het welcke by auōtuer met Egidij antwoozt noch int licht comē ſal/ maer oft hy van Egidio oft vanden Inquiſiteuren ſelue daer toe gheroepen is/ en weetmen noch niet wel. Daerom ſo daer eenige abſent warē/ eñ andere het periculeuſe oozdeel affloegen/ ſo is het oozdeel geſtelt aen *Dominicum Aſotum* een Dominicaner/ inde Vniuerſiteyt van *Salamanca* een Sophiſt van grooter namē. Na dat deſe lang verwacht zünde/ met grote ondzewindinge van Salamanca tot Seuille gecomē was/ heeft hy met ſchalcker raet dan de andere te uoren gedaen hadde/ met den man die andere al te onvervalſcht eñ onvooꝛſichtich was/ begōſt te handele. Want hem gelatēde ooc aller goetwilligheyt eñ oprechtigheyt van herten/ na dat hy verſtaen hadde dat Egidius onverwinne-

lick van meeninge was/indien men openlick met hem handelen soude/hem verynsende inde leere met Egidio ouereē te comē/heeft hy hem een laetstē dietsgemaect/dat hy die hooftstucken van dier leere/die nu in questie waren/om die gemeene schande daer Egidius nu by alle man mede berucht was/weech te nemen/ook met een seer bequame verclaringhe openbaerlick wtleggen soude: na dat hy die seer bequame interpretatie voorgeschreuē soude hebbē/die Egidius/indient hem beliefde/ghebruycken mochte: indien niet/eenighe redenen tusschen beyden tsamen gehaelt zünde/soudemē die ten lesten wtgeuen/waer mede het prosijt van syne conscientie eñ de waerheydt bysonder van beyden te bet soude gheschaft worden. Alsotus schrijft voor die formule van die verclaringhe/sy verghelijckense onder malcanderen/eñ comen ten laetsten sonder eenige swaricheyt met malcanderen ouer een. Daer wort een seer solemnelen dach voor die openlicke verclaringe vande Inquisiteuren ingestelt eñ twee predicatoren worden inde groote kercke toegerust: die een voor Egidio/die ander voor Alsotus. Men coemt ouer hoop met eē groote toeloop van alle volck. Alsotus predict/eñ verstont na syne predicatie haelt hy wt synen boesem een formule van verclaringe/recht contrarie de gene/daer inne sy ouer een gecomen warē/so nu die andere eerste verclaringe niet en was/dat met de beliemisse van Egidio eñ de waerheyt selue niet ouer een en quam: eñ in dese nieuwe verclaringe en was anders niet/dan daer me-

de hy alle d'gene daer vā hy beschuldicht was/ ende d'ghene hy twee Jaren lang met groote stantachtichyt van heren ghepredict hadde/ openlich wederriep. Die Predicstoelen stonden een weynich verre vā malcanderen/ eñ het murmureren van t'volck/ dat van die sake dieverse clapte/ maecte so groot rumoer/ dat Egidius niet en mochte verstaē wat Asotus seyde. Waer door die alte licht gelooffende mensche/ Asoto (die op een yeder capittel vande voorseyde bedriechlicke wederroep/ met wijse eñ met ander stemme/ dat hy van een yeder gehoort mochte worden/ consenteringe begeerde) oock niet wysen betuychde/ dat hy van hare meninge was/ so Asotus uit het voorseyden formulaer gelesen hadde. Daer worde hy gincx ontmoedert tot een dry jarige gevangenisse (die genade hadde hem die boose monick verworven) van predicatien lesingen eñ schriften voorseyt/ waer bedroben daer mede hem voor het officie vande wt de ordē van Spaengnē niet te gheven/ noch en heeft hy niet geweten/ dat die ordē hedzoch ghewerest hadde hadde hy niet die verwonderde/ tot dat hy meer ouderdom tot sulcke ordē quame/ eñ syne vrienden de sake quame verclaren die oorsake waeromme sy hem verlaten verlaet hadde/ vragende hy het hedzoch bewenden heeft. Alle die zijn wy niet doen tot 3 in de selve monat inde ghevangenisse zijnde te worden gecomen. Dewijle hy inde ghevangenisse geweest is/ heeft hy de boot gesien van drie syne principale vyanden/ te weten/ van Sbaroya eē Dominicaner Do-

phist / van Petro Martia een man die sonder eenige geleerthept te hebbē / spottelic hem een Philosooph te zīn beroomde / eñ van Petro Diazio een Inquisiteur / dien wy hier voor gesept hebbē schentlick vande waerheyt af ghevallen te zīn : want het scheen niet sonder eenich sonderling oordeel Gods geschiet te zīn / dat dese alderbitterste vyanden der waerheyt ende schadelicke aenvechters van een soo godsvruchtigen man / int anderde Jaer dat hy inde geuangenisse was eñ zīn salic gehandelt worde / daer wt gheruct eñ d'een voor d'ander na wechgenomen werden / noch het verscheyden en geschiede niet sonder rumoer voor eenē die een weynich onrustich is. Egidius heeft noch na de voorschreuen bedzieghlicke wedercoepinge vier oft vijf Jaren ghelieft eerweerdich voor die godsalige gemeente / eñ met min voorderlick / als ten ende dat hi predichē mocht te. Te dier tijt heeft hy die broeders die tot Validolid onder doctor Cacalla die hooftheyt verseckt hebbende de waertheyt na volchden / by gheual van een Ambassaderye geweest besoecken : eñ nae dat hy die selue vertroost eñ ghesteruet hadde wederom tot Seuille comēde / is hy door vermoeytheyt vā een weynich te lang duerende reyse / dat hy in lange tijt niet gewoō was / in een cranckheyt gevallen daer van hy in weynich dagen / wt dit moeyelicke leuen inde eewige ruste gegaen is. Hy heeft achtergelaten die wtleggynge op Genesim / opde Epistel Pauli totten Colossensen / op eenige Psalmē / eñ op Canticā Canticorum in Spaensch seer

ghe-

gheleerdelic beſchzeuen/ ende een Chziſtelicke godſozuchticheyt eñ een hert vol vande geeſt Gods ſmakende/ welcke wtleggínghe als een ſonderlínge lechernye vãde Gemeente/ tot ſyner gedachteniſſe van eenige getrouwe mannen bewaert werden. Bewelcke wtleggingen hoewel ſy alle te ſamen ſeer godſozuchtich eñ geleert zyn/ nochtans het gene dat hy inde geuangeniſſe ende ſulcr inde banden beſchzeuen heeft/ gaen alle die andere/ dooz een ſonderlínge godſozuchticheyt/ eñ eenebewegentheyt vã de geeſt Gods ſelfs verwect/ ſo ſeere te bouē/ dat een pegelicſien mach dat die teghenwooz dicheyt des Cruyces/ de godſozuchtige eñ her gebozen herten een groote hulpe doet/ om wel vande godlicke dingen te geuoelen. Twee oft dzie Jaren nade doot vanden godſuchtigen man/ heeft het hy auñiuer den nieuwē Inquiſiteuren gedocht/ dat de gene die ouer zyn ſake geozdeelt hebben/ alte ſacht met hem gehãdelt hadden/ dan nade Inquiſitiſche wzeetheyt behoozlich was: eñ ſo ſy ſynē Hz. Gheeſte van die onwtſpzekelíche ruſte tot hare Vierſchaer niet mochtē roepen/ datmen daerō in het doode lichaem eñ de dzooge ghebeenten moeſt tyrannisere. Het doode lichaē daerō wt het graf op het ſchauot ghebzocht/ eñ een ſtroyen beelt in ſynē name eñ plaetſe geſtelt zynde/ hebben ſy dat de ſtraffe aengedaē/ het welck ſy den ſittenden aen de rechter handt Gods met Chziſto aengedaen ſouden hebbē/ had hy opter aer den gheuangen geweeſt. Maer/ die inden Hemel woont/ begheert henlieden.

Doctor Constantinus Fontius Canonick inde groote Kerck tot Seuille, ende Predicant.

TOt die gheluckige begbunselen van de Ghemeente (ten ware dat sy tot meerder straffe vberaeckt hadde) is Constantinus inde plaetse gecomē/ van dien godsvruchtighen predicant Egidius door den welcke sy in seer corte tijt tot alle salicheyt eñ beter leere seer groote vooruytgancke gedaen hadde. Waer so des mans eere beheyt ons met recht daer toe beyt/ soo moeten wy sijn Historie een weynich dieper verhalen/ in t'welcke wy seker niet meer vresen/ dā dat onse feurigheyt te swack sijn sal/ om den lof van so vromen man volcomelick wt te spreken. Maer met wat lof sal ick v pruysen/ een man inde H. Schrift de geleertste die onse tijt gesien heeft/ dien de godlicke liberaelheyt met so seldsamen/ eñ in een mensch te vooren nau gesiene gaue so wel heeft verchiert/ so dat sy geraemt maer nu de weerde nemmermeer gheweerdert mogen werdē? Een yeder soude te recht meer een leugen dan wat wonders oordeilē te zijn/ dat wy nu seggen sullē: onder veel dinghen souden wy mogen betuygen/ dat hy na niemant deser manē gauen wel doorsien heeft/ dien sy of tot middelbare haet/ oft tot middelbare gortwilligheyt verweet hebbē. Waerom de man tot de meeste haet/ eñ gelückeliet tot de meeste liefdelicheyt soot schē geboorē zijnde/ heeft vele bittere vrandē eñ desgelijck niet weynich vriendē gehadt. Seker ic en weet de vrienden niet die

hy

hy doen lief hadde/ so ick oock niet en weet/ die wpandē dien hy qualic wilde: maer vandē welcken hy (hem by auontuer onbekent) van herte lief gehadt/ vermoet eñ gheeert wozde. Wāt/ die onstantachticheyt des menschelicken verstants seer wel wetende/ en heeft hy nauwelic een oft twee vrienden in zyn gantsche leuen gehadt dien hy vooz warachtige vrienden eerde/ dies nochtans niet teghenstaende/ diende hy trouwelick met syne weldaden/ de ghene dien hi om hare deucht zynder goetwillicheyt weer dich achte. Hyn teucht heeft hy/ na der studieu sen Iongelinghen vrye opvoedinghe/ niet alte pryselick ouergebzocht/ maer t'ghene dat min dan seer pryselick geweest is/ en heeft dien nauolgenden tyt niet inde wech geweest. Want syne goede manieren/ so hy van eenen gemeechlicken gheest eñ int boerten listich was/ heeft hy altemet dooz syne vryheyt van boerte/ als hy nu al out ghewozden was/ bedozuen: maer dat by zyn wederpartye alleen/ den welcken/ ten ware hy boerte/ met zyn ghemeene treffelicheyt niet anders dan met Curij oft Catonis sluerheyt gestoozt soude hebben. Waer gaen seer veel van syne seer ghenuechelicke spreckwoozden om/ de welcke indien sy sonder boerten aengesien wozden/ sult ghy beter seer gheleerde aerdige sprencken/ dan lockachtige segswoozden noemen te zyn. De selue en moghen met de gantsche aerdicheyt/ in een andere tale niet ouergheset werden. Want hy heeft noyt bitterder noch meer ghebeert/ dan op de hypocritische Monicken oft Clercken/ die dooz

haren valschen waen opgeblasen zÿn van heylicheyt / het welcke sy nochtans seer weynich achten. Eñ bysonder begeete hy de onbequame predicanten / vanden welcken geen tÿt oyt onvrucht baer geweest is / dat alder versmaetste ghesachte der menschen worden na weerdernighe der H. Schrift / als die gheluck slap sout niemant voorderlick zÿn / arger dan dzeck selfs gheacht. Niemant sal oyt des mans vernuft genoech verwonderē / dat daer wt blÿct / dat hy gheboren zÿnde in een woeste tÿdt / als nu alle goede Schriften eñ goede leeringen by na wt der menschen memorie gegaen waren / alleen inde gemeene dwalinge / oft seker onder seer weynighen alleen wijs / eñ in dzy talen / als Latÿn / Griecx eñ Hebreeusch / sonder eenighe Meester gehadt te hebbē / so seer geleert was / dat hy alleen de selue in haer oude staet soude hebben moghen stellen. Eñ alle andere leeringen / die om eenen seer goeden Oratoor te maken / noodich waren / scheen hy niet so seere geleert / als ouergeleert te hebben. Met dese hulpe heeft hy de studeringhe der H. Schrift aenghevangen / inde welcke hy in zÿn ieught so geleert ghewoorden is / dat als hy van eenige duinghen ofte woorden vande H. Schrift / in ernst yet wtleyde / daer niet / dan by auentuer voor den genē die met die onvrychtbare onwetenthey t sieck waren / achtergelaten scheen te worden / dat yemant in eenich woort / yet soude moghen ontbreecken. Daer toe had hy in de Spaensche tale so groote geleertheyt eñ welsprekentheyt / dat het een yeder iae den alder wetentsten

ſien een mirakel was. Met deſe ſeer heerliche gauen is hy op de predicſtoel geclommē/ēn in die bedieninghe is hy die alder treffelicſte van de voorgaende ēn in onſen tijden/ ſonder eenighe ſwarichēyt te boven ghegaen. Onder andere gauen/ ginck in hem te boven eene wonderliche wijſheyt int oordeelē/ door de ſeer groote geleertheyt ēn lange ervaringhe der ſaken/ (wāt hy ſcheen als wt een ſpiegel alle menſchelicke handelingen te ſien) ēn byſonder door de volcomen kennijſſe der H. Schrijft vereregen/ in de welcke hy alle ſoo godlike als menſchelicke ſaken ſeerlic onderſcheyde. Als hy predicken ſoude (hy predicte gemeenlich ten acht uren) ſoo waſſer ſulcken toeloop van t'volck/ datter te vieren oock dickmael te drie uren inde nacht inde Kercke nauwelicx eene bequame plaetſe om te hooren/gevonden wordē. Ēn vā alle die gratie die hy by allen menſchen (die quade hypocrūten alleen wtgenomen) hen bereyt hadde/ en heeft hy behalven de ſpartige lijf coſt/ende een tamelike wel toegeruſte Libye/ ganſs gheen ruchdommen vergadert/ als een man/van die peſtilencien/die de kercke Gods altijt vernielt hebben/als gierichēyt ēn eergierichēyt/ganſs vremt zijnde. Als hy tot de vette Canonicye inde kercke van Toleta gheroepen worde/ tot een conditie / die veel van zijnder oordē die gheluckichſte achten te zijn/ en is daer ſoo ſeer niet toeghelooven/ maer heeft lieuer niet opgehouden de ſelue met ſyne boeren te verſmaden. Want als die Biſſchop van Utica/die inde groote kercke Predicant zijnde

ghestozuen was / het Capittel die eere sonder eenighe swarichheydt oft oppositie Constantino toeschickende / heeft hem met een heerlicke Legatie van Seuille gherorpen. hy heeft sonder lang beraet gheantwoort dat hy henluden grooten danck wiste dat sy hem sulcker eeren weerdich ghekent hadden / en dat hy zyn beste doen soude dat sy haren arbeyt niet ondanckbaer hadden bestaet. Maer dat zyn oudere en groote vaders ghebreste voor veel Jaren begrauen zynde ruysten en dat hy ghen oorsake wilde geuen / waer door sy van die hey lige ruste verstoort souden werden. Dat was den sin van syne antwoorde / noch (gheloof ick) niet ghen meer woorden. Ten seluen tijde / isser groote twist gheualle / tusschen den Aertsbisschop Stilicum saliger gedachtenisse / ende het Capittel. Want de Aertsbisschop was op de principaelste vant Capittel oock met openbare en oock veroude lasteren / dat sy ergens haer oorspronck vande Joden hadden / seer verstoort: sy ter contrarie niet connende liden het bitter onghelinck (soo sy anders eerlicke mannen en van goede wercken waren) stelden grousame dinghen voort teghen den plompen en botten Bisschop die vande ploech en aerdgrauen / en niet door enige deucht noch geleertheyt / maer (indient men seggen mach) eer door lichtueerdicheyt der fortune / tot de hoochste weerdicheyt van Spaengien / nae den Conincklick / ghe clommen was / en een ontstelder vande gemeene vrede. Door dier oorsake en herestmē die hondert Jaren begrauen waren niet ghespaert / so

die

die booſe Aertsbiſſchop ondervzaechde/ eñ dat onder t'decreel vãde religie/nade ouders/groot vadere/ ouergrootvaders vãde Canonicken/ eñ de ſelue ter oꝛſake van hare oꝛſpꝛonck ſeer ſchelmelicken wt haren grauen roepende. Die met min ongodliche als ſotte twiſten/ wt ſyne bero:pinge oꝛſake genomẽ hebbẽde/ verſtoꝛde Conſtantinus ſeer tỹtlick/ die tweeſpaltinge in ſtucken ſnijdende. Hy na met de ſelue redenen hadde hy weynich te voꝛẽ/ die rycke eerweerdige Canonezye vã de kerche van Guengueña in zyñ eygen Vaderslant verſmaet. Als hy de kennisſe vande waerachtige godſalicheyt in Europe eerſt ingheuoert hadde ſtelde hy de ouerheyt met ſulche behendicheyt voꝛe/ gaf te kennen dꝛang/ eñ verdꝛuckte de hypocriten ruſinen vande Religie: dat hoewel ſy hem hare bedꝛuc eñ hare eñ haers ryck weder ſtander bemercten te zyn/ nochtans/ ſcheen henlieden geen rechtuerdige oꝛſake gelaten te weſen/ waer doꝛ ſy hem ſonder hare groote ſchande ſouden beſchuldigen. Hy haten ſeker den mã met een groote eñ bitterẽ haet/ maer ſo hy alle hare pijlen/ ſo hy conde/ met ſonderlinghe behendicheyt afweerde/ en opẽbaerde hare geen gelegẽtheyt/ dat ſy alle haer fenijn op hem ſouden wtſtoꝛten: noch om die ſtedige laghen/ en heeft hy nopt achtergelatẽ eenige neerſtichheyt om t'licht te verdꝛeedẽ/ ſo veel hy mochte. Het is gebeurt/ ſonder twijfel/ doꝛ de voꝛſichticheyt Gods/ die de ſelue ſtadt ſodanich geluck gaf/ dat die kercke op eene tijt dꝛie de aldergeſchickſte manne/ *Conſtantino, Ægidio* eñ *Varquio*,

die

die oock tot Alcala gheen gestuderet hadde/ met een groot ouereencomen tae met een puer der waerheyt voorstellende/ gheprycte. Barquius las voor opte stoel vande kercke het Euangelium Matthei het welcke gheeynt zynde/ by Dauids Psalme voorgenomē heeft. Egidius predicte stedelic Constātinus niet so dicmael/ maer met geen minder vrucht: eñ in dien loop zyn sy volstandich gebleuen/ tot dat God om van eenich gheboutsel te beraden voorgenomē heeft eenighe harder tyden by te brengen/ dat Barquius met de Inquisitie in twijfle stacde/ gestaruen is: Constantinus vandē Keyser eñ synē sone Philippo geroepē zynde/ moeste vā Brussele scheyden: maer Egidius alleen inder wolcken tanden gelaten zynde/ ons stoffe gegeuen heeft van ons voorgaende vertelde tragedie. Constantinus vande Keyser eñ wt het hof ghecomen zynde/ is nade doot van D. Egidio tot de aenghepoorde loop van t'licht te verbreeden/ met wonsheyt eñ geleertheyt vermeert dert zynde vā die voorschreuē staet wederom tot Brussele gecomē/ het welcke hy met sulcke vierichheyt van herten ter handt genomē heeft/ als oyt te vozen: noch de puer van alle t'volck eñ synē predicatie zyn te recht met minder geweest. Voor beuel van het Capittel/ zyn hem de twecde Vasten na synē wedercoōste te beurt gecomen de predicacien inde groote Kercke en dē tweedē Kerstdach/ de welcke als hy/ noch niet van eenighe secte becomen/ ia noch crancken zynde/ toegelatē hadde/ is hy gedwongen geweest dat werck te volbrengen/ in die

groote

groote kercke so seer van alle crachten wtgheteert ghebrocht zÿnde/ dat hy int midden van den treyn inde predicatie met een dronck oft twee gewaterde wÿn/ zÿn cracht ververschte/ so des mans gratie eñ authoriteyt die hy hadde/ de nieuwe eñ te vozen nort ghesiene vyticheyt excuserde. Ghetere gesontheyt ghecregen hebbēde/ is hy een seer bequame middel in gegaen/ om zÿn godsalich vooznemē te voozderen/ dat te vozē van niemāt oyt begonst is geweest. Want Meester Schobarius dooz zÿn geleertheyt eñ godsvruchticheyt in die stadt eñ seer wel gesien man/ den welcke dooz beuel vāden raet ouer het Collegium vande kinderen (thuys van leeringe noemen zÿt) sozge te dzaghen beuolen was met Constantino gheraetslaecht hebbende/ heeft int selue Collegio een openbare voozlesinge vande H. Schrift inghestelt/ tot de instrocht vandē Voozleser alle Jare die incommsten geschiet hebbende/ die hy dooz zynde/ anders een ongodlicke Capellaen opgestort soude hebben. Tot dat ampt is Constantinus gecozen/ die de salige sake met syne groote geleertheyt een goet beginsel gegeuē heeft. Ten eerstē heeft hy ter handt genomē die boecken *Salomonis, Prouerbia, Ecclesiast.* ende *Cantica Canticorum*, eñ dese met een wonderlicke gheleertheyt wtgelept hebbende/ heeft hy het boec Job aengenaangen/ het welcke hy al wteleggen de ouer de helft gebrocht heeft. Daer zÿn noch alle syne voozlesinge op de voozschzeuen boecken dooz toedoē van eenē Gab. met de handt geschzeuē/ die onder de hoozders seer neerstich

was

was aengeteeckent/de welcke als wy int licht
sullen gebracht hebbē/sullen wy vernemē hoe
vele hy alle andere te bouen gaet/ die tot noch
toe op die boecken yet wtgegeuen hebbē/ dan
salmē seeckerder vā des mans ouergroote ghe-
leertheyt moghen oordeelen. Ten laetsten heeft
een seer quade gheest die stadt so groote ghe-
luck benijt/ de welck met een seer bzeet mon-
sensicht vā meerder godsvzuchticheyt bedect
zijnde/den man die anders wonderlicken wel
cloecsinnich was/vā die gelucsalige loop eerst
afgekeert/eñ daer na met seer grote swarighe-
dē verstrickt heeft/wt de welcke hi nēmermeer
dan met de doot allē geraect is. Die Canone-
zyc (diemen in Latijn *Canonicatum concionalem*
oft *Canonicatum magistralem* noēt) vande groo-
te kercke van Heuille riep hem ten seluē tydē/
nade doot van D. Egidio/waer toe het Capit-
tel Constantino geerne toegelaten soude heb-
ben/ den welcken men sulcx achte schuldich te
zijn om syne seer claerschijnende gauē bewijc
ke het Capittel ia de gantsche stadt/in zijn ou-
de loop vā predicken/nu van lange tijt af ge-
noech bekent was: maer dat en was niet geo-
loeft sonder oppositie (want het Capittel nas
de dwalinghe int kiesen van D. Egidio so wy
t'synen tijt geseyt hebben/by decreet verboden
hadde/datter voortaē niemāt in dat officie son
der de gewoonliche eñ in alle kerckē gebruyc-
kelicke oppositie/gestelt soude werdē) eñ Con
stantinus begeerden altijt sodanige oppositien/
als die der guychelaers ende Camerspeelders
spelen niet seer ongelijck en waren. Daeren

bouen quã daer toe de Aertſbiſſchop vã Seuille/een hoffsch man/ om eenige ſecrete ſakẽ/ eñ byſonder om die tijt dat Conſtãtinus in ſ'Coninck hof gepredict/eñ den Keyſer een ſeer gemeen vrient gheweeſt hadde/op Conſtantino ſeer verſtoort/die welcke/meenẽde dat het Capittel dooz dat decreet Conſtantino afſlaẽ ſoude/ ſelue het Decreet ſeer hart dreef. Daerõ is de oppoſitie aengeſeyt/ dewelcke dooz de vermaertſte ſteden van Spaengien verbreyt zũde ſo zijn terſtont geiſe een gier tot een creng eenige predicãtẽ daer na toegeloopẽ: maer die wijſer waren dooz de gratie eñ authoziteyt Conſtantini vã ſyne diſputacie verwaert zũde/zijn Matheus een Canonick vã Alcala eñ eenen anderen vã Mallaga die dooz dẽ Aertſbiſſcop in haet van Conſtantino ſo hooch opgetrockẽ was/tot den vetten roof beyde vuerich zũde/ alleen tot de diſputatie volſtandichlic gebleuẽ. Conſtantinus ten laetſten dooz de authoziteyt van t'Capittel/dat geẽ maniere vã vermanynghe vooz hem achter en liet/ eñ byſonder dooz t'vroetmaken eñ t'biddẽ van eenen vrient(den welckẽ och oft hy nopt ſo veel aengegeuẽ had de hy ſoude byanõtuer noch leuẽ)verwonnen zũde/ heeft hy vooz hem genomen dat hy na die gewoonlicke forme vã oppoſitie het Canonicſchap begeeren ſoude/welcke ceremoniẽ al leen het Decreet in zijn gheheel blijuẽde/die vã Mallaga wtrechte/ eñ Conſtantinũ te bouen ſtaẽde/ creech t'Capittel ſyne wil tegẽ dẽ Aertſbiſſchop. Doẽ heeft Cõſtantinum een vuer bezogen/dat zijn haetuelaer die ſtoel des leers beſit-

Lefitte ſoude/ die de godſalige leere van boue
af eewelic ſoude beſnappen/ voorts bedzooch
hem een maniere vā beter hope om zyn voor-
genomen loop vande leere van dier plaetſe ge
mackelicker te bouen te brengen/ meer dā die
cācdommē hem in die eere aengebodē/ die hy
te vozen met een beleeft hert dicmael verſmaet
hadde. Daerō zyn medebegheerder mach met
geleertheyt/ noch met authoziteyt/ noch tē laet
ſten met de gratie van t'Capittel ſelue/ in geen
der manierē by Conſtantino te gelucken alle
ſyne poogen tot de perſonele exceptien heerē-
de/ heeft hem alle die beuſelinge vā ſyne leucht
op gehaelt/ te weten/ dat hy gheliet gheweeſt
hadde eer hy gewyet werde/ noch niet te recht
gewyt te zyn/ eñ dat hy niet te recht noch oor-
dentlick die titulen vā Meeſterſchap eñ Doc-
toorſchap ontfangen hadde. Aen de andere ſy-
de dzucte hem een hoop hypocritē/ ende oude
vyandē/ der welcker wonde vā nijdicheyt we-
derō door de onuermoeyde promotie ouerſcht
woxde/ die hem alle oude queſtien vande leere
vernieuwende/ meer dan oyt te vozē in rechte
riepen/ ende dat voor der Inquiſiteuren Vier-
ſchaer/ alwaer de Aertſbiſſchop Waldeſius
nu een vierwie vyant/ met grooter authoziteyt
Ouerſte was. Conſtantinus ten laetſten ſteu-
nende op de gunſte van t'Capittel/ is ten laet-
ſten in die bittere twiſtē opte ſtoel geclommē/
eñ ſo t'ſelue oock ſeer glibberich ſtondt/ is in die
kercke een wzeede tempeeſt opgeſtaen/ ter oz-
ſake vande boecken van cleyne Juliaē/ vandē
welcken wy hier vozen dicmaels gerooert heb-
ben.

ben. Hoe soude Constantinus in dat ontweder moghen verbozghen wozden? Dacrom tot der Inquisiteuren Casteel geruct zünde/ hoewel hy vooz die voozgaende twisten/ zünder wederstäders herte seer ouer hem opgeblasen hadde/ nochtans dooz zün scherpe antwoozdē alle haer lasteringen/ na zün gewoōte bespotende/ so en mochte hy tot de opentlicke beläideniſſe züns gelooſs/ waer wt het peruckel/ so sy hoeptē comen soude/ niet getrockē werdē: eñ soude ten laetſten ontcomē hebben/ gelück diemael te vozen/ ten ware God dooz sonderlinghe conſte zünder voozsienicheyt/ een recht wte beliideniſſe vande waerheyt Gods/ vandē onwilligen menſche eñ in aller manierē sulcx te rugge stellende/ wtghedzongen hadde. Op die tōt is seker gheuangen geweest eene godsvruchtige eñ eerlicke weduwe eñ sonderlinge rück *Isabella Martinia* genaēt/ bp den welcken Cōstātinus/ syne huysraet vā syne beſte boecken/ te weten/ de gene diemē ouermits die lagen vande Inquisiteurē/ sonder een gewis peruckel in Spaengien niet hebbē en mach/ verbozgen hadde. Als die goederē van die weduwe beschzeuē werden na de Inquisitiſce wuse/ so hadde *Franciſcus Bertramus* hare sone/ wt alle züns moeders huysraet die seer rückelick was/ ich weet niet wat kiſtē verbozgen vol vā de costelücſte dingen/ op dat alle harē rücdom in des Inquisitions kele tot een onuersaethey t niet verſlondē soude werdē. Weynich dagen daer nae heeft een ontrou knecht dat den Inquisiteurē te kennen gegeuē. Daerō hebben de

Inquisiteurē hären Alguisil Ludouicū Sotellum / om die dingen te vereyschen gesonden. Hy / als hy eerst by Hertramū gecomen is / eñ soo haest hy synē boetschap met manierlicke woordē begonst wt te leggen / Hertramus om de kisten by auontuer niet denckende / meende dat hy om Constantini boecken gecomē was / eñ ouer sulcx zyn redē voorcomende / ick weet wel seyt hy / Domine Ludouice wat ghy wilt: indien ghy ter goeder trouwē beloeft / dat als ghy die dingen ontfangen hebt / my sult laten gaen / sal ic v die terstont wijsen. Die Alguasil meenende de kisten (want de boecken van Constantino en socht hy niet / noch en hadde daer noyt yet af ghehoort) beloeft sulcx te doē: eñ Hertramus terstōt in een secrete plaetse vā het seer groote huys gelept / eñ een dun tichelē muercken ingeslagen hebbende / thoont hem al Constantijns papyrē schat / maer dat weerdiger dā eenich gout was. Die Alguasil door dat onverwachte gheschicht verbaest zynde / seyt dat hy om die te soecken niet gecomē en was / maer om eenige kistē / die hy wt de beschrijuinge vā zyns moeders goederē verborgē hadde: dat hy oock in zyn beloefde gheloone niet gehouden is / waerom hy Hertramū selue eñ de boecken den Inquisiteurē ouergeleuert heeft: eñ so zijn ten laetsten alle de Schrijftē Constantijns die van eenige weerdē waren / buytē synē eñ zynder wederstanderen verwachtinge / die dien roof anders om groot ghelt wel souden gecocht hebbē wt die duysternissen int licht in der Inquisiteurē handen gecomen. Onder anderen

derē velen is ooc gevondē een groot boeck by Conſtantini handt geſchzeuen/inden welcken hy opentlic als vooz ſich ſelfs ſchzyuende/van deſe dingen byſonder handelde (ſo die Inquiſiteuren ſelue in hare ſentēcie opt ſthauot daer na gepzonunceert/te kennen gegeuen hebben) te wetē/vande geſtalt der Kerckē/vande kercke des Paus dien hy Antechzist noemde/van t'Sacrament des Auontmaels/eñ vande ghevondē Miſſe/het welck hy plat... de betooueꝛde werelt ouermits de onwetentheyt vāde H. Schzifte. Vande rechtueerdichmaki. ge des menſchen/van t'Vageuyer/dat hy een Wolfs cop noemde/ende om des buyck halue van de Moniche gevondē. Vande Sullē eñ der Paus ſen Aflatē/vāde verdienſtē der menſchē/vande Hiechte/eñ een laetſtē van alle de hooft ſtuckē der Chriſten religie. Dit boeck geſien hebbēde eñ Cōſtantinus vāde Inquiſiteurē gevzaecht zynde/oft hy zyn eygen handt bekende/als hy veel dagen dooz ghefochte wtwegen alle haer arbeyt begheet hadde/ſtende de wille Gods/ die hem nu alle middelen van achterwaerts te treden benomē hadde. Ick bekenne(ſeyde hy) myn handt/eñ bekenne dat ic alle die dingen met myn handt geſchzeuē hebbe/die ic ooc wachtich eñ goet belyde te weſen. Ghy en behoeft nu niet langer te arbeydē/om getuygen tegens my te kzyghen:ghy hebt hier nu een opentlicke eñ clare belydenisſe van myne meeninge/wel aen dan/handelt met my nu ſoot u meeſt luſt. Hy heeft daer na noch twee gantſche Jaren inde ghevangeniſſe gelegen/alwaer hy

ouermits die seer quade maniere vā hauenin-
ge/so hy anders een mā was die sich selfs daer
inne gantsch niet en achte hy sonder een groo-
te cū gants ontrooselicke dzoffenisse ter her-
ten genomen hebbēde/ siende so vele cū lange
arbeyden van hem cū syne medegheselle (die
godsalige kercke so wzeedelic vermert zūde)
te niete gaē: heeft hy een weynich begonst sie
te werden/ daer na als hy in die Ouen het bzā
den vande Sonne niet lāger verdzagen moch-
te/ tot het hemde toe nacht cū dach nacet zün-
de/ so heeft hy aende bloetganck int middē vā
die vuplicheden / Chzisto een salige siele opge-
offert/ met gants sulchē weerdigen wtganck/
als hy int trefuch verhoogen vāde glozie Chzi
sti verbedē hadde. Als hy sieck was ende sterf/
was by hem eenē godsvzuchtigen Jongelinck
een Monick van t' Clooster vā S. Isidozo tot
Seuille/gevangen om de seldsaemheyt die hem inde
gevangenisse tot een Medebzoeder ghegeuen
was geheeten Ferdinandus. In der onweten
den oogen scheen hy te sterue/ maer hy leeft in
vzede. Het wzeede punighen daer mede sy an-
deren pleghen te martelen/ heeft hy nopt ghe-
smaect niet dat die wzeede tyrannē een aensien
haddē op sulchē man der welcher toozn hy nu
al gevangen zunde/ met syne dappere straffen
dickmaels tegen hem verweert hadde: maer oft
dooz die eewighe vzeese cū sozchsuldicheyt der
ghener/die syne leere eenichsins gepzesen hab-
den meenende hem langer ghevangen te hou-
den hadden sy het punigen vertrochē: oft dat
sy niet ghedacht en hadden/ dat hy so haest wt

hare

handē getrocken soude werden. Om syne Discipulen de vreese/die wy gesept hebbē/ aen te taghen/ op dat sy seer haest sich selfs den Inquisiteuren aen souden brengen/eer dat sy van henliedē geroepen werdē/te weten/ steruende op der Inquisiteuren genade/ hadde sy de sprake laten gaen/dat hy ter wijle hy leefde seer gepinicht was/eñ inde vragen veel vā zijne discipulen te kennen gegeuen hadde: ende daer toe warē daer eenige wt de gebuerte vā t'Casteel wtgemaect/die seggen soudēhet roepē eñ crijē vanden gepinichden gehoort te hebben. Maer als hy nu doot ende door de voorsichtichepdt Gods wt hare handen ontrocken was/ eñ als sy leuendich niet en hadden/ waer inne sy hare weerhept souden mogen thoonen/ so hebben sy voorgenomen teghen des mans seer goede achtbaerhept te tyrannisere/ die sprake ouer al verbreyt hebbende/dat hy met stuckē vā glas sich selfs in een ader ghesla gen hadde/ op dat hy die schande eñ straffe ontcomē soude/ hem seluen de doot hadde aengedaē. Daer zijn ooc na zijn doot oueral vande kinderē leelicke eñ schandelicke veersen tot syner verachtinge gesongen geweest/ dan/ oft sy vande Inquisiteuren oft haren aenhangers neer sielic bestelt/dā oft sy vā t'botte eñ onstātachtich volck qualicken wtghegeuen zijn/en weetmen niet. Maer het eerste is de waerhept meest gelūck. Opten dach vande Triumphe is het doode lichaem wtghebracht/ eñ in des dooden plaetse is een stroyen beelt op een Predicstoel geset/die eene handt om hooch geheuen/eñ d'ander handt de

stoel vast houdende / met sulcker Conste ghe-
wrocht / dat het Cõstãtino met sulcker gestalt
als hy plach te predikẽ / leuẽdich scheen te we
sen. Dat ydele beelt heeft sonder twijfel / in ve-
ler herten euen crachtich gepredict / als de ge-
ne leuendich ghedaen hadde / tot wiens spotte
het gestelt was. Alsmen die sentencie soude le-
sen / om de welcke te hoozẽ vele persoonen wt
verre verscheyden plaetsen vã Spaengien tot
Seuille gecomẽ waren / so hebben die Inquisi-
teuren verbodẽ / dattet vande stoel daer andere
sententien gelesen werdẽ / niet afgelesen soude
werden: maer het beelt in hare Vierschaer ge-
haelt hebbende / soude de sentencie daer oock
werden ghelesen: die plaetse was hooch / alsoo
dattet t'volc niet en mocht hooren watter ghe-
lesen werde. Dat heeft Calderonio Pzouoost
van t'hof bedzechtlic oft ten minsten ongelic
gedacht te wesen: waerõ hy met luyder stem-
me de Inquisiteurs vermaẽt heeft / dat die sen-
tencie ouerluyt eñ ter gewoõlicke plaetse gele-
sen soude werdẽ op dat het volck soude weten
mogen / om wat saken sy dien man verozdeel-
den. Alo die Inquisiteuren sulex niet achtẽde /
niet te min in haer voornemẽ voortvoeren / so
isser een groote murmuracie onder t'volc op-
gestaen / die sulck ongelic niet wel en namen /
noch sy en soudens gants niet geleden hebben
(soot scheen) ten ware dat Calderonius weder
om sulex vã officie wegen met wzeeder stẽme
vermanende / de Inquisiteurẽ heen het beelt in
de eerste plaetse gestelt eñ de sentencie op syne
gewoonlicke plaetse eñ ouerluyt te lesen beus

len

ken hadde / op dat alle het volck / dat suler begeerde/volghedaen mochte werden. Het lesen van syne sentencie heeft meer dan onderhalf vre geduert/ waer inne het principaelste was/ t'ghene wy bouen wt Constantini boeck verhaelt hebben. Nochtans hebben die Inquisiteuren daer toe gedaen/dat sy veel dingen met voordacht eñ goeden rade achtergelaten hebben/die so vreeslick/godloos eñ schrickliczijn/ dat sy niet en mochten verbreet noch sonder grouwel gehoort worden. Ick gelooue/dat sy syne goede achtbaerheydt aenghesien hebben. Sijn schriften zijn noch dicmael gedruckt/als/ die Cleyne somme vande Christelicke leere. Item/De grote/maer half onuolmaecte: wāt hy hadde voorgenomen in twee stucken wt te gheuen alle het Corpus van de Christen leere/ Int eerste handelde hy vā t'Gheloone: int ander soude hy gehandelt hebbē vande waerteeckenen/vande werchen/ eñ ten laetsten van het gantsche officie van een Christen mensch. Het eerste stuck hadde hy nu voor eenige Jarē wt gegeuen/ waer door/ om dat hy inde materie van t'geloone de Lutherse ketterye niet opēlick gelastert / daer en bouen den Roomschen Paus niet toegeschreuē hadde/ hadde daer en bouen de Aflaten het Wageuper des menschē verdienstē eñ andere sulcke beuelingen meer te niet gedaē dan gepresen/waer mede hy hem veel nūts eñ suspicie van ketterye by de gemeēte van Doctoren eñ heyligen Vaderen berabē heeft. Als sy hem van die dingen plegen te vragen/ so plach hy te antwoordē/ dat suler tot het

andere beleefde ſtuck behoorde / dat hy daer
ouerluoedelicke van die dingen handelen ſou-
de. Dat ſtuck is noyt tot gegaen ten ware dat
het dat ſelue geweeſt zy / dat die Inquiſiteuren
gevonden hebbe / van welcke wy die meeſte
hooftſtucken bouen hebben verhaelt. Daeren
bouen heeft hy voor een Catechiſmum wtgege
uen / in vyfe plaetſen / van geen ſpooren weer-
den: maer onder die meer dan Babyloniſſche
tyrannye eñ Egyptiſche duyſterniſſen heeftet
veel lichts by gebracht. Noch zünder voort ſy-
ne ſes Sermoonē op ſes verſen vandē eerſtē
Pſalm Dauids / wt de welcke des mans ſelt-
ſame geleertheyt gevoecht met een wonderlic
ke conſte vā ſpreken / die geleerde beuindē mo-
gen. Maer in allē deſen / hoewel ſy die geleert-
ſte zün / die Spaengien tot noch toe gheleſen
heeft / met godſalige wtleggingē / en is niet om
te gelücken by eene biechte van eens ſondigen
menſches van twee oft dry bladeren / die godſ
vruchtigheyt / die kenniſſe van heylige dingen
oft de ruiere van Chriſtelicke welſprekenheyt
ouerloopende / na de nature van t'argument /
van Chriſtelicke bewegentheden. Want / door
toedoē vande Wet / roept hy den menſche met
open ooghen ſyne vuylicheyt eñ ſchande ouer-
denckēde eñ met leuendige bewegentheden be-
ſchreyende / voor de Vierſchaer Gods: verwer
pende daer na alles wat die hypocrüte / die ſich
ſelfs met haer eygen rechtueerdicheyt ſmeec-
ken / pleghen by te brengen / om met menſchelic
ke gemaecte crachten oft vernuft de vuyle
naecktheyt te bedecken. Als hy dat doet / ſo ver-

claert

claert/ ouer alle de puncten vande Wet byſon
der ſyne aenclage geſeyt hebbende/ een lichte/
clare eñ volmaecte wtleggínge vā alle de wet/
in dat ſeer cleyne begrijp (t'welcke wy ſonder
yemants haet geſeyt willē hebben) dat wy tot
noch toe geen claerder geſien en hebben. Dan
ten laetſten becleet hy hem met dat bruyloſt
cleet der rechtueerdicheyt Chriſti dooꝛ t'ghe-
looue/ waer mede alleē hy hem ſo veel te mae-
diger vooꝛ God maect/ als hy hem te vozē ver
neerderder geſchildert had/ wt de warachtige
eñ leetweſende kenniſſe vā ſich ſelfs. Ten laet-
ſten en iſſer geē plactſe vande Chriſtelicke lee-
re/ dat hy in die ſeer cozte tafel niet geroert eñ
te werck gebzacht heeft: niet een bewegētheyt
van een Chriſten menſch van het eerſte officie
des wets af tot aende laetſte ſmakē der hemel
ſcher gauen/ dat hy tot eē toe daer niet wtge-
bzuct en heeft: noch een verſtāt met wtgeleſen
gauen verchiert en ſoude niet ghenoechſaē ge
weeſt hebben om dat te beſchzijuen/ ten ware
dat die dageliſche ervaringe daer by geweeſt
hadde. Alle de ſelue boecken eewige memoꝛie
weerdich/ eñ vande Inquiſiteurē te vozen hoe
wel onwetende/ gepzeſen zunde/ hebbē ſy doen
veroꝛdeelt/ niet dat ſy daer inne gevondē heb-
ben/ ſoo ſy in haer ſententie betuycht hebben/
veroꝛdeelens weerdich/ maer op datter niet
ſoude blijuen dat des mans veruloecte/ ſoo ſy
ſeggen/ gedachteniſſe/ met eenich eerlicker na-
ghelaten ſtuck/ ſoude vereeren. Daer na heeft-
men getyzanniſeert tegen des heylighe mans
doode eñ verdzoochde ghebeenten/ eñ teghen

dat

dat ydele beelt/na der Inquisiteurs gebruyck.
Maer hy wt de ketenen eñ seer boose vonnissen/tot God gevoert zijnde/heeft behaluen de onsterffelicke nalatinge/die wy nu gesept hebben / den ghenen die hem te recht hebben gekent/nagelaten een onvertrooste lijcke verlangen na hem. O duysentmael vervloecte wzeerheyt/ nademael ghy met mocht wederom keeren/waer sult ghy ten laetsten noch blijuen / voor soo veel clare lichten by v wtghedaen?

FINIS.

De Drucker aen den goet-
willighen Leſer.

WIlt ghy dooiſien/ ſeer Godtvruchteighe Chriſten/
De practieken/ laghen/ ſtricken/ en liſten/
Wonderlick dooꝛ s'Duyels raet in een gheſmeedt/
Die de Paus ghebruyckt en ſyne Pauiſten/
Om te verbullen haer boiſſen ende kuiſten/
Onder reuen ſchyn van Heiligh en recht:
Opent de ooghen/ bluft niet langher ſleeht/
Leeſt dees Inquiſici diemen heylich noemt:
Hier vint ghy den Heer geregeert vanden knecht/
En waerheyt van de leughene verdoemt:
D'Euang'lium daer ghy v te recht oproemt/
Wort hier vooꝛ Lutherſche ketterp gheacht:
Alle bloetdoꝛſtichept wort hier ſchoon verbloemt/
Met heylichept/ ſielſorgh'/ en Pauſlicke macht:
Nature/ redene/ noch wetten hebben cracht/
C'Spaus decreten worden vooꝛ Gods woort gheꝛeſen:
Onghelnck is recht/ doet ghy daer ouer clachs.
Want het licht dat moet hier duyſternis weſen:
Dan * Schijte noch Canibales en cont ghy leſen
Soo worden daden/ als in dit claeme ſtuck:
Ghyeſtelicke Vaders bienghen deur deſen/
Den vromen onder der tyrannen ruck.
Hier Nederlant dit ſal zyn v ghelnck/
C'welck v de Spaenſche Inquiſitie ſal bringhen:
Die v tot een Spieghel gheſtelt is in dyuck/
Om dp v haer boos hept niet te ghelnghen:
Voudt v aen Gods woort/ wilt zyn loſ ſinghen/
En bidt hem dierichlick vroech en laet:
Dat hy der Tyrannen moetwil doch wil bedwinghen/
Ghelooft/ ghy cruycht cozts om Chriſti wil baet:
Als menſchen hulp wt is/ ſoo weet God noch raet.

* Schijte ghy mach ſchijt tot alle tyden hept ende onnaturelicheyt ghenas ghen. Canibales eten den anderen.